

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Disertační práce

2023

Barbora Herčíková

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Královédvorská městská kancelář do roku 1620

Disertační práce

Autor: Mgr. Barbora Herčíková

Studijní program: P7105 Historické vědy

Studijní obor: DRPVHA Archivnictví

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Zadání disertační práce

Autor:	Mgr. Barbora Herčíková
Studium:	F18DP0012
Studijní program:	P7105 Historické vědy
Studijní obor:	Archivnictví
Název disertační práce:	Královédvorská městská kancelář a její vývoj do roku 1620
Název disertační práce AJ:	Town office of Dvůr Králové nad Labem and its development until the year 1620

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem disertační práce je popsat historický vývoj královédvorské městské kanceláře od nejstarších počátků do roku 1620. Výzkum bude sledovat chod kanceláře, popř. její specializovaná zařízení pomocí induktivní metody rozborem pramenné základny. V této souvislosti bude v návaznosti na organizační strukturu kanceláře podroben analýze i kancelářský personál, včetně záležitostí prosopografického charakteru a způsobu odměňování zaměstnanců za vykonanou práci. Důležitou součástí výzkumu by mělo být i sestavení vedených a vyhotovovaných písemností v městské kanceláři. Vedle toho bude pozornost zaměřena i na sfragistickou analýzu dochovaných městských pečeti a typářů do roku 1620. Výsledky výzkumu o činnosti a organizaci kanceláře budou komparovány s kanceláři jiných měst, zejména s Hradcem Králové.

Carl Joseph BIENER von BIENENBERG, Versuch einer kerzgefassten Geschichte der Stadt Königin-Hof, Praha 1872, s. 52. Jaromír ČELAKOVSKÝ, Úřad podkomožský v Čechách. Příspěvek k dějinám stavu městského v zemích českých, Praha 1881. Daniel DOLEŽAL, Trutnovská manská soustava a její kniha z let 1480-1539, SAP 42, 1992, s. 207-259. Jindřich FRANCEK, Zločin a trest ve Dvoře Králové nad Labem, Trutnov 2010. Tomáš HALÍK, Dějiny Dvora Králové n. L., Dvůr Králové 1926. Ivan HLAVÁČEK, Pražské kanceláře a kancelář dvorská v pozdním středověku (Několik marginálií), in: 800 let pražské samosprávy. Documenta Pragensia 21, 2002, s. 29-38. František HOFFMANN, Správa a městské knihy litomyšlské od 14. do 16. století, SAP 57, 2007, s. 451-573. Jan KUBĚNKA, Pergamenová kniha města Dvora Králové n. L. z roku 1417, in: Zdeněk VAŠÍČEK - Vladimír WOLF (red.), Miscellanea. Sborník příspěvků k osmdesátinám prof. Jaroslava Procházky, Trutnov 1969, s. 79-81. Jan KUBĚNKA, Pergamenová kniha města Dvora Králové n. L. z roku 1417, in: Zdeněk VAŠÍČEK - Vladimír WOLF (red.), Miscellanea. Sborník příspěvků k osmdesátinám prof. Jaroslava Procházky, Trutnov 1969, s. 79-81. Josef JANÁČEK, Města v českých zemích v 16. století, Hospodářské dějiny 4, 1979, s. 165-203. Hana JORDÁNKOVÁ - Ludmila SULITKOVÁ, Brněnská městská kancelář v předbělohorském období (Prosopografická a diplomatická studie), SAP 45, 2007, s. 291-510. David NOVOTNÝ, Královští rychtáři ve východočeských zeměpanských městech v době předbělohorské, Olomouc 2012. Rostislav NOVÝ a kol., Soupis městských knih českých od roku 1310 do roku 1526, in: Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica, Praha 1963. Jiří PRAŽÁK, O diplomatické metodě studia městských knih, AČ 3, 1953, s. 145-162, 205-227. Ludmila SULITKOVÁ, Vývoj městských knih v Brně ve středověku (v kontextu vývoje městských knih v českých zemích), Praha 2004. Václav VOJTIŠEK, O nejstarších městských knihách českých, pražské a novobydžovské, in: Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 341-366. Václav VOJTIŠEK, Soud a rada v královských městech českých, in: Výbor rozprav a studií, ed. Zdeněk FIALA, Praha 1953, s. 240-272. Jana VOJTIŠKOVÁ - Vít ŠEBESTA, (Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620, Ústí nad Orlicí 2013. Jana VOJTIŠKOVÁ, Městské kanceláře a jejich význam pro studium středověkých a raně novověkých urbánních dějin (na příkladu Čech a Moravy), Mesto a dejiny 5/1, 2016, s. 31-33. Vladimír WOLF, O Dvoře Králové nad Labem po třicetileté válce a o zpracování jeho dějin, in: Jan KILIÁN (ed.) Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4. - 5. května 2004, Mělník 2004, s. 56-59.

Zadávající pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracovala pod vedením školitele samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 15. listopadu 2023.

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala své školitelce doc. PhDr. Janě Vojtíškové, PhD. za její cenné rady, metodické postřehy a podnětné konzultace, a mimo jiné i za její trpělivý přístup a čas, který mi věnovala. Za ochotu a poskytnuté informace děkuji především pracovníkům SOkA Trutnov a NA Praha.

Velké díky náleží mému manželovi, bez jehož podpory a pomoci zejména v době po narození syna by práce nebyla dokončena

Anotace

HERČÍKOVÁ Barbora, *Královdvorská městská kancelář a její vývoj do roku 1620*, Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023, s. 240. Disertační práce.

Disertační práce na základě diplomatické a paleografické analýzy představuje městskou kancelář ve Dvoře Králové nad Labem od jejích nejstarších počátků do roku 1620. Ve světle dochovaných pramenů mapuje chod kanceláře a její personální obsazení. Důraz je kladen na analýzu dochovaných pramenů a rekonstrukci deperdit. Představeny jsou i městské úřady, z jejichž činnosti vznikaly úřední písemnosti, zejména finanční povahy, které byly v pravidelných termínech předkládány městské radě. Kromě toho je přiblížena diplomatická činnost královského rychtáře, u kterého se podařilo doložit jeho napojení na radního písaře. Výsledky výzkumu jsou komparovány s jinými, především královskými městy.

Klíčová slova: Dvůr Králové nad Labem; středověk; předbělohorská doba; městská diplomatika; městská kancelář; radní písaři; městské knihy

Annotation

HERČÍKOVÁ Barbora, *Town Office of Dvůr Králové nad Labem and its Development until the Year 1620*, Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2023, 240 pp. Doctoral Degree Thesis.

Based on diplomatic and palaeographic analysis, the dissertation presents the town office in Dvůr Králové nad Labem from its earliest beginnings to 1620. In the light of the extant sources, it maps the operation of the office and its staffing. Emphasis is put on the sources analysis and the deperdites reconstruction to the extent of the source base. The municipal authorities are presented, whose activities also gave rise to official documents, especially of a financial nature, which were submitted to the town council at regular intervals. In addition, the diplomatic activities of the royal reeve are expounded. Research proved his connection to the city scribes. The results of the research are compared with other mainly royal towns.

Key words: Dvůr Králové nad Labem, the Middle Ages, the Pre-White Mountain period, City Diplomatics, City Office, Council scribes, City Books

Obsah:

Úvod	10
Téma práce, její členění a cíle	10
Městské kanceláře jako badatelské téma	12
1. Dvůr Králové do roku 1620	19
1.1 Městské právo, správa a obecní provozy se zvláštním zřetelem na předbělohorskou dobu 27	
2. Počátky diplomatické činnosti ve městě do roku 1417	38
3. Městská kancelář a její písemnosti v letech 1417–1526	44
3.1 Městské knihy	45
3.2 Vyhotovované písemnosti a pečeti v období středověku	57
3.3 Radní písaři pozdního středověku	61
4. Městská kancelář v době předbělohorské	68
4.1 Biogramy radních písařů	79
4.2 Kancelář a její materiální zázemí	93
4.3 Typologie vedených městských knih	99
4.3.1 Knihy městské správy	99
4.3.2 Knihy městského soudnictví	115
4.4 Listiny, listy a spisový materiál	135
4.5 Písemnosti vzniklé z vrchnostenského působení nad vesnicemi	148
4.6 Předbělohorské královédvorské městské pečeti	154
4.7 Městské úřady a písemnosti vzniklé z jejich činnosti	159
5. Působení královského rychtáře	168
Závěr	171
Seznam pramenů, literatury a internetových zdrojů	175
Prameny vydané	175
Prameny nevydané	176
Literatura	178
Inventáře	194
Internetové zdroje	194
Seznam obrazových příloh	195
Seznam tabelárních příloh použitých v textu	197

Jmenný a místní rejstřík	198
Tabelární přílohy	208
Královédvorská deperdita ve světle dochovaných pramenů	208
Personální obsazení městských úřadů podle zápisů v Papírové knize	210
Personální obsazení městských úřadů v předbělohorské době	211
Ediční příloha	223
1. Cechovní listina pro sladovníky do Hostinného z roku 1484	224
2. Slib Mikuláše Vlka z Kvítkova z roku 1578	226
3. Posport pro písaře Tomáše Libivského z 19. června 1579.....	227
4. Registra odúmrti z let 1583–1589	228
5. Inventář zbraní uložených na radnici k roku 1596.....	229
6. Ukázka z torza formulářové sbírky z počátku 17. století.....	230
7. Misiv Dvorských do Trutnova z roku 1608	231
8. Rejstřík poplatků radního písaře Jana Andrleho za práci z roku 1611.....	232
9. Kvittance Zikmunda Stehlíka Ousobského, služebníka purkmistra, z roku 1611.....	233
10. Výpis z knih nálezů a jiných vejpovědí právních z roku 1617.....	234
11. Fragment Protokolu městské rady z roku 1617	235
12. List přiznávací z roku 1618	239
13. List mocný z roku 1618	240
14. Výpis inventáře majetku po Havlu a Jindřichu Řehákovi z Verdeka z roku 1619..	241
15. List přiznávací o vyslání vojáků do války z roku 1619.....	243
16. Koncept misivu královského rychtáře Martina Cikána z Čermné z roku 1617.....	244

Seznam použitých zkratk

AČ	Archivní časopis
AMDKnL	fond Archiv města Dvůr Králové nad Labem
AMTU	fond Archiv města Trutnov
ČČH	Český časopis historický
DP	Documenta Pragensia
FHB	Folia Historica Bohemica
NA	Národní archiv
NK	Národní knihovna
SOka Trutnov	Státní okresní archiv Trutnov
SM	fond Stará manipulace
SAP	Sborník archivních prací
SOA HK	Státní oblastní archiv Hradec Králové
VLH	Východočeské listy historické
VSH	Východočeský sborník historický

Úvod

Téma práce, její členění a cíle

Novoměstský písař Prokop přirovnal městského písaře k *oculus civitatis* tedy k oku města.¹ V *Praxis cancellariae* se tímto způsobem snažil akcentovat nutnost znalostí městského práva při písařské profesi. Jedná se o velmi trefné přirovnání. Radní písaři i ostatní zaměstnanci městské kanceláře bezpochyby byli *oculi civitatis*. Prostřednictvím trhů a kšaftů nahlíželi na majetkové zajištění měšťanů a skrze civilní spory viděli do měšťanských domácností. Městské radě koncipovali písemnosti a spoluvytvářeli její politiku. Ostatně se zástupcem z řad městské rady se v době stavovské monarchie účastnili i zemských sněmů. Patřili k profesní a intelektuální elitě města a mnohdy byli členy místních literátských bratrstev. Jako představitelé městské kanceláře stáli v centru všeho dění, protože bez řádného zápisu v městských knihách nebylo právního úkonu. Cesta k organizované a rozvinuté kanceláři byla však dlouhá a trnitá, protože každý hospodářský pokles a stagnace se vždy odrážely ve stavu městských písemností. Z toho logicky plyne, že stejně jako se každé město vyvíjelo jiným tempem a způsobem spolu s ním se utvářela i jeho kancelář.

Předkládaná disertační práce si klade za cíl zmapovat historický vývoj kanceláře jednoho z nejmenších královských měst Dvora Králové nad Labem od nejstarších sledovatelných počátků do roku 1620. Výzkum je založen zejména na podrobné diplomatické a paleografické analýze dochovaných pramenů uložených především ve Státním okresním archivu v Trutnově. V mezích pramenné základny práce rekonstruuje chod kanceláře a její organizační strukturu. V souvislosti s tím se zabývá také záležitostmi prosopografického charakteru, tedy identifikací písařů. Zajímá nás hlavně prostředí, ze kterého pocházeli, jejich vzdělání a rodinné vazby. U některých se ukázalo jejich napojení na jiné měšťanské rodiny v českých městech, například na královédvorské rodině Vodičkových dobře vidíme meziměstskou sňatkovou politiku mezi radními písaři. Mimoto je pozornost zaměřena také na odměňování písařů za vykonanou práci.

Při zpracovávání tématu nebylo možné se vyhnout i sondě do oblasti královédvorské městské správy. Stranou pozornosti tedy nezůstali ani městští úředníci, jako byli například důchodní, z jejichž činnosti taktéž vznikal diplomatický materiál. Pro důkladnější poznání

¹ „Inprimis igitur notarius novellus debet investigare, quo iure civitas illa, in qua est notarius, pociatur, cum ipse debeat esse oculus civitatis, quia principium regendi civitatem est cognicio iuris civilis.“ Prokopa písaře Nového Města pražského *Praxis Cancellariae*, František MAREŠ (ed.), Praha 1908, s. 4.

diplomatické činnosti se práce zabývá i působností královského rychtáře jakožto zeměpanského úředníka podléhajícího české komoře a jeho vlivu na městské prostředí, a to ve světle dochovaných královédvorských pramenů.

Z hlediska zvolené metodologie je třeba zmínit, že při rekonstrukci kanceláří vedených písemností a evidenci deperdit bylo nutné využívat induktivní metody a vycházet z nepřímých zmínek. Představený soubor vyhotovovaných písemností s největší pravděpodobností není kompletní, ale v rámci pramenné materie se původnímu stavu kanceláře nelze více přiblížit. Pro zpřesnění jsou výsledky bádání komparovány s jinými městy v království, přičemž je zohledňována jejich velikost a význam lokality.

Práce je členěna do sedmi kapitol, z nichž první dvě zasazují výzkum do širších souvislostí. První kapitola představuje vývoj zvolené lokality v regionálních i celozemských souvislostech a její součástí je úzce zaměřená podkapitola shrnující informace o městském právu, správě a hospodářství. Vzhledem k dochovaným pramenům je více akcentována předbělohorská doba.

Středověký vývoj královédvorské diplomatické činnosti a kanceláře rekonstruuje třetí a čtvrtá kapitola. Časový mezník, rok 1417, byl zvolen z logických důvodů. Zatímco pro třetí kapitolu můžeme vycházet pouze z publikovaných edic, z roku 1417 pochází nejstarší dochovaný královédvorský úřední materiál, tzv. *Pergamenová kniha* z let 1417–1823. Druhým pramenem pro toto období je tzv. *Papírová kniha* z let 1496–1540.

Nejobsáhlejší část práce se zaměřuje na dobu předbělohorskou, které se věnuje pátá až sedmá kapitola. Disproporce rozsahu jednotlivých kapitol může překvapit, ale přímo odpovídá dochovanému materiálu, jenž postupně narůstá v druhé polovině 16. století. Pátá kapitola pojednává o organizaci kanceláře, sleduje osudy jednotlivých písařů, ale přibližuje také genezi městských písemností, rekonstrukci deperdit a přináší analýzu dochovaných pramenů. Poslední dvě kapitoly se zabývají písemnostmi vzniklými z činnosti městských úředníků a královského rychtáře. Díky tomu jsou královédvorské písemnosti nejen představeny kompletně, ale také na těchto příkladech lze ukázat, kam až sahal vliv městské kanceláře a že radní písař zdaleka nekoncepoval písemnosti pouze městské radě.

Poslední část práce sestává z příloh sloužících jako podklad pro doplnění předložených závěrů. V prvé řadě jsou zde tabelárně zpracována deperdita, jejichž existenci se podařilo prameny spolehlivě potvrdit. Následuje personální obsazení městských úřadů, které doplňuje pátou kapitolu. Poslední část reprezentují edice vybraných pramenů, které byly zvoleny pro

své ojedinělé dochování nebo zajímavý obsah, který přispívá k lepšímu poznání dějin Dvora Králové nad Labem, podle příznání z roku 1567 druhého nejmenšího královského města v Čechách.²

Městské kanceláře jako badatelské téma

Od prvních studií Václava Vojtíška,³ zakladatele městské diplomatiky u nás, uplynulo již mnoho let. I dnes se studium městských kancelářů a úředních písemností těší pozornosti historiků. V průběhu let vzniklo několik důležitých prací,⁴ díky kterým známe různé etapy vývoje městských kancelářů v některých významných městech Čech a Moravy. Nemůžeme ale hovořit o souvislém badatelském úsilí, protože doposud nemáme dostatek informací, které by tvořily základ, aby se toto téma dalo pojmout více komplexně, a postihly vývoj kancelářů po celé středověké a raně novověké období.

V současné době se této problematice nejvíce věnují H. Jordánková, L. Sulitková a J. Vojtíšková, díky kterým téma městských kancelářů nadále rezonuje ve vědecké sféře.⁵ Metodologie zkoumání městských kancelářů se proměňuje a stále vyvíjí. První práce

² Ve Dvoře se mělo tehdy nacházet celkem 153 domů. Méně jich už bylo jen v Českém Brodě, a to 142. František DVORSKÝ, *O počtu domů v Praze a v královských městech v Čechách v 16.–19. století*, Praha 1882, s. 19, 21.

³ Výběrově: Václav VOJTÍŠEK, *O studiu městských knih českých*, in: Zdeněk Fiala (ed.) Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 52–85; Týž, *O nejstarších českých městských knihách, pražské a novobydžovské*, in: Zdeněk Fiala (ed.), Výbor rozprav a studií, s. 341–366; Týž, *Manuály radní Nového Města pražského z let 1548–1553 a jejich písaři (Příspěvek k vývoji městských knih pražských)*, in: Zdeněk Fiala (ed.), Výbor rozprav a studií, s. 11–51.

⁴ Ze všech prací selektivně jmenujme: Jindřich ŠEBÁNEK – Sáša DUŠKOVÁ, *Česká listina doby přemyslovské (Listina měst a jejich obyvatel)*, SAP 6/2, 1956, 99–160; Jiří ČAREK – Bořivoj LŮŽEK, *Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách*, SAP 18/2, 1968, s. 452–477; Marie KAPAVÍKOVÁ – Lubomír VANĚK, *Kutnohorští měšťtí písaři 15. – 16. století (písaři městských knih)*, Kutná Hora 1984; Alena RICHTEROVÁ, *Několik příspěvků k problematice činnosti a produkce kanceláře Starého Města pražského v letech 1397–1419*, SAP 34/2, 1984, s. 351–438; Jan PĚŘEZ, *Lounská městská kancelář a její diplomatika v letech 1418–1442*, Sborník okresního archivu v Lounech 5, 1992, s. 3–34; Vladimír SPÁČIL, *Písaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786*, Olomouc 2001; Ivan HLAVÁČEK, *Pražské kanceláře a kancelář dvorský v pozdním středověku (Několik marginálií)*, DP 21, 2002, s. 29–38; Ivana HUBÁČKOVÁ, *Městská kancelář ve Znojmě v první třetině 15. století*, in: Ročenka státního okresního archivu ve Znojmě, Znojmo 2002, s. 10–23; Jan MAREŠ, *Kancelář a písaři města Loun v předhusitské době*, Ústecký sborník historický 1, 2003, s. 117–143. Kromě studií a monografií knih jednotlivých historiků nelze nezmínit i některé závěrečné práce studentů archivnictví a pomocných věd historických, které se také věnují kancelářské praxi: Jaroslava BRÍCHOVÁ, *Kancelář Starého města za Lucemburků, Jana a Karla IV. od 20. let*, diplomová práce, FF UK, Praha 1977; Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa ve Slaném v polovině 16. století*, diplomová práce FF UK, Praha 1969; Vít ŠEBESTA, *Královéhradecká městská kancelář v době třicetileté války*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2016; Martin VAŠATA, *Královéhradecká městská kancelář v letech 1648–1700*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2016. Pro kompletní přehled uveďme ještě některé zahraniční práce: Darina LEHOTSKÁ, *Vývoj bratislavské mestskej kancelarie do roku 1526*, Historické štúdie: ročenka Historického ústavu Slovenskej akadémie vied 4, 1958, s. 222–274; Božena WYROZUMSKA, *Kancelaria miasta Krakowa w średniowieczu*, Kraków 1995; Janusz ŁOSOWSKI, *Kancelaria grodzka chelmska od XV do XVIII wieku. Studium u urzędzie, dokumentacji jej formách i roki w życiu społeczeństwa staropolskiego*, Lublin 2004.

⁵ Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář v předbělohorském období (Prosopografická a diplomatická studie)*, SAP 45/2, 1995, s. 291–510; Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *(Králové) hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Ústí nad Orlicí – Hradec Králové 2013.

o městských kancelářích byly spíše popisné. Dnes vnímáme jako ne zcela vypovídající pouhé zpracování paleografické analýzy a vedených písemnosti bez dalšího využití poznatků, ačkoliv se samozřejmě jedná o významnou součást každého výzkumu. Na městské kanceláře musíme nahlížet více komplexně jako na pomyslné zrcadlo města. Vyvíjely se totiž zcela v souladu s kulturní a hospodářskou úrovní města, a to až do reforem v 18. století. Poznáním a pochopením struktury a vývoje městských kanceláří můžeme zpřesnit naše znalosti o vývoji středověkých a raně novověkých měst ze správního, právního, kulturního, hospodářského, ale i demografického hlediska.⁶

Metodologicky je nutné k výzkumu přistupovat co nejvíce interdisciplinárně. Zejména pro středověké období je typická torzovitost pramenů, se kterou se historik musí vypořádat. Právě torzovitost fondu vyžaduje sledování problematiky nejen v kontextu města a jeho okolí, ale i celých Čech. Z těchto důvodů je třeba využívat metodiku dalších pomocných věd historických, zvláště vedle diplomatiky a paleografie i sfragistiky a historické chronologie, ale je nutné také brát ohled na poznatky právní historie či historické geografie. V raném novověku materiál narůstá exponenciální řadou a orientace v něm klade vysoké nároky na analytické schopnosti badatele. Není tedy překvapivé, že se nejčastěji setkáváme s pramennými sondami zaměřenými na určité období, jejichž kvalita a způsob zpracování se liší.⁷ Tyto dílčí studie mohou stále přinést cenné informace a při správném vyhodnocení umožňují komparativně sledovat vývoj dané kanceláře v kontextu ostatních měst.

Od podoby zápisů přes paleografickou analýzu jednotlivých písarských rukou nám totiž ukazují, že každé město vytvářelo svým způsobem jedinečný diplomatický materiál podle potřeby obyvatel. Systém vedení úředních písemností a styl vyhotovování písemností závisel na hospodářské, právní a kulturní vyspělosti městského prostředí. Při diplomatické analýze jednotlivých pramenů je nezbytné mít na zřeteli, že například kniha vznikala v rámci určitého knihového systému. Není možné jej vnímat soliterně, ale vždy v souvislosti s ostatními dochovanými prameny. Mnohdy nestačí přihlížet k jiným písemnostem

⁶ Například: Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Z dosavadního výzkumu městských kanceláří v Čechách v době 18. století (zejména na příkladu vybraných východočeských královských věnných měst)*, Cornova 10/1, 2020, s. 71–83.

⁷ Výběrově: Petr RAK, *Kadaňské knihy trhů a testamentů z let 1465–1603 a testamentární praxe v Kadani od poloviny 15. do počátku 17. století*, SAP 48/2, 1998, s. 3–106; František HOFFMAN, *Správa a městské knihy litomyšlské od 14. do 16. století*, SAP 57/2, 2007, s. 451–573; Markéta ČESÁKOVÁ, *Rychtářské manuály města Náchoda: Prameny k dějinám náchodské městské správy 1. poloviny 17. století*, Praha 2013. Ze studentských prací zmíňme: Ivana MUSILOVÁ, *Edice nejstarší městské knihy boskovické z let 1484–1565 (1581) se zaměřením na paleografickou analýzu*, diplomová práce, FF MU, Brno 2013; Markéta ZACHOVÁ, *Nejstarší městská kniha Kamenice u Jihlavy*, bakalářská práce, FF MU, Brno 2022; Petr SEDLÁČEK, *Paleografický rozbor městských (pozemkových) knih Boskovic z 18. století*, disertační práce, FF MU, Brno 2022.

dochovaným v kanceláři, ale podívat se na pramen komplexněji v rámci regionu, aby se stanovila jeho skutečná hodnota a nedošlo k misinterpretaci historické skutečnosti.

Vydáním Koldínova zákoníku se sice sjednotila právní praxe, což přispělo k částečné unifikaci městského prostředí, ale nebyla zavedena žádná kompaktní pravidla pro organizaci městských kanceláří.⁸ S cílem zkvalitnění kancelářské služby byly sepisovány různé formulářové sbírky a jediným pokusem bylo v polovině 15. století vydání *Praxis Cancellariae* Prokopem, písařem Nového Města pražského.⁹ Sám autor je zajímavý i tím, že se věnoval písařské praxi v rámci přednášek na pražské univerzitě.¹⁰ Kancelářské řády jsou záležitostí spíše až 17. století.¹¹ Jasně definovanou strukturu a organizaci kanceláře přinesla až regulace magistrátů v 80. letech 18. století.¹²

Každá kancelář tedy vyžaduje individuální přístup vždy s ohledem na prostředí města, pro které pracovala, a to v kontextu daného regionu. Před vydáním Koldínových *Práv* musíme reflektovat také příslušnost k právnímu okruhu¹³ a zvyklosti, které významně ovlivňovaly charakter vydávaných písemností. Příkladem může být *Pergamenová kniha* ze Dvora Králové.¹⁴ Na jejich zápisech vidíme, jak postupně pronikaly některé instituty pražského právního okruhu do královédvorský soudní praxe založené na magdeburském právu.¹⁵

Z výše uvedeného nepřímo vyplývá, že bez sledování vývoje městské správy nelze plně postihnout uspořádání kanceláře. Ve velkých městech vznikaly písařské posty speciálně pro určitá správní odvětví nebo se na vzniku písemností podíleli sami konšelé. V Brně samostatně fungoval post soudního písaře a konšelé si dle své funkce vedli rejstříky různých počtů (například komorní, mlýnské).¹⁶ V Hradci Králové v rámci městské kanceláře působilo oddělení královéhradeckých důchodních úředníků s jedním až dvěma písaři.¹⁷ Purkmistr a konšelé byli provázáni s kanceláři, protože radní písaři byli jejich pomyslnou pravou rukou

⁸ Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Středověké a raně novověké městské kanceláře: široké téma pro široké využití*, SAP 68/1, 2018, s. 87.

⁹ Prokop PÍSAŘ, *Prokopa písaře Nového města Pražského Praxis Cancellariae*, František MAREŠ (ed.), Praha 1908.

¹⁰ Kateřina JÍŠOVÁ, *Novoměstský písař Prokop*, *Historia Slavorum Occidentis* 1/2, 2012, s. 145.

¹¹ Naposledy k této problematice: Ludmila SULITKOVÁ, *Sutorův kancelářský řad ze 60. let 17. století a jeho vliv na brněnské písemnosti*, *Studia historica Brunensia* 67/1, 2020, s. 27–36.

¹² J. VOJTÍŠKOVÁ, *Z dosavadního výzkumu*, s. 79.

¹³ K tomuto tématu zejména: Bedřich MENDL, *Tak řečené norimberské právo v Čechách*, Praha 1938; Antonín HAAS, *Právní oblasti českých měst*, *Časopis společnosti přátel starožitností českých* 60, 1952, s. 15–24; František HOFFMAN, *K oblastem českých práv městských*, *Studie o rukopisech* 14, 175, s. 27–68.

¹⁴ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, *Pergamenová kniha z let 1417–1823*, inv. číslo 11, kn. 11.

¹⁵ Barbora BÖNSCHOVÁ, *Pozůstalostní praxe královédvorských měšťanů v pozdním středověku. Příspěvek k dějinám městského práva*, SAP 70/1, 2020, s. 7–26.

¹⁶ H. JORDÁNKOVÁ – L. SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář*, s. 360–419.

¹⁷ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 279.

a v městském prostředí zajišťovali právní kontinuitu. Zatímco rada se každoročně obměňovala, písař zůstával a z toho důvodu se lépe orientoval v místních poměrech.¹⁸

Mezi tradiční oblasti výzkumu v rámci městské diplomatiky patří prosopografické sledování kancelářského personálu a vytváření biogramů jednotlivých písařů.¹⁹ Výsledné studie pojednávají nejenom o jejich kariéře a majetkovém zajištění, ale pokud je to možné, zaměřují se také na rodinné vazby, vzdělání a sňatkovou politiku. Správným vyhodnocením takovýchto pramenných sond je možné lépe určit kulturní a politickou vyspělost daného města.²⁰ Radní písaři zastupovali zájmy příslušného města na zemském sněmu a byli součástí diplomatických poselstev.²¹ Ojedinele v případě velmi rozvinutého městského prostředí vytvářeli i vlastní politiku a zasahovali do celozemského dění, jak ukazuje například postava písaře Johanna Frauenberga ve Zhořelci, tehdy součásti Koruny české.²²

Radní písaři se museli velmi dobře orientovat v právním prostředí, ovládat více jazyků a znát formulační skladby listin i zápisů v městských knihách. Není proto překvapivé, že se na těchto pozicích, zejména ve velkých městech, setkáváme nejednou s univerzitně vzdělanými osobami,²³ které nezdřídka bývaly v předbělohorské době i literárně činné. Často po sobě zanechaly i svědectví o městských poměrech ve formě kronikářských záznamů.²⁴ Kromě

¹⁸ Do jaké míry skutečně docházelo k obměně města, lze diskutovat. Výzkumy poukazují na to, že velmi často radní setrvali ve svých pozicích i několik let po sobě, případně se přesunuli na čas do sboru starších a pak zpět na místo konšelů. Viz Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech v letech 1573–1699*, SAP 63/2, 2013, s. 334–382.

¹⁹ K tomuto tématu například: Veronika WIHODOVÁ, *Brněnský městský písař Jan z Pustiměře*, Brno v minulosti a dnes: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna 19, 2007, s. 59–84; Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Nobilitovaný městský písař a jeho společenská prestiž*, *Studia historica Brunensia* 60/1–2, 2013, s. 229–239; Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Václav Plácel z Elbinku, významná osobnost renesančního Hradce Králové (příspěvek k dějinám purkrabství Hradeckého kraje)*, *Východočeské listy historické* 31, 2014, s. 41–63.

²⁰ Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Městské kanceláře a jejich význam pro studium středověkých a raně novověkých urbánních dějin. Na příkladu Čech a Moravy*, *Mesto a dejiny* 5/11, 2016, s. 35.

²¹ V oblasti říšských měst podrobně: André KRISCHER, *Syndici als Diplomaten in der Frühen Neuzeit. Repräsentation, politischer Zeichengebrauch und Professionalisierung in der reichsstädtischen Außenpolitik*, in: Christian Jörg – Michael Jucker (edd.), *Spezialisierung und Professionalisierung. Träger und Foren städtischer Außenpolitik während des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit*, Wiesbaden 2010, s. 254–286.

²² Volker HONEMANN, *Kanzlei, Stadt und Kultur im Leben und Werk des Johann Frauenburg von Görlitz (†1495)*, in: Rudolf Suntrup – Jan R. Veenstra (edd.), *Stadt, Kanzlei und Kultur im Übergang zur Frühen Neuzeit*, Frankfurt am Main 2004, s. 47–70.

²³ Podrobně: Marek ĎURČANSKÝ, *Písaři městských kanceláří a předbělohorská univerzita: na cestě k širšímu pohledu*, in: Jan Hrdina – Kateřina Jíšová (edd.), *Úřední písemná kultura v českých a moravských městech ve středověku a raném novověku = Die amtliche Schriftkultur in böhmischen a mährischen Städten in Mittelalter und Früher Neuzeit = Official Written Culture in Bohemian and Moravian Towns in the Middle Ages and Early Modern Era*, Praha – Dolní Břežany 2018, s. 219–236.

²⁴ Z českého prostředí Marie TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst z předbělohorského období: Úvod do studia městského kronikářství 1526–1620*, Praha 2010; Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Královéhradecké narativní historiografické prameny ze závěru 16. a první poloviny 17. století (Rekonstrukce pramenné základny)*, *Studie o rukopisech* 46, 2016, s. 107–131. V zahraničí se tomuto tématu věnoval například: Grunhild ROTH, *Zwischen Pflicht und Kür. Der Stadtschreiber Peter Eschenloer als Botschafter, Übersetzer und Chronist. Mit drei*

jejich soukromého života a sociálního pozadí je užitečné se také zabývat tím, jakým způsobem byli písaři za svou práci ohodnoceni ve srovnání s ostatními obecními zaměstnanci.²⁵ Zodpovězení těchto otázek nás opět navrací k samotnému městu a jeho ekonomické a hospodářské úrovni, na kterou můžeme nahlížet zprostředkovaně i tímto způsobem.²⁶ Jako příklad nám může posloužit opět brněnská kancelář, kde byl přední radní písař v letech 1523–1527 oceněn 100 moravskými zlatými za celý rok,²⁷ což vychází v převodu na přibližně 6000 míšeňských grošů.²⁸ V menších Domažlicích pevný plat písaře k letům 1523–1524 činil jednu kopu míšeňských grošů měsíčně, tedy 144 grošů ročně.²⁹ Navrch k tomu oba získávali zvláštní příplatky a odměny,³⁰ opět můžeme předpokládat, že v případě brněnského písaře byly vyšší.

Důležitým tématem, kterému se doposud nevěnovalo mnoho pozornosti, je registratura a uchovávání dokumentů, což je zapříčiněno pro nejstarší dobu torzovitostí pramenné materie, ale také absencí jakéhokoliv systému. Registraturní poznámky a nějaký řád v ukládání dokumentů můžeme spatřovat nejdříve v pozdním středověku.³¹ V Olomouci se poprvé pokusil o usnadnění manipulace s listinami roku 1412 městský písař Mikuláš Fénix, který jejich dorza opatřil stručnými registry.³² Skutečný rozvoj spisového systému nastává až v novověku s narůstajícím množstvím diplomatického materiálu. Opět se situace ve městech velmi odlišuje, například v Domažlicích se regist s datem a úřadujícím purkmistrem objevuje více až ke konci 16. století.³³ V brněnské kanceláři opatřovali dorzálními poznámkami zejména soudní písemnosti, které se týkaly majetkoprávních záležitostí jedinců (kvitance, převzetí dědických podílů). I když nebyla dorza písemností v této době opatřována registem či datací důsledně, svědčí tato činnost o snaze písemnosti náležitě evidovat, ukládat a v případě potřeby je snadno dohledat.³⁴ Tím se dostáváme k otázce, kde byly písemnosti

Anhängen zu Gesandten, Prokuratoren und Boten des Breslauer Rates, in: Rudolf Suntrup – Jan R. Veenstra (edd.), *Stadt, Kanzlei und Kultur im Übergang zur Frühen Neuzeit*, Frankfurt am Main 2004, s. 47–70.

²⁵ Ivana EBELOVÁ, *Finanční zajištění městských písařů na příkladech kanceláří v Lounech, Žatci a Domažlicích v 16. a na počátku 17. století*, in: Ivan Hlaváček – Ivana Ebelová (edd.), *Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Jaroslava Kašpara*, Praha 1999, s. 47–52.

²⁶ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městské kanceláře a jejich význam*, s. 36.

²⁷ H. JORDÁNKOVÁ – L. SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář*, s. 305–323.

²⁸ K převodu použita publikace: Jiří SEJBAL, *Základy peněžního vývoje*, Brno 1997, s. 196–197.

²⁹ Petr MUŽÍK, *Městská kancelář, správa a hospodářské poměry v Domažlicích v 16. a na počátku 17. století*, *SAP* 27/1, 1977, s. 56.

³⁰ V. SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 56.

³¹ V zahraničí se tématu věnoval například: Inger LARSSON, *Producing, Using and Keeping Records in Medieval Swedish Towns*, in: Marco Mostert – Anna Adamska (edd.), *Writing and the Administration of Medieval Towns: Medieval Urban Literacy I.*, 2014, s. 13–30.

³² V. SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 88.

³³ P. MUŽÍK, *Městská kancelář, správa a hospodářské poměry*, s. 59.

³⁴ H. JORDÁNKOVÁ – L. SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář*, s. 446–447.

ukládány, a k výzkumu radnic³⁵ jako mnohoúčelových prostor sloužících představitelům městské správy. Na radnici sídlila městská kancelář a byla zde velmi pravděpodobně ukládána část úředních knih a jiný listový materiál, který byl tehdy aktivně využíván. Starší knihy a listiny mohly být uloženy v kryptě kostela, jako tomu bylo v případě Dvora Králové.³⁶

Rekonstrukce deperdit je pro výzkum městských kanceláří velmi důležitá. Jedině důslednou evidencí všech zmínek a odkazů na knihy a jiný diplomatický materiál můžeme dosáhnout správného vyhodnocení úrovně městské kanceláře. Výsledkem práce by měla být typologie všech vedených písemností včetně těch nedochovaných.³⁷ V tomto směru není od věci věnovat pozornost také dobové terminologii, pro kterou je typická značná rozkolísanost. Velmi záslužný by byl tento výzkum zejména pro novověk, kde s narůstajícím materiálem vznikly české diplomacie značné mezery v odborném názvosloví, které dodnes nejsou uspokojivě vyřešeny.³⁸

Přínosné, ale velmi časově náročně jsou ediční zpracování dochovaných pramenů³⁹ a jiné filologicky zaměřené výzkumy. V českém i moravském prostředí se setkáváme především s latinsky, německy a česky psanými texty.⁴⁰ U češtiny je předpokladem pro kvalitní ediční práci⁴¹ ovládnutí metody transkribování textů, která jde ruku v ruce s orientací se v historickém vývoji jazyka.⁴² Edice a lingvisticky zaměřené sondy umožňují lepší poznání národnostní situace v Čechách a na Moravě.

Všechny výše uvedené oblasti se věnují psanému slovu. Vytrátit by se neměla ani sfragistická analýza dochovaných typářů a pečeti, protože rozvoj diplomatické činnosti přímo souvisí i s vývojem pečeti.⁴³ Nejstarší dochovaná pečeť pochází z Brna z roku 1247.⁴⁴

³⁵ Komplexně k výzkumu radnic: Zdeněk FIŠERA – Karel KIBIC, *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska. I. díl*, Praha 2009; Zdeněk FIŠERA, *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska. II. díl*, Praha 2010.

³⁶ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, inv. č. 26, kn. 16, fol. 198r.

³⁷ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Středověké a raně novověké městské kanceláře*, s. 90.

³⁸ Zbyněk SVITÁK, *Obecné problémy diplomatiky v novověku*, *Studia historica Brunensia* 67/1, 2020 s. 9–18.

³⁹ Na tomto místě nelze nezmínit projekt *Libri civitatis*, který edičně zpracovával městské knihy z českého i moravského prostředí. Poslední díl vyšel k roku 2017. Přehledně všechny vydané svazky lze nalézt na: <http://www.libricivitatis.cz/index.php/cz/homepage/77-projekt/8-projekt-libri-civitatis> [26. 10. 2022].

⁴⁰ Naposledy: Ivan HLAVÁČEK, *Jazyk v česko-moravských kancelářích v době předhusitské*, *SAP* 62/2, 2013, s. 235–302.

⁴¹ Obecně k ediční praxi výběrově: Enno BÜNZ, *Sériové prameny pozdního středověku – výzvy, možnosti a hranice editorské práce vzhledem k začínajícímu masovému dochování*, *SAP* 71/1, 2021, s. 7–46. Vojtěch VEČEŘE – Tomáš STERNECK, *Ohlédnutí za sto lety ediční činnosti Historického ústavu na poli přístupňování pramenů ke středověkým a raně novověkým dějinám*, *AČ* 71/2, 2021, s. 117–155.

⁴² Nejčastěji využívanými pravidly pro transkripci textů, dle kterých jsou vypracované také přepisy v této práci: Ivan ŠTOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátků 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

⁴³ K tomuto tématu podrobně: Václav VOJTÍŠEK, *O pečetích a erbech měst pražských i jiných českých*, *Zprávy památkového sboru hlavního města Prahy VIII*, 1928, s. 1–255.

Na konci 13. století pravděpodobně měla svou vlastní pečeť všechna královská města. Pečeti se užívaly k pečetění listin vydaných ať už v záležitostech města jako celku či jednotlivých měšťanů. Kromě toho městská pečeť plnila i funkci uzavírací například při vyřizování pozůstalostního řízení či při určování původu zboží.⁴⁵ Pečetní vosk a obraz sloužil také k reprezentaci města jako celku. Zejména v konkurenčním boji se šlechtou města usilovala o polepšení svého erbu a o právo pečetit červeným voskem.⁴⁶

Integrální součástí výzkumu by měla být i rekonstrukce dalšího vybavení kanceláře, pokud nám to umožňují prameny. Registra městských výdajů mohou skýtat cenné informace o nakoupeném materiálu. Opět se zde ukazuje jako přínosný interdisciplinární přístup, zužitkovat lze například znalosti archeologie, ale třeba také kodikologie a dějin umění. Studium filigránů umožňuje sledovat, odkud kancelář odebírala papír, a zpřesnit u některých písemností dataci jejich vzniku. V případě komplikovaných analýz pomocí časových vrstev můžeme sledovat genezi například právních rukopisů a městských knih.⁴⁷

Uvedený přehled možných oblastí výzkumu není vyčerpávající. Poukazuje na základní možné sféry, které by mohly pokrýt co nejširší záběr příslušného tématu, a dospět k relevantním výsledkům. Nové možnosti a směry se nám určitě otevírají s rozvojem digitálních technologií: od tvorby specificky zaměřených databází, které by do budoucna usnadnily komparativní výzkum, po elektronicky vydávané edice.

⁴⁴ Následuje 1257 Malá Strana, 1262 Litoměřice, 1264 Staré Město pražské, 1272 Znojmo. Karel MARÁZ, *Sfragistika. Studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*, Brno 2014, s. 119.

⁴⁵ J. ŠEBÁNEK – S. DUŠKOVÁ, *Česká listina v době přemyslovské*, s. 70.

⁴⁶ V. VOJTÍŠEK, *O pečetěch a erbech měst*, s. 125.

⁴⁷ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Městské kanceláře a jejich význam*, s. 38.

1. Dvůr Králové do roku 1620

Diplomatickou činnost nemůžeme zkoumat izolovaně bez pochopení vývoje prostředí, ve kterém vznikala. Je tedy nezbytné poznat, jak přírodní podmínky a historické procesy ovlivnily vývoj města a kanceláře, abychom výzkum správně metodologicky ukotvili.

Počátky Dvora Králové můžeme klást do doby kolonizace horního toku Labe na přelomu 12. a 13. století. Samotné město vzniklo za vlády krále Přemysla Otakara II. (1253–1278) stejně jako Polička, Jaroměř nebo blízké Hostinné.⁴⁸ Město bylo založeno v Podkrkonoší v Královédvorské kotlině. Nachází se ve členitém terénu s nadmořskou výškou od 290 do 485 m. n. m. Nepříznivé vstupní podmínky, jakými byly ve srovnání s jinými královskými městy byla méně úrodná půda a absence významné obchodní cesty, předurčily budoucí vývoj města v malou, méně významnou lokalitu s nízkým počtem obyvatelstva, která více ovlivňovala pouze bezprostřední okolí. Změnu pro město přinesla až industrializace.⁴⁹

První písemná zmínka o městě pochází z roku 1270, kdy se v soudním sporu zmiňuje jako svědek *Gotfridus de Curia*.⁵⁰ Vzhledem k tomu, že se na rozdíl od Hostinného nedochovala žádná listina, která by v té době explicitně použila pojem *civitas*, nelze přesně říct, zda měl v této době Dvůr již městský charakter. Nicméně současný výzkum to předpokládá. Určitým náznakem existence plnoprávného města může být právě onen německý farář *Gotfridus de Curia*.⁵¹ Dalším vodítkem mohou být až prameny z počátku 14. století, zejména listina Půty z Turgova z roku 1316, kterou dosvědčuje, že mu král zastavil za 300 hřiven *oppidum suum dictum Hof*.⁵² Charakter venkovského města naznačuje i to, že Trutnov je zde označen jako *civitas*.⁵³

S největší pravděpodobností ještě před zástavou města byl Dvůr obehnan hradbami oválného půdorysu, jejichž součástí byly bašty a čtyři brány s věžemi a na východě města také fortna. Okolo nich se nacházel přibližně 18 m široký vodní příkop, na který navazoval okružní val. Do příkopu ústila voda z tzv. Gollova potoka, který byl uměle odváděn z Hartského

⁴⁸ Josef ŽEMLIČKA, *Království v pohybu. Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*, Praha 2014, s. 217.

⁴⁹ Robert ŠIMŮNEK – Zdeněk BERAN – Tomáš BURDA – Anna-Marie ELSNEROVÁ – Günter FIEDLER – Karel KUČA – Josef LANGFELNER – František MUSIL – Lukáš NEKOLNÝ – Roman REIL – Eva SEMOTANOVÁ – Přemysl ŠTYCH – Jana VOJTÍŠKOVÁ (dále kolektiv autorů), *Historický atlas měst České republiky. Sv. 34 Dvůr Králové nad Labem*, Praha 2022, s. 1, 21.

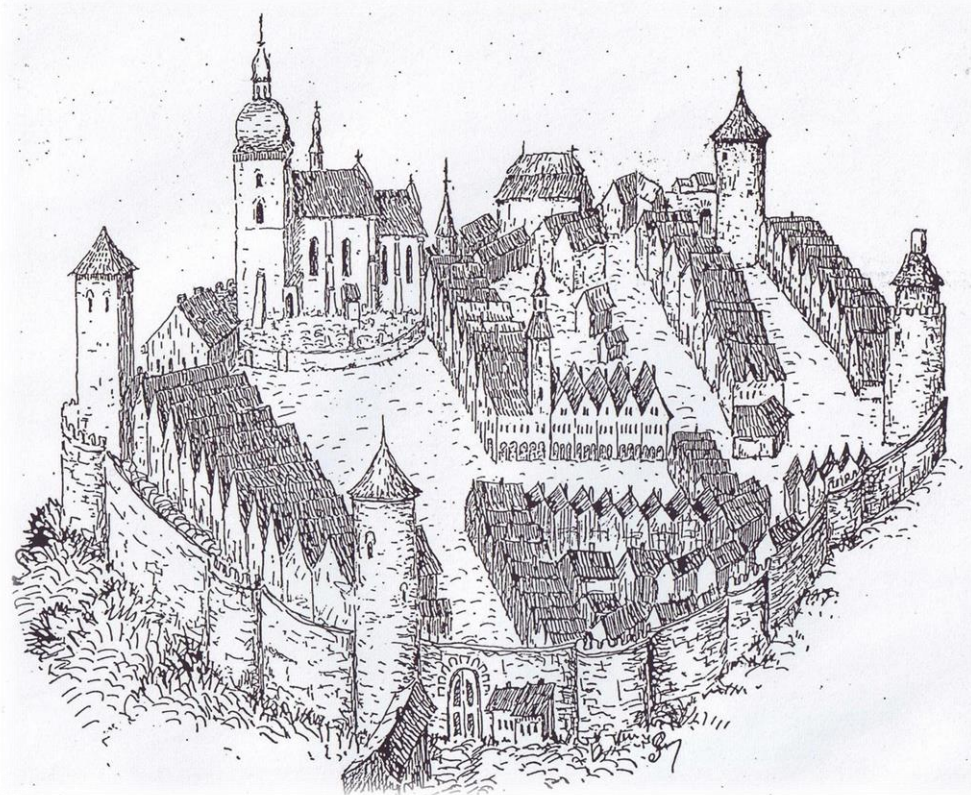
⁵⁰ *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV. (dále RBM)*, Josef EMLER (ed.), Praha 1892, str. 728, č. 1826.

⁵¹ Kolektiv autorů, *Historický atlas měst*, s. 1.

⁵² *Codex iuris municipalis regni Bohemiae II. (Privilegia regalium civitatum provincialium annorum 1225–1419 (dále CIM II))*, Jaromír ČELAKOVSKÝ (ed.), Praha 1893, s. 173, č. 99.

⁵³ Více k této terminologii: Jiří KEJŘ, *Vznik městského zřízení v Českých zemích*, Praha 1998, s. 72–95.

potoka u lesa Království, kde byly za tímto účelem vybudovány haltýře. Část vody z potoka byla také pomocí dřevěných žlabů vedena pro potřeby obyvatel do nitra města.⁵⁴ Prameny nelze doložit, odkdy bylo město zásobováno vodou systémem otevřených kanálů, ale jistě tomu tak bylo nejpozději v 15. století. Samo město tvořilo lichoběžníkové náměstí s ulicemi směřujícími k městským branám, za kterými vznikla čtyři předměstí: Dolní, Horní, Šindelářské a Hradištské.⁵⁵ Vzhledem k přítomnosti potoka a vodních kanálů na předměstích přes ně musely být vystavěny různé mosty a lávky. Mezi velké mosty, které se opakovaně objevují v pramenech, patřily Hoření a Dolení most.⁵⁶ Zápis z roku 1499 zmiňuje most Dlouhý⁵⁷ a k roku je připomínán i 1506 Kamenný most,⁵⁸ u kterého se ale nevylučuje, že se nejedná o most Hoření či Dolení, které kvůli svému významu mohly být vybudovány z kamene.

Obr. č. 1 Söllnerova veduta města, r. 1703⁵⁹

⁵⁴ Vladislav RAZÍM, *Městské opevnění Dvora Králové nad Labem (K metodice památkových konzervací)*, Památky a příroda 11, 1986, s. 578–581.

⁵⁵ Jindřich FRANCEK, *Zločin a trest ve Dvoře Králové nad Labem*, Trutnov 2010, s. 9.

⁵⁶ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 2–3.

⁵⁷ SOKA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 38.

⁵⁸ SOKA Trutnov, AMDKnL, Papirová kniha z let 1496–1540, inv. č. 12, kn. 2, fol. 78r.

⁵⁹ Dostupné online:

http://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Trutnov/Dvur_Kralove_nad_Labem/Default.aspx [21. 11. 2022]

V průběhu 14. století bylo město ještě zastaveno několikrát. Jan Lucemburský jej například zastavil roku 1329 Jindřichu I. Javorskému, který zde uplatňoval moc několik dalších let, než se Dvůr spolu s Trutnovem opět vrátil do rukou českému králi.⁶⁰ Důležitou událostí z hlediska správy regionu bylo vydání listiny v roce 1340, kterou panovník vyňal obyvatele Trutnovska i Dvorská z pravomoci krajských úředníků ve věcech poprav a cúdy.⁶¹ To vedlo *de iure* k vytvoření nového správního území: trutnovské manské soustavy, jež se řídila stejným právem jako manové v Budyšině a Kladsku. O šest let později vydal Jan Lucemburský pro město další listinu, kterou reagoval na ničivý požár z roku 1345, a snížil měšťanům roční census odváděný královské komoře na 25 grošů českých.⁶²

Zástavám mělo zabránit privilegium Václava IV. (1378–1419) z roku 1368, kterým jim udělil milost, aby nemohli být již nikdy zastavováni.⁶³ Zvláštní je, že město v letech 1365–1392 drželi spolu s Žaclěrem a Trutnovem jako zástavu opolská knížata.⁶⁴ Na konci 14. století došlo k vydání ještě jedné významné listiny, která ovlivnila další směřování a vývoj Dvora Králové. Václav IV. tehdy zapsal Dvůr i Trutnov své manželce Žofii Bavorské jako věnný majetek, která po své korunovaci obdržela nejen tato města, ale i Hradec Králové, Chrudim, Vysoké Mýto, Jaroměř, Poličku a Mělník.⁶⁵

Paralelně s těmito událostmi získává město svou dominantu. V 80. letech 14. století dochází ke stavbě gotického děkanského kostela sv. Jana Křtitele, který stojí na původních románských základech. Počátky dvorského děkanátu spadají snad již do konce 13. století. Poblíž kostela se nacházela škola, jejíž fungování můžeme prokázat již v roce 1360. Naopak dřevěná budova fary stála neobvykle na náměstí.⁶⁶

Ještě z počátku 15. století jsou doloženy nadace pro královédvorský kostel.⁶⁷ Nevíme, zda se ve městě šířily reformní myšlenky, ale na jaře roku 1421 při velkém tažení pražanů se Dvorští vzdali a přestoupili na husitské učení.⁶⁸ Po vítězství Jana Žižky ve východních Čechách se dostalo město pod vliv nové mocenské skupiny, která se po Žižkově smrti

⁶⁰ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 3.

⁶¹ CIM II, J. ČELAKOVSKÝ (ed.), s. 340, č. 216.

⁶² Tamtéž, s. 387, č. 253.

⁶³ Tamtéž, s. 622–623, č. 430.

⁶⁴ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 4.

⁶⁵ Zaznamenáno v listině Zikmunda Lucemburského. CIM II, J. ČELAKOVSKÝ (ed.), s. 1152, č. 854.

⁶⁶ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 2.

⁶⁷ V roce 1412 dvorský farář a jeho bratr věnovali kostelu rybník s polnostmi a s některými desátky. O dvě léta později byl vystavěn v kostele nový oltář s úrokem šesti grošů. V roce 1415 nechal zříditi měšťan Řehoř oltář svatě Kateřiny, ke kterému daroval 10 kop. Carl Joseph von BIENENBERG, *Versuch einer kurzgefaßten Geschichte der Königinhof, vorinnen XXX. Urkunden enthalten sind*, Prague 1782, s. 30–31.

⁶⁸ František MUSIL – Vladimír WOLF, *Východní Čechy za husitské revoluce*, in: František Musil a kol., *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526)*, Praha 2009, s. 540.

nazývala sirotci. Na počest Žižky byl pojmenován jeden z vrcholů na kraji města: Žižkova hora.⁶⁹ Po vypuknutí husitských válek nebyly uplatňovány nároky české královny na věnný majetek.⁷⁰

Husitské období nepřineslo Dvoru pouze změnu ve víře, ale se též proměnilo národnostní složení obyvatel. Ve světle zápisů nejstarší dochované městské knihy vidíme, že zatímco první zápisy z roku 1417 jsou německé, další po roce 1426 již české.⁷¹ Významnou změnu zaznamenáváme také v oblasti městské správy. V předhusitské době stál v čele města rychtář, který byl v zápisech zmiňován mezi prvními. V roce 1426 se do popředí dostal purkmistr a městská rada, která se stala nejvýznamnějším politickým i správním orgánem města.⁷²

Po bitvě u Lipan, kde byla poražena radikální strana, při níž stáli i Dvorští, smíru se Zikmundem Lucemburským (1419–1437) a přijetí basilejských kompaktát se město dostalo v únoru 1437 do rukou královny Barbory Celské jako součást jejího věna.⁷³ Pomyslnou tečku za husitským obdobím učinilo oběšení Jana Roháče z Dubé v Praze 9. září 1437 mimo jiné společně s významným členem královédvorské rodiny Prostředků.⁷⁴

V době po smrti Albrechta II. Habsburského (1438–1439), kdy byly české země bez krále, převzaly velkou část pravomocí landfrýdy. V jejich čele stála šlechta,⁷⁵ ale musela počítat i s královskými městy, jež za husitských válek významně posílila svůj vliv. Složitou situaci v zemi dokládá vypálení města 4. května 1450. Zda bylo město vypáleno Slezany, jak uvádí Bienenberg,⁷⁶ nebo bývalým táboritou Janem Koldou ze Žampachu,⁷⁷ nevíme. Neklidnou a komplikovanou dobu dosvědčuje spor z roku 1466 dochovaný v *Pergamenové knize* mezi Petrem Záchladou, podporovaným dvorskou obcí, a Annou Štefankou z Fidléřovic o majetek po jejím strýci Hanuši Heřmánkovi. Dvorští radní darovali Petru Záchladovi Hanušův dům, protože Annin strýc: „*svévolně vyšed z té obce dvorské bez mřie k jich nepřátelóm, že je hubil rozličnými záhubami a že u jich nepřátel až do smrti byl.*“

⁶⁹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 23v.

⁷⁰ František MUSIL, *Ke vzniku královských věnných měst*, in: Jan Kilián (ed.), *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova*. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4. – 5. května 2004, Mělník 2004, s. 7.

⁷¹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 1–3.

⁷² Tamtéž, fol. 3v.

⁷³ F. MUSIL, *Ke vzniku královských věnných měst*, s. 8.

⁷⁴ Jiří HÁS, *Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí (Příspěvek k malému výročí města 1316–1996)*, Genealogické a heraldické listy: Acta genealogica ac heraldica 16, 1996, s. 31.

⁷⁵ Zdeněk BERAN, *Tradiční sídla a majetek východočeské šlechty v procesu formování krajské správy*, in: Zdeněk BERAN a kol., *Východočeská šlechta, její sídla a teritoria*, Praha 2013, s. 16.

⁷⁶ C. J. von BIENENBERG, *Versuch*, s. 35.

⁷⁷ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, I. díl A–G*, Praha 1996, s. 801.

Rozepře byla rozhodnuta Lévou Tlupou z Čechtíc na Lochenicích, úředníkem královny Johany, ve prospěch Petra Záchlady.⁷⁸

Po požáru nebylo město v dobrém stavu. Ze svízelné situace mu zřejmě mělo pomoci privilegium Ladislava Pohrobka (1453–1457) z 28. srpna 1454, ve kterém mu udělil právo prvního výročního trhu na den sv. Ludmily.⁷⁹ Další výroční trh na Svatého Ducha Dvůr získal na konci 15. století roku 1497 od Vladislava Jagellonského (1471–1516).⁸⁰ Hospodářský růst města měla podpořit milost udělená králem roku 1507, díky které mohli měšťané vybírat clo z věcí a zvířat, které se dostaly do města k prodeji.⁸¹

Za husitských válek sebevědomí královských měst vzrostlo. Svým vystupováním a reprezentací se snažili měšťané vyrovnat se šlechtě. Můžeme to například vidět ve způsobu, jakým se města prezentovala navenek. I Dvorskí toužili po polepšení městského erbu nebo po zisku privilegia pečetit červeným voskem.⁸² Dvůr obdržel toto právo v roce 1509.⁸³ Politické uvědomění královských měst se projevovalo i tím, že postupně pronikala mezi pozemkové vrchnosti. V případě Dvora byl tento vývoj pomalejší, což bylo způsobeno existencí trutnovského manství. K městu patřily vsi Filířovice, Lipnice, Nové Lesy a Verdek v literatuře uváděné jako šosovní;⁸⁴ ty při městu zůstaly po několik dalších staletí.⁸⁵ Co se týče poddanských vsí, Dvůr koupil roku 1489 ves Libotov.⁸⁶ Z manských vsí k městu patřilo Zboží, Záboří (zmiňované k roku 1549)⁸⁷ a od roku 1538 od Jakuba z Prošic koupené manské vsi Bukovina, Koclěrov a Komárov. Poslední jmenovaný zřejmě v majetku města dlouho nezůstal, protože jej nenalezneme mezi zkonfiskovaným majetkem z roku 1547.⁸⁸

Politické ambice městského stavu se velmi brzy setkaly s nelibostí šlechty, což vyústilo na počátku 16. století ve vydání *Vladislavského zřízení zemského*. Rovina sporu byla politicko-hospodářská, kromě upírání politických práv měst se začal výrazněji rozvíjet

⁷⁸ SOKA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 27r.

⁷⁹ *Codex iuris municipalis regni Bohemiae III (Privilegia regalium civitatum provincialium annorum 1420–1526) (dále CIM III)*, Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIDRICH (edd.), Praha 1948, s. 304, č. 174.

⁸⁰ Tamtéž, s. 870, č. 514.

⁸¹ Tamtéž, s. 1053, č. 595.

⁸² Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526). Díl 3. Města*, Praha 1998, s. 37.

⁸³ *CIM III*, J. ČELAKOVSKÝ – G. FRIDRICH (edd.), s. 1079, č. 606.

⁸⁴ V literatuře se běžně objevují jako vesnice šosovní, ale v předbělohorských pramenech se zmiňují jako zádušní. Podrobněji bude pozornost jejich právnímu postavení věnována v podkapitole 4.5 o písemnostech vzniklých z vrchnostenského působení města.

⁸⁵ J. FRANCEK, *Zločin a trest*, s. 8.

⁸⁶ SOKA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 35r.

⁸⁷ Daniel DOLEŽAL, *Trutnovská manská soustava a její kniha z let 1480–1539*, dále SAP 42/2, 1992, s. 232.

⁸⁸ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 10.

i režijní velkostatek, který významně narušoval například právo mílové a várečné.⁸⁹ V reakci na to 32 královských měst vytvořilo obranný svaz proti rozpínavému jednání šlechty. V soupisu připojených měst se Dvůr nacházel až na 24. místě,⁹⁰ což svědčí o jeho velikosti i politickém významu. Vynucené příměří *Svatováclavskou smlouvou* z roku 1517 bylo vítězstvím šlechty. Měštům začala v okolí vyrůstat významná konkurence, což poškozovalo jejich ekonomiku. Poslední den roku 1540 se vypravila věnná města Hradec, Chrudim, Dvůr, Mýto a Jaroměř tři zástupce ke králi do Nového Města u Vídně, aby si zde stěžovali na podnikání některých šlechticů. Král na jejich stížnost zareagoval o půl roku později misivem, ve kterém je ujišťoval, že celou věc nechá důkladně prošetřit. Jak celý spor dopadl, nevíme.⁹¹

Páteří městské ekonomiky byly cechy, které uspokojovaly poptávku měšťanů a obyvatel z přilehlých vesnic. V nejstarší městské knize jsou cechmíštri prvně zmíněni k roku 1499.⁹² Nepochybně však ve městě existovaly již dříve, jak dokládá cechovní listina pro sladovníky do Hostinného z roku 1484, na které je i nejstarší dochovaná městská pečeť.⁹³ První složení cechů ve městě známe z roku 1516. Působili zde sladovníci, soukeníci, řezníci, pláteníci, kováři, ševci, kožišníci a krejčí.⁹⁴ Skladba cechů nebyla konstantní, protože k roku 1555 jsou jmenovány i jiné cechy, a to v tomto pořadí: řezníci, sladovníci, kováři, ševci, krejčí, kožišníci, tkalci, hrnčíři, soukeníci a pivovarníci.⁹⁵ O dva roky později jsou zmíněni i mostečníci, kteří se v dalších soupisech už neobjevují.⁹⁶

Na přelomu 15. a 16. století se významně proměnilo postavení Dvora v rámci trutnovské manské soustavy. Město samo mělo zájem na její dobré správě, protože se v jeho okolí vyskytovaly drobné držby, které patřily dvorským měšťanům nebo nižší šlechtě, která ve městě žila. Od konce 15. století byly ve městě uchovávány manské desky a v první polovině 16. století se zde odehrála již některá jednání. Problémy se zasedáním dvorského soudu, který byl dlouhý čas neobsazen, a přeměna mnoha manských statků na svobodné vedly nakonec k zániku manského kraje.⁹⁷ V roce 1539 byly manské desky odvezeny do Prahy a přísahy se nadále konaly u dvorského soudu. Likvidace územní výlučnosti manství koreluje

⁸⁹ J. MACEK, *Jagellonský věk*, s. 322.

⁹⁰ Jan PELANT, *České zemské sněmy 1471–1500*, SAP 31/2, 1981, s. 351.

⁹¹ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 6.

⁹² SOKA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 38.

⁹³ SOA HK, SOKA Trutnov, fond Cech sladovníků Hostinné, nezinventarizováno.

⁹⁴ SOKA Trutnov, AMDKnL, Papirová kniha z let 1496–1540, fol. 239.

⁹⁵ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), inv. č. 23, kn. 13, fol. 21v.

⁹⁶ Tamtéž, fol. 71.

⁹⁷ D. DOLEŽAL, *Trutnovská manská soustava*, s. 245.

se snahami Ferdinanda I. (1526–1564) o konsolidaci královské moci a sjednocení správy Českého království.⁹⁸ Správně se Dvůr i Trutnov zařadily do Hradeckého kraje.⁹⁹

V roce 1547 se díky stavovskému povstání panovníkovi otevřely další cesty k posílení jeho moci. Ze všech stavů byla za účast v odboji nejtvrději potrestána právě města. Dvůr ztratil veškerý pozemkový majetek:¹⁰⁰ poddanskou vesnici Libotov, manské vesnice Kocléřov a Bukovinu a šosovní vsi Filířovice, Nové Lesy, Verdek a Lipnice. Ač panovník posléze vesnice navrátil, město trvale přišlo o Libotov, Kocléřov i Bukovinu, které koupil od české komory Jan z Pernštejna, jenž téhož roku prodal Hynkovi Rychnovskému¹⁰¹ Kocléřov a Bukovinu a Libotov Janu st. Rodovskému z Hustiřan.¹⁰² Městské panství rozšířila dvorská obec o část vsi Záboří. K městu patřila jistě již roku 1549.¹⁰³ Majitelem druhé části byli Zilvárové z Pilníkova.¹⁰⁴

Kromě ztráty pozemkového majetku musela města odevzdat králi i svá privilegia a všechny zbraně. Navrch jim byla vyměřena pokuta, v případě Dvora se jednalo o 1500 kop grošů míšeňských, ale město nakonec odvedlo pouze 500 kop grošů, což dokládá také jeho nedobrou hospodářskou situaci.¹⁰⁵ Panovník přistoupil i k dočasnému zrušení cechů a městskou ekonomiku zatížil věčným posudným, tedy trvalou daní z piva, což bylo velmi nepříjemné, protože pivovarnictví přinášelo městům nemalé zisky.¹⁰⁶ Kromě toho byl do každého města (kromě Českých Budějovic, Plzně, Ústí nad Labem) dosazen královský rychtář, který měl kontrolní, fiskální i policejní úlohu. Panovník sice městům ještě téhož roku navrátil privilegia, ale ponechal si právo odúmrti, které měl vymáhat právě zástupce panovnické moci ve městě, královský rychtář.¹⁰⁷ Posledním velkým zásahem bylo vytvoření

⁹⁸ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 8.

⁹⁹ J. FRANCEK, *Zločin a trest*, s. 21.

¹⁰⁰ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1526–1583*, Praha 2008, s. 113.

¹⁰¹ Rychnovští z Rychnova byl zchudlý šlechtický rod ve východních Čechách, původně z větve rodu Kouniců. Do roku 1685 jsou připomínáni na statku Koclířov. Viz Milan MYSLIVEČEK, *Velký erbovník*, sv. 2. *Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české*, Plzeň 2006, s. 170.

¹⁰² Antonín REZEK, *Statky zkonfiskované r. 1547 a jich rozprodávání*, Památky archaeologické a místopisné 10, 1874–1878, s. 453, 465–466. K Rodovským z Hustiřan v této době příkladně: Marek STARÝ, *Rytířský statek Rodov a jeho majitelé ve druhé polovině 16. století. Příspěvek k dějinám drobného šlechtického panství na Královéhradecku*, VSH 27, 2015, s. 67–102.

¹⁰³ D. DOLEŽAL, *Trutnovská manská soustava*, s. 232.

¹⁰⁴ Zilvarové z Pilníkova byl východočeský rytířský rod, který vlastnil mnoho statků na Trutnovsku. Po výstavbě hradu Břečštejna neboli Silberštejna se přejmenovali na Zilváry ze Silberštejna. Po stavovském povstání byli potrestáni ztrátou veškerého majetku. (M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník*, sv. 2, s. 352.)

¹⁰⁵ J. FRANCEK, *Zločin a trest*, s. 8.

¹⁰⁶ Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české. Svazek VII. 1526–1618*, Praha 2005, s. 202.

¹⁰⁷ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, inv. č. 5.

apelačního soudu, kam se museli nejen dvorští měšťané od roku 1548 odvolávat v případě nesouhlasu s rozhodnutím svého městského soudu.¹⁰⁸

Snaha o upevnění panovnické moci se odrazila i v úpravě daňového systému,¹⁰⁹ díky které došlo v roce 1567 k prvnímu sčítání městských domů. K roku 1567 bylo ve Dvoře přiznáno 153 domů. Pro srovnání v Hradci Králové nahlásili 682 domů, v Jaroměři 274.¹¹⁰ Dvůr patřil mezi jedno z nejmenších královských měst. Počet obyvatel se záhy ještě redukoval, protože na počátku 70. let zasáhlo město několik katastrof. Kromě povodní a následného hladomoru¹¹¹ byl nejničivějším požár z roku 1572, při kterém shořelo téměř celé město.

Obnova města po požáru nebyla jednoduchá. Maxmilián II. (1562–1576) Dvorským odpustil placení berní na další tři roky, daroval dřevo z trutnovských lesů a 2000 kop grošů míšeňských jako dar na obnovu města. Apeloval na měšťany, aby nové domy stavěli primárně z cihel a kamene,¹¹² přesto ale opět vznikla i dřevěná zástavba. Z kamene byla postavená nová radnice v renesančním slohu podle návrhu Ulrica Aostalliho de Sala.¹¹³

Deset let po požáru zasáhla Dvůr morová epidemie, kvůli které musel být rozšířen hřbitov u kostela sv. Kříže.¹¹⁴ Odhaduje se, že mohlo dojít až k poloviční redukci obyvatelstva. Nasvědčuje tomu i to, že docházelo k pohřbívání do hromadných hrobů.¹¹⁵ Ke konci století roku 1599 se v Čechách mor opět objevil, zřejmě ale po sobě ve Dvoře nezanechal již tolik obětí.¹¹⁶

Úbytek obyvatel se negativně propisoval do prosperity už tak malého a chudého města. Dvůr se potýkal s finančními problémy. K lepšímu hospodářskému rozvoji měl přispět třetí výroční trh na den Boží Moudrosti, který Dvorským udělil roku 1588 Rudolf II. (1576–1612),¹¹⁷ což se zřejmě podařilo, protože na konci 16. století město procházelo mírnou

¹⁰⁸ Karel MALÝ, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1999, s. 60.

¹⁰⁹ P. VOREL, *Velké dějiny*, s. 303–305.

¹¹⁰ František DVORSKÝ, *O počtu domů v Praze*, s. 21–23.

¹¹¹ V důsledku těchto událostí žádali Dvorští již na jaře téhož roku českou komoru o odpuštění berně. NA, SM, inv. č. 1673, sign. K94/8.

¹¹² Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v 15. a 16. věku*. Díl 1, Praha 1890, s. 351.

¹¹³ J. FRANCEK, *Zločin a trest*, s. 10.

¹¹⁴ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, inv. č. 25, kn. 15, fol. 123v.

¹¹⁵ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, inv. č. 70, kn. 60, neofoliováný list.

¹¹⁶ Morovou ránu dosvědčuje například opis misivu radního písaře Jakuba Kuspise Sixtovi Dvorskému, radnímu v Mělnice, kde píše, že v době moru mu zemřel jeho otec. (SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, inv. č. 24, kn. 14, fol. 10v–11r.) V roce 1599 také nedošlo k tradiční obměně konšelského sboru. Hertvík Zejdlic z Šenfeldu obnovil konšelský úřad písemně právě kvůli moru a v úřadu ponechal stejné konšely. (SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 287.)

¹¹⁷ NA, SM, inv. č. 2682, sign. P106.

konjunkturou. Na počátku století ve snaze získat hotové peníze prodala městská rada dvůr v Záboří a obecní lázeň. Na druhé straně Dvorští usilovali o nový stálý příjem, k čemuž měl pomoci manský statek Podhoří, zakoupený v roce 1606. O dva roky později jej proměnili ve zpupný.¹¹⁸

Na počátku třicetileté války stáli Dvorští na straně vzbouřených stavů. K obraně země vyslali roku 1618 celkem 48 mužů, kteří se dostali pod prapor Věňka Bukovského z Hustlířan.¹¹⁹ O rok později se k armádě připojilo dalších 12 mužů spolu s rejtarem. V témže roce Dvorští přiznávají, že již nemohou poskytnout defensorům další půjčky, přesto nakonec odesílají přes 45 kop grošů.¹²⁰ Porážka stavovského povstání přinesla represe v podobě dočasné konfiskace majetku a odebrání privilegií, pravidelným se však stalo kvartýrování vojska i obrovská finanční a naturální zátěž.¹²¹ Následujících třicet let, kdy byla podle *Obnoveného zřízení zemského* i marginalizována moc městského stavu. Dvůr zažil těžký hospodářský, kulturní i demografický propad.

1.1 Městské právo, správa a obecní provozy se zvláštním zřetelem na předbělohorskou dobu

Pro komplexní poznání a pochopení struktury a fungování městské kanceláře je nutné poznat i oblast městského práva a městské orgány, pro které kancelář pracovala. Ostatně vedené a vydávané písemnosti odpovídají kompetenčním okruhům městské správy. Z působnosti obecních provozů například vznikaly finanční rejstříky.

Lepší poznání počátku správy města nám sice pramenná základna neumožňuje, ale můžeme vycházet z některých obecně platných tezí. Dvůr Králové byl založen na magdeburském právu. Ačkoliv dnes není k dispozici zakládací listina, předpokládáme, že se magdeburské právo do východních Čech šířilo ze slezské Vratislavi do Hradce Králové a odtud do řady dalších východočeských měst.¹²² Tuto domněnku potvrzuje i privilegium Jana z Turgova ze 17. března 1396. Kromě jiných výsad v něm nařizuje obyvatelům města Hostinného, aby nadále užívali všech práv jako Dvůr: „...*unsern getrawen burgern gebin und globin in ze czu lossen bei allem statrecht und bei andren allen rechten, alzo is di getrawen burger czum Hoffe adir in andren vorsteten habin...*“ Zmínky o kmetech, hlavních soudech a

¹¹⁸ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 12–13.

¹¹⁹ Antonín SCHULZ, *Archivní prameny ku poznání života a strážně na širém Královédvorsku od smrti Husovy až do doby Koniášovy*, Dvůr Králové nad Labem 1913, s. 120–121.

¹²⁰ Tamtéž, s. 123–125.

¹²¹ Podrobněji Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext*, Praha 2013, s. 81–101.

¹²² F. HOFFMAN, *K oblastem českých práv městských*, s. 47.

posudcích jasně odkazují do oblasti magdeburského práva: „*Auch zal ein idis mannis gut sterbin von eime frunde an den andren nesten noch der usrichtung der scheppen, die czu derselbin czeit an dem rechten sitzen...So soll der richter in Pruczicz mit allen zeinen nochkomelinge schenken i czu dem elichin dinge ein achteil byr und i czu dem aftirdinge ein zechzenteil und nicht mer...*“¹²³

V čele městské správy stál zprvu rychtář. Prvním známým představitelem je *Apecco, judex de Curia*, který je zmíněn k roku 1313 jako svědek v listině Jana z Vartenberka pro zderazský klášter.¹²⁴ Rychtář ručil za pořádek a mír ve městě a předsedal městskému soudu. Ve městě se konalo několik různých typů soudů, z nichž nejvýznamnější byl tzv. zahájený soud. Z dosavadní literatury vyplývá, že se v českých městech konal čtyřikrát do roka o suchých dnech. Ze Dvora Králové je nejstarší dochovaná zmínka z roku 1417, ale z dochované materie nejsme schopni potvrdit frekvenci jeho zasedání. Na zahájený soud měl navazovat posudek, avšak pro středověk není dochovaný žádný pramen, který by tuto praxi ve Dvoře potvrzoval. Zde se měly projednávat záležitosti méně důležité nebo ty, které by se nestihly vyřídit při zahájeném soudu. Rychtář měl na starost i denní soudy, kde se řešily různé drobné přestupky proti právu. S návštěvou podkomořího bylo spojeno konání výročního soudu, na němž se projednávaly nejdůležitější věci ve městě. S městským soudnictvím rychtáři pomáhali přísední,¹²⁵ o kterých si ve Dvoře můžeme prvně udělat představu k roku 1359, kdy se objevuje i *magister civium* čili purkmistr.¹²⁶ Postupným přebíráním kompetencí a zesilováním pozice se purkmistr a přísední přeměnili v městskou radu, postupně nejvýznamnější instituci městské správy. Ve Dvoře k tomu došlo během husitských válek.¹²⁷ Nevíme, kdy byla vykoupěna rychta. Ze zápisů *Pergamenové knihy* vyplývá, že k tomu došlo zřejmě někdy po roce 1455. Mezi lety 1426 a 1455 se v zápisech objevuje rychtář Řehoř, a to i po plném osamostatnění rady.¹²⁸ K roku 1485 je na pozici jednoho z konšelů jmenován Václav, starý rychtář, což poukazuje na to, že rychta byla v té době již v rukou městské rady.¹²⁹ Pro dobu pozdního středověku prameny neumožňují blíže poznat povinnosti

¹²³ *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – I (Privilegia non regalium civitatum provincialium annorum 1232–1452)*, Antonín HAAS (ed.), Praha 1954, s. 228–229, č. 154. Originál je uložen ve Státním okresním archivu v Trutnově. SOA HK, SOKA Trutnov, fond Archiv města Hostinné, inv. č. 5, listina 5.

¹²⁴ RBM IV, J. Emler (ed.), s. 56, č. 133.

¹²⁵ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků států po současnost*, Praha 2007, s. 206–207.

¹²⁶ *Libri erectionum archidioecesis pragensis saeculo XVI. et XV. Liber I. (1358–1376) (dále LE I.)*, Klement BOROŮVÝ (ed.), Praha 1875, s. 20, čl. 31.

¹²⁷ Viz s. 22.

¹²⁸ SOKA Trutnov, AMDKNL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 2–23r.

¹²⁹ Tamtéž, fol. 33v.

městského rychtáře, ale pravděpodobně stejně jako v jiných českých městech dohlížel zejména na pořádek ve městě a soudil méně významné záležitosti.¹³⁰

Nejvyšším orgánem městské správy se během husitských válek stala dvanáctičlenná městská rada v čele s purkmistrem. Nejvýznamnější člen a první, kdo stanul v čele rady v daném roce, se nazýval primas. V královédvorském prostředí je tato praxe doložitelná od roku 1557.¹³¹ Pro starší období se užívalo označení první purkmistr a hospodář města.¹³² Požíval největší vážnosti ve městě a velmi často se stávalo, že byl na tomto postu několikrát po sobě stejný člověk.¹³³ Konšelé se scházeli na radnici, která do požáru 1572 byla dřevěná a nacházela se na západní straně náměstí. Pro novou radnici, po požáru vystavěnou z kamene, bylo vybráno místo na severní straně náměstí na rohu Kostelní ulice.¹³⁴

S úpadkem významu rychtáře souvisí postupné pozbytí významu zahájených soudů, jejichž konání registrujeme ve Dvoře naposledy v roce 1505.¹³⁵ S nimi souvisí i přechod z magdeburského práva k právu pražskému. Pozvolné pronikání institutů práva Starého Města pražského lze nejprve vidět na dědické praxi, kdy se postupně opouštělo od *donatio causa mortis*.¹³⁶ Zásadní roli přitom hrálo privilegium Vladislava Jagellonského z roku 1476, kterým měšťanům umožnil svobodně nakládat s majetkem s tím, že v případě úmrtí bez řádného testamentu měli dědit nejbližší příbuzní.¹³⁷ Další změnu přineslo privilegium z roku 1509, kterým bylo nařízeno, že se mají měšťané v případě stavného práva řídit Hradcem Králové.¹³⁸ V literatuře se běžně uvádí, že když Dvůr přešel pod Hradecký kraj, změnil se i jeho právní okruh.¹³⁹ Vzhledem k tomu, že v městech magdeburského okruhu hrál zásadní roli zahájený soud, bude tato úvaha nejspíš správná. Torzovitost pramenů neumožňuje přesněji vymezit, kdy se tak stalo.

Dalším orgánem byl sbor šesti obecních starších, kteří dohlíželi na hospodaření města a nechyběli u žádného důležitého rozhodnutí. Prvně se v dochovaných pramenech objevují

¹³⁰ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 214

¹³¹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 37r.

¹³² Dle nejstaršího doloženého sázení rady z roku 1505. Viz SOKA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 120r.

¹³³ Například Jan Sokol byl primasem v letech 1567, 1569, 1570. SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 42–43, 84r, 141.

¹³⁴ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 12.

¹³⁵ Barbora BÖNSCHOVÁ, *Tzv. Pergamenová a Papírová kniha (diplomatický rozbor nejstarších dochovaných královédvorských knih)*, SAP 69/2, 2019, s. 325.

¹³⁶ B. BÖNSCHOVÁ, *Pozůstalostní praxe*, s. 13–14.

¹³⁷ *CIM III*, J. ČELAKOVSKÝ – G. FRIDRICH (edd.), s. 634, č. 374.

¹³⁸ Tamtéž, s. 870, č. 514.

¹³⁹ Antonín SCHULZ – Lenka ŠORMOVÁ – Eva TOMKOVÁ, *Archiv města Dvůr Králové nad Labem (i. Díl) 1417–1850 (1892)*, Inventář, Trutnov 2002, s. 9–10.

v roce 1449: „*Purkmistr Havel a konšelé Blažek Čermák, Duchek, Jan Kotel, Beneš Nykel, Hanzel, Petr Záchlada, Mach Smetana, Michek a Jan Obořil vyznávají těmito knihami, že Havel krajčí, purkmistr, a Mach Smetana, přísežný, a Huska Martin, obecní, vyznali před námi...*“¹⁴⁰ V rámci správy existovala jako orgán také obec, ale ta se scházela zřídka. Ačkoliv se zmiňuje již k roku 1359 (*cives et communitas in Curia civitate*),¹⁴¹ zřejmě se v té době nejednalo o samostatnou městskou instituci, jelikož v té době teprve probíhalo osamostatnění městské rady na rychtáři. Ostatně ve Starém Městě pražském se proměnila v kontrolní orgán až ke konci 14. století.¹⁴² Ve světle dochované materie je zmíněna v *Pergamenové knize* až k roku 1440, kdy se nařízení od úředníka královny Lévy Tlupy z Čechtic a v Lochenicích přečetlo: „[...] před námi a na právě našem v plné radě i v svolanie všie veřejnie obce.“¹⁴³ Pro dobu 15. století schází informace o tom, co se dělo při setkání obce. Situace se dá nejlépe rekonstruovat optikou pramenů 16. století, konkrétně pomocí *Register obecního shromáždění z let 1579–1633*. Na setkáních obce docházelo k volbě hejtmanů čtvrtí a rychtáře, obnově cechmistrů a k vyhlášení různých obecních ustanovení například o stavění sirotků nebo kdy se bude platit šos a berně.¹⁴⁴ Některá nařízení měla udržovat kázeň mezi obyvatelstvem. Velmi často se objevuje napomínání měšťanů ke zbožnosti, k úklidu prostoru před svými domy¹⁴⁵ nebo aby nezapomínali dávat děti do školy.¹⁴⁶

Z pramenné materie 16. století vyplývá, že nejpozději po roce 1598 byli na pomoc městskému rychtáři voleni dva pomocníci,¹⁴⁷ nazývaní také jako místorychtáři.¹⁴⁸ Pro lepší efektivitu správy byla městská zástavba rozdělena do osmi čtvrtí, z toho čtyři byly ve vnitřním

¹⁴⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 18r.

¹⁴¹ *LE I.*, K. BOROŤY (ed.), s. 20, čl. 31.

¹⁴² Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 211.

¹⁴³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 27r.

¹⁴⁴ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1574–1633, inv. č. 15, kn. č. 5, fol. 5v. Knihou se zabývala ve své bakalářské práci Ivana Wlasaková. Ivana WLASAKOVÁ, *Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1579–1633 (Diplomatický rozbor a výběrová edice pramene)*, bakalářská práce, FF UHK, Hradec Králové 2020.

¹⁴⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1574–1633, fol. 7.

¹⁴⁶ Tamtéž, dol. 22v.

¹⁴⁷ Nevíme, zda byli voleni i dříve. V písemných pramenech je nalezneme až od roku 1598. SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, inv. č. 26, kn. 16, fol. 262 r.

¹⁴⁸ Nejstarší záznam o jejich činnosti pochází z roku 1555. SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 21r

městě a čtyři na předměstí. V čele každé čtvrti stáli dva hejtmané a desátníci,¹⁴⁹ kteří se starali o bezpečnost a koordinovali svou činnost s rychtářem.¹⁵⁰

S městským rychtářem úzce spolupracoval také kat s biřicem.¹⁵¹ Katovna se nacházela ve Valové uličce, ale roku 1598 byla přenesena za Dolní most a stávala vedle pazderny.¹⁵² Kat zřejmě vykonával i funkci pohodného. Roku 1638 prodal kat Jan Čurda svému nástupci rasovní roli, která byla v místě bývalé pazderny.¹⁵³ Zvykem bylo, že obdarovával radního písaře rukavicemi ze psí kůže.¹⁵⁴ Tato praxe je sice doložena až po roce 1620, ale můžeme se domnívat, že fungovala i dříve. Dle E. Tomkové se popraviště do roku 1627 nacházelo na vyvýšenině ve Vorlechu a poté bylo přeloženo do blízkosti Podhartního mlýna.¹⁵⁵ Prameny však tento přesun evidují dříve. Již v roce 1567 byl Podhartní mlýn nazván Šibeničním.¹⁵⁶ Lze předpokládat, že se zde šibenice nacházela již v polovině 16. století.

Na správu obecních budov a provozů dohlíželi městští úředníci, kteří ze své činnosti každoročně předkládali radě své účty k posouzení.¹⁵⁷ Tuto praxi můžeme lépe rekonstruovat až pro 16. století, kdy se v záznamech Papírové knihy objevují kvitance pro některé městské úředníky. Mezi lety 1505–1540 je prameny doloženo, že se o správu městských financí starali konšelé v čele s purkmistrem. Později tato povinnost připadla důchodním úředníkům každoročně voleným při obnově rady. První zmínka o jejich činnosti pochází z roku 1556.¹⁵⁸ Nutno podotknout, že důchodní úředníci personálně neshodovali s nikým z radních. Jak

¹⁴⁹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1574–1633, fol. 5r.

¹⁵⁰ Ke správě čtvrtí a náplně funkce hejtmana na příkladu Českých Budějovic: Daniel KOVÁŘ, *Vývoj funkce čtvrtníka v královském městě Českých Budějovicích od 15. století do první světové války. Příspěvek k poznání nejnižších složek městské samosprávy*, AČ 69/2, 2019, s. 165–194.

¹⁵¹ Biřic prameny doložen není, ale lze předpokládat, že ve Dvoře působil i dříve, stejně jako tomu bylo v jiných městech. K této problematice: Marie MATĚÁSKOVÁ, *V našem poniženém způsobu: kati, rasi a biřici v raně novověkých městech východních Čech*, České Budějovice 2022; Martin ŠTINDL, *Biřic, kat a ras ve vrchnostenských městech západní Moravy. (Příspěvek k sociálnímu postavení tzv. snížených profesí v raném novověku)*, Západní Morava: vlastivědná revue 23, 2019, s. 5–48.

¹⁵² Pazderna byla budova, která sloužila k drhnutí lnu. SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Smolná kniha z let 1584–1756, inv. č. 21, kn. 11, fol. 33v.

¹⁵³ Tamtéž, fol. 52v.

¹⁵⁴ Tamtéž, fol. 51.

¹⁵⁵ Eva TOMKOVÁ, *Hrdelní soudnictví ve Dvoře Králové nad Labem: z dějin hrdelního soudnictví*, Krkonoše – Jizerské hory 5, 2003, s. 46–74.

¹⁵⁶ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590, 329v.

¹⁵⁷ Částečně jsou některá potvrzení z řádného hospodaření nad městskými financemi zaznamenána v Papírové knize a v trhových knihách.

¹⁵⁸ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590, fol. 78v

ukázal výzkum, u žádných stálých předbělohorských městských úřadů, které jsou doloženy prameny, nedocházelo ke kumulaci funkcí.¹⁵⁹

O správné hospodaření obecních mlýnů se starali mlýnští úředníci, o jejichž skládání účtů se prvně zmiňuje zápis v *Papírové knize* z roku 1505.¹⁶⁰ Z *Register obecního shromáždění* víme, že měšťané byli velmi často napomínáni, aby mleli své obilí pouze v obecních mlýnech.¹⁶¹ K obci patřil mlýn Dolní, Horní a Pilní.¹⁶² Při městě stál ještě Podhartní mlýn, jinak nazývaný Šibeniční, a Koreční neboli Vorštovský, ale oba nacházely v soukromých rukách.¹⁶³ Koreční mlýn konšelé zakoupili pro město až v roce 1592 od Jana Vokáče z Příbrami.¹⁶⁴ V trhových knihách nalezneme vždy zápis o prodeji třetiny mlýna, zbylé dvě třetiny zřejmě patřily obci.¹⁶⁵ Mlýnské důchody pravděpodobně přinášely do městské kasy stabilní příjem. Od roku 1561 z nich byli odměňováni císařský rychtář (0,5 kopy grošů českých), primas (1,5 kop g. č.), radní (1 kopa g. č.) a důchodní úředníci (1 kopa g. č.).¹⁶⁶ Výběr cla u městských bran zajišťovali celní úředníci.¹⁶⁷

Poplatky za sůl vybíral úředník solní. Prvně můžeme jeho činnost doložit pro rok 1521.¹⁶⁸ Jeho existence předpokládá ve městě solnici, která ale mohla být součástí jiného objektu, ačkoliv o ní v pramenech nemáme zmínky. O záduší při kostelech se starali kostelníci. Z dochované materie vyplývá, že pro nejstarší dobu spravovali oba královédvorské kostely. Nevíme, od kdy při městě působili, ale první zmínka pochází z roku 1505.¹⁶⁹ Nejpozději v druhé polovině 16. století se začali dělit na kostelníky u sv. Jana a kostelníky

¹⁵⁹ Podobné pravidlo pro důchodní úředníky platila také v Hradci Králové, kde dle zřizovací instrukce nesměli být důchodní totožní s nikým z konšelů. Viz Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Praktiky městských, stavovských a zeměpanských úředníků na příkladu královského věnného města Hradce Králové 16.–18. století*, in: Marie Jílková – Marie Macková – Eliška Valová, *Jak se u nás podvádělo: za monarchie a za republiky*, Pardubice 2019, s. 65. Oproti tomu v Domažlicích byly do funkcí městského hospodářství voleni konšelé, obecní starší i měšťané. P. MUŽÍK, *Městská kancelář, správa a hospodářské poměry*, s. 62. Podobná situace byla i v Rokycanech nebo na Starém Městě pražském. Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech*, s. 367–368. Dodejme, že ve Dvoře Králové dochází k porušování tohoto pravidla za třicetileté války zřejmě kvůli úbytku obyvatel.

¹⁶⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 123v.

¹⁶¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1574–1633, fol. 19v.

¹⁶² Na konci 16. století se Pilní mlýn dočasně ocitl v soukromých rukách. Roku 1614 ho získali zpět do městských statků a tehdy při něm již stála i olejna. SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 53.

¹⁶³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, 40r.

¹⁶⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 53.

¹⁶⁵ Např. SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 318r.

¹⁶⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, 55r.

¹⁶⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1574–1633, fol. 60r.

¹⁶⁸ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 114r.

¹⁶⁹ Tamtéž, fol. 123v.

svatokřížské.¹⁷⁰ Na jejich příkladu můžeme vidět, že se dále hierarchizovali. Úřad zastávaly tři osoby, z nichž starší kostelník měl ve správě zřejmě rozhodující slovo.¹⁷¹ Finance městského špitálu pro chudé spravovali úředníci špitálští. Jejich činnost lze lépe rekonstruovat z nahodile dochovaných zmínek až pro 16. století. Prvně se objevují k roku 1573.¹⁷² Špitál se nacházel za Dolení branou. Literatura uvádí, že měl být u kostela Povýšení sv. Kříže,¹⁷³ o němž máme první zmínku z roku 1436.¹⁷⁴ Praměny však ukazují, že se nemuselo jednat o tento kostel. V roce 1596 konšelé prodali starý špitál za Dolení branou, ale bez kostelíčka, který při něm stával.¹⁷⁵ O dva roky prodávají pouze místo, kde se kostel nacházel.¹⁷⁶ Což odporuje tomu, že kostel Povýšení sv. Kříže stál na Dolením předměstí až do poloviny 18. století, kdy byl stržen a znovu vystavěn z kamene.¹⁷⁷ Velmi pravděpodobně při špitálu stál jiný, zřejmě malý svatostánek, možná pouze kaple s oltářem. Od roku 1593 pro potřeby chudých a starých obyvatel sloužil domek se zahradou pod Hoření branou.¹⁷⁸

Obecními zaměstnanci byli také branní, kteří stávali u městských bran¹⁷⁹ a bylo jim placeno za ponůcku. Jedna ponůcka čítala jeden groš český a každý z majitelů nemovitostí na předměstí za ní platil od 0,5 do 2 grošů českých. Zřejmě dle velikosti nemovitosti, což dokazuje unikátně dochovaný soupis v nejstarší trhové knize, zřejmě z počátku 60. let.¹⁸⁰ Při výkonu služby jim pomáhali ponocní, kteří stávali mezi stodolami na předměstí a jeden obcházel vnitřní město.¹⁸¹ Vztahy mezi oběma profesemi nelze rekonstruovat kvůli torzovitosti pramenů.

Jak ukazují *Registra obecních shromáždění*, o lesy pečovali hajní, kteří byli voleni na zasedání obce. Prvně můžeme jejich činnost registrovat k roku 1580.¹⁸² Jejich správa byla rozdělena do čtyř oblastí: v Stráni (za Žirčí), v Palfojtově (za Verdekem), v Předních Hartech

¹⁷⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 15v–17r.

¹⁷¹ Zda takto pracovaly i jiné úřady, nevíme, ale můžeme to předpokládat u těch, které byly složené z vícero osob. Prvně je zmíněn starší kostelník k roku 1611. SOkA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 115v.

¹⁷² SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 225r.

¹⁷³ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 8.

¹⁷⁴ „Jan Libotovský kupil i zaplatil dóm Polabie za svatým Křížem.“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 6r.

¹⁷⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 185.

¹⁷⁶ Tamtéž, fol. 186v.

¹⁷⁷ K. KUČA, *Města a městečka*, s. 802.

¹⁷⁸ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 80.

¹⁷⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1574–1633, fol. 20r.

¹⁸⁰ Přesná datace schází. SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 178–180.

¹⁸¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1574–1633, fol. 1v, 5v.

¹⁸² Tamtéž, fol. 3.

a Zadních Hartech¹⁸³ a za Lipnicí.¹⁸⁴ Na každou z nich dohlíželi dva hajní a vybírali od měšťanů poplatky za dřevo.¹⁸⁵ Kontrolu nad množstvím vykáčeného dřeva vykonával nejpozději od roku 1608 porubný a o zvěř pečoval pytlovní. O rozvoz dřeva z lesa se starali vozatajové, kteří také pracovali pro městské posly. U vozatajů se nám zachovaly k roku 1516 taxy, jakými byli odměňováni za svou práci. Pro ilustraci můžeme uvést, že pokud jeli do Prahy, náleželo jim 10 bílých grošů, na cestu do Hradce Králové 2 bílé groše, a když vozili dříví z lesa, dva až tři bílé groše.¹⁸⁶ Z roku 1608 máme prvně také doloženy úředníky cihelní,¹⁸⁷ kteří měli na starost hospodaření obecní cihelny,¹⁸⁸ jež se nacházela za Dolením mostem a pro svou činnost zřejmě využívala sprašovou hlínu u labské strouhy.¹⁸⁹ Obecní pilu na jižní straně u strouhy¹⁹⁰ vlastnilo město určitě již k roku 1511, kdy ji pronajalo radnímu Janovi od Dolení brány.¹⁹¹

Z dalších majetků města můžeme zmínit obecní sladovnu,¹⁹² se kterou souvisí pivovary. A. Schulz uvádí, že Dvorští vlastnili tři pivovary, a to Starý, Dolení a Hoření.¹⁹³ V této souvislosti pouze víme, že na konci 60. let jeden pivovar odkoupili od Eliáše Suchánka a jeho ženy Kateřiny za 30 kop grošů míšeňských.¹⁹⁴ O obecních pivovarech máme první záznam až v roce 1581.¹⁹⁵ Podle zápisů v trhových knihách patřily některé pivovary i měšťanům. Mezi obecní provozy patřila také kovárna, která stávala pod Hoření branou spolu s dalšími kovárnami ve vlastnictví měšťanů.¹⁹⁶ Sice nemáme prameny doložené správce ani pivovarů, ani kovárny, ale můžeme je předpokládat.

Posledním městským služebníkem byl školní rektor s pomocníkem. Jak již bylo zmíněno výše, existenci školy máme prokázanou již k roku 1359, kdy je v zápise v erekční knize

¹⁸³ Tamtéž, fol. 58r

¹⁸⁴ Prvně zmíněno k roku 1611. (Tamtéž, fol. 66v.)

¹⁸⁵ Tamtéž, fol. 8.

¹⁸⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 251r.

¹⁸⁷ Tamtéž, fol. 60r.

¹⁸⁸ Prvně se objevuje roku 1594. SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 134. V pátek 21. července 1600 psali Dvorští Honsovi Kryštofu z Valdštejna a na Hostinném o propůjčení cihláře k vypálení jedné peci cihel, protože: „někteří sousedé naši nemálo cihel potřebovati budou.“ Je tedy otázka, zda městu zcela scházela cihlář v obecní cihelně, anebo byla poptávka tak vysoká, že si na práci potřebovali více osob. Pravděpodobnější se zdá druhá možnost, která koreluje s faktem, že město procházelo konjunkturou. SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, inv. č. 124, kn. 114, fol. 41r.

¹⁸⁹ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, s. 10.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 10.

¹⁹¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 159v.

¹⁹² Prvně zmíněna k roku 1594. SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 121v–122r.

¹⁹³ A. SCHULZ, *Archivní prameny*, s. 57.

¹⁹⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 83r.

¹⁹⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 103.

¹⁹⁶ Prvně zmíněna k roku 1602. SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 357.

zmíněn *mag. Johann rector nostrae scolae*.¹⁹⁷ Pomocník byl správcí školy povolen roku 1500. Tehdy bylo také vydáno nařízení o chodu školy, z něhož se mimo jiné dozvídáme, že rektor se měl postarat o najmutí *mendíka*, který měl zajišťovat vytápění školy a pořádek. Za svou činnost dostával dva malé peníze na Vánoce, na Velikonoce jeden peníz a dvě vejce a v jiné svátky měl obstaranou stravu.¹⁹⁸ Latinská škola nejprve stávala v Kostelní ulici, ale na počátku 16. století byla přesunuta do Šindelářské ulice.¹⁹⁹

Zeměpanským úředníkem ve městě byl královský rychtář, který byl do města dosazen po stavovském povstání. Z poslední literatury k tomuto tématu vyplývá, že královští rychtáři začali ve městech působit v prvních týdnech až měsících roku 1548. Zastupovali panovnickou moc ve městě a zasahovali do běžného života měšťanů při výběru pokut nebo odúmrtí. Ač měli prosazovat královské zájmy, už u prvních rychtářů se ukázalo neproveditelné, aby se jednalo o osobu neznalou poměrů ve městě.²⁰⁰ Prvním královským rychtářem ve Dvoře Králové byl Viktorin soukeník.²⁰¹ Podle instrukce z roku 1582 měl rychtáři pomáhat ve výkonu služby prokurátor, který jím byl vybrán a nemusel rezignovat na jiné úřady ve městě.²⁰² Ve Dvoře je tato funkce doložena prameny až k roku 1617.²⁰³

¹⁹⁷ LE I., K. BOROŤY (ed.), s. 20, čl. 31.

¹⁹⁸ SOKA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 31v–32r.

¹⁹⁹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 153, 404.

²⁰⁰ David NOVOTNÝ, *Královští rychtáři ve východočeských zeměpanských městech v době předbělohorské*, Olomouc 2012, s. 41, 208.

²⁰¹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 13r.

²⁰² Tamtéž, s. 55–62.

²⁰³ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Ubrmanské smlouvy. Trestní vinění 1610–1700, inv. č. 158, kt. 51, sign. 23.

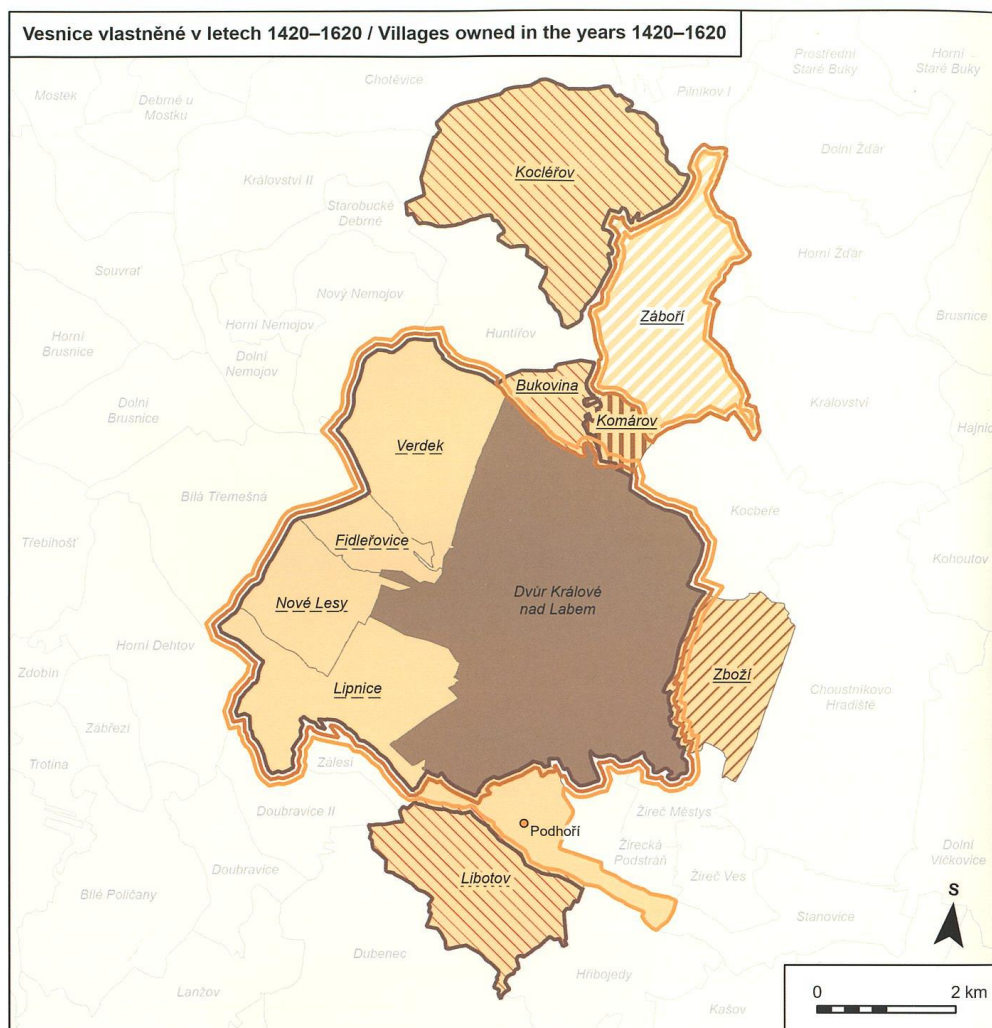
Doložená léta působnosti	Primas
1556–1558	Jan Vodička
1559	Jiřík Pevný
1560–1567	Jan Vodička
1568–1571	Jan Sokol
1572	Viktorin soukeník
1573–1578	Matěj Čížek
1579–1580	Jiřík Šaroun
1581–1582	Matěj Čížek
1583–1591	Václav Ješek
1593	Jan Březinský
1594–1595	Matěj Čížek
1596–1597	Jan Nymburský
1598–1600	Jan Koliat
1601–1603	Matěj Čížek
1605–1610	Martin Cikán z Čermné
1611–1612	Jiřík Dluhoška
1613–1615	Jan Horský
1616–1618	Jan Nymburský
1619	?
1620	Martin Cikán z Čermné

Tab. č. 1 Doložení primasové z předbělohorského období

Doložená léta působnosti	Královští rychtáři
1553–1560	Viktorin soukeník
1561–1579	Martin Trubač
1585–1593	Matěj Čížek
1593–1613	Václav Ješek
1615–1618	Martin Cikán z Čermné

Tab. č. 2 Doložení královští rychtáři z předbělohorského období

Mapa č. 37: Vývoj pozemkového vlastnictví města Dvora Králové nad Labem do roku 1848

	území města Dvůr Králové nad Labem / territory of the town of Dvůr Králové nad Labem		městské panství před konfiskací majetku v r. 1547 / urban demesne before confiscation of the land property in 1547
	vesnice vlastněná zcela / wholly owned village		městské panství k r. 1549 / urban demesne in 1549
	vesnice vlastněná zčásti / partly owned village		městské panství k r. 1606 / urban demesne in 1606
	vesnice v dočasném vlastnictví města (po r. 1538) / temporary owned village (after 1538)		doloženo v majetku města v letech 1480–1539 / documented as a town property in 1480–1539
	dvůr s usedlostmi, předpokládaná poloha / farmyard with several homesteads, assumed location		ztráta vesnice v důsledku konfiskace majetku v r. 1547 / loss of the village due to the confiscation of the land property in 1547
<u>Záboří</u>	manská vesnice / liege village		
<u>Verdek</u>	šosovní vesnice / borough village		
<u>Libotov</u>	poddanská vesnice / serf village		

Obr. č. 2 Vývoj královédvorského panství v letech 1420–1620²⁰⁴

²⁰⁴ Kolektiv autorů, *Historický atlas*, mapa č. 32.

2. Počátky diplomatické činnosti ve městě do roku 1417

Máme-li se pokusit rekonstruovat počátky královédvorské diplomatické činnosti, je nutné se obeznámit s obecnými fakty o městech, které pro nejstarší dobu známe, a určit, jak souvisí s vývojem písemného pořízení ve Dvoře Králové. Především musíme počítat s velkou torzovitostí královédvorského materiálu.²⁰⁵ První písemný pramen v originále se dochoval až z roku 1417, proto je tento rok vybrán jako určitý mezník.

V počátcích existence města lze očekávat zejména ústní ujednání na základě obyčejového práva, teprve postupně se ustalovala soudní praxe na magdeburském právě.²⁰⁶ Vzhledem k velikosti Dvora nemůžeme zprvu očekávat větší diplomatickou aktivitu, jako byla ve významných městech, kde se vytvořila zařízení v čele s městským notářem.²⁰⁷ Nelze vyloučit, že ve Dvoře mohly časem vzniknout listiny přijemeckého vyhotovení pro nižší duchovní feudály, ale doložené je nemáme.²⁰⁸

Hospodářskému a politickému rozvoji města bezpochyby nepomáhaly četné zástavy trvající téměř po celé 14. století, kdy svou pozicí měšťané klesali na úroveň poddanských měst. Určitý vliv na rozvoj diplomatické činnosti mohlo mít vytvoření trutnovského manství v roce 1340.²⁰⁹ Manové se měli řídit budyšínským a kladským právem. K interakci se zmíněnými kraji muselo docházet a je zde na místě zmínit, že první městské knihy v Kladsku máme doloženy k roku 1324²¹⁰ a manské k roku 1346.²¹¹

Obecně měla právní oblast na utváření diplomatické činnosti velký vliv. Dvůr byl založen, jak již bylo vzpomenuto, na magdeburském právu. Připomeňme, že městské knihy v Magdeburgu registrujeme již k roku 1215.²¹² Ve Vratislavi byla vedena městská kniha od

²⁰⁵ Bezpochyby se jedná o důsledek četných požárů města. O vlivu požárů na dochování pramenů uvedme například: Tomáš BALETKA, *Kancelář města Valašského Meziříčí ve druhé polovině 16. století jako ohnisko i ohniště písemné kultury (Příspěvek k možnostem výzkumu městské registratury v době mezi dvěma požáry města v letech 1556–1607)*, in: Jan Hrdina – Kateřina Jišová (edd.), *Úřední písemná kultura v českých a moravských městech ve středověku a raném novověku = Die amtliche Schriftkultur in böhmischen a mährischen Städten in Mittelalter und Früher Neuzeit = Official Written Culture in Bohemian and Moravian Towns in the Middle Ages and Early Modern Era*, Praha – Dolní Břežany 2018, s. 363–377.

²⁰⁶ František HOFFMAN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009, s. 421.

²⁰⁷ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 23. Stálý městský písař se v této době objevuje v Jihlavě a Starém Městě pražském (1288), v Brně (1325), v Českých Budějovicích (1332) nebo v Kladsku (1337). K těmto informacím je nutné však přistupovat s nadhledem, protože se jedná o nahodile dochované zmínky. Nelze tvrdit, že pokud nemáme dochovanou zmínku o písaři, tak ve městě nebyl. Přesto jej ale můžeme předpokládat spíše ve velkých městech.

²⁰⁸ J. ŠEBÁNEK – S. DUŠKOVÁ, *Česká listina v době přemyslovské*, s. 69–70.

²⁰⁹ *CIM II.*, J. ČELAKOVSKÝ (ed.), s. 340, č. 216.

²¹⁰ František MUSIL, *Kladsko*, Praha 2007, s. 40.

²¹¹ Týž, *Vznik manského systému v Kladsku a jeho vývoj do doby husitské*, Kladský sborník 3, 1999, s. 48.

²¹² J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 30.

roku 1287.²¹³ V Hradci Králové se předpokládá písařská aktivita nejpozději ke konci 13. století a byl prokázán i vysoce pravděpodobný vliv Hradce na vznik novobydžovské knihy svědomí z let 1311–1470.²¹⁴ Ze Dvora Králové nemáme doložené z doby posledních Přemyslovců ani zmínky o pečeti, ani o písemnostech. Předpokládá se však, že na konci 13. století mělo pečeti každé královské město.²¹⁵ Zřejmě již v této době můžeme tušit nějakou diplomatickou činnost, ale nelze to tvrdit s jistotou, protože vliv slezské oblasti a Hradce Králové nelze přeceňovat. Mohly vznikat první písemné záznamy jednání na soudech, ale písemná forma nebyla obligatorní a k zápisu zřejmě docházelo pouze v případě zájmu zainteresovaných osob.²¹⁶

První velmi vágní zmínku o diplomatické aktivitě ve Dvoře nalezneme v Bienenbergových královédvorských dějinách. V jeho době měl královédvorský archiv obsahovat blíže neurčenou památku z roku 1349 s formulí, ve které Dvorští navrhovali arcibiskupovi Arnoštovi za svého duchovního správce jednoho z menších bratří sv. Františka.²¹⁷ Na této poznámce nás zaujme hned několik věcí, které zpochybňují její věrohodnost. Jednak se zdá, že Bienenberg pramen osobně neviděl, jak naznačuje slovo *soll*: „*Das Königshoffer Archiv soll eine Gedächtnis enthalten...*“ Pokud tato písemnost existovala, zřejmě se jednalo o supliku. Zarážející je i obsah onoho textu: „*Velebný otče, vyvolili jsme sobě kněze ... z řádu svatého Františka bratrův menších, aby naše svědomí řídil, pročez vás pokorně prosíme, aby jste to volení naše potvrdil.*“ Znamenalo by to, že Dvorští měli prezentační právo²¹⁸ k místnímu kostelu, což se vzhledem k velikosti a tehdejšímu významu města nezdá pravděpodobné. Jako příklad lze uvést porovnání Starého Města pražského a Hradce Králové. Zatímco staroměstští měšťané vlastnili k roku 1360 patronátní práva ke 30 farám,²¹⁹ v Hradci měla městská rada patronátní právo ke kostelu sv. Ducha zřejmě až na konci 14. století, jak ukazuje její spor o jmenování zvoníka a kostelníka.²²⁰ Co se týče řádové

²¹³ Hana PÁTKOVÁ, *Liber vetustissimus Antiquae Civitatis Pragensis. Život jedné středověké knihy*, ČCH 105/2, 2007, s. 397.

²¹⁴ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 53–54. Edice knihy: *Knihy svědomí města Nového Bydžova z l. 1311–1470. S výsadami a akty o výkupu svobody*, Jan KAPRAS (ed.), Nový Bydžov 1907.

²¹⁵ J. ŠEBÁNEK – S. DUŠKOVÁ, *Česká listina v době přemyslovské*, s. 70.

²¹⁶ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové) hradecké městské kanceláře*, s. 44.

²¹⁷ C. J. von BIENENBERG, *Versuch*, s. 25.

²¹⁸ Prezentační právo náleželo patronovi, fundátorovi kostela (u královských měst panovník), který mohl biskupovi doporučit klerika k užívání a správě benefícia (patronátní právo). Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 177.

²¹⁹ Staroměstští měšťané vlastnili k roku 1360 patronátní práva ke 30 farám. F. HOFFMAN, *Středověké město*, s. 136.

²²⁰ Radek BLÁHA – Petr GRULICH – Roman HORKÝ – Jan KOŠEK – Martin LANDSMANN – Milena LENDEROVÁ – Věra NĚMEČKOVÁ – Jiří PAVLÍK – Radek POKORNÝ – Petr POLEHLA – Jaroslava

volby kandidáta, františkáni působili od roku 1241 v Hradci Králové u kostela sv. Jana Křtitele a od počátku 14. století v Novém Bydžově (doložení k roku 1311).²²¹ Možný aspirant na faráře mohl být z jednoho z těchto klášterů. Otázky také vzbuzuje, že by ve Dvoře vznikl česky psaný text v polovině 14. století. Obzvlášť pokud vezmeme v potaz, že další dochované prameny dosvědčují převážně jazykově německý profil města.

Zásadní význam pro náš výzkum má až královédvorská listina z roku 1359, která je inzerována v zápise v erekční knize.²²² Jedná se o latinsky psanou písemnost, pomocí níž se zřizuje v tamním farním kostele nový oltář. Na počátku nalezneme invokaci s adresou: „*Venerabilis cultu in Christo praeferendo.. D. Arnesto .. AĒpo nec non hon. Viris DD. administratoribus...*“, za kterou následuje intitulace: „...*Rupertus de Onschow*²²³ *dc. Sloem judex, Heynuchs dc. Czimphil magister civium, Grizo Henslinus dc. Holczman, Cunadus antiquus judex, Nicolaus dc. Grempler, Gerhardus juvenis, Gerhardus dc. Weyslap, Nicolaus Necae filius, Peczoldus dc. Cerer, Peczoldus dc. Brachuss, Henslinus dc. Wlczko et Nicolaus dc. Scherer scabini et jurati, cives et communitas in Curia civitate dicta Howeleyens...*“.²²⁴ Koroborace schází. Listina je prvním zřejmým dokladem vyhotovování písemností ve Dvoře Králové. Poprvé se objevuje funkce purkmistra jako počátek emancipační činnosti městské rady, která vyvrcholila za husitských válek přeměnou rychtáře na městského úředníka a posléze vykoupením rychty. Kvůli absenci originálu pramen nelze analyzovat podrobněji.

Za obecně platnou se přijímá teorie, že ve městech nejprve existovali písaři soudní a až s posilováním pozice městské rady a purkmistra se objevují písaři radní neboli městští. Ve větších městech (např. České Budějovice) se hovoří i o dvojkolejnosti, tedy že nejdříve byl městský písař podřízen písaři soudnímu.²²⁵ Soudní písař pracoval pro rychtáře a přísežné a zapisoval jednání zejména při jednotlivých soudech, z nichž nejvýznamnější byl zahájený

POSPÍŠILOVÁ – Jiří SLAVÍK – Jaroslav ŠŮLA – Jana VOJTÍŠKOVÁ – Ladislav ZIKMUND-LENDER, *Hradec Králové*, Praha 2017, s. 97.

²²¹ Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN (edd.), *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 235, 395.

²²² *LE I.*, K. BOROVIČ (ed.), s. 20, čl. 31.

²²³ Osoba stejného jména byla roku 1357 rychtářem ve slezském Namyslově, který téhož roku získal do svého držení Karel IV. Jedná se ale pouze o shodu jmen, protože roku 1359 byl již namyslovský rychtář po smrti. Viz Mlada HOLÁ, *Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV.*, Praha 2011 (=Sborník archivních prací, Supplementum roč. 61, č. 2), s. 42.

²²⁴ Howeleyens se překládá jako Höflein. Německá příjmení (výjimka Wlczko) a označení města dokládá jeho jazykovou příslušnost. Rudolf Mathias WLASCHEK, *Königinhof an der Elbe in Urkunden und Urkundlichen Berichten aus dem XIV. Jahrhundert*, Bohemia, Bd. 17, München 1975, s. 362.

²²⁵ V. SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 19.

soud, jehož činnost máme velmi dobře zachycenou v Pergamenové knize.²²⁶ Teprve s rostoucí mocenskou pozicí a rozšiřováním kompetencí dospěli konšelé k potřebě vlastního písaře.

Další listina posouvá bádání až do roku 1390. Opět se dochovala ve formě insertu, který je vložen v zápisu v ereckní knize a týká se donace místního kostela.²²⁷ Zápis obsahuje celkem tři inserty: listinu Dvorských (*litterae donationis*), listinu dvorského faráře Henrica de Crewilwicz (*litterae obligationis*) a potvrzující listinu svídnické kněžny Anežky.²²⁸ Pro náš výzkum je nejdůležitější první insert, darovací listina dvorských měšťanů. Na rozdíl od předchozí listiny není v intitulaci zmíněn purkmistr²²⁹ a vydává ji pouze *judex et jurati*. Zatímco v předchozí je zmíněn *judex, scabini et jurati*. Poprvé se setkáváme v koroboraci s pečetí: „*In .. testimonium .. civitatis nostrae sigilli munimine paginam praesentem fecimus roborari.*“ Stejně tak vlastnil pečeť i dvorský farář: „*[...] praesens feci scribi scriptum, sigilli mei karactere roboratum.*“ Příkladně vidíme, že město disponovalo pečetí, ale jak zaznělo už výše, zřejmě k tomu došlo již několik desítek let před touto zmínkou.

Jak tedy zodpovíme jednu ze základních výzkumných otázek, tj. k jaké diplomatické činnosti do roku 1417 mohlo docházet? Dvůr Králové sice patřil mezi královská města, ale záhy po založení zřejmě jeho význam upadal. Neprocházela jím žádná významná obchodní trasa, která by napomohla rozvoji hospodářské a kulturní úrovně města. Již roku 1316 byl zastaven a klesl na úroveň poddanského města. Je nasnadě sice analogie s Novým Bydžovem, který záhy po svém založení roku 1325 přešel do rukou Beneše z Vartembergu,²³⁰ a přesto tamní prostředí znalo institut městských knih.²³¹ Vzhledem k téměř úplné absenci pramenů pro počátky města, musíme rezignovat na jakékoliv přesnější hypotézy. Lze konstatovat, že město pravděpodobně vlastnilo pečeť a nejpozději v první polovině 14. století snad můžeme předpokládat zárodky diplomatické činnosti, tj. listinnou produkci a snad i časem vedení první městské knihy a magdeburském právě, tedy typu novobydžovské.

²²⁶ B. BÖNSCHOVÁ, *Tzv. Pergamenová a Papírová kniha*, s. 325.

²²⁷ *Libri erectionum archidioecesis pragensis saeculo XIV. et XV. Liber III. (1385–1390) (dále LE III.)*, Klement BOROVIČ (ed.), Praha 1879, s. 324, č. 471.

²²⁸ V letech 1365–1392 byl Dvůr spolu s Trutnovem a Žacléřem v držení opolských knížat. Poslední zástavní držitelkou byla Anežka Habsburská. Po její smrti území opět připadlo českému králi. Kolektiv autorů, *Historický atlas měst*, s. 4.

²²⁹ „*Nos .. Bohemulus iudex, Stenlinus Pesshil dc. Piscator, Mykusch congnomminatus Mussler, Petrus Muhmenson, Hensil vovatus Berniger, Nicolaus dc. Rechmberg, Enderlinus pannifex in vico E^{ae}, Nicolaus dc. Huter, Stephanus congnomminatus Krampfars, Nicolaus dc. Vneiger [Uiwiger?], Thomas Sineter et Albertus brasiator jurati civitatis Curiae...*“ Bohemulus iudex by mohl naznačovat, že rychtář byl české národnosti.

²³⁰ *Knihy svědomí*, J. KAPRAS (ed.), s. 12.

²³¹ Zřejmě došlo k inspiraci hradeckým prostředím. J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, (*Královéhradecké městské kanceláře*, s. 44–45.)

Jistější obrysy nabývá písemná aktivita Dvora až ve druhé polovině 14. století. Jednak vidíme, že již od konce 50. let dochází k postupnému osamostatňování purkmistra a přísežných na rychtáři. Terminologie v listinách jasně odlišuje *jurati*, *scabini a communitas civium*,²³² což naznačuje nejen rozvinutější městskou správu, ale také vyšší úroveň znalostí při skladbě listin. Z tohoto hlediska můžeme předpokládat, že při rychtáři pracoval i soudní písař, který pečoval o veškerou vydavatelskou agendu města.²³³

Co se týče městských knih, budeme-li čerpat z obecně přijímané teze, že na konci 14. století mělo každé královské město nějakou městskou knihu,²³⁴ bylo by dobré ji něčím podpořit. Vrátime-li se zpět k zápisu v erekčních knihách z roku 1390, zjistíme, že město zastupovali *Stenlinus et Nicolaus Bernerii, cives civitatis Curiensis*,²³⁵ tedy městští výběřci berně. Můžeme očekávat, že při plnění svých povinností využívali nějaké finanční knihy.²³⁶ Tím se ovšem dostáváme ke skupině městských knih, které byly vedené z iniciativy městské rady. Vzhledem k tomu, že ani pro pozdější dobu se nedochovaly žádné finanční knihy (o jejich existenci ale víme), můžeme jen těžko rekonstruovat, o jaký typ knihy se mohlo jednat. Když přihlédneme k velikosti a hospodářské úrovni města a k předpokladu, že se městská rada teprve formuje, mohla to být s největší pravděpodobností smíšená finanční kniha, do které byla zaznamenávána veškerá finanční agenda, jako tomu bylo například v Lounech. Zde byla vedena jednotná kniha počtů pro všechny příjmy a výdaje města a teprve postupem let s rozvojem města, dle potřeby místních obyvatel a městské správy se z ní vyčlenila evidence některých oblastí, které začaly být registrovány samostatně.²³⁷ Zapisovat do ní mohli sami úředníci, případně městský písař. Vzhledem k velikosti Dvora se zdá nepravděpodobná existence zvlášť radního a soudního písaře. Berníci zřejmě využívali buď služeb soudního písaře nebo si knihu vedli sami.

²³² Přísežný a konšelé začínají být důsledně odlišovány ve velkých městech v průběhu druhé poloviny 13. století, a to s počátky ustnutí městského soudnictví. Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 207.

²³³ V. SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 19.

²³⁴ Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdenka HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984, s. 170.

²³⁵ *LE III.*, K. BOROVIČ (ed.), s. 324, č. 471.

²³⁶ Zlomek berního rejstříku z hradeckého prostředí je dochován od roku 1398, ale pravděpodobně byl tento typ knihy využíván i dříve. K tomu: J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 73. V Brně se objevuje od roku 1343. Z nepřímých dokladů vyplývá, že v Praze mohl být veden již v roce 1296. J. ŠEBÁNEK – Z. FIALA – Z. HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika*, s. 171.

²³⁷ *Knihy počtů královského města Loun z let 1450–1472 a 1490–1491*, Jaroslav VANIŠ (ed.), Praha 1979, s. 40–41. K tomuto tématu také: *Berní knihy Starého Města pražského (1427–1434)*, Hana PÁTKOVÁ (ed.), Praha 1996. *Knihy počtů města Brna z let 1343–1365*, Bedřich MENDL (ed.), Brno 1935; *Brněnské berní rejstříky z přelomu 14. a 15. století*, Kateřina URBÁNKOVÁ – Veronika WIHODOVÁ (edd.), Brno 2008.

Tzv. *Pergamenová kniha* vedená od roku 1417 byla původně založena jako soudní kniha, sloužící k zaznamenávání jednání na zahájeném soudu.²³⁸ Pro srovnání uveďme, že soudní knihy evidujeme i u jiných měst v regionu s příslušností k magdeburskému právu,²³⁹ kromě Nového Bydžova také v Jičíně (1457–1547),²⁴⁰ v Nymburce (sahající k roku 1420, dnes ztracená),²⁴¹ České Třebové (1375–1488).²⁴²

Jak ukázala diplomatická analýza nejstarších dochovaných pramenů, další specializované knihy se vyvinuly až v 15. století. Pro nejstarší období nemáme žádné informace o písáři (stále ještě soudním), spisovému materiálu a postrádáme představu o tom, jak vypadala pečeť.

²³⁸ Podrobně se jí budeme věnovat v další kapitole.

²³⁹ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 84.

²⁴⁰ Jindřich FRANCEK, *Soudní kniha města Jičína z let 1457–1547*, VSH 2, 1992, s. 57–82.

²⁴¹ František FORST – Jarmila CHARVÁTOVÁ – Vlasta LIŠKOVÁ, *Archiv města Nymburk. Spisy předmagistrátního období (1262) 1499–1789*, Katalog, Nymburk 1980, nečíslováno.

²⁴² Štěpán GILAR, *Městská kniha České Třebové 1375–1488*, Ústí nad Orlicí 2000.

3. Městská kancelář a její písemnosti v letech 1417–1526

Z období pozdního středověku se do dnešních dnů zachovaly dvě městské knihy tzv. *Pergamenová* a *Papírová kniha*²⁴³ a cechovní listina pro sladovníky do Hostinného z roku 1484 s nejstarší přivěšenou pečetí.²⁴⁴ *Kšaftovní kniha z let 1505–1520* se v druhé polovině 20. století ztratila.²⁴⁵ Rekonstrukce vzniku a činnosti městské kanceláře se tedy zdá téměř nemožná, ale vhodnou metodologií lze torzovitost částečně překonat a načrtnout v základních obrysech vyhotovované písemnosti a personální obsazení.

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, *Pergamenová kniha* měla sloužit původně k zápisům na zahájeném soudě. Zcela překvapivě začíná první zápis intitulací purkmistra a konšelů a zmiňuje zasedání rady: „*Wyr Burgermeister und Schepffen der Stat czum Hoffe mit Namen ... bekennen ofinlichn mit disem Buche allen den, dy is sehen, horen, oder lezen, daz czu eyner czeyt geschen ist in eynem gesessen Rat...*“²⁴⁶ Další zápis měl být také zapsán z vůle radních, ale není dokončen. V pořadí druhý úplný zápis již zmiňuje rychtáře a ukazuje na zahájený soud: „*Wyr Niclos Fibig angerichtis Stat und dy gesworen der Stat czum Hoffe mit Namen Burgermeister Paul Ffoyt...bekennen offntlich mit disem Buche allen den dy is sehen, horen oder lezen daz czu eyn Czeyt alz wyr sosen off gehegter Bank und do alle Ding, Kraft und Macht haben...*“²⁴⁷ Prvních pět zápisů z roku 1417 je německých a můžeme se domnívat, že byly zapsány soudním písařem rychtáře. Po devíti letech, kdy zřejmě z důvodu husitských válek k zasedání zahájeného soudu nedocházelo, pochází další zápisy až z let 1426–1429. Vzhledem k posloupnosti jmen v intitulaci, kde se stále na prvním místě nachází rychtář, se můžeme domnívat, že i další písař sloužil primárně městskému rychtáři. Nelze však zcela ignorovat první zápis, který poukazuje, že rada aktivně vyvíjela svou činnost, ze které vznikalo písemné pořízení. Je tedy na místě hypotéza, která již zazněla v předchozí kapitole, že rychtářův písař po nějaký čas sloužil v nevelkém Dvoře také k vyřizování záležitostí městské rady.

Až roku 1430 převážil vliv městské rady a purkmistra na úkor rychtáře, s tím také přímo souvisí výměna písaře. Změna písařských rukou naznačuje, že v případě Dvora nelze předpokládat, že by zde podobně jako v Českých Budějovicích došlo k vytvoření postu

²⁴³ Jejich rozbořem se autorka zabývala v již citované studii Barbora B., *Tzv. Pergamenová a Papírová kniha*. Tato kapitola z ní částečně vychází a koriguje některé předchozí závěry.

²⁴⁴ SOkA Trutnov, fond Cech sladovníků Hostinné, nezinventarizováno.

²⁴⁵ Miloslav VOLF, *Popis městských archivů v Čechách*, Praha 1947, s. 66.

²⁴⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 1r.

²⁴⁷ Tamtéž.

radního písaře, který by pracoval i pro rychtáře.²⁴⁸ Nepochybně v tomto směru hrálo velkou roli městské právo, protože České Budějovice spadaly do oblasti tzv. jihoněmeckého práva, kdežto Dvůr patřil k magdeburskému okruhu.

Velké časové prodlevy v zápisech *Pergamenové knihy* neumožňují přesněji rekonstruovat, jakým způsobem radní písař pracoval a jaké písemnosti z jeho činnosti vznikaly, zejména co se týče městských knih. Situace začíná být přehlednější až od 90. let 15. století, kdy lze čerpat z různých zmínek v *Papírové knize*, které nám pomohou přiblížit se chodu kanceláře, a to hlavně v komparaci s *Pergamenovou knihou* a ostatními královskými městy v regionu, a to s přihlédnutím k jejich hospodářské a kulturní vyspělosti.

3.1 Městské knihy

Nejvýznamnějším produktem diplomatické činnosti měst jsou městské knihy. Základy jejich studia a členění určil prvně Václav Vojtíšek.²⁴⁹ Jeho typologie byla několikrát rozpracována,²⁵⁰ zejména se u jednotlivých autorů lišilo zařazení pamětních knih.²⁵¹ Výchozí metodologické přístupy představil ve své studii Jiří Pražák.²⁵² Způsob jejich vedení, specializace v rámci jednotlivých agend města přináší zásadní poznatky o kvalitě a vyspělosti městské kanceláře.²⁵³

Abychom se dokázali lépe orientovat v knihovém systému královédvorských písařů, je nutné se blíže seznámit s již mnohokrát zmíněnými nejstaršími knihami. Poslední realizovaný výzkum ukázal, že mezi oběma existovalo spojení, které naznačuje, že *Papírová kniha* byla běžným manuálem a *Pergamenová* autentickým manuálem, ale postupně se přeměnila v knihu pamětní.²⁵⁴

Obzvláště v počátcích soudních knih jsou radní manuály významným svědectvím o zvyšování kompetencí městské rady na úkor rychtáře. Do běžného manuálu se zapisovalo

²⁴⁸ V Českých Budějovicích měl v první polovině 14. století vzniknout úřad radního písaře, který pracoval jak pro purkmistra a radu, tak pro městský soud. Zdeněk ŠIMEČEK, *Městská listina ve středověkých Budějovicích*, Sborník historický 16, 1968, s. 11.

²⁴⁹ V. VOJTÍŠEK, *O studiu městských knih českých*, s. 52–85.

²⁵⁰ František ROUBÍK – Antonín HAAS – Josef KOLLMANN – Zdeněk FIALA, *Slovníček archivní terminologie*, Praha 1954; J. ČÁREK – B. LŮŽEK, *Názvosloví městských knih*, s. 452–477; Rostislav NOVÝ a kol., *Soupis městských knih českých od roku 1310 do roku 1526*, AUC – Philosophica et historica 4, Praha 1963; Ludmila SULITKOVÁ, *Vývoj městských knih v Brně ve středověku (v kontextu vývoje městských knih v českých zemích)*, Praha 2004.

²⁵¹ Například Antonín Haas je vyčlenil jako samostatnou kategorii. S jeho názorem souhlasí L. Sulitková, ale už se nepřiklání k jeho myšlence vytyčení knih z přenesené veřejnoprávní působnosti města jako samostatné skupiny. L. SULITKOVÁ, *Vývoj městských knih v Brně*, s. 93.

²⁵² Jiří PRAŽÁK, *O metodě diplomatického studia městských knih*, AČ 3, 4, 1953, s. 145–162, 205–227.

²⁵³ I. HLAVÁČEK, *Jazyk v česko-moravských kancelářích*, s. 263.

²⁵⁴ B. BÖNSCHOVÁ, *Tzv. Pergamenová a Papírová kniha*, s. 322–323.

vše, co bylo projednáno před městskou radou z oblasti soukromoprávních aktivit měšťanů. Posléze písař zápis přenesl do autentického manuálu a po svolání na zahájeném soudu jej vložil do soudní knihy a v autentickém manuálu mřežoval. Vlivem ústupu zahájeného soudu se však upouštělo od těchto formalit a autentický neboli věčný manuál se stal knihou definitivní. Z něj se později mohly vyvinout knihy specializované, například tržové. Zásadním rozdílem mezi věčným manuálem a specializovanými soudními knihami je, že zápisy v něm uvedené mají deklarativní povahu. Jedná se tedy o svědectví o učiněném právním pořízení. Oproti tomu záznamy knih městského soudu jsou dispozitivního rázu, právní řízení dokonávají.²⁵⁵

Jak uvádí V. Vojtíšek na příkladu radních manuálů Nového Města pražského, do běžného manuálu se zapisovaly koupě nemovitostí, kvitance, obligace, testamenty, vzdání manželů, smlouvy a nálezy, vše, co náleželo do kompetence městské rady. V autentickém byly zaznamenávány věci, které měly být čtyřikrát svolány na městském soudě jako prodeje a vzdání nemovitosti nebo zástavy. Úpadek zahájeného soudu jenom urychlil vznik specializovaných soudních knih.²⁵⁶ Dodejme, že ve Dvoře Králové získala městská rada převahu na zahájeném soudě v roce 1430.²⁵⁷

Výše uvedené koresponduje s pozdějším vývojem *Pergamenové knihy*, kdy se postupně ke konci 15. století a pak zejména v první polovině 16. století přestávala používat, přeměnila se na knihu pamětní a nahradily ji knihy úzce zaměřené na určitou městskou agendu. Ačkoliv v Pergamenové knize nalezneme mřežované zápisy, nic nenasvědčuje tomu, že by vedle ní v průběhu let byla vedena ještě další soudní kniha. Záznamy jsou na první pohled čistopisy. O jejím významu a účelu dlouhodobějšího uchování vypovídá i použitý materiál. Na běžné manuály se většinou používal papír.

Pro srovnání můžeme uvést dochování nejstarších kolínských knih. Ze 14. století se dochovaly tři knihy, a to manuál běžný, autentický neboli liber perpetuum a fragment radní knihy z let 1351–1353. Do věčné knihy písař vybral pouze ty zápisy, které měly trvalou platnost a nebyly v běžném manuálu přeškrtnuty,²⁵⁸ ale ve fragmentu kolínské radní knihy škrty nalezneme, ačkoliv se jedná o čistopisy a materiál – pergamen, ze kterého byla původní

²⁵⁵ L. SULITKOVÁ, *Vývoj městských knih v Brně*, s. 23–24.

²⁵⁶ V. VOJTÍŠEK, *Manuály radní*, s. 19–20.

²⁵⁷ Projevilo se v intitulaci, kdy se jako první začal uvádět purkmistr. Viz s. 22.

²⁵⁸ Václav VOJTÍŠEK, *O nejstarších knihách města Kolína nad Labem*, in: Z. Fiala (ed.) *Výbor rozprav a studií*, s. 98–101.

knihy vyrobená, naznačuje, že měla sloužit pro zápisy trvalé platnosti.²⁵⁹ Jednotlivé vklady písaři mřežovali dodatečně, zřejmě po zániku určité povinnosti, jejíž plnění jistily. V kolínské knize, stejně jako ve dvorské *Pergamenové* byly přeškrtnuty tak, aby jejich obsah byl stále čitelný pro možné pozdější využití.

Královédvorské knihy v rámci českých měst nejsou výjimkou. Podobná situace byla také v Jihlavě. Ke knize nesporného soudnictví z let 1408–1473 se dochoval běžný manuál pro léta 1409–1434. Zatímco zápisy v něm jsou podrobnější a četnější, v autentické knize jsou zapsány jednodušší formou. Zajímavé je, že Marie Wasková řadí tento jihlavský věčný manuál mezi pamětnice, ale zároveň uznává, že oba názvy vystihují podstatu knihy.²⁶⁰

Torzovitost *Papírové knihy* neumožňuje přesnější rekonstrukci vzájemného propojení, která by přesně určila, kolik měšťanů využívalo možnosti vkladu do *Pergamenové knihy* zejména v době, kdy už vedle ní byly vedeny knihy nesporného soudnictví. Nicméně je zřejmé, že ve společnosti požívala *Pergamenová kniha* velkého významu, a to i v rámci městské kanceláře. Pokud totiž písař zmiňoval městské knihy a nikoliv registra, byla tím míněna právě ona. Jako příklad můžeme uvést zápis Štěpána Černocho o prodeji pily Janu Strachovskému z roku 1504, kdy písař omylem zapsal: „[...] známo činíme těmito registry a zápisem tímto.“ Slovo *registry* bylo následně přeškrtnuto a nadepsáno *knihami*.²⁶¹ Rozlišování termínu knihy a registra zaznamenáváme také v Kutné Hoře. Z tamější kanceláře se z 15. století dochovaly čtyři trhové knihy, konkrétně zmiňme *Liber hereditatum antiquus* z let 1426–1489 a *Registrum hereditatum* z let 1442–1478. Zajímavé je, že u těchto dvou knih se některé zápisy shodují. M. Kapavíková to přisuzuje písařově nepozornosti. Jistě by bylo přínosné zjistit, kolik zápisů se takto shoduje a jak jsou stylizovány, protože by to případně mohlo odhalit podobné propojení jako v případě královédvorské kanceláře.²⁶²

I když se *Papírová kniha* profiluje jako běžný manuál, některé indicie nasvědčují tomu, že se nejedná o jednu knihu, nýbrž o několik knih spojených k sobě. Jednotlivá folia jsou přeházená. Zápisy v nich nevytvářejí chronologickou řadu, a navíc zde nalezneme mnoho odkazů na jiná registra, která naznačují, že jednotlivé části byly svázané bez ohledu na to, zda k sobě patří. Na foliu 185r nalezneme záznam o splátce Jana Chomutického

²⁵⁹ Marie BLÁHOVÁ, *Nejstarší městská kniha Kolína*, in: Lubomír Vebr (ed.), *In memoriam Zdeňka Fialy: z pomocných věd historických*, Praha 1978, s. 129.

²⁶⁰ Marie WASKOVÁ, *Liber memorabilium Starého Města pražského z let 1631 – 1648 (1656). V kontextu soudobých pražských knih pamětních*, SAP 57/2, 2007, s. 590–591.

²⁶¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, *Pergamenová kniha z let 1417–1823*, fol. 41r.

²⁶² Marie KAPAVÍKOVÁ, *Kutnohorské radní knihy z let 1462–1527 a městská správa v tomto období*, SAP 23/1, 1973, s. 109, 113–114.

k mlýnu s pilou z roku 1512, u kterého je připsána poznámka: „*Stal se zápis trhový v [re]gistrách*²⁶³ *prvních před těmito léta 1513 ten úterý po svatém Petru a Pavlu.*“ Další zmínka v tomto smyslu se nachází na foliu 209v: „*Což pak Bartošce zůstává, v registrech prvních v písmě pana Simeona to se najde.*“ Povšimněme si označení registra první. Toto pojmenování jasně ukazuje na to, že před nimi žádná jiná vedená nebyla. Složení z více knih napovídá také zápis z roku 1515: „*Páni kostelníci a páni mlejníští skrze prodlévání obnovením úřadu konšelského prve učinili jsou počet, jakož o tom napřed položeno jest blízko od počátku těchto registr.*“²⁶⁴ Když otočíme o několik stránek zpět, na foliích 215v–216r nalezneme záznam o obnově rady Burianem Trčkou z Lípy. Mohlo by se tedy na první pohled zdát, že *Papírovou knihu* tvoří dva běžné manuály, z nichž se jeden začal vést někdy v 2. polovině 15. století a informuje o něm *Pergamenová kniha* v zápise z roku 1477,²⁶⁵ a druhý na přelomu let 1512/1513.

Další písařské poznámky a různé zmínky napovídají, že by to byla chybná interpretace. Jako příklad uveďme záznam z roku 1505, ke splátce Matěje kožišníka za zahradu je připsána poznámka: „*Nota zápis o ty 4 kopy výš psané in registro minori...*“²⁶⁶ Evidentně museli písaři v kanceláři používat i další registra. Jaké knihy tedy byly v kanceláři vedeny a z čeho je složená *Papírová kniha*?

Na základě výše uvedených náznaků můžeme vidět v knize minimálně tři části, ale pravděpodobně by jich mohlo být i více. První částí je běžný manuál, o čemž svědčí folia se zápisy různé povahy (kšafy, trhy, odevzdání, splátky, obnova rady), které vznikaly při zasedání městské rady a poté byly přeneseny do specializovaných knih kšaftů, trhů nebo do *knihy Pergamenové*. Nedokážeme přesně určit od kterého folia, ale záznamy přibližně okolo folia 185r tvoří torzo v pořadí druhých trhových register. Třetí kniha začíná někde kolem folií 215v–216r. Nelze určit, zda se jedná o trhová registra nebo běžný manuál. Jejich začátek přibližně určuje zápis o sázení nové rady a v době předbělohorské se o tomto aktu vedly záznamy v trhových knihách. Za pozornost stojí také folia 34–57, kde nalezneme pouze kšafy z let 1520–1530. Nasnadě je otázka, zda se nejedná o torzo kšaftovní knihy. Zápisy z let 1539–1540 na foliích 82–89 a 102–105 tvoří fragment další knihy. Vzhledem k podobě zápisů buď běžného manuálu nebo trhových register. Kromě toho, že představují určitou

²⁶³ Text je zde setřený.

²⁶⁴ SOkA Trutnov, AMDKnl, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 222v.

²⁶⁵ „...*Vincent súkeník žádal nás, abychom je[mu] zapsati kázali těmito knihami zápis, kterýž v rejstřiech má s Jiříkem, pastorkem svým, kterýž zápis svědčí slovo od slova takto: Léta božího tisícieho [1]475...*“ SOkA Trutnov, AMDKnl, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 32v.

²⁶⁶ SOkA Trutnov, AMDKnl, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 124r.

časovou anomálii v rámci knihy, tak bychom v jejich pravém horním rohu našly původní foliaci, která ukazuje na zařazení těchto folií v rámci nějaké jiné knihy.²⁶⁷ Složení a posloupnost jednotlivých zápisů přibližuje následující tabulka.

Rok	Folia	Typ zápisu
1514–1519	1–22	nálezy, svědectví, rukojemství, závěti, inventář
1505	8v	závěti
1506–1508	23–26	závěti
1506	28–29	závěti
1511–1512	30–31r	závěti
1523	31r	smlouva
1500	31v–32r	nařízení o škole při kostele, soudní rozhodnutí, rukojemství
1505	33	závěti
1520–1530	34–57	závěti
1519–1520	58–69	trhy, závěti, dluhy, odevzdání, kvitance
1506–1507	70–81	trhy, dluhy, zástavy, nařízení, odevzdání, rozdíly, sázení rady, kvitance
1539	82	odevzdání, splátky
1540	83	trhy, odevzdání
1539	84–86	trhy, odevzdání, splátky, zástava
1540	87–89	trhy, splátky
1496–1504	90–98	závěti, inventář
1503	100r	závěti
1524	100v	nález

²⁶⁷ Složení a označení folií je následující. První číslo značí novodobou foliaci, druhé číslo původní: 83r = 151, 84 – 86 = 140, 142, 143, 87–89 = 148–150, 102–105 = 144–147.

1509	101v	odevzdání
1540	102–105	trhy, splátky, odevzdání, zástava, kvitance
1520–1521	106–119	trhy, splátky, zástava, rukojemství, frajmarky, kvitance, rozdíl, závěť (na vloženém listu)
1505	120–131	trhy, péče o sirotky, odevzdání, zástava, smlouvy, svědectví, sázení rady
1518–1520	132–153	splátky, trhy, závěti, smlouvy, dědictví, odevzdání, rozdíly, sázení rady
1511–1513	154–194r	trhy, splátky, závěti, odevzdání, rukojemství, inventář, směny, rozdíly, zástavy, kvitance
1519–1521	194v–195	dluh
1513–1516	196–247	trhy, odevzdání, rozdíly, smlouvy, frajmarky, nařízení, sázení rady, kvitance, sázení rady
1520	248r	dluh
1516–1517	249–252	dluhy, smlouvy, odevzdání, nařízení, inventář

Tab. č. 3 *Typy zápisů v Papírové knize*

Psací materiál použitý v *Papírové knize* pochází z konce 15. století z Itálie, zejména z Benátek, a Vratislavi.²⁶⁸ Většinou se určitý typ papíru nachází napříč celou knihou, jako příklad můžeme uvést diadém s trojlístky z Benátek ze závěru 15. století, který nalezneme na foliích 26, 47, 91–93, 192, 203–204, 235, 246. Složení tedy odpovídá časovému rozpětí jednotlivých zápisů. Jedinou výjimku tvoří folia 83–89 a 102–105, na nichž se nachází zápisy z let 1539–1540. Na nich nalezneme filigrán ve formě soudečkového štítu s korunou, jehož provenienci se nepodařilo dohledat. Filigranologický rozbor tedy potvrzuje, že tato folia náleží do jiné knihy, která dnes není k dispozici.

Pokud se tedy podíváme na složení městských knih v královédvorském prostředí, kromě běžného manuálu byly dalším zástupcem **trhová registra**. Nelze přesně stanovit, kdy se v kanceláři začala vést první trhová registra, mohlo k tomu dojít již v druhé polovině 15. století. Pravděpodobnější se zdá, že vznikla až na počátku 16. století. Nasvědčují tomu četnější zmínky odkazující na konkrétní specializované knihy například k roku 1514 „*jest summa v registrech trhových položena*“²⁶⁹ nebo z roku 1517 „*qu[a]ere in registro venditionem*.“²⁷⁰ Pokud hovoříme o trhových knihách, neměli bychom zapomínat, že k městu

²⁶⁸ B. BÖNSCHOVÁ, *Tzv. Pergamenová a Papírová kniha*, s. 319–320.

²⁶⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, *Papírová kniha z let 1496–1540*, fol. 10r.

²⁷⁰ Tamtéž, fol. 21v.

patřilo několik vesnic. Majetek jejich obyvatel byl zřejmě evidován ve **vesnických registrech**, což platí zejména pro manské a poddanské vsi. Majetkoprávní záležitosti obyvatel z vesnic Filířovice, Verdek, Lipnice a Nové Lesy se objevují i v *Papírové knize*. Ač vedení specializovaných register pro vesnice zachycují prameny až pro 40. letech 16. století, můžeme předpokládat, že byla používána již dříve.

Knihy trhové a kšaftovní spadají do oblasti soudnictví nesporného. O specializovaných knihách sporného soudnictví, jako byly ortelní manuály či knihy psanců, nemáme dochované žádné zmínky. Snad můžeme počítat s tím, že z činnosti rychtáře vznikala **rychtářská registra**, jejichž existenci máme doloženou pro dobu předbělohorskou.²⁷¹

Dále se v knize dozvídáme o **registrech určených k obecní správě**, a to konkrétně k letům 1511 „*de hoc scr[.]tare per registra na správu obecní*“²⁷² a 1521 „*za purkmistrství pana Jiříka Markusa, jakož v registrech se najítí k spravování obecní má.*“²⁷³ Bezpochyby se jednalo o knihy hospodářského charakteru. V 15. a v první polovině 16. století spravovala městské důchody rada v čele s purkmistrem. O jejich činnosti svědčí pravidelné skládání účtů odstupujících konšelů nové radě.²⁷⁴ Můžeme předpokládat, že i tyto písemnosti vznikaly za součinnosti s městským písařem. Z hospodářské oblasti město jistě používalo **berní rejstříky**, ačkoliv pro jejich existenci nemáme žádný důkaz.²⁷⁵ Zvláštní finanční agendu pro evidenci špitálních a zádušních příjmů a výdajů, stejně jako hospodaření nad mlýny a soli měli na starost speciální úředníci.

Podobně jako v jiných městech královédvorští písaři vedli **pamětní knihu**.²⁷⁶ Odkázání na ní se nachází na foliu 213r: „*Paměť o vydání toho, co přijme se aneb přijalo, zvlášt' o třech kopách v registru, v kterémž památné některé věci zapisují se. Toho již hledej v registrech mezi jinými zápisy. Anno 1515.*“

Výčet městských knih určitě není kompletní, ale bližší rekonstrukci torzovitost materiálu neumožňuje. Podobně se nezdá vhodné předpokládat pro některou specializovanou agendu samostatné knihy, abychom nesklouzli k samoúčelně vykonstruovaným hypotézám, pro něž

²⁷¹ O nich pojednáno na s. 160–162.

²⁷² SOKA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 159v.

²⁷³ Tamtéž, fol. 117v.

²⁷⁴ Doloženo pro léta 1505, 1506, 1512, 1513, 1515, 1516, 1519 a 1540.

²⁷⁵ Například z činnosti královéhradecké městské kanceláře se dochovalo torzo berního rejstříku o 16 foliích z přelomu 14.–15. století. Kromě výběru lozungy se v něm nachází i různá finanční vyrovnání a kvitance. (J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *Královéhradecké městské kanceláře*, s. 74–75.)

²⁷⁶ Pro představu uveďme Kouřim (1400/1405–1592), Kutná Hora (1462–1478, 1480–1494, 1495–1515), Olomouc (1424–cca 1480), SMP (1417–1480, 1400–1454), NMP (1411–1544). L. SULITKOVÁ, *Vývoj městských knih v Brně*, s. 68.

nemáme žádné důkazy. Podrobný přehled jednotlivých odkazů v Papírové knize přibližuje následující tabulka.

Folio	Zmínka	Rok	Kniha
5v	<i>„Tu my žaloby a odporu pováživše, poněvadž smlouva zápisem v registrech řádně stvrzena stala se jest.“</i>	chybí	běžný manuál ²⁷⁷
8r	<i>„Hruška za dům, pokudž registra ukazují.“</i>	1505	běžný manuál/trhová registra
10	<i>„Najprve na tom domě, v kterémž jest Hrušková podle Vaňka sladovníka, jakož má dluh, kteréhož jest summa v registrech trhových položena“</i>	1514	trhová registra
11v	<i>„Havlíček řezník za roli okolo 24 kop, to se registry zpraví, co toho dluhu jest.“</i>	1514	běžný manuál/trhová registra
17v	<i>„A což víc těm sirotkům nebožtíka náleží, spravedlnosti v jiných registrech zapsáno jest, hotových peněz, co jest pan Martin přijal, všecko se to shledá.“</i>	1515	sirotčí registra/trhová registra
21v	<i>„quaere in registro venditionem“</i>	1517	trhová registra
38v	<i>„Co pak za třetinu mlýna zůstává, to podle zápisu registr se vyhledá etc.“</i>	1521	trhová registra
40r	<i>„Item Václav v Záboří za roli tak, jakž registra okazují.“</i>	1522	trhová registra
41v	<i>„Item mlýnským pánům za obilé registra testatum“</i>	1522	mlýnská registra
44r	<i>„Postav sukna chudým má koupěn a rozdán býti, a to po zaplacení všech dluhu napsaných tak, jakž okazují registra.“</i>	1523	trhová registra/obligační registra ²⁷⁸
52v	<i>„Item Blažek letošních peněz za dům dal jest mi 4 kopy a ještě mi tu náleží 30 kop, jakož tak za to mám, tak registra okazují.“</i>	1529	trhová registra

²⁷⁷ Jak bude doloženo v další kapitole, smluvní knihy se začaly v královédvorské kanceláři vést až ve druhé polovině 16. století.

²⁷⁸ O jejich možné existenci máme zmínku už k roku 1489 v Pergamenové knize na foliu 36r: *„ostatek o dlužích quaere in registris.“* Vzhledem k tomu, že dluhy byly evidovány i v běžném manuálu a v předbělohorské době také v trhových knihách, nelze jejich vedení spolehlivě potvrdit.

53r	<i>„Item Pavel Vodička dlužen jest za grunt, jakž registra okazují.“</i>	1529	trhová registra
95r	<i>„a k tomu kšaftu dáváme plnú a celú smlúvu a vuoli a povolnost i tiemto zápisem potvrzujem a časy svými má tento zápis v knihy města našeho vložen býti v táž slova, aby trval na budúci časy“</i>	1496	Pergamenová kniha ²⁷⁹
117v	<i>„za purkmistrství pana Jiříka Markusa, jakož v registrech se najíti k spravování obecní má“</i>	1521	registra k obecní správě
124r	<i>„Nota zápis o ty 4 kopy výš psané in registro minori.“</i>	1505	běžný manuál (?)
143v	<i>„O zápisích Maškova Pavla hledaj v registrech, v kterýchž písmo pana Řehoře, pana Prostředka i také mě Pavla písařů zní, a to právě při konci týchž zápisů položeno jest.“</i>	1519	běžný manuál/ trhová registra ²⁸⁰
159v	<i>„de hoc scr[.].tare per registra na správu obecní“</i>	1511	registra k obecní správě
163r	<i>„a tento i předešlý druhý zápis mají časem svým v knihy městské zapsány býti“</i>	163r	Pergamenová kniha ²⁸¹
185r	<i>„Stal se zápis trhový v [re]gistrách²⁸² prvních před těmito léta 1513 ten úterý po svatém Petru a Pavlu.“</i>	1513	trhová registra
196v	<i>„a to v létu Páně patnáctistém sedmém zapsáno pak z starších registr v létu patnácti stém třináctém v registra tato“ (nařízení o pořádku ve městě)</i>	1513	běžný manuál
204r	<i>„A co kterému zůstává jeho spravedlnosti, to se najíti má zapsáno v registrech, kdež písmo páně Prostředkovo jest.“</i>	1512	běžný manuál/trhová kniha
209v	<i>„což pak Bartošce zůstává, v registrech prvních v písmě pana Simeona to se najde“</i>	1514	běžný manuál/trhová kniha
213r	<i>„Paměť o vydání toho, co přijme se, aneb přijalo, zvlášt' o třech kopách v registru, v kterémž památné některé</i>	1515	pamětní kniha

²⁷⁹ Ke vkladu již nedošlo. Je možné, že když měla být závěť vložena, používali písaři nedochovanou knihu kšaftů.

²⁸⁰ Písař Řehoř pracoval v městské kanceláři na počátku 16. století. Simeon Prostředek byl pravděpodobně městským písařem v letech 1511–1513. Folia se překrývají s možným torzem trhových register. Poznámka by tedy spíše směřovala k nim. V tomto případě by trhová registra vznikla někdy na počátku 16. století.

²⁸¹ Jedná se o trh Jeronýma a Hanzla z Prahy. V Pergamenové knize jej nalezneme na foliu 42v. Vklad byl proveden o tři roky později.

²⁸² Text je zde setřený.

	<i>věci zapisují se. Toho již hledaj v registrech mezi jinými zápisy. Anno 1515“</i>		
216v	<i>„Zápis první podílu nadepsaného jest v registrech pana Simeona stvrzený etc.“</i>	1514	běžný manuál/trhová registra
220r	<i>„odevzdání Matýsa nadepsaného Jiříkovi zapsáno jest v registrách písma nebožtíka Jana Šonovce,„</i>	1515	běžný manuál ²⁸³
222v	<i>„Páni kostelníci a páni mlejšní skrze prodlévání obnovením úřadu konšelského prve učinili jsou počet, jakož o tom napřed položeno jest blízko od počátku těchto registr.“</i>	1515	běžný manuál/trhová kniha
235v	<i>„prve, než jsem domek svůj ujal způsobem, jakž zápis v knihách městských ukazuje, já pak, jakož v zápisu v knihách městských zapsaném pozná se, malý zisk požil jsem po otci mém“ (paměť Pavla písaře)</i>	1515	Pergamenová kniha ²⁸⁴
240r	<i>„zápis tento časem příhodným, když knihy městské před sebou míti budem, aby v též naše knihy vložen byl, k tomu povolení dali jsme a dáváme“ (vzdání majetku)</i>	1516	Pergamenová kniha ²⁸⁵

Tab. č. 4 Zmínky v Papírové knize o dalších městských knihách v královédvorské kanceláři

²⁸³ Jan Šonovec působil v městské kanceláři ve druhé polovině 16. století.

²⁸⁴ V Pergamenové knize nalezneme zápis, na který se odvolává v roce 1514 na foliu 42v.

²⁸⁵ V knize se tento zápis nenachází.

Mnich mladý

My purgymistr a konsele Janub hudek a Janub apalat hampel Sutenmit waqlawek Sutenmit Janub
 a Janub Dzemostky Ewictay Jall a Janub Kuzmizy Janek poliganky Mateg Zuffal apulap
 trocet a Toma weli. Echor chstaz /vznanawane tiemto knisham /a Michal mladý
 Mnich Sladomnik dom shoy genz lez mezy Tarabu a Sednaw apategem a Slad
 umi kietaz lez mezy Kotharwym Krayaym genz slawe nakumburze a mezy Kowlem
 kuzal zaplan azapsuge az piny dom y Sladomni Dobie zeme sive Alzare Dietey
 dieczom y budizym sfwym dieczom zaduch zamattow wrom nemage anny grz pfa
 ni purgymistr a konsele chstaz /swoh geho dobru /swohite sine to wknily Mlesta
 nasscho wessat leta 1312 mii xxxo ten chwrtel po Valentinu

Simon Dobie azenie sive

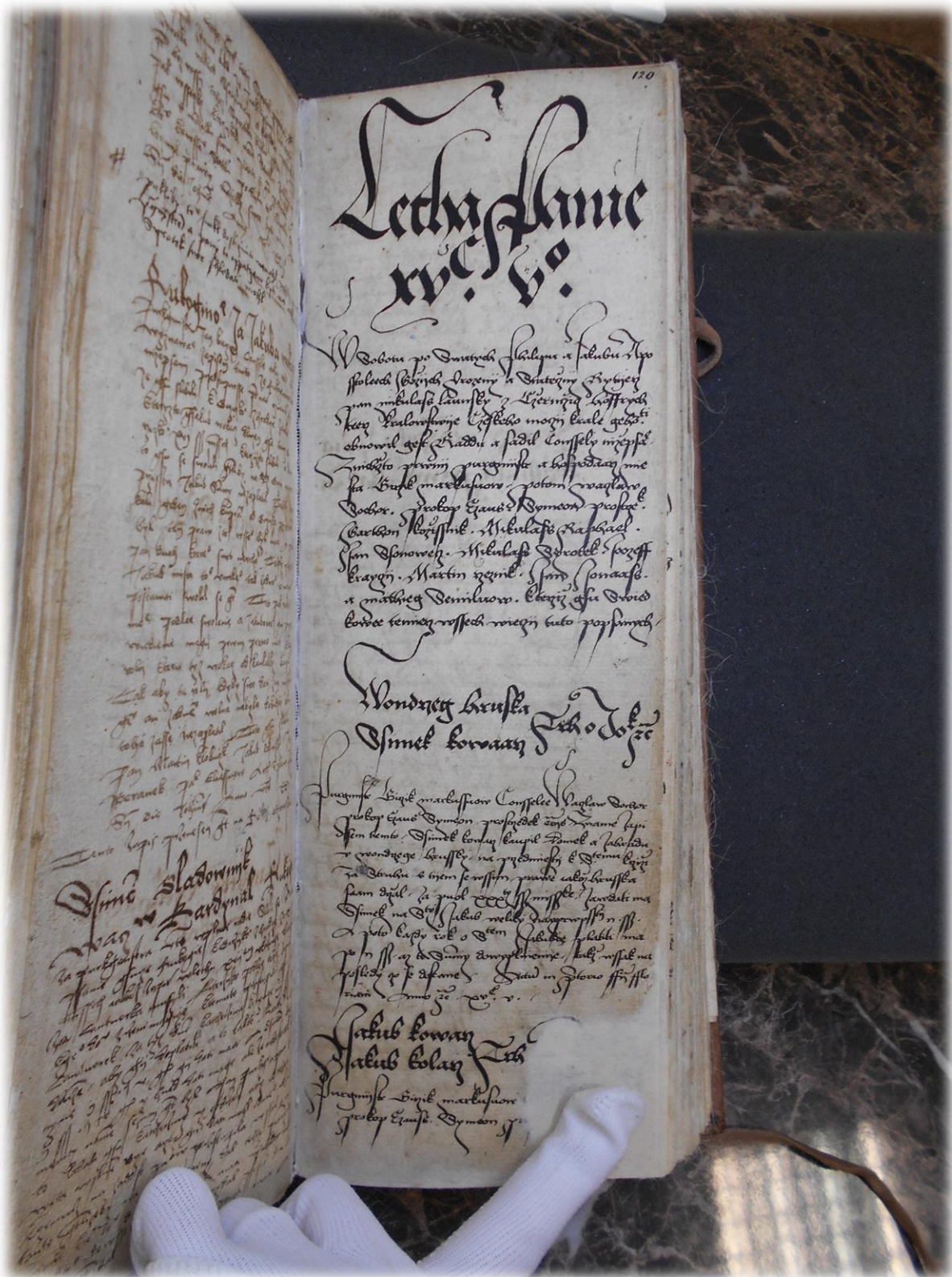
My purgymistr a konsele hampel waqlawek Sutenmitz Janub Dzemostky Ewictay
 Jall apatp Kuzmizy Janek poliganky Mateg Zuffal apulap trocet Toma weli
 a Janub hudek trocet apalat /a Echor chstaz /vznanawane tiemto knisham wssiem
 woboz ze prapupny przed naps Simon Dzemwym zubotem az dobru rozmyslen
 kuzal Sobie duam shoy kietaz lez mezy Metami a Kuthben Dzemostkym wato
 knishy Mlesta nasscho azapsuge mozy knishami tiemto ten duam dieczky Dobie
 zenie sive dozotic dieczom y budizym sfwym bezessich zamattow nez sprobodie
 ni grz zaduch wstetow ani zamid nemage leta xxxo ten wtoy przed apategem

Mateg Zuffal
Zena geho dozicha

My purgymistr a konsele wagneno ato hampel Sutenmit waqlawek Sutenmit Janub
 Dzemostky Ewictay Jall a Janub Kuzmizy Jan poliganky Mateg Zuffal wgni sfpolpze
 ledni Echor chstaz /vznanawane tiemto knisham /ze Mateg Zuffal dozw sa ad
 bow rozum magre wri bywla przed naps vkal slobie wto knishy Mlesta nasscho za
 plati azapsuge /et gest kupl vzaplant Sladomni /doh kietaz lez zawallsem /a doh
 yswotem y knishami tiemti wssiem waly kty zoh prapupie kietaz lez podle Zastlucow
 a Sladomny /ole Strany dieche /Dobie zeme sive dozotic y sfwym dieczom y budizym
 natom grz zaduch zamattow ani wstetow nemage pfa leta dozicha 1312 mii xxxo
 ten wtoy przed apategem

Obr. č. 3 Příklad zápisů v Pergamenové knize z roku 1430²⁸⁶

²⁸⁶ SOKA Trutnov, AMDKNL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 4.

Obr. č. 4 Příklad zápisů v Papírové knize k roku 1505²⁸⁷

²⁸⁷ SOKA Trutnov, AMDKNL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 120.

3.2 Vyhотовované písemnosti a pečeti v období středověku

Dvorští vydávali listiny jistě již od poloviny 14. století. Nejstarší dochovanou listinou v originále je potvrzení cechu se statuty pro sladovníky do Hostinného z 5. dubna 1484,²⁸⁸ a to na žádost cechmistra Andrlého a mistra sladovnického řemesla Petra, obou z Hostinného.²⁸⁹ Listina je pro nás významná také tím, že je k ní přivěšena nejstarší královédvorská pečeť.

Můžeme předpokládat, že se zintenzivněním jejich diplomatické činnosti a postupným konstituováním městské kanceláře se začaly využívat i další typy písemností. Jedním z nejtypičtějšých příkladů sloužících k písemné komunikaci byl **misiv**. Častým problémem, se kterým se badatelé setkávají u poselacích listů, je, že velká většina se nedochovala. Jejich znění nalezneme ve specializovaných pomocných kancelářských knihách, registrech a kopiářích, které jsou více dostupné až pro dobu předbělohorskou.²⁹⁰ Jak upozornil I. Hlaváček, již v době předhusitské probíhala komunikace měst nejen na lokální úrovni, ale v rozvinutém městském prostředí nebyly ničím výjimečným ani přeshraniční písemné styky.²⁹¹

Pro královédvorské prostředí se ze středověku nedochoval žádný misiv. Nemáme doloženou ani existenci register či kopiářů. S přihlédnutím k obecným vývojovým trendům a vyspělosti městského prostředí můžeme soudit, že byly listy poselací městskou radou využívány. Jedním z nepřímých důkazů je útržek misivu Hynce Ptáčka z Pirkštejna. Rozsah poškození písemnosti, kdy téměř polovina listu schází, neumožňuje přesnou dataci ani analýzu, jaké konkrétní záležitosti se týkal. Z úryvků „*připravili byšte Její Milost i mě*“ je možné list datovat do období královny Barbory Celské, tedy mezi léta 1436–1444, kdy Hynce Ptáček z Pirkštejna zemřel.²⁹² Ze zbytku adresy na reversu listu zřetelně poznáme, že je určen pro královédvorské prostředí: „*Opatrným purkmistróm a konšelóm města Dvoru nad Labem.*“²⁹³

²⁸⁸ Další dochované listiny jsou až z roku 1547. Dostupné online: <http://monasterium.net:8181/mom/CZ-NA/CGL/1485/charter>; <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/CGL/1480/charter> [cit. 17. 2. 2023].

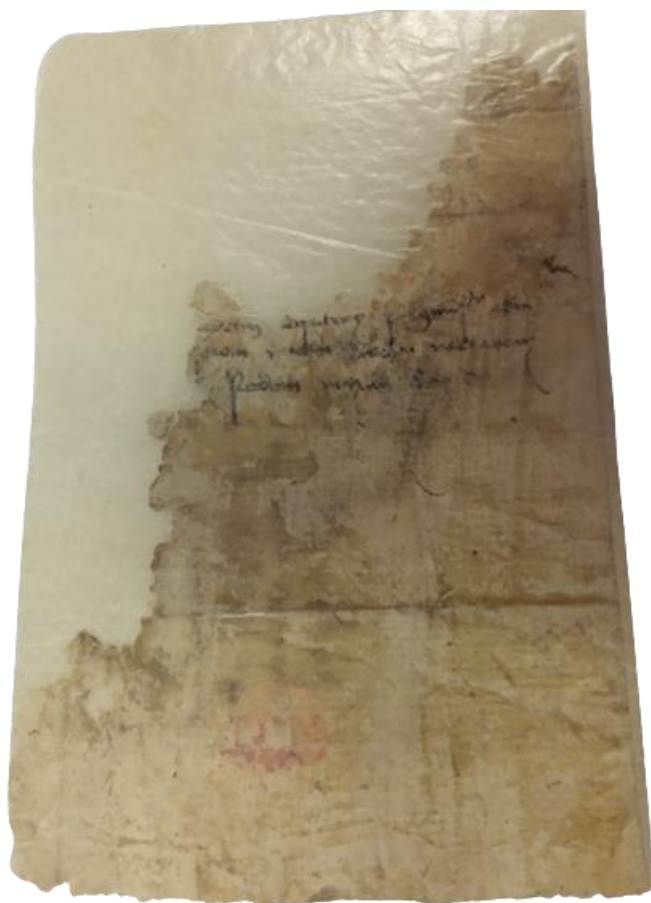
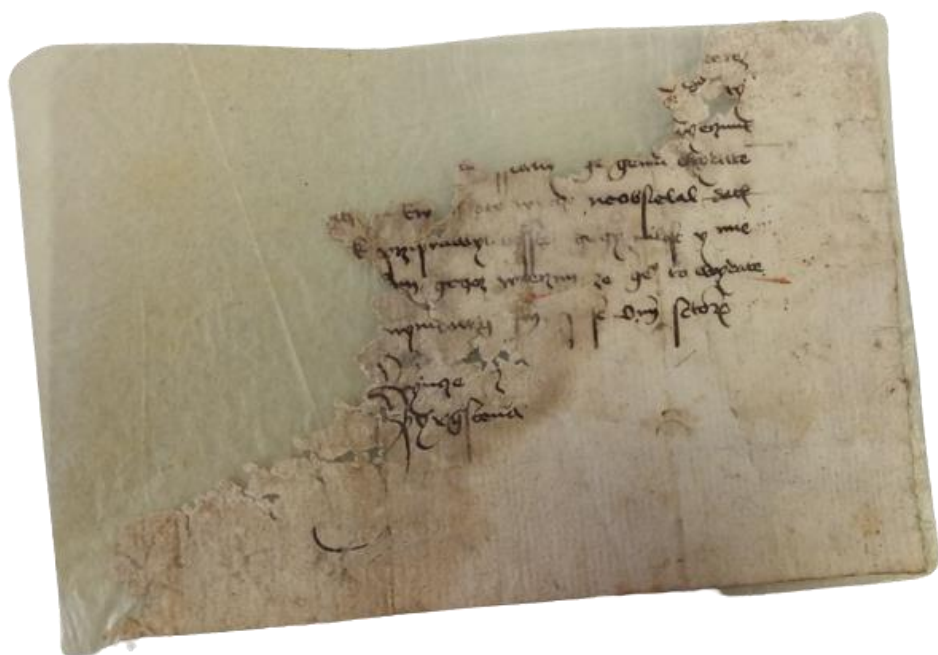
²⁸⁹ SOkA Trutnov, fond Cech sladovníků Hostinné, nezinventarizováno.

²⁹⁰ Výběrový přehled některých zpracovaných pramenů a domácích a zahraničních studií: Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské na příkladu Nového Města pražského a pětiměstí*, Praha 2011, s. 15–22.

²⁹¹ I. HLAVÁČEK, *Jazyk v česko-moravských kancelářích*, s. 265.

²⁹² Více k jeho životu a významu pro dějiny nejen východočeského regionu: Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna. Opomíjený vítěz husitské revoluce*, Praha 2011.

²⁹³ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Dodatky, inv. č. 194, kt. 101, sign. 28.

Obr. č. 5 Přední a zadní strana misivu Hynce Ptáčka z Pirkštejna²⁹⁴

²⁹⁴ SOKA Trutnov, AMDKnL, Dodatky, inv. č. 194, kt. 101, sign. 28.

Další důkaz o rozvinuté komunikaci pochází až z roku 1514 ze zápisu o koupi Štočkova domu Vaňkem Kardinálem. V písemnosti je zmíněno: „[...] také psaní k pánům hradeckým činěno bylo, na ně týmž psaním vznášena žádost.“²⁹⁵ O tom, že již bylo používání misivů v městském prostředí hluboce zakořeněno, svědčí úřad městských poslů. K roku 1511 je doložena Barbora Poslová, jejíž přízvisko bylo určeno podle manželova povolání.²⁹⁶ Z dosavadní literatury vyplývá, že poslové chodili nejčastěji pěšky.²⁹⁷ Na příkladu Dvora můžeme tyto poznatky rozšířit o zjištění, že na delší vzdálenosti to nemuselo být pravidlem. V roce 1516 však vydala městská rada nařízení ohledně odměn pro vozataje, kteří pracují pro obec pod pány posly.²⁹⁸

Městská kancelář vyhotovovala také některé soukromoprávní písemnosti měšťanů. Zcela se nedochovaly **kšafy ve formě listiny**, k jejichž sepsání měšťané určitě využívaly služeb radního písaře. Tuto praxi dokládá záznam v *Pergamenové knize* z roku 1462, ve kterém se Vávra a paní Machna zaručují, že Anička, Jiřík, Tobiáš a Marta, sirotci Hanzla Flexradla, dostanou z dědictví 32 kop grošů českých: „[...] a také jakož mají list kšaftovní na dluhy sepsaný, jestliže by paní Machna s Vávrou nemohli kde čeho dobytí, má jim na všech dielech srazeno býti“²⁹⁹ Podobně se kšafy formou listin uzavíraly i v Lounech a byly uchovávány na radnici. Na rozdíl od Dvora v lounské kanceláři nedošlo k založení městské knihy, do které by byly přeneseny. Jsou zachovány pouze torzálně.³⁰⁰

Hojně měšťané využívali zlistinění při pojištění splacení dluhu, dnes bychom je nejspíš nazvali dlužními úpisy. Městský písař je mohl sepisovat pro měšťany podobně jako kšafy. Jejich využívání dosvědčuje zápis Jana Předlíka z roku 1515: „[...] všeho dluhu na tom listu, kterýž na pana koclěrovského a na pány rukojmí za něho svědčil.“³⁰¹ Nejen dluhy ale i jiná právní porízení mohla být pojištěna **řezanými cedulemi**. Jednalo se o dvě listiny na jednom foliu, které bylo nepravidelně přestřiženo.³⁰² Z královédvorského prostředí se poprvé objevuje v kšaftu Pavla Eliáše z roku 1521, kde mezi jeho dluhy je uvedeno: „Item panu Zdislavovi 10 kop úrok, pak kterak cedule řezané ukazují, dáti má.“³⁰³

²⁹⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 214v.

²⁹⁶ Tamtéž, fol. 154v.

²⁹⁷ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 125.

²⁹⁸ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 251r.

²⁹⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 28r.

³⁰⁰ Michaela HRUBÁ, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“. *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*, Ústí nad Labem, 2002, s. 185.

³⁰¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 251v.

³⁰² J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 256.

³⁰³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 37r.

Mezi další písemnosti, které mohly vznikat v královédvorské kanceláři, jsou **svědectví**, která si vyžádal některý z tehdejších soudů. Jejich vydávání upravila *Svatováclavská smlouva* z roku 1517. Jednoznačně je zde řečeno, že svědectví má mít formu listu zavřeného s pečetí a u jeho sepsání mají být dva konšelé.³⁰⁴ Ostatně zřejmě svědectví, ale snad i jiné písemnosti si vyžádal komorní soud ve sporu s Jiříkem Berkou z Dubé roku 1498.³⁰⁵

Ověřovacím prostředkem ať už listin nebo misivů byla pečeť. Z pozdního středověku se dochoval pouze jeden exemplář na výše zmiňované cechovní listině z roku 1484. V koroboraci to není vysloveně uvedeno, ale typově se jedná o velkou pečeť, která měla deklarovat významné právní akty (*litterae cum magnis sigillis*). Pečeť je okrouhlá, černé barvy ve voskové misce. Obraz tvoří městský znak s opisem: S + peczet + miesta + Dvora + nad + Labem +. K uvedenému dodejme, že právo pečetit červeným voskem získal Dvůr až v roce 1509.³⁰⁶ Vzhledem k absenci menší pečeti i písemností, na kterých by mohla být přitištěna, musíme na další rekonstrukci sfragistického materiálu rezignovat. Nicméně již v této době město bezpochyby disponovalo i menší pečeti. Nelze však říct, zda používali také sekret, jako tomu bylo již na konci 14. století v severočeských Lounech.³⁰⁷ Je to však pravděpodobné, neboť se nejčastěji používala k pečeti korespondence.

³⁰⁴ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 94.

³⁰⁵ „Měšťanóm Dvorským odloženo s panem Jiřím Berkú do úterého po sv. Jeronymě a Dvorští, aby se po tom Holsovi ptali a jej postavili před pánem JMti. Pak-li by ho mieti nemohli, aby sami stáli se všemi listy, kteří jsou jim o toho Holsu psáni.“ *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích Díl X.*, Josef KALOUSEK (ed.), Praha 1890, s. 501, č. 913.

³⁰⁶ *CIM III*, J. ČELAKOVSKÝ – G. FRIDRICH (edd.), s. 1079, č. 606.

³⁰⁷ J. MAREŠ, *Kancelář a písaři města Loun*, s. 131.

Obr. č. 6 *Královédvorská pečeť z roku 1484*

3.3 Radní písaři pozdního středověku

Personální obsazení královédvorské kanceláře je nelehké sledovat kvůli nedostatku materiálu. Musíme se spokojit s marginálními informacemi, které pomáhají nastínit pouze základní obrysy a nedokážou plně vystihnout vývoj královédvorského kancelářského prostředí. Z důvodu absence pramenů postrádáme údaje zvláště pro celé období 15. století. První zmínka o písaři pochází až z roku 1492.³⁰⁸ Podle paleografické analýzy pracovalo pro město v letech 1417–1526 celkem 14 písařů, z toho první dva byli písaři rychtáře. Jménem jich známe pouze pět.

O vzdělání středověkých královédvorských písařů toho mnoho nevíme. Je tedy nutné vycházet z některých obecných poznatků. Městský písař měl být důvěrně seznámen s městským právem, protože byl rádcem rady v právních, diplomatických, ale i politických záležitostech. Pro olomoucké prostředí sepsal roku 1430 práva a povinnosti písaře Václav z Jihlavy, kde mimo jiné apeluje na to, aby konšelé byli alespoň jednou ročně seznamováni s tím, jakým způsobem mají být voleni radní, a upomínání s odkazy a dary pro chudé.³⁰⁹ Kromě znalosti práva museli písaři ovládat alespoň na elementární úrovni latinu, němčinu a skladbu listin. V případě velkých měst můžeme očekávat významné osobnosti typu Jana

³⁰⁸ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 36r.

³⁰⁹ V. SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 42.

z Gelnhausenu, ale u malých měst, byť královských se jednalo o průměrné písaře, mnohdy rekrutované z domácího prostředí, což platí i pro Dvůr Králové.³¹⁰

Torzovitost pramenů znemožňuje blíže poznat také odměňování a plat písaře. Příjem většinou tvořily tři složky, a to fixní plat, kancelářské taxy či akcidencie a naturální odměny. Každé město poskytovalo písaři jiné příjmy, protože to záviselo nejen na jeho velikosti a významu, ale také ekonomické situaci.³¹¹ Vzhledem k absenci knih počtů a jakýchkoliv finančních knih není možné určit, jak byli královédvorští písaři za svou práci zaplacení.

Velmi pravděpodobně po celé období působil v kanceláři pouze jeden písař, což není nijak překvapivé vzhledem k velikosti města. V případě jeho nepřítomnosti jej zastoupil někdo z konšelů, jak ukazuje závěť Vávry Skleničky z roku 1507: „*Při tom kšaftu byl jest pan Bartoň kožišník, purkmistr, Prokop Čous, konšel, a Martin bakalář na místě písaře městského.*“³¹² Paleograficky se však zápis shoduje s tehdejší písařem Pavlem. Martin bakalář jednal v zastoupení městského písaře. Závěť musela být do manuálu přepsána z poznámek, které zaznamenal během uzavření závěti. Zastupování při výkonu povinností v rámci daného úřadu nebylo výjimkou, jako příklad můžeme uvést kšaft Duchoně z Novoles, uzavřený roku 1521: „*Duchoň z Novoles kšaft v přítomnosti pana Mikoláše Rafaele na místě pana Václava Zuba úřad purkmistrství držícího a konšela Jana krejčího učinil.*“³¹³

Z jiných zvyklostí kancelářské práce zmiňme, že podobně jako v jiných městech nemohl konšel být zároveň písařem, ale ne vždy to bylo dodržováno.³¹⁴ Což dokládá dočasné vystřídání písaře Pavla na jeho pozici v letech 1511–1513 jiným písařem, kterého snad můžeme ztotožnit se Simeonem Prostředkem. Pavel písař, jak se sám nejčastěji označuje, zasedal tehdy v městské radě pod jménem Pavel Vodička.³¹⁵ Díky jeho identifikaci můžeme poukázat na další zajímavý rozdíl mezi vnímáním *Pergamenové* a *Papírové knihy*. Zatímco do *Papírové knihy*, tedy register, jak byla tehdy označována, mohl vložit radní písař zápis, který se ho týkal, do městských knih, tím myšleno *Pergamenové knihy*, to zvyklosti neumožňovaly, což odpovídá i předbělohorskému období, kdy do trhových knih některé

³¹⁰ I. HLAVÁČEK, *Jazyk v česko-moravských kancelářích*, s. 274.

³¹¹ V. SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 55.

³¹² SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 25v.

³¹³ Tamtéž, fol. 34r.

³¹⁴ Viz Václav Chlumecký, s. 86.

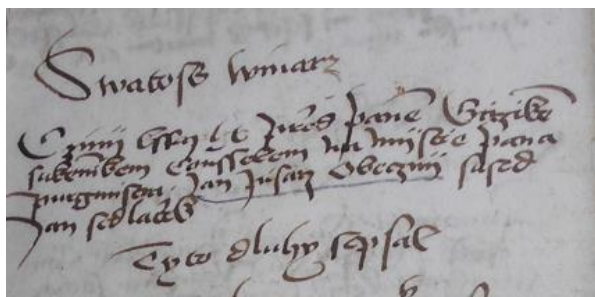
³¹⁵ Spojitost mezi jmény dokazuje zápis z roku 1512 na foliu 173r v *Papírové knize*. Pavel Vodička, Pavel z Lipnice a Bartoňka se sirotky uzavírají smlouvu o peníze, které jim náleží po Mikuláši Hrabišovi. Konkrétně má Pavel z Lipnice Pavlu Vodičkovi vydat 30 kop míšeňských. Smlouvu do knihy vložil Simeon Prostředek. Pod zápisem je poznámka písaře Pavla o tom, že dluží Janu Předlíkovi 14 kop, které se Jan Předlík po mnohých prosbách a přimlouvání jiných lidí, s přihlédnutím k práci, kterou pro něho Pavel vykonal, uvolil vybrat po dvou kópách ročně od Pavla Lipnického.

smlouvy zapsali radní zřejmě v době nepřítomnosti radního písaře. V Papírové knize nalezneme několik záznamů, které se týkají Pavla Vodičky a sám je i zapsal. Vystupuje v nich jako Pavel písař.³¹⁶ V Pergamenové knize se také jeden zápis nachází, ale paleografická analýza ukazuje, že jej do knihy vložil někdo jiný.³¹⁷ Přistupme nyní k biogramům jednotlivých písařů, které se podařilo ztotožnit jménem.

Jan Šonovec

V kanceláři působil pravděpodobně v letech 1477–1504.³¹⁸ Za jeho odchodem z kanceláře stál kariérní postup, protože byl jmenován konšelem³¹⁹ a správcem obecních mlýnů společně s Matějem Semilovem.³²⁰ V prosinci roku 1506 uzavřel závěť, ve které vše, co po zaplacení dluhů zbude, odkázal manželce Martě.³²¹ Pravděpodobně zemřel nedlouho poté, protože v jednom z odstavců je zapsáno, že některé dluhy již Marta, manželka nebožtíka Jana Šonovce, zaplatila, a nejedná se o poznámku.

Písmo Jana Šonovce je zběžná gotická kurziva se silnějším duktem. Charakteristické je pro něj spojení liter *cz*, psaní majuskulního *i* a litery *y*, která je pod základní linkou ohnutá vpravo. Datace jsou většinou latinské a ze zkratk využívá suspense (*I – Item*)³²² a především kontrakce (*ano – anno, súkenik – súkennik, dmico – dominico*).

Obr. č. 7 Rukopis písaře Jana Šonovce³²³

³¹⁶ SOKA Trutnov, AMDK nL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 63r, 134v, 223v.

³¹⁷ SOKA Trutnov, AMDK nL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 42v.

³¹⁸ Zde B. Herčíková opravuje své původní domněnky publikované v již zmiňované studii o nejstarších královédvorských knihách, kde je uvedeno, že dle folia 36r v *Pergamenové knize* uvedený Jan Šonovec, starý písař odkazuje na písaře předchozího z let 1456–1472. Nyní se zdá pravděpodobnější, že můžeme Jana Šonovce identifikovat jako písaře Jana z *Papírové knihy* (1496–1504) vzhledem k jeho pozdějšímu působení v městské radě, které nutně vedlo k opuštění písařské profese.

³¹⁹ Pro rok 1504 nemáme k dispozici zápis o sázení rady, ale je jako purkmistr uveden v zápise z roku 1504 na foliu 40v v *Pergamenové knize*. Další sázení rady viz SOKA Trutnov, AMDK nL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 120r.

³²⁰ Matěj Semilov však v radě nezasedal. Srovnání SOKA Trutnov, AMDK nL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 79v, 77r. Patřil mezi obecní starší. SOKA Trutnov, AMDK nL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 40v.

³²¹ SOKA Trutnov, AMDK nL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 23r.

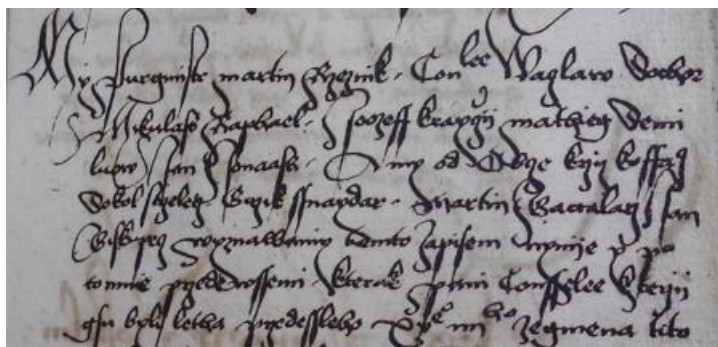
³²² Tento způsob využívají i další písaři.

³²³ SOKA Trutnov, AMDK nL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 94r.

Řehoř

V letech 1502–1506 se setkáváme v pramenech s písařem Řehořem. Absence pramenné materie neumožňuje objasnit jeho profesní vztah k Janu Šonovcovi. Z roku 1502 pochází pouze jeden zápis,³²⁴ ale vzhledem k torzovitému dochování *Papírové knihy* a velkým časovým prodlevám v *Pergamenové knize* z toho nelze nic bližšího vyvodit. Pokud by byl zápis vložen zpětně, pravděpodobně by to zde bylo uvedeno.³²⁵ Možná bychom ho mohli identifikovat s Mistrem Řehořem, který zasedal v městské radě v 80. a 90. letech 15. století.³²⁶

Rukopis písaře Řehoře se od ostatních písařů odlišuje svou zdobností a úhledností. Jedná se o dobře čitelnou kurzivu, pro niž je charakteristické majuskulní *s*, jehož bříška jsou uzavřená. Jako ozdobný prvek slouží výrazné šlahounovité dříky, u minuskulních *m*, *w* a *y* jsou prodloužené a ohnuté vpravo. Litera *z* má trojkovitý tvar. Datace jsou psány latinsky, *actum* je velmi často doplněné o *in pretorio*. Nejčastěji zkracuje pomocí nadepsání posledního písmena (*purg^r* – *purkmistr*, *je^u* – *jemu*) nebo kontrakce (*pánuo* – *pánuov*, *duo* – *duom*).

Obr. č. 8 Rukopis písaře Řehoře³²⁷

Pavel Vodička

Pavel Vodička je ze všech radních písařů, které nám prameny umožnily pro pozdní středověk poznat, nejzajímavější. Jeho písmo se v *Papírové knize* objevuje na počátku 16. století, ale trvale se s ním setkáváme pro léta 1506–1521 a 1531–1539.³²⁸ Kromě toho,

³²⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 39v–40r.

³²⁵ Například zápis o pilu při Korečném mlýnu: „*Tak jest smlúva na rathúze v plné radě léta Páně 1499 v ponděli den svatých Šimona a Judy, apoštolův božích, ale v kněhy jest vepsáno léta etc. [1]504 v ponděli po svatém Jakubu za purkmistra Petra Vrchlabského a konšel nahoře psaných při odevzdání téhož mlýna.*“ Tamtéž, fol. 40r.

³²⁶ Srovnání tamtéž, fol. 34r, 38r.

³²⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 123r.

³²⁸ Jeho písmo v průběhu let prošlo mnohými proměnami. Zprvu úhledné písmo se časem mění ve velmi zběžné a ke sklonku života je značně roztřesené a jednotlivé litery veliké. Identifikace není zcela jednoduchá, protože záznamy z jeho profesních počátků se zásadně liší od těch ze 30. let. Nakonec v komparaci všech tří knih (*Papírová*, *Pergamenová* a *manská kniha*) se ukazuje, že se jedná o jednoho písaře. K podobnému závěru dospěl

že působil v městské kanceláři jako radní písař, mezi lety 1504–1539 pracoval také jako přísežný písař u soudu trutnovského manství.³²⁹ Pocházel z královédvorského prostředí. Jeho rodiči byli měšťané Prokop a Anna Vodičkovi. Roku 1505 řešil spor se svou matkou před hofrychtěrem Zikmundem z Chmelic o dům a dluhy u Mojžíše žida, které zůstaly po jeho otci.³³⁰ Nakonec bylo rozhodnuto, že má převzít jak dům, tak dluhy s tím, že pokud by o zaplacení projevila zájem jeho matka či sestry, má jim dům i dluhy přenechat. Na komplikované rodinné vztahy poukazuje zápis v *Papírové knize*, kde svým sestrám Martě a Markletě vyčítá neposlušnost vůči matce a rozhazovačnost. Obecně oznamuje, že jeho sestry už všeho dostaly dost, a proto by dům po matce měl zdědit on i z toho důvodu, že si to sama přála. Zda jej skutečně dostal nevíme, ale zápis byl zrušen, protože se dům zbořil.³³¹

Pavlovou manželkou byla Kateřina, se kterou měl celkem šest dětí, jednu dceru a pět synů, z nichž dva následovali otcova příkladu a věnovali se písařské profesi a všichni působili na významných postech v rámci správy města.³³² Zemřel zřejmě kolem roku 1540.³³³ Za svůj život nashromáždil značný majetek, jak vyplývá z rozdílu, který po jeho smrti uzavřeli dědicové. Ve městě vlastnil dva domy, z nichž jeden byl v hodnotě 140 kop míšeňských, několik rolí, strání a kus lesa. Celá pozůstalost byla šacována na 417 kop míšeňských.³³⁴

Rukopis Pavla Vodičky se během jeho dlouholetého působení na pozici písaře, ať už radního nebo manského soudu, se proměnil. Zpočátku bylo jeho písmo drobná, zběžná kurziva. Na sklonku svého života jsou jednotlivé litery mnohem větší, působí těžkopádně a místy je znát, že se mu při psaní již trásla ruka. Oba rukopisy spojuje způsob psaní a zkrácení slova *feria*, minuskulní *p* s dříkem zakončeným mírným obloučkem vlevo a zdvojení samohlásek, pokud se jedná o dlouhou samohlásku (*tee – té, obyvatelee – obyvatelé*). Datace jsou latinské i české. Pokud užívá zkratk, tak se jedná o kontrakci (především v datacích), nebo nadepsání posledního písmena (*nadepsané^o – nadepsané^{ho}, je^u – jemu*).

i D. Doležal ve studii o trutnovské manské knize. V tomto směru se výsledky odlišují od autorčiny studie o královédvorských knihách, protože v té době neměla k dispozici manskou knihu.

³²⁹ D. Doležal jeho práci při manském soudu posunul již k roku 1500. S tímto závěrem autorka nesouhlasí, protože se odlišuje nejen sklon písma, psaní jednotlivých liter, ale i způsob zkracování. Jak bylo ale napsáno v přechozí poznámce, písmo Pavla Vodičky projevuje velkou variabilitu, proto tuto možnost zcela nevylučuje.

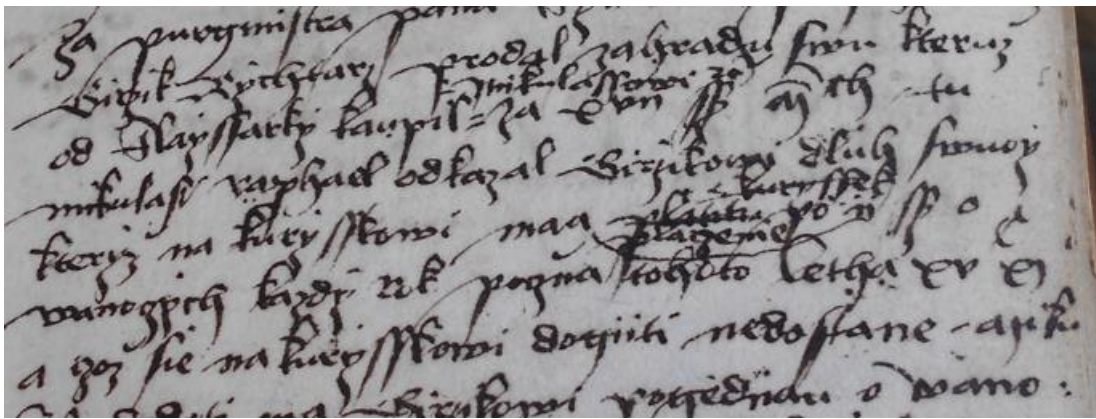
³³⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 42v.

³³¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 235v–236r.

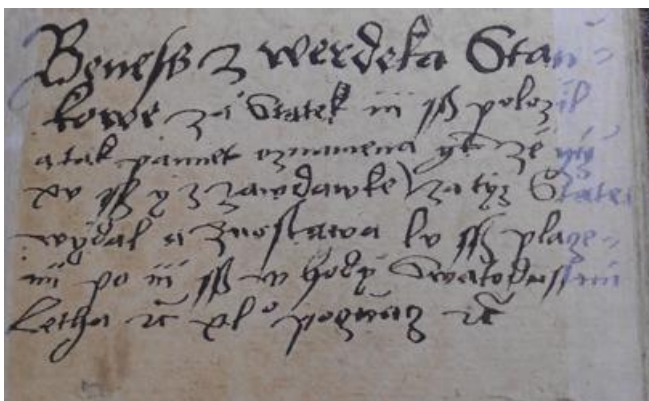
³³² Více o nich bude pojednáno v následující kapitole.

³³³ Poslední jeho zápis v *Papírové knize* je z 5. prosince 1539, ale v zápise Pavla Hatavůze v *Pergamenové knize* ze 7. listopadu 1540 je uváděn jako nebožtík. SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 86v. SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 47v.

³³⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 36. Smlouva byla uzavřena až roku 1554. Je možné, že jej tedy manželka Kateřina přežila a pozůstalost se dělila až po její smrti.

Obr. č. 9 Rukopis Pavla Vodičky z roku 1511³³⁵

Obr. č. 10 Rukopis Pavla Vodičky z roku 1539³³⁶

Simeon Prostředek

Prostředkové patřili mezi významné královédvorské erbovní měšťany. Simeonův otec Tóma Prostředek³³⁷ zasedal v městské radě a byl přisedícím trutnovského manského soudu.³³⁸ Po jeho smrti prodala Simeonova matka Alžběta dvorské obci manskou ves Libotov.³³⁹ Simeon se mezi lety 1491–1523 pravidelně objevuje jako konšel v městské radě a působil i jako přisedící manského soudu.³⁴⁰ Výjimku představují léta 1511–1513, kdy nakrátko pracoval v městské kanceláři. Bylo by nepochybně zajímavé zjistit, jaké okolnosti vedly k této krátkodobé výměně mezi ním a Pavlem Vodičkou, ale prameny to neumožňují. Umírá zřejmě někdy po roce 1529.³⁴¹

³³⁵ SOKA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 158.

³³⁶ Tamtéž, fol. 103.

³³⁷ Uváděný jako Tóma Prostředek z Boharyně a od města Dvoru.

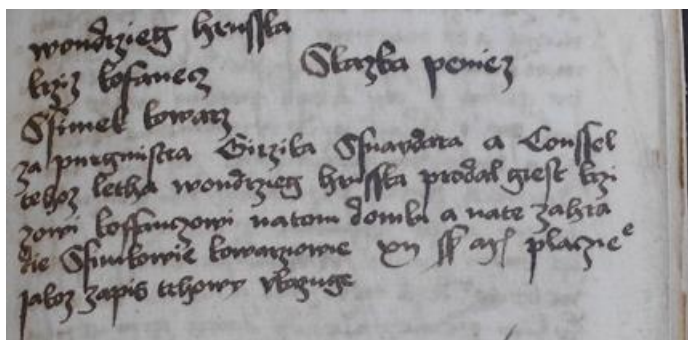
³³⁸ NA, fond Desky dvorské, kniha č. 24, s. 16.

³³⁹ Ze zápisu vyplývá, že Prostředkovi měli více dětí (synů). SOKA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 35r.

³⁴⁰ NA, fond Desky dvorské, kniha č. 24, s.48, 105.

³⁴¹ V manské knize se objevuje naposledy 7. června 1529. Tamtéž, s. 123.

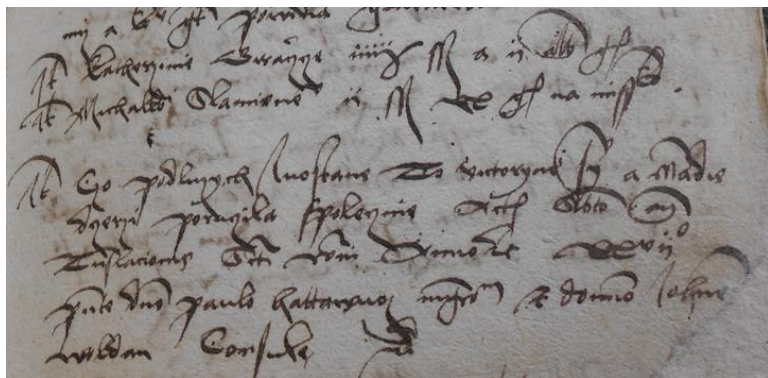
Dobře čitelné písmo Simeona Prostředka je snadné odlišit od ostatních písařů. Rukopis je zběžný se silným duktem. Jednotlivé litery stojí kolmo k základní lince. Charakteristickým se stalo psaní majuskulního *s* a *c* spolu s minuskulním *y*, jehož dřík tvoří vlasový tah. Datace jsou opět latinské, ale oproti ostatním písařům užívá výrazně méně zkratek.

Obr. č. 11 Rukopis písaře Simeona Prostředka³⁴²

Jeroným

Písař Jeroným se objevuje v městské kanceláři k roku 1520 a v zápisech *Papírové knihy* ho můžeme sledovat až do roku 1530. Nic jiného o jeho životě nebylo možné zjistit. Jeho písmo je velmi zběžné a střídá vlasové a silné tahy. Oproti ostatním písařům užívá velké množství zkratek. Odlišuje se majuskulním *z*, které nezasahuje k dolní dotažnici a zesílenými oblouky. Povšimněme si též ligatury *st*.

Obr. č. 12 Rukopis písaře Jeronýma³⁴³

³⁴² SOka Trutnov, AMDKNL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 171r.

³⁴³ Tamtéž, fol. 50r.

4. Městská kancelář v době předbělohorské

Přesné informace o chodu městské kanceláře v době předbělohorské schází. Fragment kancelářského řádu se zachoval až z konce 17. století.³⁴⁴ Nedostatek pramenů komplikuje podrobnější analýzu, ale vzhledem k velikosti města můžeme předpokládat, že v první polovině 16. století stál v čele kanceláře jeden radní písař, který spravoval celou agendu sám. Personální obsazení se stává složitějším k rozklíčování ve 40. a 50. letech 16. století. Na základě paleografické analýzy vidíme, že v této době pracovali v kanceláři dva písaři. Prvním z písařů je Jan Vodička. Jeho rukopis se objevuje v letech 1539–1540 a pak opět v letech 1551, 1554 a 1556, kdy je nazýván radním písařem. Druhé písmo z let 1547–1555 náleží Jiříku Šuvarтови, který se taktéž tituluje jako radní písař. K roku 1552 se setkáváme ještě s termínem místopísaře.³⁴⁵

Dle těchto indicií by se zdálo, že v kanceláři ze začátku 50. let pracovali hned tři osoby. Je to ale adekvátní vzhledem k vyspělosti královédvorského městského prostředí? V lidnatém Hradci Králové si dělili mezi sebe rozsáhlou agendu tři radní písaři nejpozději od roku 1532.³⁴⁶ Jaroměřskou kancelář spravovali v této době dva písaři.³⁴⁷ Jelikož první data o počtu obyvatelstva, která bychom mohli využít pro porovnání velikosti měst, jsou až z roku 1567,³⁴⁸ nahlédneme na ně skrze pokutu, jež musela města zaplatit po protihabsburském povstání. Výše pokuty měla odpovídat hospodářským podmínkám města. Hradec Králové odvedl panovníkovi 8000 kop grošů míšeňských, Jaroměř 2000 kop a Dvůr Králové měl zaplatit 1500 kop. Nakonec však odvedl pouze 500 kop.³⁴⁹ Touto optikou se zdá vysoce nepravděpodobné, že by ve Dvoře pracovali tři písaři zároveň. Zmínka o místopísaři: „[...]/za rychtáře městského Václava Voršta a Sixta Vodičky, místopísaře,“ by snad mohla odkazovat na písaře rychtáře.³⁵⁰ Z celého předbělohorského období se nám však z rychtářské působnosti nedochovaly žádné prameny. Z nepřímých zmínek víme, že rychtář si vedl registra. Zda do nich zapisoval sám, anebo měl k ruce svého písaře, nelze potvrdit ani vyloučit. Vzhledem k tomu, že v žádném z pramenů není zachycen rychtářský písař, zdá se pravděpodobnější, že si agendu vedl sám nebo s pomocí radního písaře. Zbylé dva vedle sebe působící písaře zcela

³⁴⁴ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1735–1830, inv. č. 154, kt. 44, sign. 64.

³⁴⁵ Zápis vložen retrospektivně. SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 82v.

³⁴⁶ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 147.

³⁴⁷ Antonín KNAPP, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Jaroměř 1887, s. 58.

³⁴⁸ F. DVORSKÝ, *O počtu domů*, s. 21–23.

³⁴⁹ Robert ŠIMŮNEK – Tomáš BURDA – Jaroslav CAVRNOCH – David DOUBRAVA – Günter FIEDLER – Karel KUČA – Olga MERTLÍKOVÁ – František MUSIL – Eva SEMOTANOVÁ – Jiří SLAVÍK – Přemysl ŠTYCH – Eva TICHOMIROVOVÁ – Jana VOJTÍŠKOVÁ – Klára WOITSCHOVÁ – Josef ŽEMLIČKA *Historický atlas měst České republiky. Sv. č. 31 Jaroměř*, Praha 2020, s. 12.

³⁵⁰ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 82v.

vyločit nemůžeme a torzovitost pramenné materie bližší srovnání komplikuje. Je možné, že bylo třeba dočasně posílit kancelářský personál, jak příkladně můžeme vidět v Jaroměři po morové epidemii roku 1555. S příchodem nového obyvatelstva procházelo město mírnou konjunkturou a z toho důvodu zde vznikl roku 1561 post mladšího písaře.³⁵¹ Královédvorské prameny však neposkytují pro toto období dostatečnou oporu. Stejně nelze lépe poznat rozdělení pracovních povinností mezi písaři. Pro větší názornost roztříštěnosti pramenů zmiňme, že pro 40. a 50. léta 16. století máme k dispozici pouze *Papírovou knihu* s několika zápisy ze 40. let, *Pergamenovou knihu* a *Trhovou knihu* vedenou od roku 1554.

Další vývoj naznačuje, že v kanceláři působil jeden radní písař, případně zcela výjimečně se setkáme v městských knihách po krátký čas se dvěma radními písaři. Zřejmě k tomu mohlo docházet ke konci funkčního období písaře, který již v práci pro město nechtěl nebo nemohl pokračovat. V Olomouci v 16. století docházelo při přijetí nového písaře k uzavření smlouvy na dobu určitou, kterou mohly obě strany vypovědět. Častější bylo uzavření smlouvy na dlouhou dobu či doživotí písaře.³⁵² Podobná praxe mohla být i ve Dvoře Králové. Naznačoval by tomu případ Jana Kotoula a Václava Kouřimského, kteří vedle sebe působili krátký čas v roce 1561. Václav Kouřimský se prvně objevuje v odevzdání Jakuba, syna Řehoře Hrnčle, z 6. listopadu 1561, kde je řečeno: „*Jakub, syn Řehoře Hrnčle, přiznal se osobně před panem purkmistrem Martinem Patočkou a písaři radními Janem Kotoulem a Václavem Kouřimským.*“³⁵³ Rukopis obou písařů nalezneme také v záznamu, ve kterém si Václav perníkář nechává vložit zhostný list do trhové knihy. Výhost se datuje k roku 1560 a další datum uvedeno není, ale můžeme předpokládat, že byl zápis vložen do knihy zpětně.³⁵⁴ Poslední zápis Jana Kotoula je z 10. listopadu 1561 a v lednu 1562 se již tituluje jako písař radní Hradce Králové.³⁵⁵ Jejich společné působení v kanceláři mohlo sloužit k předání zkušeností, protože jednou z povinností městských písařů bylo zachování tzv. *styllu cancellariae*, tedy dosavadní písařské praxe.³⁵⁶

Královédvorští radní písaři byli vybíráni jak z domácího prostředí, tak z jiných měst. K rozhodnutí o přijetí uchazečů mohlo docházet na základě tzv. *posportu*, který bychom dnes přirovnali k doporučujícímu dopisu. Cenným důkazem této praxe je *posport* z roku 1584

³⁵¹ Jana VOJTÍŠKOVÁ, *K počtu morových obětí zachycených předbělohorskými narativními prameny. Případová studie z královského věnného města Jaroměře*, in: Zdeněk Hojda – Jan Kahuda – Zdeňka Kokošková (edd.), *Z archivu ke studentům a zase zpět. Věnováno Ivaně Ebelové k životnímu jubileu*, Praha 2021, s. 203.

³⁵² V. SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 31.

³⁵³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 191v.

³⁵⁴ Tamtéž, fol. 192.

³⁵⁵ Tamtéž, fol. 194, 205v.

³⁵⁶ V. SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 41.

vydaný Janem Adamem a Janem Markvartem Koců z Dobrše, na Bystřici, Mileticích a Vohrazenicích³⁵⁷ pro písaře Tomáše Libivského,³⁵⁸ který ve Dvoře získal městské právo roku 1583. Později se stal úředníkem na Žirči a město opustil. Roku 1598 se ovšem vrátil a opět požádal o městské právo. V té době pracoval jako úředník na Třebnouševsi a Petrovicích. Při své prosbě o znovupřijetí do městského stavu předkládal nejen zachovací listy, ale také posporty.³⁵⁹

Ke konci 16. století město procházelo mírnou konjunkturou. Pomalu se zvyšoval počet obyvatel a s tím souvisel i nárůst písemné agendy v pramenech. Můžeme pozorovat, že vedle rukopisu radního písaře se objevují i další písařské ruce. Naplno se tato změna projevila na počátku 17. století za doby úřadu písaře Jana Andrle. Ovšem tato představa může být z části zkreslená i tím, že pro prvních 20 let 17. století máme dochované větší množství písemností v porovnání s předchozím obdobím. V letech 1590–1620 rozpoznáváme v pramenech dalších 18 písařských rukou, z nichž osm známe jménem. Pět z těchto příležitostných písařů zasedalo v dané době v městské radě. Konkrétně to byli Martin Vodička, Jan Nymburský, Jan Horský, Samuel Jeroným Písecký a Jakub Oujezdecký. Z hlediska správy města je bezpochyby zajímavé, že do městských knih zapisoval také královský rychtář Václav Ješek, který v letech 1600–1608 vložil 9 zápisů. Vklady radních a královského rychtáře jsou pro zvýšení autority podepsané (viz obr. 7). Na základě paleografické analýzy se podařilo určit, že zbylé dva rukopisy náležejí měšťanům Janu Žďárskému (1606, 1612) a Jiříkovi Stračovskému (1612–1613). V době jejich vkladů do městských knih je nevidíme na žádném postu městské správy, které nám prameny umožňují poznat. To ale neznamená, že pro město nepracovali. Ostatně oba působili v městské správě v pozdějších letech, Jan Žďárský dokonce i na pozici radního písaře. Lze si také povšimnout, že jejich zápisy nejsou podepsané, což by naznačovalo, že byli autoritou, která mohla zapisovat do městských knih. Bylo tomu tak ale skutečně? Jaký byl jejich vztah k městské kanceláři? Určitě se nejednalo o náhodně najímané písaře, protože do kanceláře a k jejím písemnostem měli přístup pouze zaměstnanci pod přísahou a byli svázáni mlčenlivostí.³⁶⁰ Ostatně hypotézu o příležitostných písařích zamítly v případě brněnské kanceláře L. Sulitková a H. Jordánková a na základě analýzy pramenů spojily příležitostně

³⁵⁷ Kocové z Dobrše byl český vladýcký rod ze šumavského podhůří. Někteří jeho členové dosáhli v 17. století povýšení do panského stavu a hraběcího stavu. Jan HALADA, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1992, s. 75.

³⁵⁸ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Listiny až do r. 1600. Patenty císařské, inv. č. 127. kt. 1, sign. 5.

³⁵⁹ „Jich Milost pan purkmistr a páni přeslyševše v list a vysvědčení o řádném na svět splození jeho, jehož datum v městě Mohelnici v středu po neděli provodní léta Páně 1577, a v některé jiné věci, (kteréž jest také týž pan Tomáš Libivský vedle před dotčeného zachovacího listu svého k tomuto právu zase složil) posporty a vysvědčení o dobrém a poctivém chování“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 251v.

³⁶⁰ V. SPÁČIL, *Pisaři a kanceláře*, s. 39.

objevující se písařské ruce s osobami městské správy.³⁶¹ Je zde na místě upozornit, že dle Práv městských mohl do městských knih zapisovat pouze přísežný písař, nikoliv radní či jiný zaměstnanec města.³⁶²

Pokud bychom vycházeli ze zápisů městských knih, většina z uvedených osob se podílela na záznamech v řádu jednotek. Jediné dva rukopisy, které se objevují vícekrát, náleží dvěma neznámým písařům. První z nich, písař A, zaznamenal 6 zápisů v *Knize smluv a přátelských porovnání* v letech 1594–1595. Zajímavé je, že tehdejší radní písař, Václav Chlumecký, u všech vkladů zapsal nadpis a začátek datace, poté jej vystřídal písař A. Druhý rukopis z let 1611–1612 (písař B) nalezneme taktéž v *Knize smluv a přátelských porovnání*, je jím zaznamenáno celkem 11 zápisů.³⁶³ Stejný rukopis nalezneme také v *Trhové knize z let 1590–1665*, kde tento písař zapsal celkem 15 zápisů v letech 1610–1617.³⁶⁴ Písař B také vykonával pomocné kancelářské práce, jak naznačuje například opis nařízení české komory z roku 1611.³⁶⁵ Předpokládáme, že v tomto období zastupoval radního písaře během jeho nepřítomnosti ve městě. Zřejmě ale nezastával jeho práci plnohodnotně. Nepravomocné zastupování písaře naznačují některé písemnosti, které sice sepsal, ale podepsal je radní písař. Pravděpodobně tím vyjadřoval svůj souhlas s obsahem písemnosti, případně provedl změny a doplňky (viz obr. 8).³⁶⁶ Nikde však není uvedeno, že by se mohlo jednat o pomocného písaře. Patříčná titulatura zcela schází.³⁶⁷

³⁶¹ H. JORDÁNKOVÁ – L. SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář*, s. 436–437.

³⁶² Uvedeno v jednotlivých člancích týkajících se městských knih, například: „*Kteréžto přípovědi od písaře přísežného do knih zapsány být mají.*“ *Práva městská Království českého: edice s komentářem*, Karel MALÝ – Pavla SLAVÍČKOVÁ – Ladislav SOUKUP – Petra SKŘEJPKOVÁ – Jiří ŠOUŠA – Jana VOJTÍŠKOVÁ – Klára WOITSCHOVÁ (edd.), Praha 2013, s. 208.

³⁶³ SOA HK, SOkA Trutnov, dále AMDKnL, *Knihy smluv a přátelských porovnání z let 1576–1613*, inv. č. 68, kn. 58, fol. 160v–172, 177–178.

³⁶⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, *Trhová kniha z let 1590–1665*, fol. 14r, 53v, 119v, 216v, 228v, 279v, 300r, 340v, 343r, 347v, 358v, 364v, 433v, 447v, 458v, 506v, 519.

³⁶⁵ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, *Komora na hradě pražském 1642–1700*, inv. č. 128, kt. 2, sign. 2. Časové rozpětí v názvech kartonů z tzv. *Schulzova archivu* často nekoresponduje s jejich obsahem. Tyto anomálie jsou většinou zaznamenány v příslušném inventáři.

³⁶⁶ Jako příklad uveďme nařízení apelačního soudu z roku 1617 v při Tobiáše, barvíře pláten s poručníky. SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, *Apellatoria civilia*, inv. č. 153, kt. 42, sign. 2.

³⁶⁷ Například v případě Jaroměře starší a mladší písař. A. KNAPP, *Paměti*, s. 58. V Olomouci podpisář či kancelista. V. SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 96–97.

Obraťme v této souvislosti naši pozornost zpět k Jiříku Stračovskému. S jeho rukopisem se velmi často setkáváme v listovém materiálu a různých opisech v letech 1617–1620. Díky řezané ceduli na dluh Jiříka Stračovského a jeho ženy Anny z roku 1623 jej poznáváme jako „služebníka při úřadu purkmistrovským“.³⁶⁹ Další osobou, která se podílela na chodu kanceláře a vykonávala některé pomocné práce, byl tedy servus. Této teorii by nasvědčovaly i některé další zmínky. V příjmu Jana a Jiříka Semile nalezneme v jednom ze svědectví: „Z té tehdy příčiny Jan Semile svou velikou drzostí a nedostupností mně k velikým škodám přivozovati jest usiloval, čehož jest skutečně i dokázal, za kteroužto příčinou jeho předně panu písaři, potom servusovi a prokurátoru mému za jejich práce několik kop vydati jsem musel.“³⁷⁰ Další indicie sice přesahuje časový rámec práce, protože je z roku 1625, ale v průběhu třicetileté války spíše docházelo ke stagnování či úpadku kancelářské činnosti. Nelze tedy očekávat, že by došlo k nějakým výrazným změnám oproti předchozímu stavu. K roku 1625 se dochoval inventář sirotků po Janu Vitíkovi, kde na prvním listu je zapsáno: „Od inventování dáno servusovi 9 grošů bílých,“ na další straně: „Jiříku, servusovi, dáno 5 grošů od vejpisu inventáře.“³⁷¹ Doplňme, že inventování sirotčího majetku upravují *Práva městská*, dle kterých má být inventář vytvořen přísežným písařem v přítomnosti dvou nebo více konšelů.³⁷² Servus byl sice přísežný zaměstnanec města nikoliv však písař.

Ostatně využívání purkmistrova služebníka v městské kanceláři by také vysvětlovalo, proč některé písemnosti listinné povahy pro potvrzení podepisoval radní písař. Kromě toho, že se od služebníka neočekávala tak vysoká erudice, perfektní znalost práva a skladby listin, neměl také společenské postavení dané postem radního písaře. V případě knihových zápisů by však toto jednání bylo protiprávní, protože dle *Koldínova zákoníku* mohl zápisy provádět jedině přísežný písař. Můžeme předpokládat, že se tím snažili zakrýt to, že zápisy nepocházejí od radního písaře. Naznačovalo by tomu i to, že v některých zápisech radní písař zapsal nadpis, ale zbytek zápisu nikoliv. Dnes nemáme k dispozici žádné prameny, které by ukazovaly rozdělení kancelářské práce mezi radním písařem a služebníkem, jako je například v Hradci

³⁶⁹ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Listiny soukromoprávné s vyjmutím trhů 1608–1787, inv. č. 156, kt. 48, sign. 7.

³⁷⁰ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Ubrmanské smlouvy. Trestní vinění 1610–1700, inv. č. 158, kt. 51, sign. 29.

³⁷¹ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Inventáře pozůstalostní 1616–1740, inv. č. 147, kart. č. 34, sign. 5.

³⁷² „Avšak ten poručník aneb poručníci od práva sirotkům daní prvé, než by se statku sirotčího dotýkali a v spravování jeho vešli, dle uvarování budoucího nebezpečnosti mají za to žádati (ač nebyla-li by taková věc prve právem opatřena), aby všecek ten statek sirotčí, movitý i nemovitý, na gruntech, na svrščích, nábytcích, na peněžích hotových, a tak summou na všem ze jména vyhledán a popsán byl. A toho všeho statku inventarium, tj. popis, od písaře přísežného při přítomnosti dvou aneb více konšelův aby pořádný učiněn byl.“ *Práva městská Království českého: edice s komentářem*, Karel MALÝ – Pavla SLAVÍČKOVÁ – Ladislav SOUKUP – Petra SKŘEJPKOVÁ – Jiří ŠOUŠA – Jana VOJTÍŠKOVÁ – Klára WOITSCHOVÁ (edd.), Praha 2013.

Králové dochovaná přísaha třetího radního písaře z roku 1571.³⁷³ Pravděpodobně musela být jeho výpomoc v kanceláři začleněná v přísaze, kterou skládal při nástupu do funkce. Další jeho povinnosti vymezovala Koldínova *Práva městská*, dle kterých měl především oznamovat obeslání k právu či vydání svědomí³⁷⁴ a za práci při těchto přích mu náleželo stejně jako písaři uhrazení nákladů.³⁷⁵ Pro srovnání můžeme uvést povinnosti servusů v jiných městech. V Soběslavi vybíral poplatky pro písaře za sepsání testamentu a inventarizaci majetku.³⁷⁶ V Uherském Hradišti zajišťoval provoz radnice, měl klíče od sálu i kanceláře a v případě mimořádného zasedání obcházel a svolával členy rady.³⁷⁷ Olomoucký radní písař měl v 16. století k ruce přímo sluhu písaře, který psal čistopisy a byl tedy ingrosátorem³⁷⁸ (podobně pracoval i královédvorský servus, viz obrázek 8).

Torzovitost pramenů neumožňuje poznat, odkdy mohla kancelář pro svou činnost využívat purkmistrova služebníka. Jak již bylo zmíněno výše, s největší pravděpodobností k tomu dochází až ke konci 16. století. V jednání rady, která se zdráhala zavést post druhého písaře, lze spatřovat jednak nejistotu, zda zvyšující se počet obyvatel a mírný rozvoj města bude pokračovat i v dalších letech, ale také zřejmý nedostatek financí v městské pokladně. Pomocníky purkmistra, které se podařilo v materiálech dohledat, ukazuje následující tabulka.

Jméno	Léta ³⁷⁹	Kariéra
Václav servus	1571	?
Jiřík Ptáček	1578–1579	servus, konšel, starší obecní, městský rychtář
Sixtus Jedlička	1588	servus, starší obecní
Jakub Oujezdecký	před r.1593	správce školy, servus, městský rychtář, konšel, starší obecní, prokurátor císařského rychtáře

³⁷³ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 359.

³⁷⁴ „Přísežní služebníci práva, jako jsou služebníci purkmistrovi aneb jiné osoby k tomu zřízené, takto lidi ku právu aneb k vydání svědomí obsílají mají.“ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 89.

³⁷⁵ „Škody pak nákladní ku právu mohou se písaři a jinými služebníky přísežnými, kteříž lidi ku právu obsílají, provozovati, Kteřížto povinni budou vedlé přísah a povinností svých výpisy aneb registríky tomu, kterýž po škodách jde, s podepsáním vlastních jmen a rukou svých vydávati a správy pořádné, což jsou v tom ve všem času takové pře za práce své vedlé vyměření jim o tom přijali, činiti.“ Tamtéž, s. 125. Viz Ediční příloha č. 8, 9.

³⁷⁶ Hana ŘÍHOVÁ, *Testamentární praxe soběslavských měšťanů v letech 1525–1600*, rigorózní práce, FF UK, Praha 2008, s. 31.

³⁷⁷ Lukáš ČOUPEK, *Novověká kancelář města Uherského Hradiště do roku 1786*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity C50, 2003, s. 150–151.

³⁷⁸ V. SPÁČIL, *Písaři a kanceláře*, s. 28.

³⁷⁹ Eviduje se rok, ke kterému je daná osoba zmíněna jako servus, služebník purkmistra.

Zikmund Stehlík Ousobský	1611–1614	?
Jiřík Stračovský	?–1625	?

Tab. č. 5 Zjištění služebníci purkmistra v předbělohorské době

V době před vypuknutím druhého stavovského povstání a v jeho průběhu dochází k veliké fluktuaci písařských rukou ve vyhotovovaných písemnostech, písař byl zřejmě často mimo město. Tento stav jistě dokazuje složitou a nejistou dobu a předznamenává první polovinu 20. let 17. století, kdy se zapisování do knih vlivem událostí stává velmi chaotické a zasluhovalo by samostatného zpracování.

Zřídka docházelo k tomu, že v případě indispozice či nepřítomnosti radního písaře si konšelé pozvali jiného z některého okolního města. Jako příklad můžeme uvést zápis jaroměřského písaře Pavla Rožnovského z roku 1540 v *Pergamenové knize*, který se týkal majetku tehdejšího písaře Jana Vodičky.³⁸⁰ V roce 1601 zase rada žádala Trutnovské o zapůjčení jejich písaře, protože potřebovala přeložit svědomí, která nebyla v českém jazyce.³⁸¹ V případě Trutnova můžeme předpokládat, že se jednalo o německy psaná svědomí. Z dalšího misivu do Trutnova vyplývá, že Jakub Kuspis, tehdejší dvorský radní písař, byl nemocný, a proto nemohl dostát svým povinnostem.³⁸² Většinou se ale Dvorští snažili vykrýt takové situace vlastními silami a záznam vložil někdo z jejich řad, jak ukazuje prodej domu Jana Boháčka radnímu písaři Jakubu Kuspisovi Roudnickému z roku 1599, který byl zaznamenán císařským rychtářem Václavem Ješkem.³⁸³

Nejpozději od roku 1574 se písařská profese pojila s výběrem posudného.³⁸⁴ K roku 1583 se zmiňuje i ungelt³⁸⁵ a od počátku 17. století všechny různé berně a sbírky.³⁸⁶ V kooperaci s písařem vybíraly daně jedna až dvě další osoby z městské rady. Kvitance z řádného vedení účtů máme v knihách doložené pro léta 1574, 1583, 1599, 1601–1606 a 1609–1612. Za případné nesrovnalosti ručili výběřčí svým majetkem. Po smrti písaře Václava Chlumeckého v roce 1599 na sebe zodpovědnost za správně vybrané finance přebrala jeho žena Anna Písařka: „*Anna, po nad dotčeném Václavovi Chlumeckém pozůstala vdova, ujištění a zaručení jeho, kteréž jest on Václav Chlumecký na povinnost a službu vybírání posudného a ungeltu*

³⁸⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 48v–49.

³⁸¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 83v.

³⁸² Tamtéž, fol. 85r.

³⁸³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 273.

³⁸⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 357r.

³⁸⁵ Tamtéž, fol. 385r.

³⁸⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 39v.

*Jeho Milosti císařské učinil na dům svůj v městě Dvoru nad Labem mezi domy Tomáše Žlutického z jedné a Václava Davidova z strany druhé v Dolení ulici ležící plným právem mocí zápisu tohoto přenáší.*³⁸⁷ Zápis je datován 27. dubna 1599. Posudné měla městská rada odvádět čtyřikrát do roka krajským výběřcím, jaká však byla praxe ve Dvoře, nevíme.³⁸⁸ Anna se zaručila svým majetkem pravděpodobně pouze za část odvedené sumy a ostatek přešel na Václavova nástupce Jakuba Kuspise, který byl s radním Janem Nymburským roku 1600 za řádný výběr různých berní, sbírek a jiných kontribucí.³⁸⁹

Torzovitost pramenné materie neumožňuje poznat, jaká byla výše platu městského písaře, protože se nedochovaly téměř žádné účetní materiály. Navíc písařský plat se odvíjel od ekonomické úrovně města, takže nelze komparací s jinými městy ani učinit jeho přibližný odhad. Kromě platu náležely písaři stejně jako v předchozím období různé naturálie a poplatky za vykonané služby. Právě s odměnami za rozmanité kancelářské práce, které přibližuje následující tabulka, jsme na tom trochu lépe. Nicméně ani v tomto případě nejsou data reprezentativní a jedná se o velmi kusé informace, ze kterých nelze vyvozovat spolehlivé závěry. Je možné, že stejně jako v Uherském Hradišti se kancelářské taxy za administrativní práce odvozovaly od praxe některého většího města. Uherskohradištská kancelář se v tomto směru řídila Brnem.³⁹⁰ V případě Dvora by připadal v úvahu Hradec Králové nebo Staré Město pražské.

Písař	Rok	Úkon	Výše odměny
Jan Kotoul	1557	výpis pře a zápis smlouvy do knihy	17 gr. č. ³⁹¹
	1557	zápis svědků	18 gr. č. ³⁹²
	1558	?	10 gr. č. ³⁹³
	1560	zápis do knihy	16 gr. č. ³⁹⁴
Pavel Vodička	1569	zápis do knihy	2 gr. míš. ³⁹⁵

³⁸⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 27r.

³⁸⁸ V královských městech měli posudné vybírat dva konšelé, kterým měl být k ruce radní písař. Všichni byli panovníkovi zavázáni přísahou a podléhali české komoře. Viz Vladislava KŘÍŽOVÁ, *Vybírání posudného a ungeltu v kraji hradeckém podle kopiáře Václava Pergera z Altemperka z let 1594–1601*, VSH 8, 1999, s. 67–68. Ve Dvoře zřejmě kvůli velikosti města prameny zmiňují jako výběřčí jednoho radního a písaře. Na počátku 17. století se objevuje jako třetí výběřčí obecní starší, ale tehdy už nezmiňuje pouze posudné a ungelt, ale všechny možné sbírky a kontribuce, které byly vypisovány v souvislosti se zadlužením království.

³⁸⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 39v.

³⁹⁰ L. ČOUPEK, *Novověká kancelář města Uherského Hradiště*, s. 154.

³⁹¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 53v.

³⁹² Tamtéž, fol. 61r.

³⁹³ Tamtéž, fol. 95v.

³⁹⁴ Tamtéž, fol. 156r.

³⁹⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol 99r.

Jan Andrlé	1609	výpis od práva (opis misivu)	8 gr. č. ³⁹⁶
	1611	výpis vinění s odpovědí	8 gr. č. ³⁹⁷
	1611	půhon	12 gr. č.
	1611	zapsání sedmi svědků	14 gr. č.
	1611	přijetí nálezu domácího práva	10 gr. č.
	1611	výpis nálezu domácího práva	8 gr. č.
	1611	zapsání plnomocenství	2 gr. č.
	1611	výpis rukojemství	4 gr. č.
	1611	výpis vysvětlení konfirmací vrchního práva	8 gr. č.
	1614	výpis pod pečeti	8 gr. č. ³⁹⁸

Tab. č. 6 *Akcidencie písařů do roku 1620*

³⁹⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Dodatky, inv. č. 194, kt. 101, bez signatury.

³⁹⁷ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43, sign. 1. Týká se všech záznamů k roku 1611.

³⁹⁸ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43, sign. 2.

4877

Ja Pavel Raubal, caused Klísta Dvoru Km
 lonvy nad Labem, Dyolu v Annau Mandičkau' Svau, Ina
 mo Sínime tímto listem, Obecně vředen sem, a vřadla pie
 tu edeš nateši die gme Dlužní, dlonuítne' Docđtívogtu Pa
 nu Janovi Goxlymu Místieninu a Prymatoru, Klísta
 Dvoru Kralovy nad Labem, Janj Salomenie Mandičleže
 gešo, y tomu každenně, Edobý tento list miel, y gich ne
 bo gednoho Sničy Dobrau moli, Mierditečím na tom dlu
 hu Bravého, a vřavedlivého, **Uedno što Kop** misor
 Dobrych vřadibnych, a vřomto vřalorystvi bernych, Vřerauđto
 Quimmi' datí mane, y vřivovridame, od Actum řestí togo
 to vřečtyrech Nedielich vřordad vřieřlich to gefl vřobotu
 vo Nedielí Masřovřtu, nezvřv vřivřiti řeřa togoťo 1653
 konečnie, beđero řeč Dvoru vř Janevřadřniemi vř řeře
 galešo. A die se tomu vřatř se nad vřivře, od Mas Mandič
 kau' Jadořti vřane, na řotvřdění, a řeřřy togo gřřatř
 řeřeř vřmug, řeřeřšod vř řotvřebach vřvřych vřřoram, řa
 řvřichu' Janj Pavel Raubal gsem vřiditřřl. řeřšod gefl
 Actum vřobotu vo řamatě vřvřaceřu' vřmatešo řav
 la vřvřide řřeřřianře. řeřřa řavie 1653.

φ Wpadeřate

Jan Andřel vřřřřřř
 řavřřřřřř

Obr. č. 14 Dlužný list sepsaný písařem A a podepsaný Janem Andřlem³⁹⁹

³⁹⁹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Listiny soukromoprávné s vyjmutím trhů 1608–1787, inv č. 156, kt. 48, sign. 4.

4.1 Biogramy radních písařů

V předbělohorské době se na pozici radního písaře vystříдалo deset osob. Všechny se podařilo spojit s konkrétními jmény. Roztříštěnost královédvorských pramenů neumožňuje u všech sledovat jejich životní cesty, proto některým bude věnováno více pozornosti než ostatním. Pavlu Vodičkovi (1506–1521 a 1531–1539) a Jeronýmovi (1520–1530) jsme věnovali v předchozí kapitole, proto na tomto místě zmínění nebudou.⁴⁰⁰

Jan Vodička

Chronologicky prvním předbělohorským písařem, u kterého známe jeho rodinné zázemí a životní osudy, je Jan Vodička.⁴⁰¹ Jeho otcem byl Pavel Vodička, městský písař a písař manského trutnovského soudu. Po několikaletém působení v městské kanceláři (1539–1540, 1551, 1554, 1556) byl zvolen roku 1557 přímo do čela městské rady a stal se primasem,⁴⁰² kterým byl opakovaně volen i v dalších letech.⁴⁰³ Kariérní postup mu zajisté usnadnil rozsáhlý majetek, který získal sňatkem v roce 1540 s Annou, bohatou vdovou po Matěji Semilovi. Jednalo se o několik rolí v Polabí se stodolami, dům v Šindelářské ulici a pivovar pod Dolení branou.⁴⁰⁴

Nejenže se díky písařské pozici stal velmi mocným mužem, ale je zřejmé, že i v rámci rodiny měl rozhodující slovo. Nepochybně stál za sňatkem své švagrové Marty, vdovy po zesnulém Sixtu Vodičkovi, s Janem Kotoulem, který jej vystřídal na pozici radního písaře. Podobně provdal i svou dceru Martu za Adama Levhartického z Levhartic, radního písaře v Hradci Králové.⁴⁰⁵ Sám byl ženatý dvakrát. O původu jeho druhé ženy Doroty se z pramenů nic bližšího nedozvídáme. Z uzavřených sňatků vzešly tři dcery, z nichž známe jménem již zmíněnou Martu a Annu, jež se vdala za Matyáše Litoměřického,⁴⁰⁶ se kterým se později odstěhovala do Hradce Králové. Jan Vodička zemřel roku 1572 dva týdny před Velikonocemi. V závěti odkázal své vnučce Anně, dceři Jiříka Kardinálka,⁴⁰⁷ 100 kop míšeňských a vše ostatní manželce Dorotě.⁴⁰⁸ Zanechal po sobě zřejmě nemalý majetek, o

⁴⁰⁰ Viz s. 64–67.

⁴⁰¹ Pravděpodobně neměl univerzitní vzdělání. V *Liber decanorum* není evidován. *Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*, Karel BERÁNEK – ČERNÝ J. V. – PRAVDOVÁ Marie (edd.), Praha 1983.

⁴⁰² SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 37r.

⁴⁰³ Tamtéž, fol. 120r, 274.

⁴⁰⁴ SOKA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 48v–49r.

⁴⁰⁵ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 168.

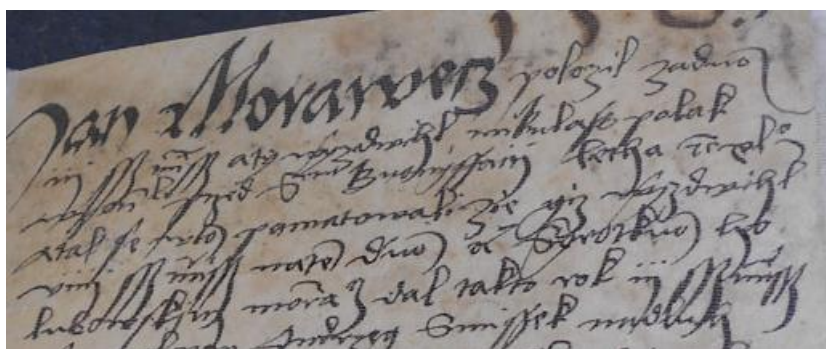
⁴⁰⁶ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 313.

⁴⁰⁷ Pravděpodobně jaroměřský měšťan. V zápise z roku 1574 se Anna Kardinálová zmiňuje pod ochranou města Jaroměře. SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 252.

⁴⁰⁸ SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 4–5.

který zajímali zejména jeho zeťové Matyáš Litoměřický a Adam Levhartický, jak ukazují zápisy v trhovách knihách.⁴⁰⁹

Rukopis Jana Vodičky působí na první pohled neúhledně, ale je dobře čitelné díky poměrně vysokým literám. Charakteristickým je pro něj majuskulní *m*, jehož oblouky jsou stažené do ostrých špiček, ale také střídání silných a vlasových tahů. Silné dřívky nalezneme zejména ve zkratce pro kopy, v minuskulním *s*, *h* a *p*. Zkracuje především slova, která končí na písmeno *m* (*sírotkům*, *dům*, *tom*, *křtěním*, *Labem*). Užíval datací latinských i českých.

Obr. č. 15 Rukopis písaře Jana Vodičky⁴¹⁰

Jiřík Šuvarť

V letech 1547–1555 pracoval na pozici písaře Jiřík Šuvarť. Ve městě vlastnil dům v Kostelní ulici. Roku 1556 jej vyměnil za hodnotnější, jehož lokaci neznáme.⁴¹¹ V témže roce odešel do Jaroměře, kde se stal starším písařem a na této pozici působil do roku 1569.⁴¹² Jeho propojení s královédvorským prostředím tím neskončilo. Vyměněný dům sice v roce 1557 prodal Zebedeášovi Krenicovi ze Svídnice,⁴¹³ ale skrze první ženu Kateřinu získal malé stavení se zahradou na Tašemberce v hodnotě 24 kop míšeňských a do opatrování dva sirotky po Pavlu Dudkovi.⁴¹⁴ Zemřel někdy před rokem 1573, protože téhož roku jeho druhá žena Anna zmíněné majetky prodává.⁴¹⁵

Jiřík Šuvarť psal zběžnou polokurzivou. Litery zapisoval kolmo k řádku a někdy na sebe vůbec nenavazují. Minuskulní *d* je okrouhlé se smyčkou vlevo, spodní břicho nechává

⁴⁰⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 247v–248, 252, 375–376.

⁴¹⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 89r.

⁴¹¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 2.

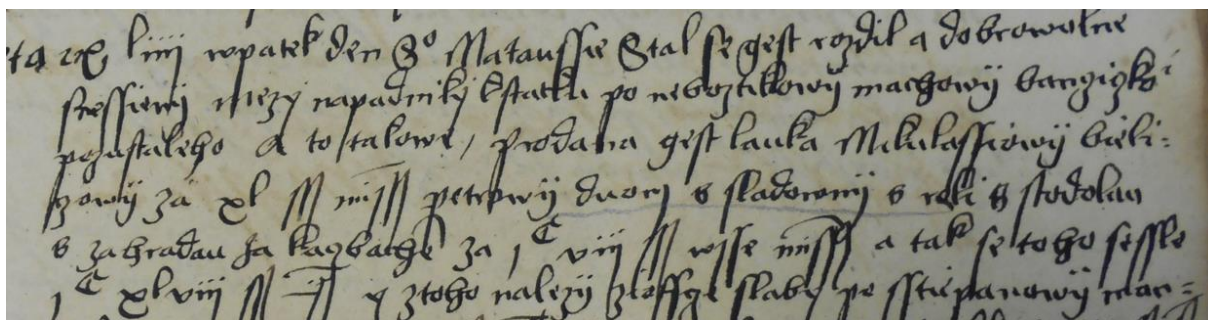
⁴¹² Lenka KAŠPAROVÁ, *Sírotčí registra královského věnného města Jaroměře z let 1554–1647 (Diplomatický rozbor a výběrová edice pramene)*, bakalářská práce, FF UHK, Hradec Králové 2017, s. 96.

⁴¹³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 74v–75.

⁴¹⁴ Tamtéž, fol. 287r.

⁴¹⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 234.

otevřené, oproti tomu *b* a *s* jsou uzavřená. Na rozdíl od ostatních písařů majuskulní *h* má podobu kapitály a zkratkou užívá zřídka.⁴¹⁶ Datace zapisuje výhradně česky.

Obr. č. 16 Rukopis písaře Jiříka Švarta⁴¹⁷

Jan Kotoul

Mezi nejvýraznější a nejzajímavější osobnosti královédvorské kanceláře bezpochyby patřil Mistr Jan Kotoul Jezeřanský.⁴¹⁸ Po zisku mistrovského titulu působil patrně nějaký čas jako správce školy ve Dvoře, jak o tom informuje *Rukověť*, kde je i shrnuta jeho literární činnost.⁴¹⁹ V roce 1557 se ujal uprázdněného písařského postu po Janu Vodičkovi a zakoupil dům se sadem za Dolení branou.⁴²⁰ Jak již bylo řečeno, o rok později si vzal za manželku Martu Vodičkovou, se kterou přijal za své i její děti z prvního manželství – Jana, Martina, Pavla, Sixta, Zuzanu a Annu. Sňatek mu vynesl napojení nejen na královédvorskou rodinu Vodičkových, ale také zisk městského práva a rozsáhlý majetek, k jehož odkoupení do rukou Jana Kotoula dal souhlas i podkomoří, což nebylo pravidlem. Celý trh zní takto: „Z poručení vysoce urozeného pána a statečného rytíře pana Voldřicha Dubanského z Duban a na Libišicích, císaře římského Jeho Milosti rady, králové Její Milosti slavné paměti podkomořího Království českého a hejtmana Hradu pražského Jeho Milosti: Mezi moudrými a opatrnými pány purkmistrem a konšely města Dvoru nad Labem na místě Jeho Milosti císařské sirotků let nemajících ze jména těchto: Jana, Martina, Pavla, Sixta, Zuzany a Anny, vlastních synů a dcer po někdy Sixtovi Vodičkovi, měšičíninu města Dvoru, pozůstalých, s povolením a při přítomnosti vlastních strejců, přátel a poručníků a Marty, vlastní matere dotčených sirotků, z jedné a Janem Kotoulem, písařem radním předepsaného města Dvoru nad Labem, otčímem těch sirotků, z strany druhé stala se jest smlouva z hodných a uznaných

⁴¹⁶ Stejně jako další předbělohorští písaři.

⁴¹⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 5.

⁴¹⁸ Dokud byl radním písařem v žádném zápise bychom nenalezli, že získal univerzitní titul. S ním se objevuje až jako radní písař Hradce Králové.

⁴¹⁹ Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA – Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví*, I. díl, Praha 1966, s. 467.

⁴²⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 59r.

příčin trhovní celá a dokonalá taková, že oni purkmistr a konšelé dvorští, na místě již jmenovaných sirotků, statek po témž někdy Sixtovi Vodičkovi při právě města Dvoru pozůstalý: jakožto dům; krámské věci všecky: totiž koření; kroje; šmejdy etc.; roli a paloučky v těch mezích a poplatcích i s tou vši zvolí, jakž jest toho nebožtík Sixt v užívání a držení byl; stodolu a druhé půl, které Jan Machonis v užívání jest; svršky a nábytky všecky, kromě klenotů, cejnového nádobí a ložních šatů, o čez se mezi sirotky a mateří jich, jakž náleží, podíl státi má, prodali sou jemu Janovi Kotoulovi za sumu 450 kop míšeňských na ten způsob, aby v závdavku díl manželky své, což by na ní spravedlivě podílem přišlo, sobě z té sumy předkem vyrazil a ostatek sumy ze tejš statek pozůstalé po 15 kopách míšeňských každého roku vždy při času svatého Havla počnouc léta budoucího etc. 60 při právě města Dvoru nad Labem až jí do vyplnění a naposledy, co se dostane, sirotkům skládati byl povinen a při tom maje sobě tyž statek on Jan Kotoul prodaný, v to se jest i předešle Jeho Milosti pánovi podkomořimu, že jmenované sirotky, kterémužto oni v poslušenství a poddanství synovské, jakž náleží, státi mají, stravou a oděvem i školním nákladem, však pokavadž by při něm v městě Dvoru byli, opatrovati a je v své ochraně otcovské míti, a když by k letům přišli a k místu přišli, každému z nich krávu vydati chce, uvolil. Což se zahrady Vozákovské na Nové ulici dotýče a druhé Izajášovské na Polabí, těch obou často psaný Jan Kotoul do let sirotčích bez odporu a překážky každého člověka, jakž nejlíp rozumí, užívati, nic z toho užívání žádnému nevydávajíc a komužkoli ty zahrady potomně prodány by byly, z toho manželce jeho Jana Kotoule díl, kterýž jí spravedlivě náleží, vydán býti má. Toto přitom má známo býti, že Martě, manželce jeho Jana Kotoule, z hotové sumy, kterouž ona za sebou má, předkem 60 kop míšeňských, kterých jest na statku, jakž zápis o tom ukazuje, zanechala, dáno býti a o statek se podíl státi má. Tento trh Jeho Milostí panem podkomořím vyřizený a v listu vlastím Jeho Milosti sekrytem zapečetěný z města Chrudimě ku právu města tohoto Dvoru nad Labem, jakž tu to slovo od slova napsán stojí, po Jiříkovi Pevném, primasovi města, a Janovi Sokolovi, spoluradních vyslaných, odeslaný v plné radě na rathuze otevřín a při přítomnosti vlastních strejců, ujců a poručníků předepsaných po někdy Sixtovi Vodičkovi pozůstalých sirotků čten a s vědomím a vůlí jich všech podle práva stvrzen i také z jistého Jeho Milosti páně poručení s povolením nás purkmistra a plné rady rukou vlastní Jana Strniště, spoluradního našeho, k té věci obzvláštěně voleného, do těchto knih vložen. A přitom Jeho císařské Milosti k ruce a v poddanost a nám v ochranu Jan Kotoul podle chvalitebného města tohoto pořádku za

*souseda přijat jest. Actum v pondělí přede Všemi svatými léta Páně 1559 za purkmistra Jana Vodičky.*⁴²¹

Z manželství s Martou se narodily dcery Dorota⁴²², Kateřina⁴²³ a syn Václav, který následoval otcova příkladu a v roce 1586 se stal v hradecké kanceláři mladším písařem.⁴²⁴ Zda měl i další vlastní děti, nevíme, ale určitě můžeme vyvrátit tvrzení D. Novotného o synu Martinovi a dceři Zuzaně, protože ty vyženil sňatkem s Martou Vodičkovou.⁴²⁵

Písařskou funkci zastával do roku 1561. Od roku 1562 působil na pozici radního písaře v Hradci Králové. Ve Dvoře však nadále vlastnil nemovitý majetek. V Hradci se po společenském žebříčku vyšplhal až na písaře soudu purkrabství Hradeckého kraje.⁴²⁶ O jeho společenském postavení hovoří také to, že byl kmotrem královédvorského erbovního měšťana Zikmunda Hatavuze, královského písaře nad lesem Království,⁴²⁷ který mu ve své závěti odkázal stříbrný koflík pánů Šatných⁴²⁸ a spolu s Martinem Cejpem z Peclínovce jej učinil poručníkem sirotků.⁴²⁹ Ve světle smlouvy o dědictví po královédvorském měšťanu Janu Machonisovi vidíme, že byl švagrem také hradeckého konšela a primase Mistra Štěpána Kotoula, protože jeho žena Mandalena byla sestrou jeho ženy Marty.⁴³⁰ Dle Rukověti zemřel 15. ledna 1578.⁴³¹

Kurziva Jana Kotoula je lehká, drobná s výraznými dříky, většinou s mírným sklonem vpravo. Pokud je sklon větší, písmo se stává méně čitelným a působí jako by byl zápis vložen ve spěchu. Minuskulní *a* psal s nasazovacím tahem zleva. Nápadným ozdobným prvkem jsou oblouky u minuskulního *p* a *w* a *d* má spodní bříško otevřené. Nadpisy zapisoval výrazným kresleným písmem mnohdy s dekorativními prvky.

⁴²¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 144.

⁴²² SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 171v.

⁴²³ Tamtéž, fol. 263.

⁴²⁴ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 169.

⁴²⁵ D. NOVOTNÝ, *Královští rychtáři*, s. 102.

⁴²⁶ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 160.

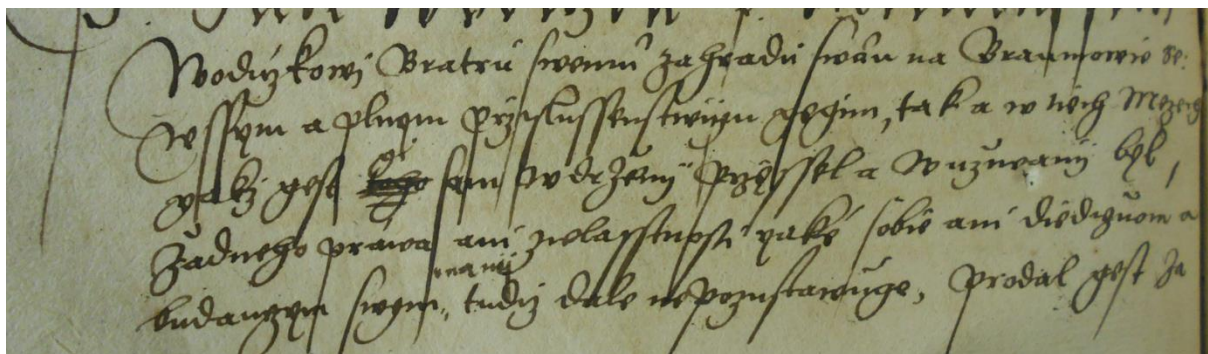
⁴²⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 2.

⁴²⁸ Pravděpodobně se jedná o Šatné z Olivetu, kteří získali erb majestátem roku 1541. August SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika 2. Část zvláštní*, Praha 1997, s. 620.

⁴²⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 397v.

⁴³⁰ „Já Mandalena, vdova po někdy slovném panu Mistru Štěpánovi Kotoulovi, měštěninu města Hradce nad Labem, manželu mém nejmilejším dobré paměti pozůstala, přiznávám se tímto listem, jenž kvitancí slove, že sem přijala 6 kop míšeňských dvoje peníze purkrechtní za roli Machonisovskou při městě Dvoru nad Labem ležící od slovného pana Jana Kotoule, písaře soudu purkrabství kraje Hradeckého, švagra mého milého [...]“ Tamtéž, fol. 241r.

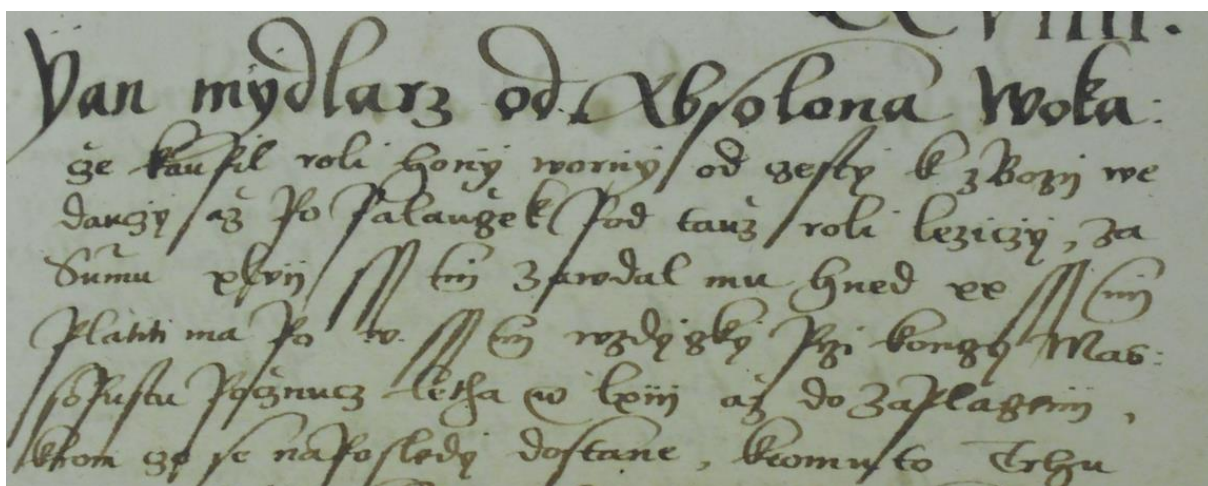
⁴³¹ A. TRUHLÁŘ – K. HRDINA – J. HEJNIC – J. MARTÍNEK, *Rukověť*, I. díl, Praha 1966, s. 467.

Obr. č. 17 Rukopis písaře Jana Kotoula⁴³²

Václav Kouřimský

Poprvé je Václav Kouřimský jako radní písař zmiňován v zápise z roku 1561 a to společně s Janem Kotoulem.⁴³³ Samostatně se objevuje ještě v trhu Oldřicha Sudíka ze Sobince z roku 1562.⁴³⁴ Rukopis Václava Kouřimského je dobře čitelná kurziva s velkými oblouky. Výrazná je ligatura *dl* a také smyčka u *k*. Majuskulní *a* v některých případech nabývá podoby kapitály (*actum*), jindy je tvořené rozmáchlou smyčkou.

Obr. č. 18 Rukopis písaře Václava Kouřimského⁴³⁵

Pavel Vodička

Posledním písařem z rodiny Vodičkových byl Pavel Vodička, bratr Jana Vodičky. Nejsme schopni určit, jakého se mu dostalo vzdělání.⁴³⁶ Z hlediska kariéry jej můžeme hodnotit jako

⁴³² SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 101v.

⁴³³ Tamtéž, fol. 191v.

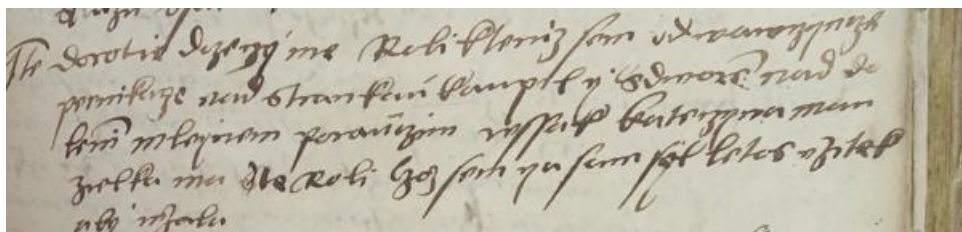
⁴³⁴ Tamtéž, fol. 60r.

⁴³⁵ Tamtéž, fol. 209r.

⁴³⁶ Nepodařilo se ho dohledat ani v *Manuálu Mistra Curia (Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice UK v Praze v letech 1560–82. Poznámění jmen profesorů a jiných preceptorů v učení pražském z roku 1604. Díl 1, Karel BERÁNEK (ed.), Praha 1981)*, ani v *Liber decanorum (Liber decanorum*

nejméně ambiciózního ze všech sourozenců. Z bohatství po otci získal podíl přes 60 kop míšeňských,⁴³⁷ ale pak se v pramenech neobjevuje až do získání písařské funkce v roce 1563. Je možné, že pobýval mimo město. S nástupem do kanceláře zakoupil od Kateřiny Ušačky dům v hodnotě 94 kop míšeňských, který splácel až do konce svého života a doplatil jej Václav Chlumecký, který ho v kanceláři vystřídal.⁴³⁸ Ze zápisu z roku 1573, kde si půjčuje od městské rady 10 kop míšeňských na výstavbu nového domu po požáru, víme, že byl ženatý⁴³⁹ a z manželství vzešla dcera Kateřina.⁴⁴⁰ Poslední zápis psaný jeho rukou je z 15. června 1574.⁴⁴¹ O necelých deset dní později je již zmiňován jako nebožtík.⁴⁴²

Pavel Vodička používal českou novogotickou kurzivu bez zdobných prvků. Rukopis je velmi zběžný s mírným sklonem vpravo. Odlišuje se zjednodušeným psaním minuskulního *k*. Nasazovací tah u majuskulního *i* je zvlněný. Dlouhé *s* píše téměř vždy výrazně nakloněné vpravo. Nad literou *u* píše oblouček.

Obr. č. 19 Rukopis písaře Pavla Vodičky⁴⁴³

Václav Chlumecký z Vosrštejna

Dalším z předbělohorských písařů je Václav Chlumecký. Dle příjmí zřejmě nepocházel z královédvorského prostředí. V kanceláři působil v letech 1574–1598. Odkoupil dům po bývalém písaři Pavlovi v Dolení ulici a v 80. letech získal zahradu s domem na České

facultatis philosophicae Universitatis pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585, Karel BERÁNEK – ČERNÝ J. V. – PRAVDOVÁ Marie (edd.), Praha 1983. Vzhledem k významu rodiny Vodičkových překvapuje, že by nestudoval na univerzitě. V úvahu je potřeba vzít i možnost studia v Německu. (Z roku 1580 máme v kšaftovní knize doložen případ Petra, sirotka po Janu Řepovi, který chtěl skočit z věže, protože dle poslední vůle svého otce měl odejít do Německa na řemeslo a naučit se němčině. SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 27v.) K vyhledávání byla využita databáze Repertorium Academicum Germanicum, ale Pavel Vodička se zde nenachází. Dostupné online: <https://rag-online.org/> [13.11.2023].

⁴³⁷ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 36.

⁴³⁸ Tamtéž, fol. 219.

⁴³⁹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 218v.

⁴⁴⁰ SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 40.

⁴⁴¹ Trhová smlouva mezi Francem Vlachem a městskou radou o městiště. SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 245r.

⁴⁴² Kvitance Jiříka Šarouna, výběřčí posudného: „Jiřík Šaroun i na místě nebožtíka Pavla Vodičky jakožto výběřčí posudného učinil počet v plné radě.“ Tamtéž, fol. 357r.

⁴⁴³ SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 4r.

ulici.⁴⁴⁴ Majetek se snažil rozšiřovat i později, například v roce 1591 koupil zahradu s loukou za Dolením mlýnem.⁴⁴⁵ Evidujeme jej také jako výběrčího posudného a ungeltu, určitě pro léta 1583 a 1599. Zajímavé je, že se roku 1592⁴⁴⁶ stal konšelem a nadále působil jako radní písař. Kumulace funkce radního a písaře nebyla obvyklá, proč však k tomu došlo nám prameny neumožňují poznat.⁴⁴⁷ Predikát z Vosrštejna mu byl udělen 18. září 1589, a to společně s Kryštofem V. Horským, Janem Šiflem⁴⁴⁸ a Janem Vodičkou Dvorským,⁴⁴⁹ měšťanem Starého Města pražského a synem Mikuláše Vodičky.⁴⁵⁰ Ten je v literatuře uváděn jako hlavní nositel predikátu. Jak se poznali, nevíme. Nejlogičtější zdála být společná studia na univerzitě, ale Jan Vodička Dvorský nastoupil na univerzitu až roku 1578, kdy už Václav Chlumecký působil jako radní písař.⁴⁵¹ Pokud se podíváme na vzdělání Václava Chlumeckého a budeme předpokládat, že do kanceláře přišel záhy po studiích, jméno Wenceslaus Chlumecenus nalezneme v *Manuálu mistra Curia* dvakrát. Prvním z nich je Václav Chlumecký, syn Jana Mráze, který nastoupil ke studiu roku 1565 a odpromoval s titulem bakalář roku 1570.⁴⁵² Druhý Václav Philotinius Chlumecký, syn Jana Pražského, byl zapsán roku 1568 a odpromoval roku 1571.⁴⁵³ Jeden z nich mohl být královédvorský radní písař.

Václav Chlumecký je také zajímavý tím, že u něho jako u jediného královédvorský písaře máme doloženo, že byl potrestán třídenním vězením pro urážku souseda. Nazval Václava, syna Eliáše Hájka, katem, za což ho stihla pokuta 10 kop míšeňských a krátký pobyt

⁴⁴⁴ SOkA Trutnov, AMDKnl, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 161v.

⁴⁴⁵ SOkA Trutnov, AMDKnl, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 22v.

⁴⁴⁶ Tamtéž, fol. 64r.

⁴⁴⁷ Ani složení rady a obecních starších v letech 1591–1593 nenaznačuje nějakou zvláštní situaci. Rok 1591: primas Václav Ješek, Jan Březinský, Jan Slavík, Jan Koleat, Jan Nymburský, Martin Vodička, Samuel Žďárský, Petr Račický, Václav Krabs, Martin perníkář, Matěj Žemlička, David Petera; starší obecní: Václav Davidů, Václav Hampl, Ondřej pasiř, Jiřík Adámek, Matouš Hnilička, Matěj Svědík; městský rychtář: Jindřich Šaroun. Rok 1592: primas Jan Březinský, Václav Ješek, Jan Slavík, Václav Chlumecký, Václav Davidů, Jan Koleat, Jan Nymburský, Martin Cikán, Jiřík Petera, Zikmund Kavka, Petr Račický, Jan Jelínek; starší obecní: Martin Vodička, Václav Hampl, Samuel Žďárský, Martin Perníkář, Matěj Žemlička, David Petera; městský rychtář: Jiřík Adámek. Rok 1593: primas Matěj Čížek, Jan Březinský, Jan Staněk, Václav Davidu, Jan Koleat, Jan Nymburský, Martin Cikán z Čermné, Václav Hampl, Zikmund Kavka, Matěj Stvořil, Jan Brouček, Jan Cikánek; starší obecní: Samuel Žďárský, Petr Račický, Jiřík Petera, Jan Jelínek, Jindřich Šaroun, Adam Švestka; městský rychtář: Jakub Oujezdecký.

⁴⁴⁸ Jana Šifla se podařilo dohledat jako lounského měšťana a člena místního literátského bratrstva. Miloš DVOŘÁK, *Literátské bratrstvo a městská rada v Českém Brodě v předbělohorské době*, DP XVIII, 2000, s. 136.

⁴⁴⁹ Milan MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, sv. 2. Encyklopedie rodů a erbu v zemích Koruny české*, Plzeň 2006, s. 315.

⁴⁵⁰ Jan Vodička Dvorský získal městské právo na Starém Městě roku 1589. Vlastnil dům „U Zlatého jelena“ v Celetné ulici a nějaký čas pracoval jako služebník císařské buchhalterie. Jan BAŤA, *Hudba a hudební kultura na Starém Městě pražském 1526–1620*, disertační práce, FF UK, Praha 2011, s. 40. Později působil jako mustrovní písař zemské hotovosti. *Korespondence Albrechta Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1570–1596*, Petr MAREŠ (ed.), České Budějovice 2015, s. 653–654.

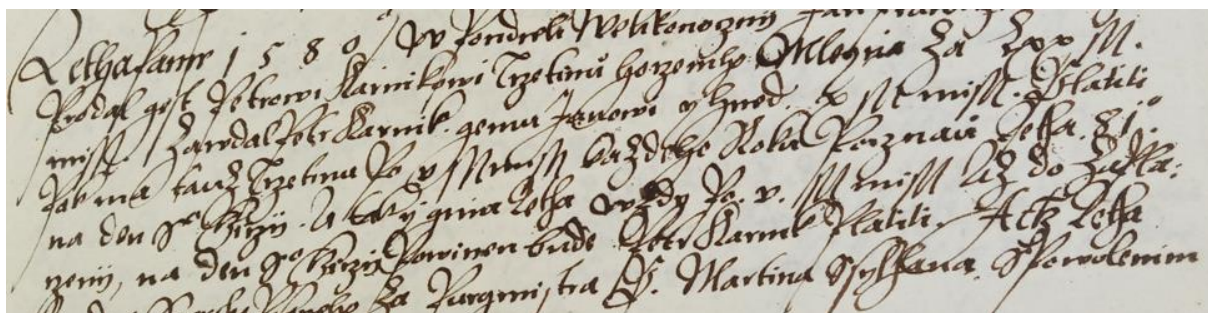
⁴⁵¹ *Manuál rektora*, K. BERÁNEK (ed.), s. 137.

⁴⁵² Tamtéž, s. 69, 183.

⁴⁵³ Tamtéž, s. 85, 187.

v radničním vězení pro výstrahu ostatním.⁴⁵⁴ Když se stal radním písařem, Dvorský se vzpamatovávali z ničivého požáru z roku 1572. O deset let později Dvůr zasáhla morová epidemie. V důsledku těchto událostí procházelo město hospodářskou krizí, která se odrazila i v zápisech v městských knihách. Václav Chlumecký je autorem mnoha různých zbožných poznámek, například obnovy rady běžně doplňoval poznámkou *Laudam Deo*. V roce 1589 konkrétně: „*Gloria sit patri nato cum flamine sacro eui sine principe qui hinc fine manent VC 4. sept.*“⁴⁵⁵ Zemřel na podzim roku 1598. V závěti odkázal veškerý svůj majetek manželce Anně. Děti zřejmě neměli, jak vyplývá z prodeje jejich domu v Dolení ulici po smrti Anny.⁴⁵⁶ Po jeho smrti se ztratil i vidimus majestátu o udělení predikátu, o který projevil zájem Jan Šifl.⁴⁵⁷ Písařské profesi věnoval 24 let svého života a o jeho práci vypovídá poznámka z roku 1591 na konci *Trhové knihy z let 1578–1619*: „*Hunc mea descripsit totum manu aemula librum. Non lucri causa sea magis officii.*“⁴⁵⁸

Václav Chlumecký psal českou novogotickou kurzivou se sklonem vpravo a zvýrazněnými oblouky, díky kterým je jeho rukopis velmi dobře rozpoznatelný. Majuskulní *E* má tvar kapitály. Majuskulní *T* a *R* nabývá novověké podoby. Nasazovací tah u *a* obtáčí teměř celé písmeno. Druhý oblouk u majuskulního *m* tvoří smyčka.

Obr. č. 20 Rukopis písaře Václava Chlumeckého z Vosrštejna⁴⁵⁹

⁴⁵⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 19r.

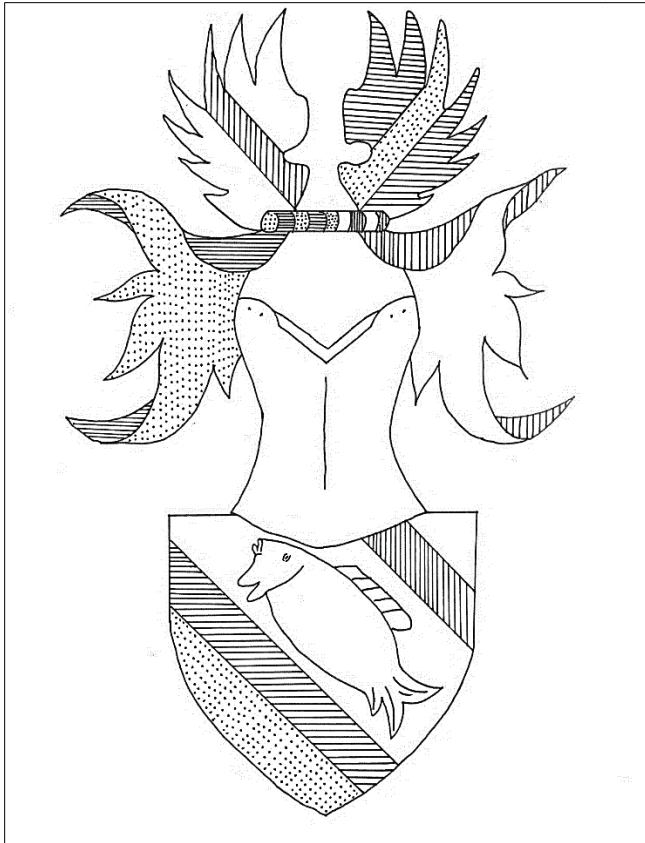
⁴⁵⁵ Tamtéž, fol. 337.

⁴⁵⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 331.

⁴⁵⁷ „Panu Janovi Šiflovi z Vosrštejna, měšťaninu města Luna. Službu svou vzkazujem slovutný pane a příteli náš zvláště milý. Zdraví dobrého přejeme Vám věrně rádi. Psaní Vašemu nám v pondělí po neděli Invocavit, jinak 21. Februari, anno 1600 učiněnému, nač se vztahuje, jsme porozuměli i oznamujem Vám, že majestát ten, o němž Vy se dopisujete nebožtík pan Jan Vodička z Vosrštejna v městech pražských in originali za sebou měl a nebožtík pan Václav Chlumecký z Vosrštejna, někdejší písař radní náš, toliko téhož majestátu vidimus měl a i ten po smrti jeho a manželky jeho, kde jest se poděl, nevíme, a tak také Vám, co odeslati nemáme, v té naději, že nás při sobě omluvna jmiti ráčíte. Milostivý Bůh s námi. Datum v městě Dvoře nad Labem v pondělí po neděli Reminiscere léta 1600. Pan purkmistr a rada města Dvoru nad Labem.“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 14r.

⁴⁵⁸ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 373r.

⁴⁵⁹ Tamtéž, fol. 68r.

Obr. č. 21 *Erb Jana Vodičky Dvorského z Vosrštejna (též Václav Chlumecký)*

Jakub Kuspis Roudnický

Na sklonku 16. století se stal radním písařem Jakub Kuspis Roudnický. Do kanceláře přišel v roce 1598. Pravděpodobně po smrti Václava Chlumeckého. O rok později koupil za 70 míšeňských kop dům v Hradištské ulici, se kterým získal také městské právo.⁴⁶⁰ V Podkrkonoší působil již v roce 1594, protože z této doby je vzpomínán dluh čtyř kop míšeňských Anny Zilvarové na Pilníkově a Žirči za jeho služby.⁴⁶¹ Předtím pravděpodobně žil v Poděbradech, o čemž nám podávají zprávu misivy z ledna roku 1600, kde žádal Poděbradské, konkrétně tamního písaře Matěje Mělnického,⁴⁶² o zaslání originálů i vidimusů jeho zachovacího a výhostního listu. V Poděbradech nejspíš žila část jeho rodiny, protože posílá pozdravy své švagrové a jiným svým blízkým.⁴⁶³ Jeho otec a sestra s manželem žili v Mělníce. Z komunikace s Matějem Mělnickým vyplynulo, že za morové rány roku 1599 zemřel Jakubův otec Václav perníkář. Z toho důvodu prosil svého švagra Sixta Dvorského,

⁴⁶⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 273r.

⁴⁶¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 112.

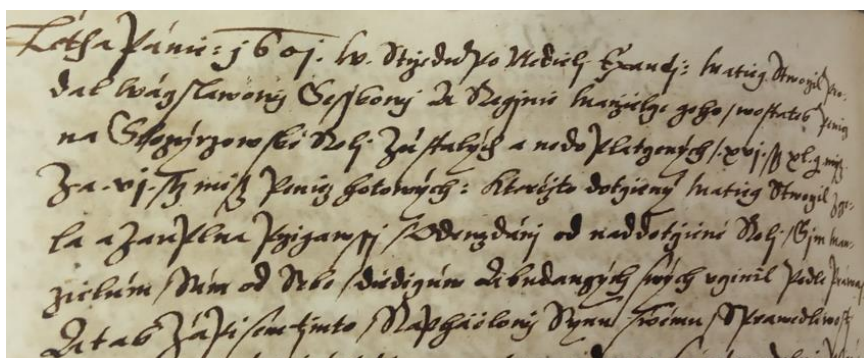
⁴⁶² Matěj Mělnický byl poděbradský měšťan, který vydal tiskem *Pisně modlitební* a zemřel někdy po roce 1610. Viz *Ottův slovník naučný*, díl 17, Praha 1901, s. 713.

⁴⁶³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 9v.

mělnického konšela, aby mu poslal černou truhlici s literními věcmi, a doufá, že se brzy uvidí v Praze při sjezdu obce.⁴⁶⁴

Podobně jako jeho předchůdce vykonával spolu s jedním nebo dvěma konšely výběr různých berní a sbírek a výběr posudného. Zejména je tato činnost doložena pro léta 1600–1603. Udržoval přátelské vztahy s písaři okolních měst, které byly jistě ku prospěchu jeho činnosti. Dne 16. srpna 1601 napsal misiv Janu Libockému z Libé Hory a Janu Vencelínovi Boleslavskému, radním písařům v Hradci Králové, dle kterého jim poslal několik drobných ryb, jak přislíbil. Jana Libockého na oplátku poprosil o zaslání čtyry a půl žejdlíku vína, se kterými jim připije na zdraví.⁴⁶⁵ Jakub Kuspis zemřel někdy na podzim roku 1605, zanechal po sobě vdovu, která doplatila dům v Hradišťské ulici.

Písmo Jakuba Kuspise Roudnického je lehká česká novogotická kurziva s velmi drobnými literami, což mnohdy znesnadňuje její čtení. Dlouhé s zapisoval vlasovým tahem, někdy je téměř nezřetelné. Nápadné jsou ligatury *sl*, *st*, *sk*. V některých případech s vypadá jako nasazovací tah k *l*. Majuskulní E nabývá unciální podoby.

Obr. č. 22 Rukopis písaře Jakuba Kuspise Roudnického⁴⁶⁶

Jan Andrle

Posledním předbělohorským radním písařem byl Jan Andrle.⁴⁶⁷ Pocházel ze Dvora Králové z rodiny holiče Václava Andrle.⁴⁶⁸ Jeho rukopis se objevuje již v roce 1604, ale radním písařem se stává až po smrti Jakuba Kuspise. Roku 1604 koupil od svých sourozenců Jiříka barvíře, Martina Andrle⁴⁶⁹ a Reginy⁴⁷⁰ dům po matce Martě v Hradišťské ulici za 105

⁴⁶⁴ SOKA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 11.

⁴⁶⁵ Tamtéž, fol. 84v.

⁴⁶⁶ SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 62v.

⁴⁶⁷ Pravděpodobně neměl univerzitní vzdělání. K vyhledávání posloužila monografie: Karel BERÁNEK, *Bakaláři a mistři promovani na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v letech 1586–1620*, Praha 1988.

⁴⁶⁸ Srovnání zápisy: SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 6r, 10r.

⁴⁶⁹ Ve své závěti myslel na Jiříka i Reginu a její dceru, ale svého bratra Jana vynechal.

kop míšeňských a získal městské právo.⁴⁷¹ O rok později jej prodal Bartoloměji Hybnarovi⁴⁷² a opatřil si honosnější dům se zahrádkou a haltýřem od Pavla Roubala.⁴⁷³ V letech 1607–1612 působil jako výběrčí různých daní. Byl také členem literátského bratrstva,⁴⁷⁴ kterému určitě pro roky 1618 a 1619 spravoval finance spolu s konšelem Janem Žďárským.⁴⁷⁵ Poslední zápis psaný jeho rukou zaznamenáváme 19. května 1622.⁴⁷⁶ Odchází z kanceláře a zřejmě i z města. Znovu se v pramenech objevuje 17. srpna 1623, kdy kupuje zahradu s domem na Nové ulici za 435 kop míšeňských od Kryštofa Krouzi a Jiříka Červenky, poručníků sirotka Václava Hlouška, a opět získává městské právo.⁴⁷⁷ O jeho působení mimo Dvůr nemáme žádné zprávy. Na místo radního písaře se už nevrátil, protože zde působil Jan Žďárský.⁴⁷⁸

Jeho první manželka se jmenovala Mandalena. Z řezané cedule uzavřené se Zdislavem Vilémem Rychnovským z Rychnova a na Bukovině na jeho vyživování a pobyt ve městě vyplývá, že provozovala pohostinství. Konkrétně tu stojí: „...abych pána k sobě do domu, do hospody i s přítelem jeho přijala, pokrmem, nápojem i obrokem koňským, kdyby kdykoliv přijíti pán ráčil, až do skonání té rozepře opatřila.“⁴⁷⁹ Před rokem 1617 se oženil podruhé se Zuzanou.⁴⁸⁰ Z prvního nebo druhého manželství se narodila dcera Regina, která zemřela roku 1625.⁴⁸¹ Jeho třetí manželkou byla Anna, se kterou měl syna Samuela a dceru Annu, jak vyplývá z rozdílu učiněného po jeho smrti 2. dubna 1658.⁴⁸²

Dobře čitelná kurziva Jana Andrleho je snadno rozpoznatelná od rukopisu jiných písařů. Duktus písmen je stále stejně silný. Výjimkou jsou dříky dlouhého *s* a minuskulního *p*, které často zapisoval vlasovými tahy. Výraznými prvky jsou minuskulní *h* tvořené dvěma smyčkami, a minuskulní *p* zapsané pomocí smyčky. Dlouhé *s* má v horní části zakončený dřík obloukem vpravo. Nad spřežkami *rz*, *cz* psal čárky stejně jako nad *u*.

⁴⁷⁰ Provdána za královédvorského kováře Mikuláše Křečka. Srovnání viz SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 146r. SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 520r.

⁴⁷¹ Tamtéž, fol. 395r.

⁴⁷² Tamtéž, fol. 395v.

⁴⁷³ Tamtéž, fol. 431.

⁴⁷⁴ Literátské bratrstvo existovalo ve Dvoře Králové určitě již před rokem 1529, kdy se připomíná literátský oltář Božího Těla. SOKA Trutnov, AMDKnL, SOKA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 31v. Jak plyne z názvu oltáře, jednalo se o Bratrstvo Božího Těla. Literáti tohoto typu působili také na Novém Městě pražském, v Kutné Hoře nebo Mostu. Eliška KUTĚJOVÁ, *Každodennost bratrstev a laiků v 15. století s přihlédnutím k náboženskému životu ve městech*, diplomová práce, FF UPCE, Pardubice 2015, s. 50.

⁴⁷⁵ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 231v.

⁴⁷⁶ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1619–1713, inv. č. 27, kn. 17, fol. 53r.

⁴⁷⁷ Tamtéž, fol. 178.

⁴⁷⁸ Paleografické analýza trhové knihy z let 1619–1713 ukázala, že Jan Žďárský byl radním písařem v letech 1623–1630.

⁴⁷⁹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Listiny až do r. 1600, Patenty císařské, inv. č. 127. kt. 1, sign. 15.

⁴⁸⁰ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 536.

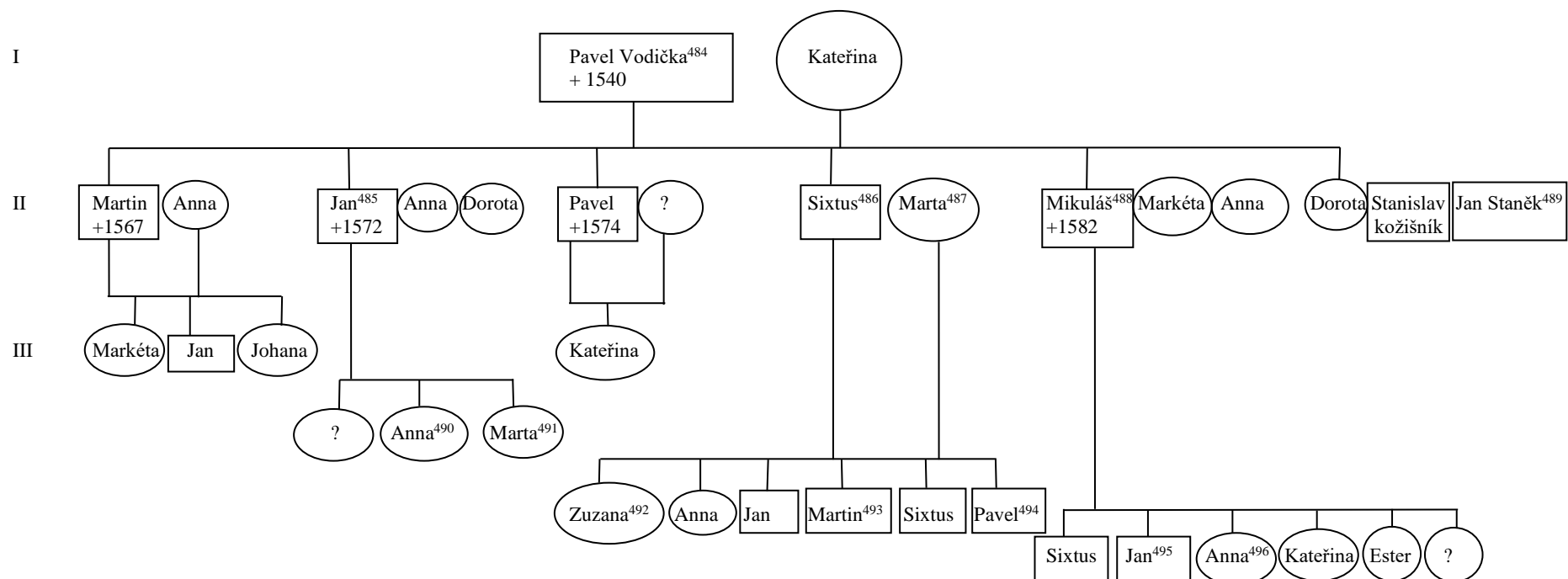
⁴⁸¹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 147v.

⁴⁸² SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1619–1713, fol. 83v.

byla. Gzeř pro dokonatějši...
sta dmlarima do knih dmlumniš. Miestatofoto
Droni nadlabem, Norvolenym flne Raddy a narolastij
vijizmanij stran gest wlozina a wrořana wpatel zopa.
matye d. Jukubaj, Zelfaj 1606.
Verte folium; Nagdeř oflassenij p. Matiegie Gistaj.

Obr. č. 23 Rukopis písaře Jana Andrlého⁴⁸³

⁴⁸³ SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha smluv a přátelských porovnání z let 1576–1613, fol. 145v.

Obr. č. 24 Vodičkové v 16. století ve světle královédvorských pramenů

⁴⁸⁴ Radní písař v letech 1506–1521 a 1531–1539, písař manského soudu v letech 1504–1539.

⁴⁸⁵ Písařem v letech 1539–1540, 1551, 1554, 1556, člen městské rady v letech 1557–1570. Nevíme, z kterého manželství děti pochází.

⁴⁸⁶ Člen městské rady.

⁴⁸⁷ Po smrti Sixta Vodičky se znovu provdala za Jana Kotoula.

⁴⁸⁸ V 50. – 80. letech 16. století působil v různých funkcích městské správy, cechmistr rezníků k roku 1574. Nevíme, z kterého manželství děti pochází.

⁴⁸⁹ Radní písař v Čáslavi, zmíněn k roku 1583.

⁴⁹⁰ Provdána za Matyáše Litoměřického.

⁴⁹¹ Provdána za Adama Levhartického z Levhartic, radního písaře v Hradci Králové v letech 1572–1578.)

⁴⁹² Provdána za Pavla Pražáka z Petřína.

⁴⁹³ Získal městské právo v Táboře.

⁴⁹⁴ Sixtus i Pavel zemřeli před rokem 1570.

⁴⁹⁵ Roku 1589 se stal měšťanem Starého Města pražského a získal predikát z Vaserštejna.

⁴⁹⁶ Provdána za královédvorského měšťana Víta Peřinu.

4.2 Kancelář a její materiální zázemí

Městská kancelář stejně jako v jiných českých městech sídlila na radnici, ačkoliv to v pramenech není explicitně řečeno. Obecně můžeme říct, že ohledně vybavení městské kanceláře neposkytují královédvorské prameny téměř žádné informace. Lze však předpokládat, že základní vybavení bylo podobné jako v jiných městech a mělo pokrýt elementární potřeby písaře pro jeho práci. Kromě psacího stolu s lavicí se zde jistě nacházely různé truhlice a zřejmě i regály, podle nichž se část knih trhových nazývala regální. V uzamčené truhlici mohla být uchovávána pečetidla s voskem k pečetění. Mezi další předměty každodenní potřeby by určitě patřily pera, inkoust, posýpadla, svícný nebo přesýpací hodiny. Kromě úředních knih mohl mít písař na policích umístěné i různé právní manuály.⁴⁹⁷ Po roce 1579 bezpochyby často využíval k nahlédnutí Koldínova *Práva městská*, případně *Summu*.⁴⁹⁸

Kromě prostor kanceláře byla část písemností ukládána ve sklepě kostela, „*jakž registra jich v kostele ve sklepě složená plněji svědčí*.“⁴⁹⁹ Konkrétně v tomto případě jsou tím míněna berní registra primase Jana Nymburského a Matěje Čížka, výběrčích různých berní a sbírek pro pány Pražany a krajské berníky na defenzí a oděv vojáků z roku 1596. Patrně tu mohly být pro ochranu uloženy i další jiné písemnosti, které písař aktuálně nepotřeboval k práci. Některé důležité listiny byly uloženy v purkmistrovské truhlici: „*[...] podle zmocnění Jana mladšího Vodičky od úřadu města Milevska, kteréhož datum v pondělí po svatém Matouši léta vejš psaného, a to zmocnění jest v truhlice purkmistrský*.“⁵⁰⁰ Podobně zde mohly být ukládány například zhosty, které mnohdy bývaly na zadní straně opatřeny dorsální poznámkou. Misivy a jejich opisy, které máme k dispozici, svědčí o tom, že byly uloženy ve složeném stavu. Opět na zadní straně nalezneme stručnou poznámku o tom, čeho se týkají, případně o jejich vyřízení. Absence pramenné materie neumožňuje získat lepší poznatky o vnitřním uspořádání kanceláře a uchovávání jejích písemností.

Nejčastější psací látkou byl papír. Oproti předchozímu období Dvorskí více využívali lokální papírny, protože jejich papír byl levnější než zahraniční. Velmi často nakupovali papír v trutnovské papírně, která vznikla na počátku 16. století. Papír trutnovského původu poznáme podle městského znaku se dvěma věžemi s branou, nad kterou letí pták a pod branou

⁴⁹⁷ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 134.

⁴⁹⁸ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), Praha 2013; Karel MALÝ – Jiří ŠOUŠA (edd.), *Městské právo ve střední Evropě: sborník příspěvků z mezinárodní právnické konference „Práva městská království českého“ z 19.–21. září 2011*, Praha 2013; Jiří ŠTANCL, *Pavel Kristián z Koldína*, Klatovy 2015.

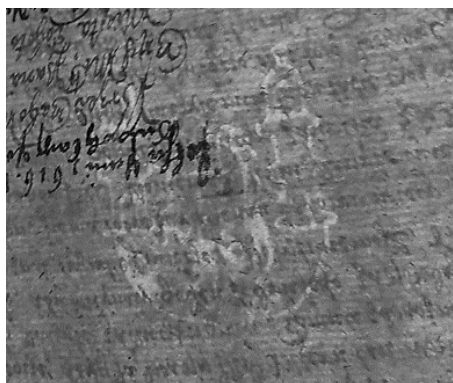
⁴⁹⁹ SOkA Trutnov, AMDK nL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 198r.

⁵⁰⁰ SOkA Trutnov, AMDK nL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 34r.

leží drak.⁵⁰¹ Ačkoli torzovitost královédvorských pramenů neumožňuje zjistit přesnou cenu papíru, v Hradci Králové jej využívali též. K roku 1542 zaplatili za dva rýsy papíru 1 kopy a 26 grošů českých. O 50 let později v roce 1590 za 13 rýsů vydali 6,5 kopy grošů.⁵⁰² Trutnovské značce se podobá ještě jedna, nalezená ve výpisu misivu od Vladislava Rychnovského z Rychnova vydaném městskou radou pro Jakuba Šilhana z Vorlecha z roku 1609.⁵⁰³ Ty se nepodařilo identifikovat, ale mohlo by se jednat o obměnu trutnovského vodoznaku.

Obr. č. 25 *Filigrán trutnovské papírny v nejstarší dochované Trhové z let 1554–1590 (1595)*⁵⁰⁴

Obr. č. 26 *Filigrán podobající se trutnovskému vodoznaku*

Z domácí výroby využívala kancelář také papírnu v Jihlavě, Mimoni a Praze. Jihlavský papír charakteristický svým vodoznakem v podobě ježka, ze kterého vychází stonek a šestilistý květ⁵⁰⁵ byl využit například v *Trhové knize z let 1566–1613*.⁵⁰⁶ V této knize bychom také našli papír z pražské papírny. Jejím filigránem je orel ve štítě se štítkem

⁵⁰¹ František ZUMAN, *České filigrány XVI. století*, Památky archaeologické 32, 1922–1923, s. 285.

⁵⁰² J. VOJTIŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 135.

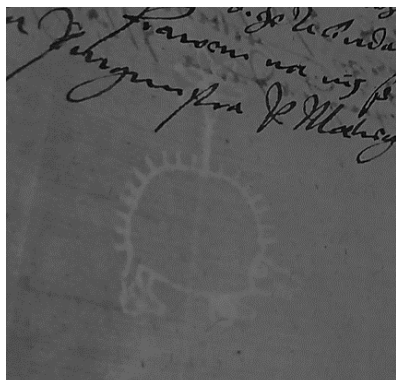
⁵⁰³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Dodatky, inv. č. 194, kt. 101, bez signatury.

⁵⁰⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 65.

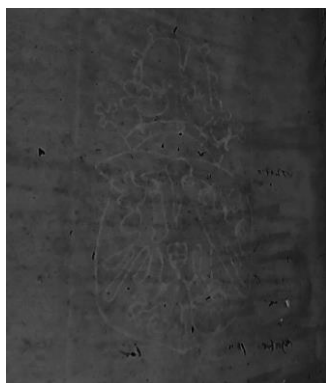
⁵⁰⁵ Jihlavská papírna vznikla v roce 1540. Symbol ježka využívala v různých obměnách. F. ZUMAN, *České filigrány XVI. století*, s. 283.

⁵⁰⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 407.

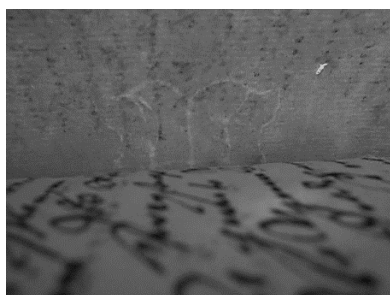
s břevnem na prsou a nad štítem je umístěna koruna.⁵⁰⁷ Časově spadá do roku 1562.⁵⁰⁸ Papír jedné provenience byl využit na *Knihu smluv a porovnání přátelských*. Určení původu komplikuje jeho umístění v prostoru vazby.⁵⁰⁹ S největší pravděpodobností by se mohlo jednat o papírnu v Mimoni, která má své počátky kolem roku 1570.⁵¹⁰

Obr. č. 27 *Filigrán z jihlavské papírny*

Obr. č. 28 *Znak pražské papírny*

Obr. č. 29 *Část vodoznaku původem zřejmě z mimoňské papírny*⁵¹¹

⁵⁰⁷ Tamtéž, fol. 7.

⁵⁰⁸

Dostupné

online:

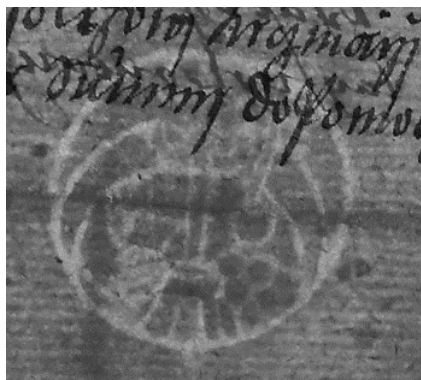
<https://www.piccard-online.de/detailansicht.php?PHPSESSID=&klassi=024.005.004&ordnr=23377&sprache> [6. 3. 2023].

⁵⁰⁹ SOkA Trutnov, AMDKNL, *Knihy smluv a přátelských porovnání z let 1576–1613*, fol. 7.

⁵¹⁰ František ZUMAN, *Filigrán mimoňský a hamerský*, *Památky archaeologické* 33, 1922–1923, s. 158–159.

⁵¹¹ Kompletní filigrán viz: F. ZUMAN, *České filigrány XVI. století*, Tab. XI. 2.

Na výpisu obstavuňku z roku 1614 nalezneme filigrán papírny v Dušnikách.⁵¹² Jejím znakem byl svatý Petr v kruhu. Někdy se nad kruhem může nacházet písmeno R (Reinerz = Dušniky). Přesný počátek její činnosti není znám, ale fungovala jistě již k roku 1562.⁵¹³ Z Dušníků odebíral papír také například Hradec Králové,⁵¹⁴ Nové Město nad Metují nebo Náchod.⁵¹⁵ Na písemnosti listového charakteru byl rovněž použit papír s vodoznakem, který tvoří čtvrcený štít, v jehož prvním a čtvrtém poli nalezneme trojlístkovou korunu a v druhém a třetí divoké prase.⁵¹⁶ Touto značkou se označovaly papírny ve Vídni (1551), polské Vratislavi (1552–1574), Svídnici (1574) a Praze (1580).⁵¹⁷ Nelze přesně určit, odkud byl tento papír odebrán. V úvahu by připadala Praha nebo Vratislav, protože zde Dvorští kupovali papír již v předchozím období. Podobně nelze také určit provenienci papíru použitého u *Trhové knihy z let 1578–1619*. Filigrán znázorňuje šišku na soklu se štítem, ve kterém je půlkruh s křížem.⁵¹⁸ Tento symbol používaly papírny v Augsburgu (1552–1561), Praze (1551–1570), Vídni (1575), Brunswicku (1580) a Lipsku (1587).⁵¹⁹ Nejpravděpodobnější se zdá být papírna v Praze.

Obr. č. 30 Filigrán používaný v papírně v Dušnikách

⁵¹² Například: SOKA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43, sign. 2.

⁵¹³ František ZUMAN, *České filigrány XVII. století*, Památky archaeologické 35, 1926–1927, s. 445.

⁵¹⁴ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 136.

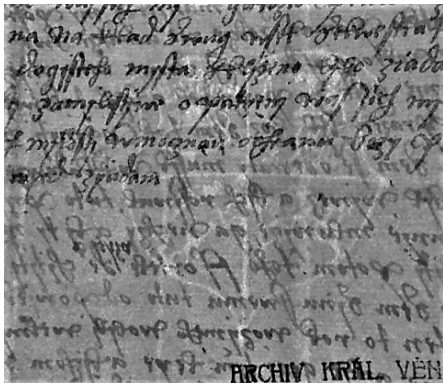
⁵¹⁵ M. ČESÁKOVÁ, *Rychtářské manuály města Náchoda*, s. 81–83.

⁵¹⁶ SOKA Trutnov, AMDKnL, Ubrmanské smlouvy. Trestní vinění 1610–1700, inv. č. 158, kt. 51, sign. 16.

⁵¹⁷ Charles-Moïse BRIQUET, *Les Filigranes: dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, svazek 1, Ženeva 1907, s. 98. Dostupné online: https://briquet-online.at/load_cat.php?cat=briquet&page=B1_B098.png [7. 3. 2023].

⁵¹⁸ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, inv. č. 25, kn. 15, fol. 59.

⁵¹⁹ Charles-Moïse BRIQUET, *Les Filigranes*, sv. 1, s. 157. Dostupné online: https://briquet-online.at/load_cat.php?cat=briquet&page=B1_B157.png [cit. 7. 3. 2023].

Obr. č. 31 *Filigrán se čtvrceným štítem neznámé provenience*

Na trhové knihy z let 1590–1665 a 1619–1713⁵²⁰ byly použity papíry, jejichž původ nelze spolehlivě zjistit. Vodoznaky se neshodují s žádnými, které bychom našli v katalozích Briquet či Piccard. Na dvou z nich se nachází divoké prase. Jednou je umístěné ve štítě,⁵²¹ podruhé nikoliv a na hřbetě má písmeno S.⁵²² Vojtěch Klíma, který se zabýval trhovými knihami věnných měst ve své diplomové práci, se domníval, že by se mohlo jednat o některou ze slezských papíren, kde byl tento znak oblíbený.⁵²³ Vzhledem k tomu, že kancelář odebírala papír z Dušníků či Vratislavi, je tato hypotéza možná. Z dalších filigránů, jejichž provenienci se nepodařilo nalézt: piniová šiška ve štítě, ze kterého vyrůstá písmeno A;⁵²⁴ polcený štít, který má v pravém poli polovinu orla a v levém dvě kosmá břevna, na štítě je umístěna koruna se třemi drahokamy v obruči;⁵²⁵ dva korunované půlené štíty, které mají v pravém poli kříž a v levém mřežování;⁵²⁶ štít se lvem podložený páskou s nápisem STEIR, ve vrchní části štítu jsou písmena V a B.⁵²⁷

⁵²⁰ V případě poslední trhové knihy zmiňujeme pouze filigrány, které se týkají období do roku 1620. Vložené listy datované do pokročilého 17. století nezmiňujeme.

⁵²¹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 378.

⁵²² SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 5.

⁵²³ Vojtěch KLÍMA, *Trhové knihy východočeských věnných měst a jejich vývoj do roku 1620*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2016, s. 47.

⁵²⁴ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1619–1713, inv. č. 27, kn. 17, rejstřík Š.

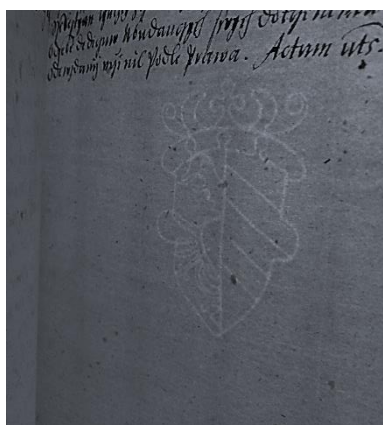
⁵²⁵ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 452.

⁵²⁶ Tamtéž, titulní strana.

⁵²⁷ Tamtéž, fol. 132.

Obr. č. 32 *Filigrán neznámé provenience s kancem*

Obr. č. 33 *Filigrán neznámé provenience*

Kromě papíru byl v kanceláři stále využíván na listiny pergamen. Jako příklad může posloužit listina z 1. srpna 1547, kterou se Dvorskí zavazují k placení posudného.⁵²⁸ Kvůli absenci finančních register netušíme, odkud písař pergamen nakupoval, ani kolik stál. Pro představu můžeme uvést cenu pergamenu v Olomouci, kde tamější kancelář odebrala v roce 1603 11 pergamenů po 15 groších a o rok později osm velkých pergamenů po 16 groších.⁵²⁹ V geograficky bližším Hradci Králové v roce 1590 vydali za sedm velkých archů 35 grošů českých.⁵³⁰ V obou výše zmíněných městech pokrývali částečně poptávku kanceláře domácí řemeslníci. Ve světle dochovaných královédvorských pramenů nevidíme, že by ve městě působili pergameníci⁵³¹ či knihaři.⁵³² Roku 1559 byl za měšťana přijat Matěj soustružník,⁵³³ ten případně mohl vykonávat dílčí úkony pro pokrytí potřeb písaře, podobně jako v Hradci

⁵²⁸ Dostupné online: <http://monasterium.net:8181/mom/CZ-NA/CGL/1485/charter> [7. 3. 2023].

⁵²⁹ V. SPÁČIL, *Pisaři a kanceláře*, s. 91.

⁵³⁰ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 141.

⁵³¹ V Olomouci jsou pergameníci doloženi od počátku 15. století. V. SPÁČIL, *Pisaři a kanceláře*, s. 90–91. V největším moravském městě Brně zase od roku 1516 působil společný cech perníkářů a voskařů, z 16. století jsou také zmíněni svíčkaři. Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Předbělohorské Brno. Hospodářský potenciál města a sociální situace jeho obyvatel*, Brno 2020, s. 93, 100.

⁵³² Hradecká kancelář zaplatila v roce 1590 20 grošů českých Michalu knihaři za svázání radního manuálu. J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 141.

⁵³³ SOKA Trutnov, AMDK nL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 139r.

Martin soustružník, kterému bylo vyplaceno za dva kalamáře a posýpadlo devět grošů českých.⁵³⁴ Musíme mít na zřeteli, že ne vždy přízvisko vyjadřovalo vykonávané povolání, proto například práci místního kniháře nelze zcela vyloučit. Je na místě se ale ptát, zda by jeho výrobky šly ve Dvoře na odbyt vzhledem k jeho velikosti a počtu obyvatelstva.

4.3 Typologie vedených městských knih

Uvedené poznatky o činnosti městské kanceláře a jejím personálním obsazení by nebylo možné získat bez komplexní paleografické a diplomatické analýzy všech dochovaných dokumentů nejen z ní pocházejících, ale i těch, které do ní došly. Zatímco jedny nám umožňují poznat styl a způsob, na základě kterého vznikaly, u druhých podrobným sledováním kancelářských poznámek získáme představu o tom, jak byly vyřízeny a případně ukládány. Nejvýznamnějším pramenným zdrojem se staly městské knihy. Z předbělohorské doby se dochovalo celkem 15 knih, z nichž nejpočetnější skupinu tvoří knihy trhové. Z náhodně dochovaných zmínek však víme, že jejich původní počet byl mnohem vyšší. Dnes máme k dispozici skutečně jenom zlomek toho, co původně v kanceláři vznikalo. K největším ztrátám zřejmě došlo při opakovaných požárech města a za třicetileté války. Ze 30. let 18. století máme k dispozici abecední rejstříky ke starým městským knihám, jejichž zápisy vychází z knih trhových a knihy kšaftovní.⁵³⁵ Uvedená typologie vychází z doposud z již zmíněných prací Václava Vojtíška, Jiřího Čarka, Bořivoje Lůžka a Ludmily Sulitkové,⁵³⁶ ale dotváří se na základě jednotlivých odkazů v písemnostech, lokálních podmínkách a hospodářské a kulturní úrovni města. Jelikož každá kancelář pracovala svým jedinečným způsobem, nelze očekávat, že u všech budou vedené stejné knihy identickým způsobem. Po vydání *Práv městských* sice Koldín předepisoval podobu zápisu do soudních knih, ale neurčoval, jak má kniha vypadat.⁵³⁷

4.3.1 Knihy městské správy

4.3.1.1 *Knihy pamětní*

O knihách pamětních pojednáme na prvním místě. V tomto směru vycházíme z názoru L. Sulitkové, že jsou svým obsahem a jeho různorodostí velmi specifické, a proto se nezdá

⁵³⁴ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 141.

⁵³⁵ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Abecední rejstřík ke starým městským knihám podle pořadí zápisů, inv. č. 121, kn. 111. SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Abecední rejstřík ke starým městským knihám podle pořadí zápisů, inv. č. 122, kn. 112.

⁵³⁶ Viz s. 45.

⁵³⁷ K této problematice příkladně: Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Vliv kodifikace Koldínových Práv městských z roku 1579 na vedení městských úředních knih v Čechách*, in: Juraj Šedivý – Ján Valo (edd.), *Formy a premeny diplomatickej produkcie v novoveku*, Bratislava 2019, s. 136–148.

vhodné je řadit mezi knihy užší městské správy.⁵³⁸ V českých i moravských městech se z předbělohorské doby zachovalo hned několik pamětnic.⁵³⁹ Z královédvorské kanceláře máme k dispozici *Pergamenovou knihu a Liber memorabiliorum z let 1588–1611*.

Pergamenová kniha 1417–1823

Pergamenové knize jsme se věnovali v předchozí kapitole. K jejímu novověkému vývoji můžeme říct, že postupoval trend poklesu v počtu zápisů. Poslední zápis právní náplně je z roku 1571. Jan Zilvar z Pilníkova a na Podhoří si městskou knihou nechal pojistit své statky, které měl při městě.⁵⁴⁰ Dále kniha sloužila zejména pro opisy různých smluv,⁵⁴¹ přísah⁵⁴² a našli bychom v ní i několik záznamů kronikářského charakteru, které popisují požáry města⁵⁴³ či jiné katastrofy.⁵⁴⁴ Získává podobu kopiáře a její zápisy nemají právní platnost.

Liber memorabiliorum 1588–1611

Jak již bylo řečeno výše, vedle *Pergamenové knihy* se dochovalo v trutnovském archivu torzo ještě jedné pamětní knihy. *Liber memorabiliorum*⁵⁴⁵ má rozměry 21,5 x 32,5 cm a je bez původní vazby. Celkem obsahuje 15 folií. Na titulní straně nalezneme její název v českém i latinském jazyce a tři latinské citáty. Autorem dvou z nich je Václav Chlumecký, který knihu založil roku 1588. Konkrétně: „*Labilis ist nostrae siquidem [..]a memoria vitae quaelibet ergo manu facta notare licet. V. C. F. 4. Nov.*“ a „*Omnia mandantur scriptis quaecunque disertis illa vetustatem non moritura ferunt.*“ Poslední citát s dedikací zapsaný odlišnou písařskou rukou nám napoví, že kniha byla později darována: „*Prisca vetustatis conscripta volumina in sint hoc pro usu tempore muta foret. Non urgeo exigua sunt tanta volumina laude digna, ubi priscorum facta notata manent. Urozenému pánu panu Janovi Rudolfovi.*“⁵⁴⁶

⁵³⁸ L. SULITKOVÁ, *Vývoj městských knih*, s. 66.

⁵³⁹ Například výběrově: Dvě pamětní knihy byly vedeny v Domažlicích. P. MUŽÍK, *Městská kancelář, správa a hospodářské poměry*, s. 84. V Hradci Králové je dochována pamětní kniha z let cca 1540–1757. J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 182. Vyspělé kanceláře na Starém a Novém městě pražském vedly taktéž pamětní knihy. M. WASKOVÁ, *Liber memorabilium*, s. 575. Pamětnice z let 1535–1563 se dochovala z trutnovské městské kanceláře. SOA HK, SOkA Trutnov, AMTU, Kniha městská památná, inv. č. 11, kn. 8.

⁵⁴⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 56r.

⁵⁴¹ Tamtéž, 57–58.

⁵⁴² Tamtéž, 60v.

⁵⁴³ Tamtéž, 562.

⁵⁴⁴ Tamtéž, fol 85v.

⁵⁴⁵ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Pamětní kniha 1588–1611, inv. č. 13, kn. 3.

⁵⁴⁶ Nepodařilo se dopátrat o koho se jednalo. K osudům knihy lze říct, že byla v 19. století darována ze soukromých rukou do Archivu českého muzea. Odtud ji delimitovali do Státního okresního archivu v Trutnově a

Povaha zápisů je různorodá. Nalezneme zde svědectví o řádném zplození a různá oznámení, například o rozhodnutí hofrychteře v záležitosti některého z měšťanů, pronájmu či rozhodnutí městské rady. V souladu s tvrzením Marie Waskové⁵⁴⁷ a v komparaci s ostatními dochovanými knihami lze *Liber memorabiliorum* zařadit mezi typ pamětních knih, do kterých byly zapisovány výběrově záležitosti, které se vymykaly z kompetence ostatních knih, ale měly pro kancelář a město nějaký význam a písaři je chtěli mít po ruce.

Zřejmě v době, kdy byl zlomek původní knihy svázan k sobě, k němu byla přilepena mezi folia šest a sedm suplikace mlynáře Kryštofa Weygble. Na zadní straně nalezneme adresu s poznámkou, že písemnost byla podána do rady 29. dubna 1616. Od ostatních zápisů se významově odlišuje také opis misivu od Vladislava Rychnovského z Rychnova a na Hoření Bukovině z 15. října 1611, který je ale součástí jedné z původních složek. Z předbělohorských písařů do knihy zapisoval Václav Chlumecký, Jakub Kuspis Roudnický a Jan Andrlé.

4.3.1.2 *Knihy městského zákonodárství*

Z královédvorské předbělohorské kanceláře se nedochoval žádný pramen, který by zpřístupňoval předpisy, kterými se řídila rozhodnutí městské rady. Některá nařízení nalezneme v *Pergamenové knize*, ale bezpochyby jich muselo být mnohem víc. Jistě by bylo příhodné a usnadnilo by badatelům práci, kdyby měli k dispozici nějaké knihy, jako jsou například „Práva brněnská“ z poloviny 16. století shrnující naučení vrchní soudní stolice do Uherského Hradiště nebo předpisy k výběru mýta. Obě knihy vznikly v brněnské městské kanceláři.⁵⁴⁸

4.3.1.3 *Knihy městské správy v užším slova smyslu*

Mezi kategorií knih městské správy v užším slova smyslu patří široká skupina specializovaných úředních knih, které napomáhaly správě města a usnadňovaly kancelářskou činnost. Mezi často vedené v královských městech náleží knihy obnovování městských rad a knihy přijímání měšťanů. Obě se dochovaly například v Brně, kde zejména agenda o přijetí do městského stavu byla v průběhu let stále více konkretizována.⁵⁴⁹ V Hradci Králové taktéž předpokládáme existenci knihy obnovování městské rady.⁵⁵⁰ V královédvorském prostředí můžeme nejspíš používání této knihy vyloučit. Záznamy o volbě nové rady se celkem

zaevidovaly 9. července 1966 pod přírůstkovým číslem 126/66. Za uvedené informace děkuji trutnovskému archiváři Pavlu Zahradníkovi.

⁵⁴⁷ M. WASKOVÁ, *Liber memorabilium*, s. 585.

⁵⁴⁸ H. JORDÁNKOVÁ – L. SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář*, s. 295.

⁵⁴⁹ Tamtéž, s. 298.

⁵⁵⁰ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 187.

pravidelně objevují v trhových knihách.⁵⁵¹ Ovšem knihu o přijímaných měšťanech nejspíš kancelář vedla. Sice v trhových knihách nalezneme u jednotlivých trhů formulí o udělení městského práva, například: „[...] a tu Jan Březinský za souseda jest přijat a právo městské mu dáno podle dobrého a starobylého řádu města tohoto“⁵⁵², ale na příkladu již zmíněného Tomáše Libivského si můžeme ukázat, že Dvorští museli tuto agendu evidovat také jinde. V trhových knihách totiž schází záznam o jeho prvním získání městského práva z roku 1583. Informaci o tom čerpáme až ze zápisu z roku 1598.⁵⁵³ U Dvora Králové nemůžeme očekávat velkou fluktuaci obyvatelstva jako u větších královských měst, ale přesto musela být evidence měšťanů s plnými právy věnována patřičná pozornost kvůli berním povinnostem. Nedá se proto předpokládat, že by první zisk městského práva Tomáše Libivského nebyl zapsán nedopatřením.⁵⁵⁴

Nemáme ani zprávy o tom, že by byla v kanceláři vedena **knih** **přísah**, ale vzhledem k tomu, že při vstupu do městských úřadů byly skládány přísahy,⁵⁵⁵ lze její existenci předpokládat, ačkoliv ji nemůžeme doložit prameny. Otázky vzbuzuje dochovaný **list inventáře zbraní na radnici z roku 1596**.⁵⁵⁶ Je možné, že byl původně součástí nějaké knihy evidující obecní mobiliář. Existenci takového pramene však nemůžeme spolehlivě potvrdit. V úvahu by připadala také možnost, že vznikl pro potřeby představitelů města z důvodu tureckého nebezpečí. Inventář byl sepsán 3. září a 11. září začal zemský sněm, na kterém byla schválena další finanční a vojenská pomoc na obranu Uherského království.⁵⁵⁷

Další pomocnou kancelářskou knihou, kterou radní písaři určitě hojně využívali, byl tzv. **obecní titulář**. O jeho existenci se dozvídáme z opisu misivu adresovaného Zdislavu Vilémovi Rychnovskému z Rychnova z 30. dubna 1601, kde mu Dvorští píšou ohledně splacení blíže neurčeného dluhu, který potřebují na vypravení koní do Uher a některé jiné

⁵⁵¹ Údaje o obnově purkmistra a rady schází pro léta 1571–1573, 1579, 1582, 1614, 1618, 1620. Období 1571–1573 by se snad dalo vysvětlit výjimečnou situací, ve které se město nacházelo díky neúrodě a požáru. Roku 1582 zasáhla město morová nákaza. Výpadek v letech 1618 a 1620 mohl souviset s politickou situací v zemi. Pro vysvětlení let 1579 a 1614 nemáme dostatek informací.

⁵⁵² SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 76r.

⁵⁵³ Tamtéž, fol. 251v.

⁵⁵⁴ Samotnému přijetí mohl předcházet slib o řádném chování. Z roku 1578 máme k dispozici originál slibu Mikuláše Vlka sepsaný radním písařem Václavem Chlumeckým. SOKA Trutnov, AMDKnL, Dodatky, inv. č. 194, kt. 101, sign. 12.

⁵⁵⁵ O přísahách městských úředníků například: Hana KOMÁRKOVÁ, „NÜCHTERN UND FLEISSIG VERHALTEN“ *Služební přísahy v pozdně středověkých a raně novověkých městech severní Moravy a Slezska*, FHB 31/2, 2016, s. 141–167.

⁵⁵⁶ SOKA Trutnov, AMDKnL, Listiny až do r. 1600. Patenty císařské, inv. č. 127. kt. 1, sign. 85.

⁵⁵⁷ Kromě toho sněm nařídil i konkrétní podobu příznávacího listu. *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu. Díl IX. 1595–1599*, Praha 1897, s. 319–329.

sbírky a kontribuce. V post scriptu nalezneme: „Z strany tituláře obecního našeho Vás tolikéž připomínáme, a že jej k rukám našim zase odeslati ráčíte, žádáme.“⁵⁵⁸

Správnému vykonávání písařské profese pomáhaly také různé **formulářové sbírky**. V trutnovském archivu se dochoval fragment o pěti listech z počátku 16. století.⁵⁵⁹ Všechny písemnosti se časově řadí do přelomu let 1599–1600 a geograficky do oblasti Miletína a jeho vrchnosti Valdštejnů. Na prvním listu nalezneme dva různé mocné listy ohledně stavného práva a dva výhosty od vrchnosti. V prvním z nich propouští roku 1579 Jiří z Valdštejna na Hostinném a Miletíně Annu z Třebihoště na žádost Jindřicha, syna Diviše Novoleského, aby ji mohl pojmout za manželku. V druhém výhostu propouští Bartoloměj z Valdštejna a na Miletíně Filipinu, dceru malíře Jana ml. Montana ze Střehoma. Na druhém listu jsou zapsána tři plnomocenství, která se týkají financí. První z nich vydává blíže neurčená soukromá osoba, druhý Karel z Valdštejna a na Poličanech a třetí městská rada v Miletíně. Na třetím listu se nachází dvě rukojemství a dva mocné listy. Opět spadají ke šlechtickému stavu. Jménem známe pouze vydavatele jednoho zmocnění, kterým je Karel purkrabí z Donína a na Chotči. Na posledním listu se nachází pokračování nějaké písemnosti, k jejímuž zpečetění bylo dožádáno Jana st. Zilvara ze Silberštejna, Pilníkova a na Podstráni, další výhost a handfešt. V posledním zmíněném osvobozuje Bartoloměj z Valdštejna a na Miletíně dům Jiříka Groffa i s nemovitostmi, které k němu náleží od veškerých poplatků a robot.

Všechny listy jsou psány dvěma písařskými rukama, které neodpovídají žádnému z předbělohorských radních písařů. Co mají tedy jednotlivé listy společného s Dvorem Králové? Některé osoby, kterých se písemnosti týkají, jsou spojeny s dvorským prostředím. Uveďme jako příklad zmíněnou Filipinu. Malíř Jan Montán a jeho dcery Filipina a Mandalena se usadili ve Dvoře Králové. V trutnovském archivu se dochoval sirotčí rejstřík ke správě majetku a peněz po Janu Montánovi z roku 1613⁵⁶⁰ a misiv Mandaleny pro královédvorskou radu z roku 1619.⁵⁶¹ Stejně lze předpokládat, že Jindřich Diviš z Novoles byl dvorský poddaný a výhost jeho manželky byl v městské kanceláři k dispozici, kde mohl být později využit při tvorbě formulářové sbírky. Z několika málo listů, které se dochovaly v trutnovském archivu, nelze usoudit, kde sbírka vznikla. Můžeme se však domnívat, že byla v kanceláři využívána. Nicméně je nutné zdůraznit, že není nijak překvapivé, že zápisy přímo nesouvisí

⁵⁵⁸ SOKA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1588–1636, fol. 73. K tomuto typu pramene: Igor ČINOVEC, *Obraz vývoje stavů v 16. století podle titulářů*, Genealogické a heraldické listy 31/3, 2011, s. 26–39.

⁵⁵⁹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1735–1830, inv. č. 154, kt. 44, sign. 65.

⁵⁶⁰ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti sirotčí. Ověřování listin, inv. č. 149, kt. 37, sign. 1

⁵⁶¹ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Právní pomoc 1607–1700, inv. č. 155, kt. 45, sign. 3

s Dvorem Králové. Pro srovnání můžeme uvést formulářovou sbírku Jana Retla Brněnského,⁵⁶² která nebyla pro tento účel zvolena náhodně. Předbělohorský učitel Jan Retl Brněnský působil zejména na Starém Městě pražském, ale po nějaký čas⁵⁶³ byl také měšťanem ve Dvoře Králové. Ve sbírce, která snad měla sloužit jako výuková pomůcka,⁵⁶⁴ shromáždil mnoho prepisů různých českých i německých písemností různé provenience převážně z městského prostředí včetně Dvora Králové.⁵⁶⁵ Vzhledem k tomu, že se velmi často jako vydavatel objevuje Staré Město pražské pravděpodobně a velká část písemností sem byla zřejmě určena, vznikla kniha pravděpodobně zde. Kdybychom však měli k dispozici jenom pár folií, u kterých je vydavatelem například městská rada Jičína⁵⁶⁶ nebo Hradec Králové,⁵⁶⁷ těžko bychom z toho mohli dělat nějaké závěry. Lze tedy pouze konstatovat, že formulářová sbírka byla v kanceláři používána, nelze však říci, zda je i jejím produktem.

Fragment protokolu městské rady

Mezi pomocné kancelářské knihy by patřily také radní protokoly, do kterých bylo zaznamenáno to, co bylo předneseno před městskou radou. Z královédvorské kanceláře se dochoval dvoulist ze dvou zasedání městské rady z roku 1617, a to ze soboty 15. července a pondělí 24. července.⁵⁶⁸ Jednání z 24. července zapsal písař Jan Andrlé, ale předchozí nikoliv. Rukopis se shoduje s jedním z písařů z *Trhové knihy z let 1590–1665*. Můžeme předpokládat, že šlo o jednoho z konšelů či servuse. Zápisy jsou psány velmi stručně a týkají se různých částí běžného života měšťanů. Pro ilustraci zaznamenávají například žádosti o odklad stání, odpovědi na různé spory, oznámení městského rychtáře na obstavení majetku, přečtení nálezu městského soudu, napomenutí manželům k řádnému chování nebo stížnosti cechmistrů. Kdy se začaly vést protokolární záznamy o zasedání městské rady, prameny neumožňují blíže poznat.

Manuál listovní z let 1587–1610 a zlomek register z roku 1620

⁵⁶² NK, sign. 27 C 67.

⁵⁶³ Zřejmě se nejednalo o dlouhé období, protože jeho přítomnost nezachycují žádné dochované královédvorské prameny. Formulářová sbírka však zachycuje opis věřícího listu vydaného královédvorskou městskou radou, kde je Jan Retl zmiňován jako spolusoused.

⁵⁶⁴ Více o prameni: Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Možnosti vzdělání v předbělohorském Brně* in: Tomáš Knoz – Bronislav Chocholáč – Jan Libor, *Nový Mars Moravicus*, aneb, *Sborník příspěvků*, jež věnovali prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám, Brno 1999, s. 319–334.

⁵⁶⁵ NK, sign. 27 C 67, fol. 51r.

⁵⁶⁶ Tamtéž, fol. 69v

⁵⁶⁷ Tamtéž, fol. 53r.

⁵⁶⁸ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti různé, inv. č. 192, kt. 99, sign. 2.

Významným pramenem pro studium komunikace jsou kopiáře a registra, které evidovaly došlou a vycházející korespondenci. Poskytují nám důležitá svědectví o činnosti městské rady.⁵⁶⁹ Z doby předbělohorské pro náš výzkum má velký význam vzácně dochovaný *Manuál listovní z let 1587–1610* a jeden *list register z roku 1620*.

Manuál tvoří 146 folií, má rozměry 22x33 cm a je opatřen novodobou vazbou. Na titulní straně nalezneme název knihy: „*Manuál listovní panu Janovi k létu Páně 1600 a 1601*,“ a iniciály radního písaře Jakuba Kuspise Roudnického. Věnování pravděpodobně odkazuje na Jana Andrlého, který v městské kanceláři vystřídal zemřelého Jakuba Kuspise, ale jeho rukopis v úředních písemnostech se objevil k roku 1604.

Jak už název napovídá, hlavní časová vrstva pochází z let 1600–1601 a nachází se na foliích 1–104, která jsou kancelářskými registry. Ačkoliv na první pohled nic nenasvědčuje tomu, že korespondence není kompletní, po komparaci se zápisy z folií 105–123 vidíme, že se jedná pouze o výběr vycházející korespondence z městské kanceláře. Vzhledem k četným škrtnům můžeme soudit, že se jde o konceptní registra. Až na několik výjimek následují jednotlivé zápisy chronologickou řadu a jsou psány Jakubem Roudnickým. Zřejmě až později byla ke knize připojena folia 105–146, která mají odlišný formát a své vnitřní členění. Do folia 123 jsou zapsány koncepty Dvorských z let 1599–1600.⁵⁷⁰ Svým obsahem doplňují misivky ze začátku knihy a nedublují se. Od folia 124 plní kniha funkci kopiáře a nalezneme zde vybranou obdrženou korespondenci z let 1596–1609. Tato druhá část knihy je psána jednou písařskou rukou, která na posledních pěti listech vytvořila i německý rejstřík k jednotlivým záznamům a neodpovídá žádnému z předbělohorských písařů. Kromě misivů byly do knihy v řadu jednotek zaznamenány i jiné typy písemností, například kundšaft,⁵⁷¹ výhost⁵⁷² nebo kvitance.⁵⁷³

⁵⁶⁹ K registrům se vyjádřili například: Vít KŘESADLO, *Jihlavská česká městská registra v letech 1573–1574*, Západní Morava: vlastivědný sborník 1, 1997, s. 88–93; Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629–1634 ve světle register a jiných pramenů 1 (Situace města po bitvě na Bílé hoře a stručný diplomatický rozbor rukopisu)*, Středočeský sborník historický 25, 1999, s. 85–104; Týž, *Nymburk v letech 1629–1634 ve světle register a jiných pramenů 2 (Městská kancelář a obsahový rozbor register)*, Středočeský sborník historický 26–27, 2000–2001, s. 15–41; Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Registra a kopiáře městské korespondence dochované v oblasti Královéhradecka a Trutnovska*, VLH 23–24, 2005, s. 457–478; Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *Královéhradecká městská kancelář zvláště ve světle přímých zpráv z tavných dochovaných register z doby předbělohorské*, Časopis Národního muzea, řada historická 182/1–2, 2013, s. 29–50; Karolína KEJVALOVÁ, *Korespondence věnného města Hradce Králové s okolní šlechtou ve světle dochovaných konceptních register a jejich zápisů z roku 1589*, VSH 34, 2018, s. 5–37.

⁵⁷⁰ Vybočuje pouze jeden list z 28. dubna 1610 pro Jaroměřské. SOKA Trutnov, AMDKnL, *Manuál listovní z let 1587–1636*, fol. 107v–108r.

⁵⁷¹ Tamtéž, fol. 6r.

⁵⁷² Tamtéž, fol. 112v–113r.

⁵⁷³ Tamtéž, fol. 20r.

Netušíme, na základě jakého klíče byly jednotlivé listy vybrány pro jejich uchování v manuálu. Všechny jsou psané česky, ale víme, že Dvorskí museli vést také korespondenci v německém jazyce. Koncepty misivů jsou adresovány měšťům,⁵⁷⁴ příslušníkům šlechtického, rytířského stavu⁵⁷⁵ i vrchnostenským úředníkům.⁵⁷⁶ Vzácně se objevují misivy pro zemské úředníky⁵⁷⁷ či duchovenstvo.⁵⁷⁸ Podobně zřídka se objevují koncepty, které neposílá městská rada, ale radní písař nebo císařský rychtář.⁵⁷⁹ Obsahově královédvorská rada velmi často řešila různé finanční pohledávky, propuštění z poddanství, různá obeslání či odklady stání. Nalezli bychom zde také záležitosti čistě zdvořilostního charakteru týkající se budování dobrých vztahů s blízkými sousedy.⁵⁸⁰

V komplikovanějších případech přikládali Dvorskí k misivu spisy vypovídající o dané záležitosti, případně se spisu dožadují. V těchto případech je uvedena formule: „z příležitostho spisu jeho porozuměti ráčíte“⁵⁸¹, nebo: „*Jiřík Vejrovský z Verdeka co za odpověď na psaní nám v příčině Martina Jirky z Větrníka učiněné naše dává, z příležitostho spisu porozumíte a tím také dotčeného Martina Jirku spraviti motci budete*“. V těchto případech misivy sloužily jako průvodní listy k jiným písemnostem, které dnes již k dispozici nemáme.⁵⁸² Tato praxe byla prokázána i v jiných českých královských městech.⁵⁸³

Dochovaný list register z roku 1620⁵⁸⁴ potvrzuje, že manuál listovní nebyl jenom cíleně sepsanou pomůckou pro Jana Andřeleho. Můžeme předpokládat, že byla úřední korespondence evidována v registrech kontinuálně, ačkoliv se nám tyto prameny nedochovaly. Zmíněný fragment zachycuje čtyři úplné misivy, z nichž dva jsou adresovány do Jaroměře a Hradce Králové, jeden měšťanu Matouši Rudyšovi a poslední Mandaleně Valdštejské z Hodkova.

⁵⁷⁴ Jako příklad můžeme uvést misiv z 25. března roku 1600, kde píšou Trutnovským a prosí je o zaslání dvou nebo tří jeřábků a za kladné vyřízení jejich žádosti jim posílají tři kapry a štiky. SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 21v

⁵⁷⁵ Velmi často se v korespondenci objevují Rychnovští z Rychnova, například v listu z 15. ledna roku 1600 žádají Dvorskí Vladislava Rychnovského z Rychnova a na Kocléřově, aby dbal na zaplacení dluhu své poddané Anny Čertové z Kocléřova, jinak dvorská měšťanka Anna, vdova po Bartoloměji Jánském, bude muset vyhlásit stavné právo. Tamtéž, fol. 3r.

⁵⁷⁶ Jako příklad může posloužit misiv Pavlu Sochorovi, úředníku na Svinišťanech, ohledně splacení peněz Martina Diviše z Novoles. Tamtéž, fol. 8v.

⁵⁷⁷ Například 12. června 1600 psali podkomořímu Hertvíku Zejdlicovi ze Šenfeldu a na Chocni ohledně kandidátů na výběrčí berně a žádali jej o schválení. Tamtéž, fol. 30v.

⁵⁷⁸ Několik misivů bylo odesláno do konzistoře za setrvání kněze Ondřeje Šela, u kterého problémy s jeho manželkou zřejmě vedly k jeho odchodu. Tamtéž, fol. 42v, 43v – 44.

⁵⁷⁹ Dosvědčuje propojení písaře a královského rychtáře, kterému bude věnována pozornost později.

⁵⁸⁰ Jako příklad uveďme koncept listu pro Václava Plácela z Elbinku, královéhradeckého radního písaře, kterému blahopřejí k nastávající svatbě a potvrzují účast dvou osob z rady. Tamtéž, fol. 38r.

⁵⁸¹ Tamtéž, fol. 83r.

⁵⁸² J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 203.

⁵⁸³ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 87.

⁵⁸⁴ V archivním inventáři nesprávně označovaný jako kopiář. SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Kopiář, inv. č. 125, kt. 105.

Původní kniha byla zřejmě smíšeného charakteru a nedošlo k žádnému rozdělení register dle adresáta jako například v hradecké kanceláři.⁵⁸⁵

Kromě již zmíněné části manuálu listovního (folia 124–146) nemáme o kopiářích z královédvorského prostředí žádné zmínky. Originály misivů bývaly uchovávány složené a pečlivě označené dorsální poznámkou, čeho se týkají. Nicméně nemáme žádné zprávy, že by byly opisovány do samostatné knihy. Část manuálu, která je de facto výběrovým kopiářem, není dostatečně reprezentativním vzorkem, abychom z toho mohli činit nějaké další závěry. Používání kopiářů nemůžeme ani potvrdit, ale ani vyloučit. Kromě evidence došlé korespondence mohly kopiáře sloužit k opisování mandátů či listin. V tomto směru by se terminologicky daly označit jako knihy privilegií a daly by se zařadit mezi knihy městského zákonodárství. Tento typ městské knihy je doložený například pro Žatec, Louny, Kadaň, Litoměřice,⁵⁸⁶ ale nalezneme ho také v Trutnově.⁵⁸⁷ Ve Dvoře Králové pro zachycování této agendy částečně sloužila Pergamenová kniha.⁵⁸⁸

Registra obecních shromáždění z let 1574–1633

Významné svědectví nejen o činnosti městské obce a životě ve městě, ale dalším vývoji městské kanceláře po roce 1620 podává kniha, která se v inventáři nazývá *Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů z let 1579–1633*.⁵⁸⁹ Záměrně ji budeme věnovat více pozornosti, protože lze na ní ukázat úskalí studia městských knih a jejich dochování.

Kniha o rozměrech 13 x 33 cm je opatřena novodobou koženou vazbou a konzervátorským zásahem prošla v roce 1995. Z fotografie zachycující stav knihy před konzervováním je zřejmé, že tehdy byla ve velmi špatném stavu. Od původní vazby z popsaného pergamentu se jednotlivé složky oddělovaly. Zřejmě už tehdy byly složky přeházené, jak ukázala diplomatická analýza. Na titulní straně nalezneme nadpis Registra,

⁵⁸⁵ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 202.

⁵⁸⁶ Tomáš VELÍČKA, *Sepsání – užívání – uchovávání. Panovnické listiny v životě českých královských měst ve středověku*, Litoměřice – Praha 2018, s. 90.

⁵⁸⁷ Jedná se o kopiář privilegií a dalších písemností z let 1420–1531 o 24 foliích, opatřený novou koženou vazbou. Zatím knize nebyla věnována ze strany badatelů pozornost, ale výše uvedené naznačuje, že by mohlo jít o pouhý fragment původní knihy. SOA HK, SOkA Trutnov, AMTU, Kopiář privilegií a dalších písemností z let 1420–1531, inv. č. 4, kn. 1.

⁵⁸⁸ Například nařízení Ferdinanda I. o chování ovcí z roku 1562. SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 55v.

⁵⁸⁹ Název knihy pojímá obsahově veškeré typy zápisů v ní obsažené bez ohledu, zda byly součástí původní knihy, jak bude vysvětleni níže.

slovo vedle nich je rozmazané, snad minor.⁵⁹⁰ Pod nimi: „*Pomni na mě, pane, když přijdeš k soudu. M.*“ Uprostřed strany se nachází vertikálně zápis: „*Slovo Páně zůstává navěky. Amen. Urozený a statečný rytíři.*“ Vedle toho je nakreslená šipka a nad ní další zápis, který není čitelný. Z druhé strany je zapsaný další citát: „*Pomni na nás, milý Pane, když přijdeš do ráje,*“ a pod ním latinsky: „*Rudolphus Imperator Augustus Continetur hac sententia Annus 1576 quo Rudolph Secundus caesar[?] glorius Roma[?] Bohemis Rex Clementissimus.*“ Autorem všech citátů je radní písař Václav Chlumecký.

Foliace knihy je trojího typu. Nejnovější psaná tužkou v dolní části stránek byla vytvořená pravděpodobně před konzervátorským zásahem. Starší zaznamenaná při horním okraji stránek taktéž psaná tužkou označuje stav knihy před konzervací. Inkoustem psaná nepravidelná foliace, zřejmě nevznikala hned od počátku zapisování do knihy. Barva inkoustu je odlišná stejně jako způsob psaní číslic. Na základě paleografické analýzy ji dle folia 50 začal vytvářet až radní písař Jakub Kuspis Roudnický. Označuje pouze některá folia.

Původní	Novodobá f.	Nejnovější f.	Datace	Typ zápisu
20	8	9	1581	nařízení obce, volba rychtáře a hejtmanů čtvrtí
30	18	18	1580	volba cechmistrů
40	27	27	1585	volba rychtáře a hejtmanů čtvrtí
48	35	35	1590	volba rychtáře a hejtmanů čtvrtí
50	37	37	1591	volba rychtáře
54	41	41	1594	volba cechmistrů
55	42	42	1595	volba rychtáře a hejtmanů čtvrtí
56	43	43	1595	volba cechmistrů
57	44	44	1596	volba rychtáře a hejtmanů čtvrtí
63	50	50	1599	volba rychtáře a hejtmanů čtvrtí
66	53	53	1601	volba rychtáře a hejtmanů čtvrtí
70	56	56	1605	volba rychtáře a hejtmanů čtvrtí
73	59	59	1607	volba cechmistrů, rychtářů a konšelů ve vesnicích
78	66	66	1610	neúplný zápis – volba hajných (od r. 1607 evidovány volby úředníků)

⁵⁹⁰ I. WLASAKOVÁ, *Registra obecního shromáždění*, s. 39

79	67	67	1611	volba rychtáře a hejtmanů čtvrtí
85	73	73	1615	volba rychtáře a hejtmanů čtvrtí

Tab. č. 7 Porovnání foliace

Kromě toho, že jsou jednotlivá folia přeházená a některá zcela schází, jiná byla ke knize připojena, ačkoliv původně nebyla její součástí. První z nich jsou folia 10 a 11 nadepsaná: „*Registra odkladů anno etc. 74*“, která by patřila mezi knihy soudní. Podnadpis tvoří latinská věta: „*Labori adesto mi Deus, te namque sine fet iritus.*“⁵⁹¹ Na těchto dvou foliích je zapsáno deset odkladů stání, jedna mřežovaná přípověď a kvitance. Kromě datace se nad zápisy nachází informace o tom, o jakou neděli po svátku Svaté Trojice se jedná, například Dominica 12 Trinitatis. Nicméně tyto nadpisy nekorelují s datací dílčích záznamů. Pro názornost můžeme uvést Dominica 14 a zápis pod ní má dataci v pondělí před svatým Václavem, tedy 27. září, který je ale po sedmnácté neděli.⁵⁹² Otázky vzbuzuje folio 12, na jehož přední straně je vloženo zmocnění a na zadní se nachází volba rychtářů a hejtmanů čtvrtí z roku 1576.⁵⁹³

Na foliu 61 nalezneme evidenci majitelů zbraní. Opět je jisté, že do knihy nepatří. Paleograficky i tematicky zcela vybočuje z ostatních folií. Nadpisy Kotorovo a Ludkovo nám nic neříkají ani z geografického pohledu. Z provenienčního hlediska nezapadá také folio 17. Přední strana zachycuje poznámky k Filipu z Verdeka a Jiříku Záborskému, obyvatelům přilehlých vesnic. Na zadní straně je zachycená nějaká průpovídka či nadpis, přičemž není dobře čitelná kvůli rozmazanému a velmi světlému inkoustu. Pravděpodobně začíná: „*Pane Bože věčný a nebeský...*“ Poslední částí, o které s jistotou můžeme říct, že byla do knihy zařazena později, je inventář po měšťanu Enochu Bokovi z roku 1632, který tvoří folia 96–99. Způsobem svého vyhotovení i rozměry odpovídá jiným dochovaným inventářům, kterým bude věnována pozornost později.

K zamyšlení vybízí folia 107 a 108. Na prvním z nich se na rectu nachází velmi stručně a zběžně zapsané obnovy městské rady z let 1625–1627. Na verzu jsou zapsány různé

⁵⁹¹ SOKa Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1574–1633, fol. 10r.

⁵⁹² Tamtéž, 11r.

⁵⁹³ I. Wlasaková uvádí ve své bakalářské práci v této souvislosti dvě hypotézy. První z nich je založena na tom, že, že fol. 10 s nadpisem Registra odkladů je první a titulní stranou knihy a původně založená soudní kniha se přeměnila na knihu městské správy zaměřenou na zasedání obce. Druhou možnou hypotézu vyvozuje z folia 12 a připouští, že pokud by se jednalo o samostatnou knihu, musela být součástí knihy již v roce 1576. I. WLASAKOVÁ, *Registra obecního shromáždění*, s. 41. Výzkum dochovaného materiálu obě teorie vyvrací. Jednak víme, že registra pro obecní správu byla vedena již na počátku 16. století, ale i registra odkladů byla vedena i v dalších letech. Pozornost jim bude věnována na patřičném místě.

poznámky, které jsou velmi setřené, ale část z nich můžeme paleograficky přiřadit radnímu písaři Václavu Chlumeckému. Čitelný je pouze text uprostřed stránky: „*Urození páni rytíři Jeho Milosti císařské Rady zřízené nad...*“ Nad ním se nachází informace o kontribuci zapsaná Janem Beranem, který působil jako radní písař od roku 1630. Folio 108 je menšího formátu a zachycuje obnovení hejtmanů z roku 1633 a záznam o staroměstském měšťanu z téhož roku. Na těchto dvou foliích můžeme vidět, že za třicetileté války fungovala městská kancelář ve zcela odlišném režimu a potýkala se zcela nepřekvapivě s velkou materiální nouzí, když použili již popsany papír ze starší písemnosti.

Vraťme se ale zpět k *Registrům obecního shromáždění*. Výše uvedené naznačuje, že kniha je složená z různých částí, které spolu navzájem nesouvisejí. Může se jednat jak o části jiných knih (například registra odkladů), tak o samostatně dochované listy. Největší část však opravdu zachycuje torzovitě obecní agendu. Na základě analýzy zápisů s přihlédnutím k původní foliaci můžeme souhlasit s I. Wlasakovou,⁵⁹⁴ že v původní knize měl písař alespoň zpočátku jejího vedení vytvořené oddíly, kam zapisoval výsledky z jednání obce a obnovování úřadů. Zhruba od poloviny 80. let se oba oddíly slučují dohromady. Poslední záznamy obsahující nařízení obce jsou z let 1588 a 1595. Navazují na ně až svolení ke kontribuci z roku 1631. Folia s touto tematikou se buď nezachovala nebo se začala evidovat jinde. Kvůli velké torzovitosti se to však nedá přesně určit. Tematické složení knihy a oddíly přibližuje následující tabulka. Dodatečně vložené zápisy jsou zvýrazněny tučně.

Folia	Typ zápisy	Časové určení
1–8	nařízení obce	1579–1582
9	prázdné folio	
10–11	registra odkladů stání	1574
12	zmocnění, volba rychtáře a hejtmanů	1574, 1576
13	volba rychtáře a hejtmanů	1574
14	volba cechmistrů	1574
15	neúplný zápis o volbě hejtmanů, volba cechmistrů	1577
16	volba cechmistrů	1578, 1579
17	paměť o Janu Záborském a Filipu z Verdeka, zbožný citát	chybí (dle písma Václav Chlumecký, tj. léta 1574–1598)

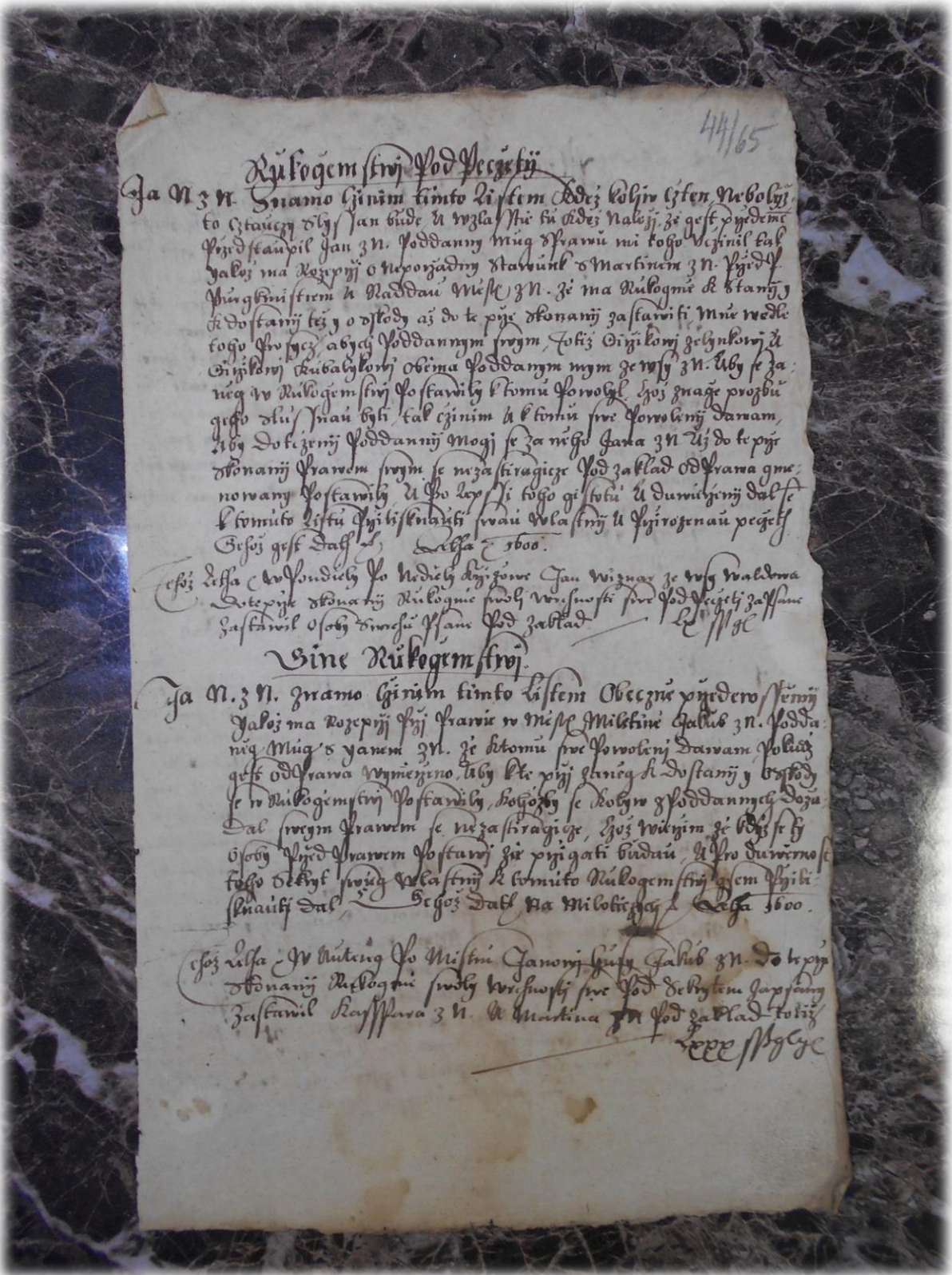
⁵⁹⁴ I. WLASAKOVÁ, *Registra obecního shromáždění*, s. 42.

18	volba cechmistrů	1580–1581
19–22	obecní nařízení	1581–1583
23	volba cechmistrů, obecní nařízení	1583
23v– 25v	obecní nařízení	1583–1584
25v–26	obecní nařízení, volba hejtmanů a cechmistrů	1584
27	obecní nařízení, volba hejtmanů a rychtáře	1585
28	volba cechmistrů, obecní nařízení	1585
29	obecní nařízení	1586
30–37	obecní nařízení, volba hejtmanů, rychtáře a cechmistrů	1586–1591
38r	neúplný zápis z volby rychtáře, volba hejtmanů	chybí, 1592
38v	prázdné	
40–42	obecní nařízení, volba hejtmanů, rychtáře a cechmistrů	1593–1595
43–57	volba rychtáře, hejtmanů a cechmistrů (od r. 1600 spolu s cechmistry i rychtář a konšelé vesnic)	1595–1606
58–60	volba rychtáře, hejtmanů, cechmistrů, vesnických rychtářů a konšelů a městských úředníků	1608
61	Kotorovo, Ludkovo	chybí
63–65	volba rychtáře, hejtmanů, cechmistrů, vesnických rychtářů a konšelů a městských úředníků	1608–1610
66	neúplný zápis zvolených hajných, volba městských úředníků	chybí, 1611
67–80	volba rychtáře, hejtmanů, cechmistrů, vesnických rychtářů a konšelů a městských úředníků	1611–1622
81–87r	volba rychtáře, hejtmanů, cechmistrů, vesnických rychtářů a konšelů	1625–1630
87–90r	obecní nařízení (převážně ohledně svolení ke kontribuci)	1631
90v–95	volba rychtáře, hejtmanů, cechmistrů	1631, 1633
96–99	Inventář věcí po Enochu Bokovi	1632
100–	obnova rady, císařského a městského rychtáře a	1633

101r	hejtmanů čtvrtí	
101v– 106	prázdná folia	
107	obnovy rady, různé poznámky	1625–1627, 30. léta 17. století, 2. polovina 16. století (dle písařských rukou)
108	obnova hejtmanů, poznámka	1633

Tab. č. 8 *Složení zápisů v registrech*

Vzhledem k tomu, že text mnohdy končí v přehybu stránky, je možné, že nejprve písař psal na volné složky, které až poté byly svázané k sobě. Na foliu 71r je v horní části viditelná narýsovaná linie. Pravděpodobně se tímto způsobem označovaly archy papíru k rozřezání. Do knihy do roku 1620 zapisovali radní písaři Václav Chlumecký, který ji také založil, Jakub Kuspis Roudnický a Jan Andrlé.

Růkogem stroj Pod Pečetij

Ja N. z N. Znamo Giniim kinto listem Odez Koliv Gten Nebolij
to Gtaucej dly Jan bide u vzla Mre ku Odez Nalezj, ze gest pyedem
Pzedstauoil Jan z N. Voddannj Mijg dhranu mi togo Vzinil tal
Jalez ma Rozpnyj o Nevojadnyj Stavunil o Martinem z N. Vgidi
Vingbriistrem u Radbau Mest z N. ze ma Rukogme d k stanj
ti do stanj tez o dftody az do te pye dkonanij za staviti Mre vede
togo Gbuzec abycj Voddannym mym, Tokj Oigilomj zeljubomj u
Gnyplomj Kubalylomj Obema Voddannym mym ze myj z N. Uby se za
nig av Rukogem stroj Vostavily k tomu Porovyl. Ego znaqe prozbu
qifo dlu' Jnan bgh tal ezim u k tomu pre Porovlenij Danam,
aby do te zemj Voddannij Mogj se za nig Gana z N. Uj do te pye
dkonanij Vravem mym se neza stragize Voz za klad Odhrana gne
novany Vostavily u vo lvy Ji togo qifotiu u Dumiljzmyj dal se
k tomu listu Gpiti skubiti vrau Vola stroj u Vyrozenuu pezetj
Segez gest Dal
1600.

Segez v lsa v lundich vo Nedich dnyzore Jan Viznar ze vry Valdova
Do te pye dkonanij Rukogme podly Vr. swosti pre Voz Pezetj za stav
za stavil o oby dnceju Vran Voz za klad
1600

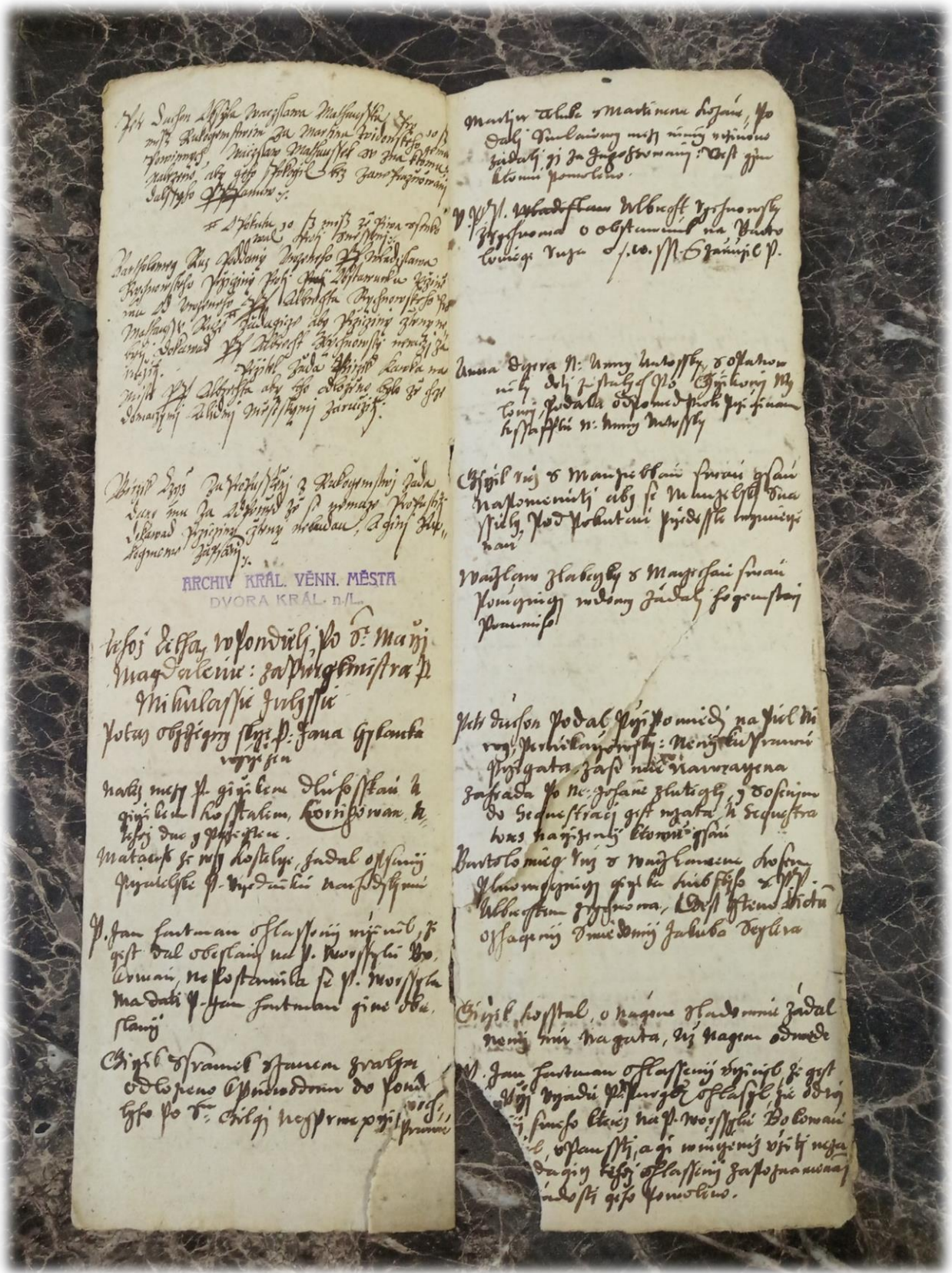
Vine Růkogem stroj

Ja N. z N. Znamo Giniim kinto listem Obecne pyedem semj
Jalez ma Rozpnyj Voj Vravie u Meste Milskine Galub z N. Vdda
nig Mijg s Janem z N. ze dkomu pre Porovlenij Danam Volubj
gest Odhrana Vymezeno, aby k te pye Jancq u do stanj y Gpody
se u Rukogem stroj Vostavily, boqozj se do lym g Voddannym Dozu
Dal mym Vravem se neza stragize, Ego vlynim ze Voz se h
o oby Vyd Vravem Vostavj ze pyi gati budau u vo Dumimo
togo delyt vryg Vola stroj k tomu Rukogem stroj gem Vgiti
skubiti dal
Segez Dal Na Milobitaj
1600.

Segez v lsa v lundiq vo Miste Janovj Gny Galub z N. Do te pye
dkonanij Rukogme podly Vr. swosti pre Voz delytem Japjany
za stavil Rayffera z N. u Martina z N. Voz za klad Tokj
1600

Obr. č. 34 List z formulářové sbírky z počátku 17. století⁵⁹⁵

⁵⁹⁵ SOKA Trutnov, AMDK nL, Různé právní 1735–1830, inv. č. 154, kt. 44, sign. 65.

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

ARCHIV KRÁL VĚNN. MĚSTA
DVORA KRÁL. D/L

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Ych dusem a slysa macedlana malsau...
mst. Kulem...
mactlar...
mactlar...
mactlar...

Obr. č. 35 Fragment protokolu o zasedání městské rady⁵⁹⁶

⁵⁹⁶ SOKA Trutnov, AMDK nL, Záležitosti různé, inv. č. 192, kt. 99, sign. 2.

4.3.2 Knihy městského soudnictví

4.3.2.1 *Knihy městského soudnictví nesporného*

Trhové knihy

Jak již bylo řečeno ze začátku této kapitoly, trhové knihy reprezentují nejpočetnější soubor městských knih, který se z doby předbělohorské zachoval. Dnes máme k dispozici celkem pět knih následujících v řadě po sobě od roku 1554, není to však řada kompletní. Královédvorské trhové knihy jsou smíšeného charakteru. Primárně se zde nachází trhy, ale spolu s nimi také různé kvitance, přiznání k dluhům, pravidelně se objevuje volba městské rady a dalších úředníků nebo manželská vzdání. Můžeme na jejich vývoji sledovat, že byla založena nová specializovaná kniha, a to tehdy, kdy se v nich určitá agenda přestane evidovat. Příkladem mohou být smlouvy o čest. Zatímco v nejstarší dochované trhové knize jsou evidovány, v druhé mizí, a to přibližně od doby, kdy byla založena *Knih smluv a porovnání přátelských*.⁵⁹⁷

Pokud bychom se měli držet typologie Stanislava Poláka,⁵⁹⁸ z hlediska teritoriálního sloužily měšťanům ve městě a obyvatelům na předměstí. Lidé z vesnic měli k dispozici své vlastní knihy, kterým se budeme věnovat později. Smlouvy byly do knih vkládány ihned po uzavření smlouvy, pod kterou se vedla evidence splátek. Většinou městský písař vynechal místo pro kvitance jednotlivých splátek. Někdy to však nestačilo, a pak došlo k jejímu zapsání na nejbližší možné volné folio. Orientaci usnadňovaly písařům různé poznámky a značky. Jednotlivé zápisy se snažili písaři evidovat chronologicky po sobě. Tuto řadu narušovala nejen místa, na která byly zapsány splátky k některé z předcházejících trhových smluv, ale také tendence spojovat navzájem související zápisy. Přesněji se jednalo o jakýsi přechod k reálným foliím. Nicméně k vedení knih dle reálných folií za celou předbělohorskou dobu nedošlo. Jako příklad uveďme prodej domu Pavla Kubky Jiříku Hartlovi z 8. března 1555. Pod trhem nalezneme jednotlivé poznámky o splácení a také další prodej téhož domu Martinu Šilhanovi z 26. června 1560.⁵⁹⁹ Někdy ale nebylo na příslušném foliu již místo, pak docházelo k tomu, že zápis byl vepsán do nejbližšího možného prostoru. Příkladem této praxe může být prodej domu Jana Chumlala v Šindelářské ulici Cypriánu Zubovi z 8. dubna 1566.⁶⁰⁰ Odevzdání Anny Smržky z 10. července 1587, které na domě Cypriána Zuba náležely nějaké peníze,

⁵⁹⁷ SOkA Trutnov, dále AMDKnL, *Knih smluv a přátelských porovnání z let 1576–1613*, inv. č. 68, kn. 58.

⁵⁹⁸ Stanislav POLÁK, *Trhové knihy českých poddanských měst v I. polovině 16. století*, SAP 18/2, 1968, s. 412–451.

⁵⁹⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, *Trhová kniha z let 1554–1590 (1595)*, fol. 16.

⁶⁰⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, *Trhová kniha z let 1566–1613*, fol. 56.

nalezneme až o dvě folia dál.⁶⁰¹ Na přelomu 16. a 17. století se ve vedení knih odrazila tíživá finanční situace města, což opět narušilo chronologickou řadu zápisů. Písaři Jakub Kuspis Roudnický a Jan Andrlé začali systematicky vyplňovat volná vynechaná místa. Tato změna je patrná u prvních padesáti folií již v *Trhové knize z let 1578–1619*, kdy zápisy z konce 70. let jsou přerušeny trhy z počátku 17. století. Naplno se však projevila ve čtvrté dochované *Trhové knize z let 1590–1665*. Podobný stav vidíme taktéž u poslední trhové knihy. V kombinaci s nedůslednou snahou o tematické spojování jednotlivých vkladů se může zdát, že bylo chronologické vedení knihy zcela narušeno. Pomocí paleografické analýzy však můžeme sledovat jednotlivé časové vrstvy napsané radními písaři, skrze které vidíme, že se stále primárně orientovali dle časové osy.

Všechny knihy byly parafovány královédvorským sekretářem Gollem 26. května roku 1850.⁶⁰² Jejich listy byla protažena červenobílá pečetní šňůra, která byla městskou pečetí z červeného španělského vosku připevněna k prvnímu nebo poslednímu foliu a podobně jako jiné královédvorské knihy odevzdány okresnímu soudu.⁶⁰³

Podoba zápisů trhových smluv byla ustálená a v průběhu let se nijak významně neproměnila, a to ani po vydání *Práv městských*. Stylizace přesně neodpovídá Koldínovu návrhu trhové smlouvy,⁶⁰⁴ ale je velmi podobná zápisům v hradeckých trhových knihách. V místní kanceláři se používal právní kodex od Jakuba Fikara z Vratu z roku 1531, bývalého staroměstského kancléře, a záznamy nebyly sice totožné s předlohou, ale jejich struktura byla podobná.⁶⁰⁵ Snad tedy v královédvorském prostředí mohlo dojít k inspiraci také tímto kodexem. Jedinou výraznou změnou po dobu vedení knih je pozvolný přesun datace z konce zápisu na jeho začátek, s čímž souvisí i přesun purkmistra a svědků na konec zápisu.⁶⁰⁶ Uvedení datace na konci zápisu prosazoval v 15. století písař Prokop v *Praxis Cancellariae*.⁶⁰⁷ Je možné, že v konzervativním městském prostředí se nadále řídili jeho

⁶⁰¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 58v.

⁶⁰² Za konzultaci ohledně sekretáře děkuji trutnovskému archiváři Pavlu Zahradníkovi.

⁶⁰³ A. SCHULZ – L. ŠORMOVÁ – E. TOMKOVÁ, *Archiv města Dvůr*, s. 20.

⁶⁰⁴ Pro srovnání: „*Jan Rotleb koupil sobě, Kateřině manželce, a dědicům svým dům ležící mezi domy Pavla Peřolta a Zigmunda Pytle obostranně (moci sobě k změněni tohoto zápisu pozůstaviv) od Buriana Jednorozce za sto kop grošův českých pražských zouplna a docela zaplacených k jmění, držení a dědičnému vládnutí tím vším právem, jakž on Burian sám měl, držal a vládl. A slibuje spraviti podle práva městského.*“ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 215.

⁶⁰⁵ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 219–220.

⁶⁰⁶ Jednalo se o opravdu postupnou změnu, nelze ji spojit s konkrétním písařem. Naplno se prosadila za Václava Chlumeckého, ale i ten některé zápisy uvádí s datací na konci.

⁶⁰⁷ Dataci na konec zápisů dávala také kadaňská kancelář. V jejím případě se stylizace zápisů však zcela odlišuje od těch královédvorských. Petr RAK, *Stylizace pozdně středověkých a raně novověkých zápisů v trhových*

příkladem. Za písaře Jana Andrle došlo také k postupnému zavedení přípisu ohledně toho, jak vysoká daň má být z dané nemovitosti placena. Jako příklad můžeme uvést trhové smlouvy z let 1555 a 1620.

Pan Jiřík Sochor

Pan Absolon Vokáč Trh o zahradu

Před námi purkmistrem panem Jiříkem Pevným, konšely Václavem Vorštem, Pavlem Maršálkem, a tak plnou radou předepsaní oznámili trh a smlouvu mezi sebou učiněnou takovou: Prodal jest Jiřík Sochor zahradu svou, kterouž mezi zahradami měl, panu Absolonovi Vokáčovi za summu 16 kop míšeňských, za peníze hotové, kteréž pan Jiřík Sochor přijavši od pana Absolona. Zouplna od té zahrady sám od sebe i od dědiců a budoucích svých panu Absolonovi i dědicům a budoucím jeho odevzdání pořadu⁶⁰⁸ a práva města tohoto jest učinil. Stalo se v plné radě v pondělí před svatým Tomášem, apoštolem božím, léta božího 1555.⁶⁰⁹

Pan Jan Longolius s panem Kryštofem Čerlíkem o nivu řečenou Byštovskou. Trh

Léta Páně 1620 v sobotu po neděli Iubilate, 16. měsíce máje, prodal jest Jan Longolius Kryštofovi Čerlíkovi, švagru svému, nivu řečenou Byštovskou, ležící vedle Jana Pejškara za Šindelářskou branou roli jeho z jedné a podle drah obecních z strany druhé, tak jakž jest ji sám v držení a užívání zůstával, za summu sedumnácte kop míšeňských peněz hotových, kteroužto summu dotčený Jan Longolius zcela zouplna k sobě přijavše. Od též nivy sám od sebe, dědiců a budoucích svých odevzdání učinil podle práva. Actum ut supra za purkmistra Jiříka Červenky.

Kontribucí celoroční 3 groše české.

Šosu celoročního 1 groš český, jakž odpředu a držitelů též nivy platívalo se.⁶¹⁰

Trhové knihy v královédvorské kanceláři byly označovány po vzoru desk zemských podle barev. Dnešní názvy neodpovídají těm, jak je označovali královédvorští písaři. Nutno podotknout, že také autoři rejstříků ze 30. let 18. století už nepoužívali terminologii jejich předchůdců. Jak bylo zmíněno na začátku, řada trhových knih není kompletní. Na základě

knihách města Kadaně, in: Zdeněk Hojda – Jan Kahuda – Zdeňka Kokošková (edd.), *Z archivu ke studentům a zase zpět. Věnováno Ivaně Ebelové k životnímu jubileu*, Praha 2021, s. 163.

⁶⁰⁸ Porziadu.

⁶⁰⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 27r.

⁶¹⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1619–1713, fol. 5v.

diplomatické analýzy se podařilo určit další dvě knihy, které byly vedeny před první dochovanou *Trhovou knihou založenou k roku 1554*. První z nich je tzv. *Knihá tlustá menší*. Zmínku o ní nalezneme v trhové smlouvě Mikuláše Hyvnara a Martina Nejedlého o stodolu ze 14. září 1562: „*Toto přitom vědomé bud', že těch 50 kop míšeňských Anně, dceři jmenovaného Martina Nejedlého, náleží, jakž zápis v Knihách tlustých menších A1 o tom šíře ukazuje.*“⁶¹¹ O druhé knize se dozvídáme z odevzdání domu Oldřicha Sudíka ze Sobince, měšťana Hradce Králové, Martinu Vytopilovi ze dne 8. května 1562. V písařově poznámce stojí: „*Koupení toho domu stojí v Knihách městských tlustých léta 1548 při Rozeslání apoštolů.*“⁶¹² Na další deperditum tzv. registra tlustá by odkazovala zmínka v zápise Jana Klouskovského z 16. září 1560: „*Jan Klouskovský podle zápisu, kterýž mu svědčí na statek po někdy Jiříkovi Klouskovském pozůstalý a jemu od pana purkmistra a rady prodaný, jakž o tom zápis v registřích tlustých v listu 179 plněji obsahuje a zavírá.*“⁶¹³ Vzhledem k rozlišování termínu knihy a registra ji pravděpodobně nelze ztotožnit s městskou knihou tlustou. Dnes již nemůžeme ani zjistit, v jakém vztahu byla tato registra k trhovým knihám a jaké trhy do nich byly zapisovány.

Dnešní název dle inventáře	Název dle kanceláře	Časový rozsah
Deperditum	Knihy tlusté menší	?
Deperditum	Knihy tlusté	?–1553
Deperditum	Registra tlustá	?
Knihy trhové radní	Knihá červená/Knihy purkrechtní červené barva	1554–1590 (1595)
Knihy trhové radní	Knihá bílá	1566–1613
Knihá regální bílá	Knihá bílá regální	1578–1619
Contractenbuch vom Jahre 1599 (označovaná též černá bez desky)	Knihá červená regální	1590–1665
Knihá trhová stará	Knihá fialová regální	1619–1713

Tab. č. 9 *Přehled královédvorských trhových knih a jejich označení*

⁶¹¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 26r.

⁶¹² Tamtéž, fol. 60r.

⁶¹³ Tamtéž, fol. 160.

Trhová kniha z let 1554–1590 (1595)

Nejstarší dochovanou knihou je tzv. *Knihá purkrechtní červené barvy* s rozměry 20 x 30 cm. Desky jsou zhotoveny z tmavé kůže s květinovým motivem. Při vazbě byly využity listy z nějakého staršího rukopisu, jenž je viditelný v místech rejstříku, kde se vazba začíná rozpadat. Kniha obsahuje celkem 342 folií včetně rejstříku, který dle písářských rukou vznikl průběžně v souladu s vklady do knihy. Foliace je dvojí: původní a novodobá. Do knihy se zapisovalo v letech 1554–1566. Rok 1566 vymezuje hlavní časovou vrstvu zápisů, ale nalezneme zde i záznamy mladšího data. Nejstarším zápisem je trhová smlouva mezi Markétou Hubáčkovou a Janem Drtinou o dům v Šindelářské ulici z 20. srpna 1554.⁶¹⁴ Nejmladší vklad ze základní vrstvy je přátelská smlouva z 23. září 1566⁶¹⁵ mezi Pavlem Homeliusem, bakalářem z Broumova, a Havlem Klikou, obyvatelem Dvora Králové, o koně uzavřená dle rozhodnutí apelačního soudu.⁶¹⁶ Zajímavé je, že se nachází na foliu 39. Pravděpodobně se už nevešla na konec knihy, a byla proto vepsána na prázdné folio. Poznámky k trhům sahají nejčastěji do 60. a 70. let, ale poznámky k trhu Jiříka Pánka až do roku 1590.⁶¹⁷ Nejmladší záznam pochází z 8. května 1595 a je jím odevzdání Václava Dvořáka ze vsi Vejlantice od 54 kop 40 grošů míšeňských Petru Bančičkovi⁶¹⁸ a souvisí s rozdílem dědiců po Machu Bančičkovi na následujícím foliu.

Obsah jednotlivých zápisů je velice pestrý. Kromě trhových smluv bychom zde našli také frajmarky, přátelské smlouvy, rozdíly, smlouvy o dědictví, zápisy dluhového charakteru, odevzdání a záznamy o jmenování rady, cechmistrů a některých dalších městských úředníků. Vedle tohoto typu zápisů se zde nachází několik záznamů, které se běžně v královédvorských knihách trhů nevyskytují, a to opis listiny Ferdinanda I., kterým prominul Královédvorským dluh posudného za rok 1561,⁶¹⁹ seznam prohřešků proti císaři⁶²⁰ a svatební smlouvu mezi Janem Vodičkou a Matyášem Šoule Litoměřickým,⁶²¹ žádost o cechovní artikule od Kryštofa Zilvara z Pilníkova a na Vlčicích,⁶²² zhostné listy⁶²³ a regiment na sázení vína.⁶²⁴

⁶¹⁴ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 1.

⁶¹⁵ Ostatní záznamy z roku 1566 byly zapsány v první čtvrtině roku, tedy do 30. dubna.

⁶¹⁶ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 39.

⁶¹⁷ Tamtéž, fol. 197v.

⁶¹⁸ Tamtéž, fol. 4v.

⁶¹⁹ Tamtéž, fol. 200.

⁶²⁰ Tamtéž, fol. 311r.

⁶²¹ Tamtéž, fol. 313.

⁶²² Tamtéž, 155v–156r.

⁶²³ Tamtéž, fol. 156v–157r.

⁶²⁴ Tamtéž, fol. 330v.

Z předbělohorských písařů do ní zapisovali Jiřík Šuvarť, Jan Vodička, Jan Kotoul, Václav Kouřimský a Pavel Vodička. V poznámkách a jednom odevzdání z roku 1595⁶²⁵ se nachází také písmo Václava Chlumeckého.

Trhová kniha z let 1566–1613

Druhá dochovaná královédvorská trhová kniha byla založena písařem Pavlem Vodičkou roku 1566, o čemž informuje první strana. Nejvíce záznamů bylo zapsáno do roku 1582, ale jsou zde zápisy i z doby pozdější.⁶²⁶ Nejstarším zápisem je trhová smlouva z 1. dubna 1566 mezi Janem Klouskem a Janem Pazderou o kus role a louku pod strání.⁶²⁷ Z 30. listopadu pochází poslední záznam z roku 1582 a je jím pojištěn dluh Václava Litochleba, konkrétně 20 kop grošů českých, vůči Pavlu Hájkovi. V nejmladším zápisu z 20. června 1606 zaručuje svým majetkem Jan Andrlé zastupující i svého tovaryše⁶²⁸ výběr posudného.⁶²⁹ Nejmladší poznámka o anulaci zápisu byla zapsána roku 1613.⁶³⁰ Vazba knihy o rozměrech 21 x 32 cm je poškozená a odděluje se od desek s motivy světců na jednotlivé složky. Opět vidíme, že při jejím lepení byl použit nějaký starší rukopis.

Prvních 15 neočíslovaných folií tvoří rejstřík, některé jeho části zůstaly nepopsány a střídání písařských rukou ukazuje na to, že vznikal průběžně. Na dalších 410 foliích se nachází zápisy podobné povahy jako v předešlé trhové knize, ale bez některé agendy. Nenalezneme zde záznamy o obnově cechmistrů. Od roku 1579 jsou evidovány v registrech obecních zasedání. Můžeme předpokládat, že měla svého předchůdce, do kterého byly obnovy zapisovány. Další změnou jsou přátelské smlouvy uzavřené z důvodu nactiutrhaní. V roce 1576 byla založena samostatná *Knihá smluv a porovnání přátelských*, která začala sloužit primárně pro tento typ zápisů.

Opět se v knize nachází několik zápisů, které nezapadají do základního schématu. Jedná se o dva opisy řezaných cedulí,⁶³¹ svatební smlouvu,⁶³² nález městského soudu,⁶³³ tři

⁶²⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 4v.

⁶²⁶ V. Klíma ve své diplomové práci uvádí hlavní časovou vrstvu knihy do r. 1578. V. KLÍMA, *Trhové knihy*, s. 46.

⁶²⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 1.

⁶²⁸ Ve Dvoře používali termínu tovaryš v případě městských úředníků ve smyslu kolega, nikoliv učeň. Setkáváme se s tím i v jiných písemnostech. Například v poznámce z roku 1610 ve třetí trhové knize: „Z těch peněz purkrechtních Jan Vokáč i na místě tovaryše svého Eliáše Petery, úředníci špitálští, 2 kopy míšeňský.“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 400. V témže prameni v poznámce z roku 1612: „Tomáš, pláten barvíř, úředník důchodní, i na místě spolutovaryše svého přiznání učinili...“ Tamtéž, fol. 60v.

⁶²⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 385r.

⁶³⁰ Tamtéž, fol. 385r.

⁶³¹ Tamtéž, fol. 301–301r, 382–383r.

⁶³² Tamtéž, fol. 230.

pamětní zápisy,⁶³⁴ záznam o manské přísaze,⁶³⁵ dosvědčení poctivého původu⁶³⁶ a seznam osob, které dohlížely na meze v Stráni.⁶³⁷

Z radních písařů bychom zde našli rukopis Pavla Vodičky, Václava Chlumeckého, Jakuba Kuspise a Jana Andrle. Poslední dva zmínění se objevují zejména v poznámkách a Jana Andrleho ještě v zápise z roku 1606, kterým zaručuje správné vybrání posudného a ungeltu svým majetkem.⁶³⁸

Trhová kniha z let 1578–1619

Třetí dochovaná trhová kniha o rozměrech 26,5 x 39 cm je opatřena novou koženou vazbou, na kterou byla připojena přední a zadní strana desek původní vazby s rostlinnými a hagiografickými motivy. Na přední straně je částečně ještě patrný vyražený název knihy. Původně byla uzavřena kovovými sponami, z nichž je dnes dochováno pouze torzo. Celkem ji tvoří 384 folií, z toho prvních deset zabírá rejstřík. Na rozdíl od ostatních není abecedně řazený. Zřejmě z toho důvodu, že na některá písmena nezbyl dostatek místa. Původní i novodobá foliace je nespolehlivá.

Hlavní časovou vrstvu představují zápisy z let 1578–1591 zaznamenané radním písařem Václavem Chlumeckým, jenž stál i u zrodu knihy. Ačkoliv bychom v knize našli i vklady po roce 1591 od téhož písaře, opět jsou obsahově připojeny ke starším záznamům. Jako příklad můžeme uvést trhovou smlouvu z 9. května 1594 mezi Martinem Cikánem z Čermné a jeho ženou Kateřinou, kteří prodali Janu Stehlíkovi za 4 kopy míšeňské kus pozemku za stodolou vedle cesty za vozní brankou.⁶³⁹ Prodej souvisí s předchozím trhem Jana Stehlíka ze 7. května 1590, ve kterém koupil od Pavla Trubače a jeho ženy Kateřiny malou stodolu se zahradou u Kačbachu.⁶⁴⁰ Druhá část tvoří zápisy Jakuba Kuspise Roudnického z let 1599–1605, které vyplňují vynechaná místa.⁶⁴¹ Jan Andrle vložil do knihy několik zápisů po roce 1605, ale ty jsou v řádu nižších jednotek a tematicky souvisí s některými předchozími záznamy. V prvním a nejstarším zápise z 24. června 1578 prodává primas Matěj Čížek Havlu Rozumovi dům v Kostelní ulici za 200 kop míšeňských a zároveň daroval Matěji Čížkovi své

⁶³³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 263r.

⁶³⁴ Tamtéž, fol. 88, 247r, 398v.

⁶³⁵ Tamtéž, fol. 352.

⁶³⁶ Tamtéž, fol. 409v.

⁶³⁷ Tamtéž, fol. 398r.

⁶³⁸ Tamtéž, fol. 385r.

⁶³⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 370r.

⁶⁴⁰ Tamtéž.

⁶⁴¹ Tamtéž, fol. 2v–47v.

spáleníště v Šindelářské ulici.⁶⁴² Poslední záznam z roku 1605 je z 9. srpna a vypovídá o prodeji poloviny zahrady Jakuba Rovenského za 29 kop míšeňských Kašparu Meisnarovi.⁶⁴³ Nejmladší přípis pochází až z 30. září 1619.⁶⁴⁴

V knize se nachází podobné zápisy jako v její předchůdkyni, z nichž opět několik nezapadá do základního vzorce. Je jím opatření cti z roku 1599, o které Ondřej pasíř požádal městskou radu, jelikož Eliáš Krauz, kterého obeslal pro náрек na cti, zemřel dřív, než došlo k stání.⁶⁴⁵ Další výjimku představuje výtah z register nejvyšších berníků za rok 1557, kdy byly statky šacovány na 4400 kop grošů českých a za obyvatele 547, 5 kopy grošů českých.⁶⁴⁶ Posledním je nařízení městské rady, které vydala po požáru roku 1572 a upravila jím sousedské vztahy a pravidla při stavění nových domů. Zajímavé je, že ho do knih vložili až roku 1581.⁶⁴⁷

Trhová kniha z let 1590–1665

Předposlední předbělohorská trhová kniha s rozměry 26 x 38 cm byla dříve nazývána jako *Knihá černá bez desky*. Je opatřena novodobou koženou vazbou. O původní desky musela přijít již v 17. nebo na počátku 18. století, protože rejstříky ke starým městským knihám ji už uvádí jako černou bez desky. Opět původní i novodobá foliace je chybná a některá folia se opakují.⁶⁴⁸ Celkem kniha čítá 575 folií, nikoliv očíslovaných 569.

Již od prvního folia je časová posloupnost zápisů narušena a děje se tak po celou dobu vedení knihy. Na některých místech jsou vyplňována prázdná místa. Jinde jsou zápisy spojeny tematicky k sobě dle osob či daného statku, jak bylo již řečeno výše. Nejvíce chaoticky řazené jsou v letech 1617–1619, kdy se také často střídají písarské ruce. Nejstarší zápis se nachází na prvním foliu a Jan Nymburský v něm prodává Ondřeji pasíři roli s paloukem za 122 kop grošů míšeňských.⁶⁴⁹ Nejmladší je trh z 10. března 1622 mezi Janem Zralým a Martinem Andrlí o kus zahrady za 60 kop míšeňských grošů, který však souvisí se zápisem, jenž jí předchází.⁶⁵⁰ Většinu zápisů evidujeme do roku 1619, z nichž poslední písar vložil 25.

⁶⁴² SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619,, fol. 1.

⁶⁴³ Tamtéž, fol. 256r.

⁶⁴⁴ Tamtéž, fol. 182v.

⁶⁴⁵ Tamtéž, fol. 31r.

⁶⁴⁶ Tamtéž, fol. 287r.

⁶⁴⁷ Tamtéž, fol. 102.

⁶⁴⁸ Dvakrát je uvedeno folio 131, 132, 166, 451, 452, 563.

⁶⁴⁹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 1r.

⁶⁵⁰ Tamtéž, fol. 567v.

listopadu a je jím manželské vzdání mezi Matějem Žemličkou a jeho ženou Markétou.⁶⁵¹ Nejmladší přípis, poznámka o splácení trhu, byla zapsána roku 1665.⁶⁵²

Vedle obvykle evidovaných typů zápisů se vyčleňuje opis listiny Rudolfa II. ohledně odvádění komorního platu do rentmistrovského úřadu⁶⁵³ a opis misivu od Matěje Netolického z Nového Bydžova týkající se sporu s Annou Trubačkou,⁶⁵⁴ po kterém však následují smlouvy o dědictví. Pravděpodobně sem byl zařazen, aby celá kauza ohledně dědictví po Pavlu Trubačovi byla u sebe.⁶⁵⁵ V knize nalezneme písmo radních písařů Václava Chlumeckého, Jakuba Kuspise Roudnického a Jana Andrle. Kromě nich registrujeme dalších 16 písařských rukou.

Trhová kniha z let 1619–1713

Poslední předbělohorská kniha svými současníky zvaná fialová regální má rozměry 28 x 43,5 cm. Je opatřena původní koženou vazbou bez výzdoby s tkanicemi a obsahuje celkem 866 folií. Na rozdíl od svých předchůdkyň je foliována i paginována. Opět jsou zde chyby a některá folia se opakují.⁶⁵⁶ Prvních 14 listů zachycuje neúplný rejstřík. Další rejstřík nalezneme na konci knihy, je menšího formátu na samostatných listech.

Základní časová vrstva smluv pochází z let 1619–1690 a jednotlivé vklady se svým obsahem shodují se zápisy ve starších knihách. Na prvním foliu nalezneme nejstarší záznam ze 17. června 1619, a to prodej mydlářovské role Annou, manželkou Matouše Zástěry, Václavu Koliatovi za 310 kop míšeňských.⁶⁵⁷ Nejmladší zápis pochází až z 18. března 1690 a je jím trh mezi Janem Václavem Cikánem a Mikulášem Potlukou o kus role.⁶⁵⁸ Nejmladší přípis je z roku 1713.⁶⁵⁹ Z předbělohorských písařů do knihy psal Jan Andrle. V téže době bychom zde našli rukopisy dalších dvou osob, které se shodují s některými záznamy z předchozí trhové knihy.

⁶⁵¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 145v.

⁶⁵² Tamtéž, fol. 325r.

⁶⁵³ Tamtéž, fol. 218r.

⁶⁵⁴ Tamtéž, fol. 27v–28r.

⁶⁵⁵ Tamtéž, fol. 29–35r.

⁶⁵⁶ Například folia 36, 47, 51–54.

⁶⁵⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1619–1713, fol. 1. V knize se nacházejí také dvě trhové smlouvy z roku 1618. Vzhledem k tomu, že jsou umístěny až na foliu 12 a jejich propojení s třetím trhem je na témž foliu z roku 1612, byly s největší pravděpodobností do knihy vloženy retrospektivně.

⁶⁵⁸ Tamtéž, fol. 819v.

⁶⁵⁹ Tamtéž, fol. 648r.

Registra zápisná

Finančních pohledávky měšťanů byly v českých městech evidovány v knihách obligací. Tuto oblast v královédvorské kanceláři částečně pokrývaly trhové knihy. S největší pravděpodobností do nich nebyly zaznamenány všechny dluhy, protože zápisy o dluzích reprezentují pouze menší část vkladů. Z toho důvodu je nutné přistupovat obezřetně ke zmínce v zápisu Petra Kárníka z 30. září 1577: „*Jakož jest se Petr Kárník, že by do některé kopy grošů českých na mlejně Hořením při tomto městě obecním jmíti měl, potahoval i ačkoliv takové spravedlnosti jeho nic jest se vyhledati nemohlo...*“⁶⁶⁰ Uvedený dluh mohl být totiž evidován v trhové knize. Trh Petra Kárníka se zde skutečně nachází, ale až z roku 1580.⁶⁶¹

Určující informací pro nás se stává poznámka o splátce Alžběty Jelínkové za statek koupený od Jana Luňáka z 28. listopadu 1575: „*Václav Strniště 3 kopy spravedlnosti její, jakž registra zápisná ukazují, vyzdvihl.*“⁶⁶² V návaznosti na to můžeme říct, že před rokem 1575 se v královédvorské kanceláři vedla dlužní registra. O specializované knize obligací nemáme žádné zmínky.⁶⁶³ Další informaci o tomto typu knih nalezneme také v misivu císařského rychtáře Matěje Čížka z roku 1593, kde se zmiňují rejstříky dluhů.⁶⁶⁴

Knihy svatebních smluv

Sňatek byl a stále zůstává jedním z nejdůležitějších okamžiků v životě každého jedince. Významným pramenem pro dějiny každodennosti se v tomto okruhu stávají knihy svatebních smluv. Pro období do Bílé hory se dochovalo několik exemplářů například v Hradci Králové,⁶⁶⁵ Novém Bydžově⁶⁶⁶ či Jičíně.⁶⁶⁷ Pro Dvůr Králové máme k dispozici až *Knihu svatebních smluv z let 1731–1753*.⁶⁶⁸ Kdy se tento typ pramene začal v královédvorském prostředí vést?

⁶⁶⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol 398v.

⁶⁶¹ Tamtéž, 245v.

⁶⁶² Tamtéž, fol. 12r.

⁶⁶³ Prvním dochovaným pramenem tohoto typu je až městská kniha obligatorní z roku 1724. SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Kniha městská obligatorní „Citronové barvy“ z let 1724–1794, inv. č. 79, kn. 69.

⁶⁶⁴ NA, SM, inv. č. 94. sign. 9.

⁶⁶⁵ Barbora FIŠEROVÁ, *Hradečtí měšťané z pohledu kšaftů a svatebních smluv v letech 1612–1680*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2010.

⁶⁶⁶ Obecně ke stavu dochování tohoto typu pramene ve východočeských věnných městech: Blanka VLČKOVÁ, *Knihy svatebních smluv východočeských věnných měst a jejich vývoj do roku 1620*, bakalářská práce, FF UHK, Hradec Králové 2016.

⁶⁶⁷ Kateřina JEŽKOVÁ, *Knihy svatebních smluv na Jičínsku (Diplomatický rozbor dochovaných pramenů z předbělohorské doby)*, bakalářská práce, FF UHK, Hradec Králové 2016.

⁶⁶⁸ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Kniha svatebních smluv 1731–1753, inv. č. 69, kn. 59.

O smlouvách svatebních máme různé zmínky ve společných vzdání manželů evidovaných v dochovaných trhových knihách.⁶⁶⁹ Nicméně smlouvy mohly mít formu listiny a nemusely být vloženy do městských knih. Jako první náznak se jeví nejstarší zápis v královéhradecké knize svatebních smluv, kde nalezneme smlouvu z roku 1557 Mistra Štěpána Kotoula s Magdalenou, dcerou po nebožtíku Petru Machovi. V přípisu stojí zapsáno, že smlouva je opisem výpisu od práva Dvora Králové.⁶⁷⁰ Tato informace by mohla ukazovat na knihu svatebních smluv, pokud se ovšem nejednalo o svatební smlouvu ve formě listiny, protože nutně se musíme ptát, proč by svatební smlouva z roku 1565 mezi Janem Vodičkou, zastupujícím dceru Annu, a Matyášem Litoměřickým byla vložena do trhové knihy namísto knihy svatebních smluv.⁶⁷¹

Vedení specializované knihy definitivně potvrzuje zmínka ve smlouvě o dědictví mezi Kateřinou, vdovou po Pavlu Trubačovi s poručníky své dcery Anny z 20. května 1592, kde se uvádí: „i níž také nadepsaní prostředci a smlouvcové váživše to, že proti smlouvám svatebním knihami města Dvoru a projitím času utvrzení.“⁶⁷² V trhových knihách tato smlouva zachycena není, je patrné, že musela být vložena do specializované knihy, kterou dnes již nemáme k dispozici. Pavel Trubač zasedal v městské radě od roku 1584.⁶⁷³ Nevíme, zda v té době byl již ženatý, protože první zápis, kde vystupuje s manželkou Kateřinou, je až z roku 1590.⁶⁷⁴ Z uvedeného můžeme vyvodit, že nejpozději na konci 80. let 16. století vedla královédvorská kanceláře pro evidenci svatebních smluv specializovanou knihu. Svou roli zde mohlo hrát vydání *Práv městských*, kterými se nařizovalo stvrzení svatebních smluv městskými knihami do šesti neděl od uzavření sňatku.⁶⁷⁵

Kšaftovní kniha z let 1571–1720

Kniha testamentů,⁶⁷⁶ pro kterou předbělohorští písaři užívali název *Kniha městská kšaftovní bílá*,⁶⁷⁷ má rozměry 20 x 31,5 cm. Její původní desky s tkanicemi jsou zdobené

⁶⁶⁹ Například: SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 48r, 87v, 94v.

⁶⁷⁰ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 214.

⁶⁷¹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 313.

⁶⁷² SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 29v.

⁶⁷³ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 183r.

⁶⁷⁴ Tamtéž, fol. 370r.

⁶⁷⁵ „Smlouvy svadební vedle starobylého pořádku v šesti nedělích pořad zběhlých ode dne snění manželského knihami městskými ať se stvrzují.“ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 136.

⁶⁷⁶ Podobně jako knihy svatebních smluv jsou také knihy testamentů oblíbeným tématem historiků. Uveďme příkladem: Jana STEJSKALOVÁ, *Kšaft jako pramen pro studium úrovně měšťanských domácností*, *Opera Historica* 1, 1991, s. 74–80; Kateřina JÍŠOVÁ – Eva DOLEŽALOVÁ (edd.), *Pozdně středověké testamenty v českých městech: prameny, metodologie a formy využití: sborník příspěvků z konference uspořádané 30. listopadu Archivem hlavního města Prahy a Historickým ústavem Akademie věd České republiky*, Praha

květinovými a figurálními motivy světců a jiných biblických postav s vyraženým názvem knihy kšaftovní. Stejný název nalezneme také na titulní straně, která není v dobrém stavu. V horní části stránky se nachází poznámka o moru s chronogramem: „*Léta 1582 mor v Čechách veliký byl. ReX DeVs noster IVste pVnlt genVs mortaLe.*“ Ve spodní části nalezneme ještě tři přípisy, které jsou kvůli poškození špatně čitelné.⁶⁷⁸ Vypovídají o nevyhnutelnosti smrti. První neofoliováný list je menšího formátu než zbytek knihy. Foliace je dvojí, původní (první sedm folií označených A1–7, poté římské číslice) a novodobá (od fol. 126).⁶⁷⁹ Celkem má kniha 271 folií. V knize jsou zapsány téměř výhradně kšafy, výjimkou je několik smluv o dědictví v řádu jednotek a tři rozdíly.

U většiny testamentů nalezneme tři data.⁶⁸⁰ První z nich odpovídá dni uzavření kšaftu, druhý *publicatio testamenti*, tedy jeho přečtení a vyhlášení, a třetí stvrzení. Období mezi vyhlášením a stvrzením, přesně šest neděl, sloužilo k tomu, kdyby někdo chtěl proti kšaftu vznést odpor.⁶⁸¹ V praxi ovšem vždycky nedocházelo k dodržení této lhůty a byla krácena, a to i po kodifikaci městského práva.⁶⁸² Jako příklad můžeme uvést kšaft Mikuláše Křížovského, mezi jehož přečtením (5. října) a stvrzením (10. října) uplynulo pouhých pět dní.⁶⁸³ Upozorníme, že kromě měšťanů byly v knize evidovány také kšafy některých vesnických obyvatel.⁶⁸⁴

Pravděpodobně se jedná o třetí nebo čtvrtou kšaftovní knihu královédvorské kanceláře, protože víme, že mezi lety 1506–1520 byla vedena její, dnes ztracená

2006; Pavla JIRKOVÁ, Jihlavské testamety na přelomu 16.–17. století: prameny pro dějiny rodinných struktur, historickou demografii a sociotopografii, SAP 60/1, 2010, s. 3–239; Barbora FIŠEROVÁ, *Nejstarší dochované testamety vysokomýtských měšťanů z let 1574–1696: k některým aspektům měšťanského života v raném novověku*, VSH 34, 2018, s. 39–63; Katalin SZENDE, *From Mother to Daughter, from Father to Son? Intergenerational Patterns of Bequathing Movables in Late Medieval Bratislava*, Annual of Medieval Studies at the CEU 7, 2001, s. 209–232; Jakub WYSMUĚK, *History of Wills. Testators and Their Families in Late Medieval Krakow. Tools of Power*, Brill 2021.

⁶⁷⁷ „[...] kdež předkem čten jest kšaft téhož Zikmunda Hatavůza knihami měšťskými kšaftovními bílymi pod literou A1 stvrzený“ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 358r.

⁶⁷⁸ „*Esto memor mortis cum hi[...] corpore fortes, mors stat ante fores [...] dico conige mores. Vive memor l[.]jthi [...] vitare pericla. Nemo potest mo[...] spicula nemo fugit.*“ Třetí citát je téměř setřený.

⁶⁷⁹ Stejně jako u předchozích knih je nespolehlivá a některá folia se opakují, např. 77, 210.

⁶⁸⁰ Není uvedeno u všech. U některých pouze datum sepsání, u jiných sepsání a pak až stvrzení.

⁶⁸¹ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 158.

⁶⁸² Krácení lhůty nebylo v souladu s Právy měšťskými: „*Jestliže by pak hned po vyslyšení kdo žádal za stvrzení toho kšaftu, toho žádnému dopustiti nemáte. Neb žádný kšaft dřív šesti nedělí od vyslyšení téhož kšaftu nemá tvrzen byti; aby chtěl-li by kdo tomu kšaftu odpírati, mohl to v tom času slušně učiniti podle práva.* Tamtéž, s. 159–160.

⁶⁸³ SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 27r.

⁶⁸⁴ Například kšaft Řeháka z Verdeka z roku 1578 na fol. 14, Petra Šišky z Lipnice z roku 1581 na fol. 28v–29r nebo Kryštofa st. Mencla ze Záborky z roku 1618 na fol. 132–134. Více ke specifickému postavení vesnických obyvatel v kapitole 4.5.

předchůdkyně. V předbělohorské době patřily kšaftovní knihy ve Dvoře již mezi vyhraněné a dlouhodobě vedené písemnosti. S nimi úzce souvisí **knihy inventářů**, do kterých byl zaznamenáván majetek po zemřelém. Z pozdější praxe víme, že inventáře tvořily malé sešity, do nichž byly zapisovány různé přesuny majetku, vzhledově se blížily sirotčím registrům jako soukromým pramenům, o nichž bude pojednáno níže. Tyto sešitky byly uchovávány na místě pro to určeném, které se nazývalo depozice právní, jak ukazuje výpis Jana Andrla z roku 1619 ke statku po bratrech Havlu a Janu Řehákovi z Verdeka pro Kateřinu Turkovou.⁶⁸⁵ Analýza pramenů neodhalila žádnou zmínku týkající se jejich vedení,⁶⁸⁶ ale evidování inventářů ve specializované knize musíme předpokládat. Ať už se jednalo přímo o knihy inventářů nebo například knihy sirotčí jako tomu bylo v Litoměřicích.⁶⁸⁷

Knihy sirotčí

Sirotčí agenda⁶⁸⁸ byla evidována ve dvou typech písemností. První z nich si vedli poručníci jako důkaz správného hospodaření s majetkem. V trutnovském archivu se dochoval sešitek nazvaný jako *Registra sirotčích peněz nebožtíka Jana Montána z roku 1613*.⁶⁸⁹ Z řádného vedení majetku měli být poručníci kvitováni, když pozůstalí sirotci dosáhli dospělosti.⁶⁹⁰

Z iniciativy města docházelo ke kontrole správy sirotčího majetku, přičemž tuto agendu zachycovali do sirotčích knih. Nejstarší důkaz o existenci tohoto pramene v královédvorském prostředí je zachycen v tržové knize ze záznamu splátek ke koupi statku

⁶⁸⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Inventáře pozůstalostní 1616–1740, inv. č. 147, kart. č. 34, sign. 2.

⁶⁸⁶ Knihy inventářů jsou zachovány pro předbělohorskou dobu například v Kutné Hoře. Michaela HOLUBOVÁ, *Kutnohorské knihy testamentů a inventáře do roku 1620 (Diplomatická analýza pramenné základny)*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2017. Z literatury můžeme uvést například: Jiří PEŠEK, *Pražské knihy kšaftů a inventářů: příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, *Pražský sborník historický* 15, 1982, 63–92; Marie TOŠNEROVÁ, *Berounské knihy inventářů a testamentů z předbělohorského období*, *Minulosti Berounska* 9, 2006, s. 20–38.

⁶⁸⁷ Z předbělohorských Litoměřic máme dnes k dispozici knihu sirotčí a inventářů z let 1599–1657. M. HRUBÁ, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“, s. 82.

⁶⁸⁸ Souhrnně k tématu: Pavla SLAVÍČKOVÁ, *Právní ochrana dětí v předmoderní době*, Praha 2012.

⁶⁸⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti sirotčí. Ověřování listin, inv. č. 149, kt. 37, sign. 1.

⁶⁹⁰ Příkladem uveďme kvitanci Jana Slavíka z 11. března 1596: „*Jiřík, pozůstalý syn po nebožtíkovi Tomášovi Červenkovi, v plné radě na rathauze osobně stojí, přiznal se jest, jakož jest Jan Slavík otcovským poručníkem po smrti otce a matky jeho jemu zřízený byl, jakž jeho v dětinství, tak také i statček jeho od [15]82 opatroval, peníze k sobě přijímal a zas vydával, jakž registra příjmů a vydání jedna léta [15]82 a druhá léta [15]93 založena to v sobě šířeji obsahují a zavírají, že jest mu ze všech těch příjmů a vydání podle knih městských i jinak k sobě přijatých a vydání pořádný počet na schválení pana purkmistra a rady v plné radě na rathauze učinil a jej od něho za pořádný přijal a přijímá. A poněvadž jest jeho Jiříka ne jako věrný poručník, ale jako vlastní otec slušně a náležitě jeho opatroval, na dobré a poctivé vedl a na učení dal, poděkování jest jemu z takového poručenství náležitě učinil a činí. A ze všech příjmů a vydání jeho Jana Slavíka touto kvitancí knih městských kvituje a propouští prázdna a svobodna činí na časy budoucí a věčné. Na něj se pro nic více nepotahovati a nenavracovati on sám a dědicové i budoucí jeho připovídajíc a slibujíc.*“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Tržová kniha z let 1590–1665, fol. 165.

Jana Slivoně Martinem Kuběnkou datovaným k 9. únoru 1594. V poznámce Jakuba Kuspise o manipulaci s penězi nalezneme, že více je uvedeno v registrech sirotčích list 3.⁶⁹¹ Pokud bychom pochybovali o tom, zda se jedná o soukromá registra či knihu vedenou z iniciativy města, posuneme se ke zmínce v prodeji domu Zuzany Severýnky z roku 1604 a k poznámce o splácení z roku 1604, kde stojí: „*S povolením Matěje Čížka a Klimenta Juliše, poručníků zřízených, jest z nich půjčeno Václavovi Hlouškovi s Zuzanou, manželkou jeho, 10 kop míšeňských za léto 1605 složených a Martinovi Andrlovi druhých 10 kop míšeňských za léto 1606 složených do roka pořád zběhlého pod úrok obyčejný, jakž v knihách sirotčích zapsáno stojí.*“⁶⁹²

Výše uvedené je důkazem nejen toho, že na počátku 17. století používalo město pro kontrolu nad sirotčím majetkem specializované knihy, ale také, že se ze sirotčích peněz běžně půjčovaly různé sumy nejen měšťanům ale i obci, ačkoliv to právo neumožňovalo.⁶⁹³ Ostatně těchto příkladů nalezneme v královédvorských pramenech mnoho.

Knihy přípovědí a knihy kvitancí

Zda byly ve Dvoře vedeny také **knihy přípovědí a kvitancí**, nelze potvrdit žádnou zmínkou v pramenech. Přípovědi vznášeli měšťané, kteří si nárokovali majetek někoho jiného. V první trhové knize nalezneme zaznamenané v kupní smlouvě Pavla Plečky z 29. dubna 1555 informaci: „*A na ten dluh páni úředníci mlejnští přípověď učinili pro dluh mlejnскеj. Stalo se v pondělí po svatém Jiří léta 1555 a nachází se v rejstřech starejch mlejnských.*“⁶⁹⁴ O několik let později učinil přípověď císařský rychtář Viktorin soukeník na 100 kop míšeňských po Jiříkovi Klouskovském. Tento zápis navazuje na složení zmíněných peněz Janem Klouskovským radě města.⁶⁹⁵ V druhé trhové knize jsou zapsané taktéž dvě přípovědi, které navazují na prodej nějaké nemovitosti. Doplnují je zmínky o tom, že „*s povolením pana purkmistra, pánů tato přípověď v knihy městské vložena a vepsána jest.*“⁶⁹⁶ To poukazuje, že se nejednalo o běžnou agendu zachycovanou v trhových knihách. Otázkou je, zda tedy vůbec docházelo k zachycování přípovědí do vyhraněné knihy. Přípovědi byly totiž evidovány taktéž v purkmistrovských registrech, ale vzhledem k tomu, že se do dnešní doby žádná nedochovala a usuzujeme tak z nepřímých zmínek, nemáme v tomto směru

⁶⁹¹ Tamtéž, fol. 101r.

⁶⁹² SOkA Trutnov, AMDKnl, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 404r.

⁶⁹³ Pavla SLAVÍČKOVÁ, *Sirotčí účty z prostředí královských měst. Příspěvek k dějinám účetnictví v 16. a na počátku 17. století*, FHB 35/2, 2020, s. 174.

⁶⁹⁴ SOkA Trutnov, AMDKnl, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 17r.

⁶⁹⁵ Tamtéž, fol. 160.

⁶⁹⁶ SOkA Trutnov, AMDKnl, Trhová kniha z let 1566–1613, fol.80v, 83r.

žádnou jistotu. V dalších pramenech již žádné přípovědi zapsané nejsou, což by mohlo ukazovat na jejich evidenci ve specializované knize, ale kvůli torzovitosti pramenů nemůžeme tuto hypotézu ničím potvrdit.

Podobně jsme na tom i s možnou **knihou kvitancí**. Opět nic nenaznačuje tomu, že by byla v kanceláři vedena. Jednak v trhových knihách nalezneme přípisy o splácení jednotlivých trhů, stejně jako v nich zachycených dluhů. Je možné, že potvrzení o zaplacení jiných pohledávek, jako bylo například věno, se evidovalo vždy v příslušné knize k tomu určené. Této praxi by nasvědčovalo také zapisování splátek v *Knize smluv*, pod smlouvami o dědictví.⁶⁹⁷

Podívejme se ještě na kvitance jednotlivých úředníků zaznamenané v trhových knihách. Největší pravidelnost vidíme u úředníků důchodních, ale i u nich nalezneme několikaleté pauzy, kdy zápisy o skládání účtů schází. Nejvíce patrné jsou na počátku 17. století, kdy mezi lety 1601–1605 a 1609–1615 a po roce 1616 nemáme žádné kvitance. U úředníků mlýnských jsou mezi jednotlivými záznamy i desetileté pauzy a kvitance solních úředníků máme k dispozici pouze tři z let 1561, 1608 a 1614. Z předchozího období víme, že byl tento typ zápisů zachycován také v radním manuálu. Nabízí se tedy dvě možnosti. Buď byla pro tyto kvitance vedena speciální kniha a pouze, pokud ji zrovna písař neměl k dispozici, zapsal je do trhových knih, anebo byly vedené pouze v rámci radního manuálu a do knih se vkládaly na požádání.

Knihy smluv a porovnání přátelských z let 1576–1613

Další typ specializované knihy eviduje smluvní agendu měšťanů. Stojí na pomezí soudnictví sporného a nesporného, protože část smluv do ní zapsaných, byla výsledkem soudního sporu. Kniha o rozměrech 16, 5 x 21, 5 cm opatřená novodobou vazbou nese název *Knihy smluv a porovnání přátelských všelijakejch roku 1576 založený*. Prvních šest folií zachycuje rejstřík, který však zůstal až na dvě poznámky prázdný. Původní foliace byla vedena průběžně a ke konci knihy jsou některá folia přeházená nebo se opakují.⁶⁹⁸ Novodobá foliace je zapsána až od folia 166. Kniha byla parafována v roce 1850.

Primárně bychom v knize našli ubrmanské smlouvy 1576–1613 uzavřené z důvodu nactiutrhaní. Méně početnou skupinu tvoří dohody o dědictví a nejnižší zastoupení mají spory o dluhy a majetek. Po jednom zápisu zachycuje také smlouvu o věno, o pronájmu, vyplacení

⁶⁹⁷ Například: SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha smluv a přátelských porovnání z let 1576–1613, fol. 16–18.

⁶⁹⁸ SOKA Trutnov, AMDKnL, Kniha smluv a přátelských porovnání z let 1576–1613, fol. 161–167.

zástavy, přiznání vězně nebo obeslání.⁶⁹⁹ Z předbělohorských písařů do ní zapisovali Václav Chlumecký, Jakub Kuspis Roudnický a Jan Andrlé.

S největší pravděpodobností je první knihou specializující se na tuto oblast měšťanského života, protože smlouvy zaměřující se na čest byly zaznamenávány dříve v trhových knihách.⁷⁰⁰ Když se někdo dopustil nářku na cti nebo zhanění, měl dle Koldína nařčeného odprosit těmito slovy: „*Jakž sem tebe, N., otce aneb matku tvou nařekl tímto, právě, že si byl aneb byli A. B. C. Čímž sem tobě aneb jim nespravedlivě ublížil. Prosím tebe pro Bůh, aby mi to odpustil, nebť sem řeči svou tobě aneb jim křivdu učinil a na tebe aneb na ně jsem lhal.*“⁷⁰¹ S jistými obměnami se tato varianta opravdu ve smlouvách objevuje. Uvedme si jako příklad usmíření Kateřiny, manželky Václava Svědika, s Janem, synem Václava Matouška, z 29. září 1579. Obě strany si podaly ruce a Jan Kateřinu odprosil: „*Kateřino, Václava Svědika manželko, prosím Tebe pro Pána Boha, pro Matku Boží, aby mi to, což sem koliv Tobě mluvil a řeči svou Tobě křivdu učinil, neb jsem nevěděl a nevím na Tebe nic zlého, nýbrž mám Tě a chci míti za dobrou a poctivou ženu nyní i na časy budoucí, jako tě i jiní dobří lidé mají.*“⁷⁰² K dobové praxi je nutné zmínit, že měšťané museli na urážky reagovat, protože čest byla vstupenkou do společnosti. Ostatně dokazuje to i případ Jiřího Šrámka, kterého nechtěli hrnčíři přijmout do cechu, protože mimo jiné: „*[...] souc nařčen od poctivého krejčovského, když jest chtěl promlouvat, od Fridricha Hečera, že jest zloděj, taky se jim z toho nevyvedl a mlčenejm stvrdil.*“⁷⁰³

Důležité pro nás je také zjištění, že kniha měla svou následovnici, ačkoliv ji už dnes nemáme k dispozici. Informaci o ní můžeme čerpat z opisu misivu Eliáše Petery a Jana Jámského, kteří napsali zemským direktorům na počátku roku 1619⁷⁰⁴ ohledně toho, že jim městská rada a purkmistr nechtějí umožnit vložit jejich přátelské porovnání do smluvních knih.⁷⁰⁵

4.3.2.2 *Knihy městského soudnictví sporného*

Jediným materiálem dochovaným z této provenience, konkrétně z oblasti trestního soudnictví je Smolná kniha z let 1584–1756 a několik folií register odkladů stání z roku 1574,

⁶⁹⁹ Podrobně se smluvní problematice královédvorských měšťanů a záznamům v knize smluv věnuje autorka ve studii: B. HERČÍKOVÁ, *Smlouvy královédvorských měšťanů v letech 1576–1613*, VSH 42, 2023, s. 79–114.

⁷⁰⁰ Viz s. 119.

⁷⁰¹ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 312.

⁷⁰² SOkA Trutnov, AMDKnL, Kniha smluv a přátelských porovnání z let 1576–1613, fol. 13r.

⁷⁰³ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Řemesla, inv. č. 170, kt. 70, sign. 3.

⁷⁰⁴ Přesná datace schází, ale misiv byl přijat k vyřízení 1. února 1619.

⁷⁰⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Ubrmanské smlouvy. Trestní vinění 1610–1700, inv. č. 158, kt. 51, sign. 3.

kteřá byla připojena ke knize obecních zasedání. Oběma bude věnována pozornost později. Soustřeďme se nejprve na rekonstrukci případných deperdit.

V první řadě musíme brát v potaz vedení **knih nálezů městského soudu**. Zmínku zapisování výsledků při nacházíme v *Pergamenové knize* k roku 1557: „*Jakž akta té pře v manuálu ortelním Jana Kotoule, toho času písaře radního, to vše v sobě plněji obsahují a zavírají.*“⁷⁰⁶ Název těchto soudních knih se v průběhu let proměňoval. Zřejmě záleželo na rozhodnutí radního písaře. Z roku 1617 máme k dispozici výpis z knih nálezů a jiných vejpovědí právních města Dvora Králov nad Labem. V pondělí 23. ledna 1617 rozhodla městská rada ve při mezi Albrechtem Rychnovským z Rychnova a na Kocléřově a Jiříkem Šolcem, poddaným Vladislava Rychnovského z Rychnova, ohledně nezaplacených peněz z vyšenkovaného piva.⁷⁰⁷ Tento nález se v původní knize nacházel na foliu 220. Patrně byla vedena již několik let předtím.

Samostatnou řadu v soudní působnosti města tvořily **knihy svědomí**, do kterých se zaznamenávaly výpovědi svědků k nejrůznějším soudním záležitostem.⁷⁰⁸ Z královédvorské kanceláře o vedení takto úzce specializované knihy vypovídá nález z roku 1557 o nočním lapání ryb mezi Janem starším Rodovským z Hustířan a na Neznášově a Mikulášem Křížovským v *Pergamenové knize* na fol. 52: „*Na to svědomí listovní urozených pana Petra Boreckého z Železna a na Třemešné, pana Budivoje, syna jeho, paní Kateřiny Borecké z Holohlav na Třemešné, paní Markéty z Habru a oustní registry vedený Jindřicha Holého, Matěje Horáka, Matěje kuchaře...*“⁷⁰⁹ Další zmínku nalezneme ve výpisu nálezu v již zmíněné při Albrechta Rychnovského z Rychnova a Jiříka Šolce z roku 1617, kde je zapsáno: „*svědomí jak listovní, tak knihami našimi zapsané a při právě tomto publikované.*“⁷¹⁰ Svědomí byla tedy samostatně evidována určitě od poloviny 16. století, kdy však přesně město dospělo k této potřebě, nevíme.

Povolání svědci vypovídali pod přísahou. Podle Koldínových *Práv městských* musel zvláštní přísahu pro přijímání svědectví složit také městský písař. Konkrétně se toho dotýká článek B. LIV.: „*Písař městský v jednom každém městě královském, panském aneb rytířském má býti člověk dobrý a na své cti dobře zachovalý, kterýž k přijímání svědomí má zvláštní*

⁷⁰⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 52v.

⁷⁰⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43, sign. 3.

⁷⁰⁸ Z literatury výběrově: Bohumír ROEDL, *Knihy svědomí Žatce a Loun jako pramen k dějinám městského soudnictví před Bílou horou*, FHB 7, 1984, s. 251–270; Zlata BRÁTKOVÁ, *Pražské knihy svědomí z konce 16. století*, Pražský sborník historický 31, 2000, 5–36.

⁷⁰⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 52.

⁷¹⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43, sign. 3.

*přísahu, napřed Pánu Bohu, všem svatým, králi Českému Jeho Milosti, pánům, rytířstvu, Pražanům a všem městům a království Českého obyvatelům učiniti, že všechna svědomí, kteráž od měšťan toho města i od jiných přijímati bude užívaje v tom upřímnosti a spravedlnosti, v tejnosti je, tak jakž o tom smlouva Svatováclavská vyměřuje, zachová, a žádných přípisů takových svědomí za sebou zanechávati nebude. A poněvadž takoví písaři měšťtí velikých věcí a spravedlností lidských dotýkati se mají, a jim se v přijímání svědomí všeho věřiti má, protož spravedlivá věc jest, aby k takové práci toliko lidé dobří a na cti zachovali připouštění bývali a ne jiní.*⁷¹¹ Písař měl vyslyšená svědectví zaznamenávat okamžitě a pro kontrolu či případné dodatky jej na závěr svědkovi přečíst. Samozřejmě byl vázán také mlčenlivostí, a to pod hrozbou trestu smrti.⁷¹² Nařčení, že písař zapsal svědomí nesprávně a nepoctivě, bylo vážnou urážkou na cti. Ve čtvrtek 23. listopadu roku 1606 byl usmířen radní písař Jan Andrlle s Jiříkem Veříkem z Kocbeří, poddaným Ofky Pecingarové z Bubna a na Choustníkově Hradišti,⁷¹³ protože ho v jeho nepřítomnosti nařkl, že nechtěl zapsat to, co Jiřík vypovídal. Vážnějším trestu se zřejmě Jiřík vyhnul pouze z toho důvodu, že byl v té době opilý, což se v zápise několikrát opakuje.⁷¹⁴

V trutnovském archivu se dochovalo několik svědomí sepsaných dvorským písařem Janem Andrlem z let 1612–1620. Část z nich je svázána ve složky a vypadá jako čistopisy. Mohlo by se zdát, že se jedná o fragment knihy, ale chybí zde foliace. Nepodařilo se přesně určit, k čemu sloužily. Snad se jednalo o opisy k vybraným kauzám pro další potřebu písaře. Dále bychom zde našli koncepty vzniklé zřejmě v průběhu vypovědí a několik svědomí, která do městské kanceláře došla od sousedů, například z Jaroměře⁷¹⁵ nebo Hradce Králové.⁷¹⁶ Struktura zápisů je ustálená,⁷¹⁷ například:

⁷¹¹ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 105.

⁷¹² Tamtéž, s. 105.

⁷¹³ Ofka Pecingarová z Bubna a na Choustníkově Hradišti byla manželkou Albrechta Pecingara z Bydžína a po smrti svého manžela spravovala statky za nezletilé syny. August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, Díl pátý Podkrkonší, Praha 1887, s. 79.

⁷¹⁴ SOKA Trutnov, AMDKnL, *Kniha smluv a přátelských porovnání z let 1576–1613*, fol. 148–149.

⁷¹⁵ Svědomí je vydáno pro Jiříka Dluhošku ze Dvora Králové ve sporu s Jiříkem Košťálem o svobodný tok vody. Přesný rok vydání nevíme, protože list je po okraji ohořelý. Sepsáno bylo Janem Pacovským, mladším písařem radním. SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, *Vyšetřování trestní 1612–1737*, inv. č. 160, kt. 53, sign. 3.

⁷¹⁶ Svědomí je vydáno pro potřeby rytíře Věňka Bukovského z Hustiřan a na Červených Poličanech proti Matyáši Beránkovi, kameníku, rodiči ze Starého Města pražského o podvod 80 kop míšeňských za víno. Sepsal jej 21. srpna 1620 hradecký radní písař Daniel Therminus ze Zhoře. Tamtéž, sign. 4.

⁷¹⁷ Práva městská nařizují přesné znění zápisu v artikulu B. XLII.: „Svědomí toto ku potřebě N. proti komukoli a kterýmkoli osobám aneb osobě kdy a kdekoli podle práva pro budoucí paměť pro smrt i jiné nebezpečnosti svědků vedení s milostivým od práva povolím léta etc. a dne etc. přijato jest.“ (*Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 101.

„Ku potřebě pana Jana Capelle: Proti Jiříkovi Šudovi a Lidmile, manželce jeho, o dluh 17 kop grošů českých za víno jemu od nebožtíka Jiříka Ptáčka podle oučtu zůstalých.

Pan Matěj Čížek a pan Jan Nymburský sneše se v pamětech svých a přijavše to na povinnosti své konšelské svědčili: Toho povědomí jsme, že jest se smlouva a oučet stal mezi panem Janem Capelli a nebožtíkem Jiříkem Ptáčkem o dluh jemu panu Janovi Capellovi za vína zůstalý, po kterémžto oučtu nebožtík Jiřík Ptáček dotčenému panu Janovi Capellovi 17 kop grošů českých jest zůstával a jej na tři termíny dáti a odvésti měl tak, jakž zápis knih aneb registr purkmistrských města tohoto Dvoru nad Labem to v sobě plněji obsahuje. Však dal-li jest nebožtík Jiřík Ptáček nad dotčenému panu Janovi Capellovi na týž dluh co, o tom my vědomosti žádné nemáme. Více nevíme.

Actum v úterý památný sv. Antonína léta Páně 1612.⁷¹⁸ Při závazku byli dva konšelé přísežní pan Ondřej Vejvoda a pan Řehoř Javornický.⁷¹⁹

Lze si povšimnout, že ne pokaždé se zápis svědomí udál na radnici. Někdy písař spolu se dvěma přísežnými odcházeli mimo město a tehdy pod příslušnými zápisy nalezneme poznámku, že od mu od cesty náleží 1–3 groše české, zřejmě dle vzdálenosti.⁷²⁰

Registra odkladů stání

O zlomku register odkladů stání z roku 1574 bylo pojednáno v části věnované registrům obecního zasedání. Nicméně na tomto místě můžeme doplnit, že jejich vedení bylo dlouhodobou záležitostí, jak potvrzuje výpis z roku 1618 z *radního rejstříku odkladů při rychtářských*.⁷²¹ Tento pramen ukazuje jednak na dvojí evidenci sporů, a to při městské radě a zřejmě i v rychtářských registrech. Výpis je pro nás zajímavý i z paleografického hlediska, protože byl pořízen roku 1618 Gabrielem Svěchinem z Paumberka, v té době druhým radním písařem Hradce Králové,⁷²² ale měšťané, o kterých vypovídá, jsou ze Dvora Králové a setkáváme se s nimi i v jiných dochovaných dobových pramenech. Všechny zápisy se týkají nářků na cti a různých výtržností mezi Annou a Jiříkem Dluhoškovými a Mikulášem a Mandalenou Skleničkovými. Pouze v jednom případě se objevuje i Dorota Koliatka.

⁷¹⁸ 17. ledna 1612.

⁷¹⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Vyšetřování trestní 1612–1737, inv. č. 160, kt. 53, sign. 1.

⁷²⁰ Jako příklad lze uvést svědomí ve sporu mezi Eliškou Rychnovskou z Janovic a na Kocléřově a Kryštofem Krauzem o nezaplacení sukna. Pro některá svědomí se vydal písař do Kocléřova a tehdy je zde uvedeno: „*Dáno mi od chůze cesty 2 groše.*“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Vyšetřování trestní 1612–1737, inv. č. 160, kt. 53, sign. 2.

⁷²¹ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti sporů civilních 1611–1724, inv. č. 150, kart. 38, sign. 6.

⁷²² J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 177–178.

Je možné, že město požádalo Hradecké o radu při řešení tohoto sporu a písař si udělal výpis, aby si celou kauzu zpřehlednil.

Smolná kniha z let 1584–1756

Útrpné právo a výslechy náležely k pravomocím městského rychtáře. Z této sféry vznikaly tzv. smolné knihy, zachycující útrpná vyznání při výsleších.⁷²³ Města, byla-li dostatečná agenda, zřizovala speciálního písaře, který se nazýval krevní. Dle Koldínova zákoníku musel složit zvláštní přísahu a náplň této profese mu neměla být újmou na cti.⁷²⁴ V menších městech si nemohli dovolit platit zvlášť pozici krevního písaře, a proto na jeho místě pracoval radní písař nebo písař rychtáře.⁷²⁵ Nejinak tomu bylo i v případě Dvora Králové.

Z let 1584–1756 se v královédvorském archivu dochovala smolná kniha o rozměrech 21,7 x 16,5 cm. Dnes je opatřená novou koženou vazbou, ale před konzervací v roce 1980 byla pouze v papírových deskách, které jsou dnes její součástí. Kniha je foliována i paginována. Původní foliace se nachází v horní části. Novodobá v pravém dolním rohu a paginace v pravém horním rohu. Dle foliace⁷²⁶ a některých nekompletních zápisů víme, že je dochovaná torzovitě. Vzhledem k úpravě zápisů se můžeme domnívat, že se jedná o čistopisy, tedy že výslechy byly zachyceny nejprve v nějakých registrech a až poté přeneseny do smolné knihy.

Do roku 1620 jsou zde zachycena nejen vyznání vězňů, ale i trhové smlouvy o katovnu. První je z roku 1598 a Pavel Grameš se v rámci ní zavazuje pod trestem ztráty hrdla: „*jak ku panu purkmistru, pánům, starším obecním, tak k jednomu každému z obce této pokojně, vážně a náležitě se chovati.*“⁷²⁷ Po roce 1620 se do knihy zaznamenávaly jen koupě a směny katovny.

⁷²³ Hrdelní soudnictví a smolné knihy patří mezi oblíbená témata českých historiků mnoho let. Výběrově můžeme jmenovat: Vilém KNOLL, *O smolných knihách chebských*, Právněhistorické studie 40, 2009, s. 393–409. Petr KREUZ, *Stav a perspektivy vydávání smolných knih a příbuzných pramenů k dějinám hrdelního soudnictví v českých zemích*, in: Ludmila Sulitková (ed.), *Stav a perspektivy zpřístupňování středověkých a raně novověkých městských knih*, Ústí nad Labem 2010, s. 213–240; Jindřich FRANCEK, *Pardubické smolné knihy 1538–1626*, Pardubice 2016.

⁷²⁴ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), T. IV. – V., s. 335–336.

⁷²⁵ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 151.

⁷²⁶ Například uveďme, že po foliu 2 následuje 7.

⁷²⁷ SOA HK, SOka Trutnov, AMDKnL, Smolná kniha z let 1584–1756, inv. č. 21, kn. 11, fol. 33r.

4.4 Listiny, listy a spisový materiál

Věnujme nejprve naši pozornost **písemnostem v listinné formě**. Vedle klasických listin pod velkou pečeti zlistinění bývalo velmi často využíváno pro různé smlouvy. Po vydání *Práv městských* byl obligatorní zápis v městských knihách,⁷²⁸ přesto můžeme předpokládat, že nadále docházelo i k emisi smluv. Vedle **smluv trhových** se mohlo jednat také o **smlouvy svatební**, ve kterých purkmistr s radou zastupovali nastávající nevěstu jakožto jejich poručníci po smrti otce. Příkladem je dochovaný koncept smlouvy z 28. května 1590 mezi purkmistrem s konšely, zastupujícími Reginu, dceru po Šimonu Hlinkovi, a Martinem, rychtářem kohoutovským z Kohoutova.⁷²⁹ Na začátku smlouvy stojí datace následovaná narací, která uvádí také strany, mezi nimiž dochází k uzavření smlouvy. Poté přichází na řadu dispozice, v níž jsou rozebrány podrobně podmínky uzavíraného sňatku a na konci stojí svědci. Zcela schází koroborace.

Podobnou skladbu mají také **smlouvy finančního charakteru**. V *Pergamenové knize* se nachází opis kontraktu z 13. července 1551 o 1400 kop míšeňských mezi dvorskou radou a měšťanem Petrem Šarounem. Kromě věřitele a dlužníků při uzavření byli také svědci, a to jak z řad šlechty, tak měšťanů: Jan starší Rodovský z Hustířan a na Neznášově, Mikuláš Pecingar z Bydžína a na Hradišti, Pavel Valš z Jaroměře a Josef Bárta, písař purkrabství Hradeckého kraje, kteří ke smlouvě připojili své pečeti.⁷³⁰

Použití pečeti nebylo nutné při zlistinění právního aktu formou **řezané cedule**. Z královédvorského prostředí máme kromě četných odkazů v městských knihách dochovaných také několik originálů, vždy ale pouze jednu část z původního celku. Jako příklad můžeme uvést řezanou ceduli zlistiněnou 24. dubna 1612 na dluh Pavla Roubala ve výši 50 kop míšeňských půjčených od Jana Martince a jeho ženy Anny. Přímo je zde zapsáno:

⁷²⁸ Například pro trhy: „*Kdož by grunt aneb jiný statek městský komu trhem prodal, má mu zápisem kněh městských takového trhu a prodaje pojistiti a grunt aneb statek takových do kněh městských jemu vložit; protože všelijací trhové gruntův městských jinak k pořádnému stvrzení nepřicházejí nežli toliko zápisy kněh městských aneb pořádnými a stvrzenými od práva kšafy aneb smluvami svadebními, když by smouvy takové do kněh městských pořádně vešly, jakž o tom F.XXIV. položeno jest.*“ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUSA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 214. Ačkoliv z uvedeného zřetelně vyplývá povinnost prodávajícího nechat trh zapsat do městských knih, trh Simeona Šilhana z roku 1584 ukazuje, že ne vždy k tomu také došlo. Simeon Šilhan koupil od městské rady dům v Kostelní ulici se zahradou a loukou po Havlu Rozumovi za 241 kop míšeňských, ale nebyly zde zapsány všechny podmínky trhu. Problém nastal, když se o čtyři roky později o svá práva přihlásila Jana, pozůstalá dcera Havla Rozuma a manželka Martina Bischofa. Nakonec došlo k uzavření smlouvy mezi Simeonem Šilhanem a Janiným manželem Martinem a původní trh byl doplněn poznámkou: „*Nedbanlivostí Simeona Šilhana nepřišel zouplna ten trh k zápisu, protože učinil smlouvu s manželem pastorkyně své tuto*“. SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 178r.

⁷²⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Listiny až do r. 1600. Patenty císařské, inv. č. 127. kt. 1, sign. 5.

⁷³⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 50r.

„A že se tomu tak, jakž se nadpisuje, ode mě zadosti stane, na držení a pro lepší jistotu toho zděláni jsou mezi nimi tyto cedule, z nichž jedna za věřiteli mými a druhá za mnou, jistcem, zůstávají.“⁷³¹ Ke stylizaci listiny lze říct, že na začátku stojí intitulace („*Já Pavel Roubal, měšťtín města Dvoru nad Labem*“), po které následuje promulgace („*známo činím těmito cedulemi řezanými*“) s narací a dispozicí, kde jsou uvedeny i konkrétní splátky. Celý text uzavírá datace. Ceduli sepsal i podepsal radní písař Jan Andrlé.

Jiným způsobem pojištění dluhu mohly být listiny nazývané **jistoty**, v nich dlužníci potvrzovali výši sumy a zavazovali se k jejímu zaplacení věřiteli.⁷³² Z královédvorské produkce se žádná jistota nedochovala, ale o jejich používání vypovídá opis misivu blíže neurčené ženě z 27. května 1615: „*Podle toho Vám přejištění jistoty na jeden tisíc kop míšeňských za obcí naší zůstávající schválně odsíláme, že nám zase předešlou jistotu po vyslaným tomto našem odešlete, žádáme.*“⁷³³ Jednotlivé splátky mohly být evidovány na dorzu opisů jistin, jak můžeme vidět u opisu jistoty na 1600 kop míšeňských, které půjčili Dvorští císaři.⁷³⁴

Pokud byla pohledávka nebo její část dlužníkem splacena, zpravidla dostal jako potvrzení **kvitanci**. Jak dokládají četné zápisy v trhových knihách, kvitance nemusela být vždy vydána jako důkaz umoření dluhu, ale jednoduše jako potvrzení o nějaké činnosti, například řádný výběr berně.⁷³⁵ První variantu máme doloženou v opise v *Manuálu listovním* z 6. ledna 1601, kdy Dvorští vydali potvrzení na zaplacení bezúročné půjčky 100 kop grošů míšeňských, které roku 1595 půjčili panovníkovi. Z koroborace víme, že k originálu nechali přitisknout menší pečeť. Její znění bylo následující:

„*My purkmistr a rada, starší obecní i všeckna obec města Dvoru nad Labem oznamujem tímto listem, jenž kvitancí slove, vůbec přede všemi, jakož jsme Jeho Milosti císařské jakožto králi českému, pánu panu našemu nejmilostivějšímu, k milostivému jeho zalíbení jednoho sta kop míšeňských léta Páně 1595 do tří let pořad zběhlých bez úroku podání zapůjčili, že jsme na místě Jeho Milosti císařské jakožto krále českého našeho nejmilostivějšího dotčených jedno sto kop míšeňských od urozeného pana Václava Pergera z Altemperku, Jeho Milosti císařské vejběřčího posudného zvoleného v kraji Hradeckém, zcela a zouplna přijali a z nich na místě Jeho Milosti císařské, pána pana našeho nejmilostivějšího, pana Václava Pergera*

⁷³¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Listiny soukromopravné s vyjmutím trhů 1608–1787, inv. č. 156, kt. 48, sign. 3.

⁷³² J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 257.

⁷³³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé finanční 1611–1700, inv. č. 178, kt. 80, sign. 5.

⁷³⁴ Tamtéž, sign. 11.

⁷³⁵ Viz podkapitola věnovaná trhovým knihám s. 115–123.

*sami od sebe i budoucích našich kvitancí touto kvitujeme. Čehož pro lepší jistotu a důvěrnost pečeť menší města Dvoru nad Labem k této kvitanci vědomě přitisknouti jsme dali. Již datum v témž městě Dvoru nad Labem v sobotu den památný svatých Tří králů léta 1601.*⁷³⁶

Stejný typ pečeti byl užíván i pro **listy přiznávací**, které můžeme přirovnat k soudobým daňovým přiznáním.⁷³⁷ Jejich skladba je konstantní, na počátku stojí intitulace a narace, kde se uvádí, že zemský sněm rozhodl o vybrání berně. Následuje dispozice, ve které představitelé určitého města přiznávají, kolik peněz vybrali a z čeho, a listina je uzavřena koroborací s datací. Jak upozorňuje J. Vojtíšková, vzhledem k tomu, že bylo vybíráno několik různých daní, pro každou z nich byl vydáván samostatný přiznávací list.⁷³⁸ Jako příklad mohou posloužit tři vybrané dochované listy v trutnovském archivu. Prvním z nich je opis z roku 1597 reagující na sněmovní snešení, dle kterého má každý osedlý přispět ve třech termínech na vojsko.⁷³⁹ V roce 1617 vybírali berně na zaplacení dluhů císaře, a to z každého poddaného ve třech splátkách po 30 groších míšeňských. Ve Dvoře tehdy napočítali 35 poddaných a celkem zaplatili 17 kop a 30 gr. míš.⁷⁴⁰ Dle třetího listu z roku 1618 shromažďovali peníze opět na splacení některých pohledávek císaře a stavů. Tentokrát se platila daň z ryb, vína, masa, sladkého pití a páleného.⁷⁴¹

Zcela odlišný účel plnil tzv. **list mocný (plnomocný)** vydávaný městkou radou jako důkaz toho, že buď před nimi došlo k udělení plné moci od jedné osoby k druhé za účelem zastupování při právním aktu, nebo sami udělují plnou moc někomu, aby jednal v jejich zastoupení. První případ opisu mocného listu z 13. února 1601 se dochoval v *Listovním manuálu* na foliu 63:

„My purkmistr a rada města Dvora nad Labem oznamujem tímto listem obecně přede všemi, že Markéta, na onen čas Jiříka Votmárka a již Martina Perníkáře, souseda našeho, manželka k tomu jest dobrovolně před úřadem purkmistrským našim osobně to již přiznala, že téhož Martina perníkáře, manžela svého, k vyzdvihování, prodávání, kvitování i odevzdání spravedlnosti jí v městečku Hořicích na gruntu Martina Jedličky náležité a s tím se všim

⁷³⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, inv. č. 124, kn. 114, fol. 93r.

⁷³⁷ K tomuto typu pramene například: Jiří RADIMSKÝ, *Daňové přiznávací listy moravských stavů a měšťanstva z let 1583–1602, 1618–1623*, Vlastivědný sborník moravský 2/5, 1947, s. 220–222; Tereza DLESKOVÁ, *Nástin pečetní praxe koncem 16. století na příkladu přiznávacích berních listů olomouckého kraje*, in: Jiří Brňovjak – Petr Elbel (edd.), *Sigilla – arma – monetae: sborník příspěvků k 70 narozeninám profesora Tomáše Krejčíka*, Brno – Ostrava 2021, s. 109–116; Táž, *Užití sekretní pečeti v raném novověku. Koroborační formule přiznávacích berních listů a realita pečetní praxe*, Genealogické a heraldické informace 26/41, 2021, s. 131–140.

⁷³⁸ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 259.

⁷³⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Listiny až do r. 1600. Patenty císařské, inv. č. 127. kt. 1, sign. 88.

⁷⁴⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé finanční 1611–1700, inv. č. 178, kt. 80, sign. 9.

⁷⁴¹ Tamtéž, sign. 10.

nejinak, než jakoby toho všeho sama osobně přítomna jsouc učiniti mohla, učinění tímto listem plnomocně zmocňuje zisku i k ztrátě. Na potvrzení toho pečeť menší městskou naši k tomuto plnomocnému listu dali jsme vědomě přitisknouti. V úterý po památce sv. Školastiky léta Páně 1601.⁷⁴² Jak již bylo řečeno, mocné listy byly ukládány v purkmistrovské truhlici na radnici.⁷⁴³ Druhý typ mocného listu se zachoval v originále a jeho skladba je obdobná. Městská rada jím vysílá 8. září roku 1619 do Hradce Václava Koliata kvůli nařízení a napomenutí komisařů Hradeckého kraje.⁷⁴⁴

Do oblasti mezilidských vztahů zasahovaly také **listy zachovací** a **listy o řádném chování**. Obě písemnosti zajišťovaly svým obsahem bezúhonnost a čest osob, pro něž byly vydané. Zachovací list dokládal manželský původ a počestný život. V trutnovském archivu jsou dochované zejména došlé zachovací listy do roku 1620.⁷⁴⁵ Druhý typ, list o řádném chování, jak sám název napovídá, prokazoval, že jeho držitel jednal vždy poctivě a nečinil nic, co by mu mělo být ke škodě na cti. Příkladem může být list vydaný městskou radou 6. března roku 1600 pro řezníka Martina Tluku a jeho ženu Zuzanu.⁷⁴⁶ K oběma písemnostem se připojovala menší městská pečeť.

Podobného významu nabýval tzv. **posport (pas)**. Ačkoliv nemáme přímý důkaz o tom, že by jej královédvorská kancelář vydávala, lze to předpokládat. Posport sloužil jako doporučující dopis v budoucím povolání, pokud se některý z městských úředníků rozhodl odejít do jiného města nebo panství. Příkladem je již zmíněný posport pro písaře Tomáše Libivského z roku 1579.⁷⁴⁷

Poslední písemností byly **listy svědečné neboli svědomí**. O jejich používání vypovídají přijatá svědectví, o kterých bylo pojednáno v podkapitole o soudních knihách.⁷⁴⁸ Uvedené písemnosti mohly být vydány v originále anebo časem či z různých příčin mohlo být od úřadů či města požádáno o vydání tzv. **vidimusů**, které měly stejnou právní váhu jako originály. Vidimovací praxi dokazuje opis misivu Jaroměřských z 1. srpna 1609, kde Dvorské žádají o kvitance od berníků: „*Vaše Opatrnosti přátelsky i také sousedsky žádáme, že nám vidimus*

⁷⁴² SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, inv. č. 124, kn. 114, fol. 63.

⁷⁴³ Srovnání viz s. 93.

⁷⁴⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti různé, inv. č. 192, kt. 99, sign. 1a.

⁷⁴⁵ První opis zachovacího listu z produkce královédvorské kanceláře pochází až z roku 1622. Sepsal jej radní písař Jan Andrlé dne 29. října a byl vydán pro Jana Juliše. SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Křestní listy. Listy o poctivém zplození. Vysvědčení různá, inv. č. 191, kt. 98, sign. 16.

⁷⁴⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, inv. č. 124, kn. 114, fol. 16.

⁷⁴⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Listiny až do r. 1600. Patenty císařské, inv. č. 127, kt. 1, sign. 5.

⁷⁴⁸ Viz s. 131–133.

*příležitost kvitanci upečetěné pod pečeti Vaší Opatrnosti městskou panu písaři Vašemu opatrnému radnímu vydati a nám ji zase neporušenou při tomto poselství odeslati ráčíte.*⁷⁴⁹

Kromě listin vydávala královédvorská kancelář také **písemnosti mandátní formy**, které se odlišují zejména jinou dobou platnosti, respektive jejich časová platnost je omezená. Do této skupiny řadíme celou řadu různorodých pramenů dotýkajících se mezilidských i institucionálních vztahů, které spojuje to, že jsou vydány ve formě listů otevřených.

S odlišným záměrem vydávala městská rada **listy věřící**, kterými potvrzovala pravdivost informací v určitých záležitostech. Z předbělohorské doby se zachovaly dva koncepty tohoto typu pramene. V jednom případě je nazýván listem věřícím, v druhém listem věřícím fedrovním. Oba listy mají podobnou náplň bez ohledu na název, tedy verifikovat tvrzení držitele. Oproti tomu v hradecké kanceláři vydávali listy fedrovní, aby jejich držitelé mohli odejít za prací nebo žebrot.⁷⁵⁰ Stylizaci věřícího listu si ukážeme na příkladu Jana Špringera:

„List věřící s koňmi do Uher

*My purkmistr a rada města Dvora nad Labem oznamujem tímto listem obecně přede všemi, že podle jistého Jeho Milosti císařských pánů presidenta a rady zřízené komory v Království českém poručení, jehož datum na Hradě pražském v středu po Svátosti léta šestnáctistého prvního⁷⁵¹ ted' tohoto, Jana Špringera jinak Doskočila, spoluobyvatele našeho, se dvěma koňmi hodnými a dobrými, s nádobím formanským do Vídně proti úhlavnímu všeho křesťanstva nepříteli Turku od obce naší vypravujeme. Tomu na svědomí pečeť menší městskou naši k tomuto věřícímu listu přitisknouti jsme dali. Jehož datum v sobotu po neděli Cantate léta 1601.*⁷⁵²

Potvrzující funkci plnil i tzv. **kundšaft**, který sloužil jako stvrzenka při doručení zásilky nebo misivu. Vzhledem k jeho krátkodobému působení, bývaly velmi často po splnění svého účelu ničeny. Vzácně dochovaným originálem z trutnovského archivu je kundšaft z 28. června 1604 vydaný pro posla z české komory. Jedná se o prostý list papíru s velmi stručným sdělením dosvědčujícím přijetí psaní.⁷⁵³ Z královédvorské produkce máme k dispozici v *Manuálu listovním* koncept kundšaftu císařského rychtáře Václava Ješka z 22. ledna 1600

⁷⁴⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, inv. č. 124, kn. 114, fol. 131.

⁷⁵⁰ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 264.

⁷⁵¹ 9. května 1601.

⁷⁵² SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, inv. č. 124, kn. 114, fol. 76r.

⁷⁵³ „Ukazatel cedule, posel tento, dodal psaní Jich Milostem panu presidentu a pánům radám zřízené komory v Království českém od úřadu králedvorského dnešního dne a z poručení Jich Milostí tímto kundštoftem zatím až do dalšího té věci uvážení se vypravuje. Actum v kanceláři komory české 28. Juni Anno 1604.“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti různé, inv. č. 192, kt. 99, sign. 1.

pro českou komoru, ve kterém jim píše, že prozatím jim nemůže dát uspokojivou odpověď v příčině sirotků Jana Mrázka z Chlumce, ale již brzy se jim v této věci ozve.⁷⁵⁴

Na pomezí mezi mandáty a uzavřenými listy stojí tzv. **půhony, důhony a ohradní psaní**. Stylizací mohly vypadat jako misivy, ale vydávaly se otevřené a obsahem náleží spíš mezi mandáty. U všech tří na počátku stojí podobně jako v misivech salutace, například: „*Službu svou vzkazujem, slovný příteli náš milý*“, a schází informace o koroboraci.⁷⁵⁵ Lze si však povšimnout po komparaci s kancelářskou praxí v jiných městech, že to nemuselo být pravidlem. Pro srovnání využijeme již zmíněnou formulářovou sbírku Jana Retla a důhon vydaný v Novém Bydžově roku 1584: „*My purkmistr a rada města Nového Bydžova službu svou a všecko dobré Vaší Milosti a Vám vzkazujice, známo činíme vubec přede všemi tímto listem a zvlášt', kdež jej slyšeti náleží, že N. jinak M. pekař, syn nebožtíka M. mlynáře, soused náš, předstoupivše před nás do rady před právem, oznamoval dluhy své, komu co povinoval jest, pro někderéžto dluhy u nás v vězení čas nemále trpí a na zdraví svém ublížení a aby více vězením stěžován nebyl a o zdraví své nepřišel, jest oumyslu toho podle vyměření práv statkem svým všechněm platiti a odvésti, protož Vašich Milostí i jednomu každému, komuž jest koliv co dlužen, nahoře psanej N. tímto psaním otevřeným se v známost uvozuje a den k placení a odvodu právnímu v středu nejprv příští po datum listu tohoto se pokládá, aby všickni věřitelé na týž den u nás při právě na rathauze k přijetí toho se postavili v hodinu čtrnácte celého orloje. Toho pro důvěření pečeť naší menší městskou k tomuto listu přitištěna. Dán v Novém Bydžově v sobotu po památce Mistra Jana Husy léta etc. 84.*“⁷⁵⁶

Ohradní psaní bylo využíváno v případě vymáhání finančních pohledávek jako počátek žaloby. Ačkoliv se žádné psaní nedochovalo v originále, jejich časté používání potvrzují zmínky v misivech Dvorských. Pro ohradní psaní bylo využíváno právě formy misivu. Dne 4. června roku 1600 psali do Jaroměře, kde se vymezují proti tvrzení Jaroměřských, že by odeslali ohradní psaní, protože se vždy snaží vše nejprve řešit přátelskou cestou.⁷⁵⁷ Na tomto příkladě můžeme vidět, že na prvním místě byly vždy dobré vztahy se sousedními měšťany. Pokud ovšem nestačilo upozornění, přistupovalo se k vydání právě ohradního psaní, jak vidíme na misivu do Nového Města pražského: „*poněvadž na psaní přátelské od práva našeho ku právu Vašemu v též příčině v pondělí po památce sv. Jana Křtitele léta 1600*“⁷⁵⁸

⁷⁵⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 6r.

⁷⁵⁵ Tamtéž, fol. 62v.

⁷⁵⁶ NK, sign. 27 c 67, fol. 46v.

⁷⁵⁷ „*a vohradní právní psaní nenašli jsme a nenacházíme*“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 39r.

⁷⁵⁸ 26. června 1600.

vyšlé odpovědi žádné ku právu našemu, jak od Vás, tak i od něha Jana Šťastného, kováře, v čase právním dáno není, že jest již dotčený Jan Šťastný, kovář, touž sumu 61 kop míšeňských na sebe zcela a zouplna roztáhl a té již odepříti moci nebude, a poněvadž pak od Vás výš dotčenou odpovědí na psaní ohradní naše danou jistého sročení ku právu stran pomínuto jest.“⁷⁵⁹

Právními nástroji, jak někoho předvolat před soud, byly **půhony** a **důhony**. Rozdíl mezi zmíněnými tkví v tom, že půhon byla první výzva o dostavení se k soudu s žalobou se všemi formálními náležitostmi⁷⁶⁰ a důhon opakovanou žádostí.⁷⁶¹ Opět vzhled do této praxe nám poskytují koncepty zaznamenané v *Manuálu listovním*. Jako příklad může posloužit důhon Janu Moravcovi, úředníku na Smiřicích, z 10. února roku 1601, ve kterém nejprve připomínají, že odeslali půhonné psaní tehdejšímu smiřickému úředníku Janu Khulovi, aby se ke svědomí dostavili Jan Duštov, Mikuláš Machek a Jiřík Eliáš z Hustířan. Jelikož tak neučinili, mají přijít „v pátek po památce sv. Valentina nejprve příštího⁷⁶² hodin šestnácte pod pokutou v dotčeném půhonu položenou. Dotčeným osobám důhonem tímto jmenujem a pokládáme, čímž je spraviti moci budete“.⁷⁶³

Nejčastěji vyhotovovanou písemností v předbělohorských městských kancelářích byly **litterae clausae** čili **posélační listy**. Ačkoliv patřily mezi nejvíce užívané písemnosti, kvůli svému pomíjivému obsahu jsou dnes dochovány velmi torzovitě.⁷⁶⁴ Jejich opisy nalezneme nejčastěji v registrech a kopiářích. Jak již bylo řečeno, královédvorské misivy se zachovaly zejména v *Manuálu listovním z let 1587–1636*. Skladba misivů je ustálená. Vždy začínají salutací s oslovením adresáta: „Službu svou vzkazujem slovutné opatrnosti, páni přátelé a sousedé naši zvláště milí, zdraví a jiného všeho dobrého přejeme[...]" Oslovení se lišilo podle toho, do jakého stavu příjemce patřil. Oslovení „slovutné opatrnosti“ bylo určeno pro městský stav, „urozený pane“ pro pány, „urozený a statečný pane rytíři“ pro rytíře. Následovala narace a dispozice s příslibem, že pokud jejich žádost co nejrychleji a kladně vyřídí, podobně se jim i oni odvděčí. Na závěr byla uvedena datace.

⁷⁵⁹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 43r.

⁷⁶⁰ Jaroslav MILLER, *Citationes solares v knihách půhonných města Olomouce*, Střední Morava: kulturně historická revue 2, 1996, s. 44. Dále k této problematice: Jana JANIŠOVÁ, *Půhon jako základní procesní institut moravského zemského práva v dlouhém 16. století (Problematika tzv. půhonu zátkyne a povinnosti královských měst na příkladu města Brna)*, Brno v minulosti a dnes: příspěvky k dějinám a výstavbě Brna 30, 2017, s. 147–184.

⁷⁶¹ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 102–103.

⁷⁶² 16. února 1601.

⁷⁶³ SOKA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 62v.

⁷⁶⁴ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 267–268.

Mnohdy se mohly misivy vzácně dochovat v archivu příjemce. Jako příklad mohou posloužit dva listy ve fondu Archiv města Trutnov. Starší byl sepsán radním písařem Václavem Chlumeckým 22. listopadu 1593. Václav Ješek, primas města, píše Trutnovským, zda by se nechtěli podělit o náklady na cestu do Prahy kvůli zemské sbírce, a prosí je také o zaslání jezdeckého sedla.⁷⁶⁵ Papír je po okrajích velmi potřhaný a inkoust místy nezřetelný. Z druhé strany kolmo k textu nalezneme adresu a pod ní stopy po pečeti. Druhý misiv v trutnovském archivu je z 18. ledna 1608, ve kterém se ptají, jestli se v jejich smolné knize nachází záznam o Martinu Mylovi.⁷⁶⁶ Zapsal ho neznámý písař, s jehož rukopisem se setkáváme v jednom zápise v *Registrech obecních zasedání*.⁷⁶⁷ Adresu ale zaznamenal Jan Andrlé.

Listy, které královédvorská kancelář obdržela, byly opatřeny dorsální poznámkou s krátkým regestem a jménem purkmistra.⁷⁶⁸ Pokud se jednalo o komplikovanější záležitost, připisoval písař postupně poznámky o vyřízení dané záležitosti. Nutno však říct, že nebyl při označování vždy zcela důkladný a u některých listů poznámka schází.⁷⁶⁹

Z hlediska vývoje diplomatického materiálu je předbělohorská doba charakteristická pro pozvolný nárůst **spisového materiálu**, jehož množství bude v následujících stoletích masivně narůstat. Pokud se však podíváme na dobu 16. století, jedná se stále o celkem vzácně dochovaný materiál. Podnět k úřednímu jednání začínal suplikou nebo nějakým dotazem konkrétní osoby. Ideálně měla být žádost zapsána do podacího protokolu a označena tzv. *presentatem*, tedy datem doručení. Následně se přistupovalo k vyřízení celé záležitosti, vypracování konceptu a čistopisu.⁷⁷⁰ Celý tento proces závisel na vyspělosti kanceláře a jejím personálu. Opět na tomto příkladu můžeme vidět, že každá kancelář byla takovým vlastním mikrosvětlem. Jak takový spis mohl vypadat a co obsahoval si ukážeme na příkladu vyřízení odporu vůči kšaftu Kateřiny, manželky Jana Turky z Lipnice.

⁷⁶⁵ SOA HK, SOkA Trutnov, AMTU, inv. č. 607, kt. 15.

⁷⁶⁶ SOA HK, SOkA Trutnov, AMTU, inv. č. 485, kt. 10.

⁷⁶⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1579–1633, fol. 59v.

⁷⁶⁸ V poznámce je uvedeno: „1599 Od kněze Petra Hubky, pana faráře tejnského v příčině pana děkana zdejšího kněze Ondřeje Šele etc. Za purkmistra pana Tomáše Žlutického.“ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Dopisy k Dvorským 1606 – 1700, inv. č. 190, kt. 96, bez signatury.

⁷⁶⁹ Jako příklad můžeme uvést misiv Jaroměřských z 2. března roku 1606, se kterým Dvorským posílají výpis propozic a přípis ohledně blíže neurčené situace, ke které zřejmě na sněmu došlo. Konkrétně je zde řečeno: „[...]i také co přítom nepřítel d'ábel skrze svůj holmčí nástroj na nás města uvaliti by chtěl, čehož lstí a chytrostí svou nikoliv nedovede“ Tamtéž, sign. 1.

⁷⁷⁰ J. ŠEBÁNEK – Z. FIALA – Z. HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika*, s. 193–194.

Celou kauzu začíná dne 27. května roku 1619 obeslání zmíněné Kateřiny na Martina Andrle, Matouše Mana a Václava Řeháka, plnomocníků nařízených od městské rady, a Jakuba, Jana a Matěje, dětí po zesnulém Havlu Řehákovi z Verdeka, jejím bratru, a to v příčině kšaftovního spisu Jindřicha Řeháka z Verdeka. Vedle nich obesílá také sirotky a vdovu po Havlu Řehákovi a Jeremiáše Kašpárka, otce své neteře Doroty.⁷⁷¹ Žádost byla přijata ústní formou, písmo je velmi zběžné. Následně z 10. června téhož roku se dochoval odpor ke kšaftu, který zapsal Jiřík Stračovský. Z prvního odstavce se dozvídáme: „[...] z kterých příčin tomu spletenému a skrze zatmělému spisu na škartě od rychtáře a konšela ze vsi Verdeka pod titulem a jménem nebožtíka Jindřicha Řehákova odtudž, někdy vlastního mého bratra, sepsanému a potom teprve ku právu Vaší Milosti po šesti nedělích od actum jeho podanému místa dáti nemohu a nedávám.“⁷⁷² Z výše uvedeného vyplývá, že sepsaná ústní žádost se dělá nejprve na úrovni vesnice. Pravděpodobně ji zapsal rychtář nebo jeden z tamějších konšelů, případně mohli využít služeb městského písaře či služebníka,⁷⁷³ až poté se dostala na úroveň města. Jindřichu Řehákovi vyčítá, že jí nic neodkázal a ve své závěti myslel jenom na děti bratra Havla Řeháka, který s ním žil ve stavení. Kromě dalších věcí upozorňuje na to, že pozůstalý majetek nebyl řádně inventován. Celá záležitost je sepsána na dvojlistě, u něhož jsou patrné sklady a z druhé strany nalezneme presentatum a další postup ohledně vyřízení písemnosti.⁷⁷⁴ Poznámku o přijetí k právu zapsal radní písař Jan Andrle.

Následovaly výpovědi obeslaných. K dispozici máme pouze odpověď synů Havla Řeháka z 2. září 1619, jejíž dorzum je opět opatřeno poznámkou o přijetí do rady. Zajímavá je pro nás tato písemnost také tím, že kromě poznámky je při horním okraji zapsána malá devítka, která pravděpodobně označuje číslo této výpovědi v rámci spisu.⁷⁷⁵ Spor mezi pozůstalými pokračoval i následujícího roku. V pondělí 27. ledna dala Kateřina odpověď k výpovědím svědků dle paleografické analýzy opět skrze rychtáře nebo vesnického konšela. Poslední dochovanou písemností k této kauze je impugnace plnomocníků Martina Andrle a Matouše Mana z 27. ledna 1620 sepsaná pravděpodobně některým z nich, se kterou posílají různé výpisy z knih a sdělují příčiny, proč mnohokrát zmíněná Kateřina nemá žádné právo

⁷⁷¹ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Zležitosti kšaftovní, inv. č. 146, kt. 33, sign. 1.

⁷⁷² Tamtéž, sign. 2.

⁷⁷³ Písmo je shodné s některými dochovanými koncepty písemností.

⁷⁷⁴ „Anno 1619 v pondělí po sv. Medardu příčiny Jana Turka, plnomocníka, na místě Kateřiny, manželky jeho ku právu jsou přijaty a v pondělí po sv. Mistra Jana z Husince a Mistra Jeronýma v přítomnosti stran přečteno a do úterý po sv. Máří Magdaleny odloženo.“ Tamtéž, sign. 2

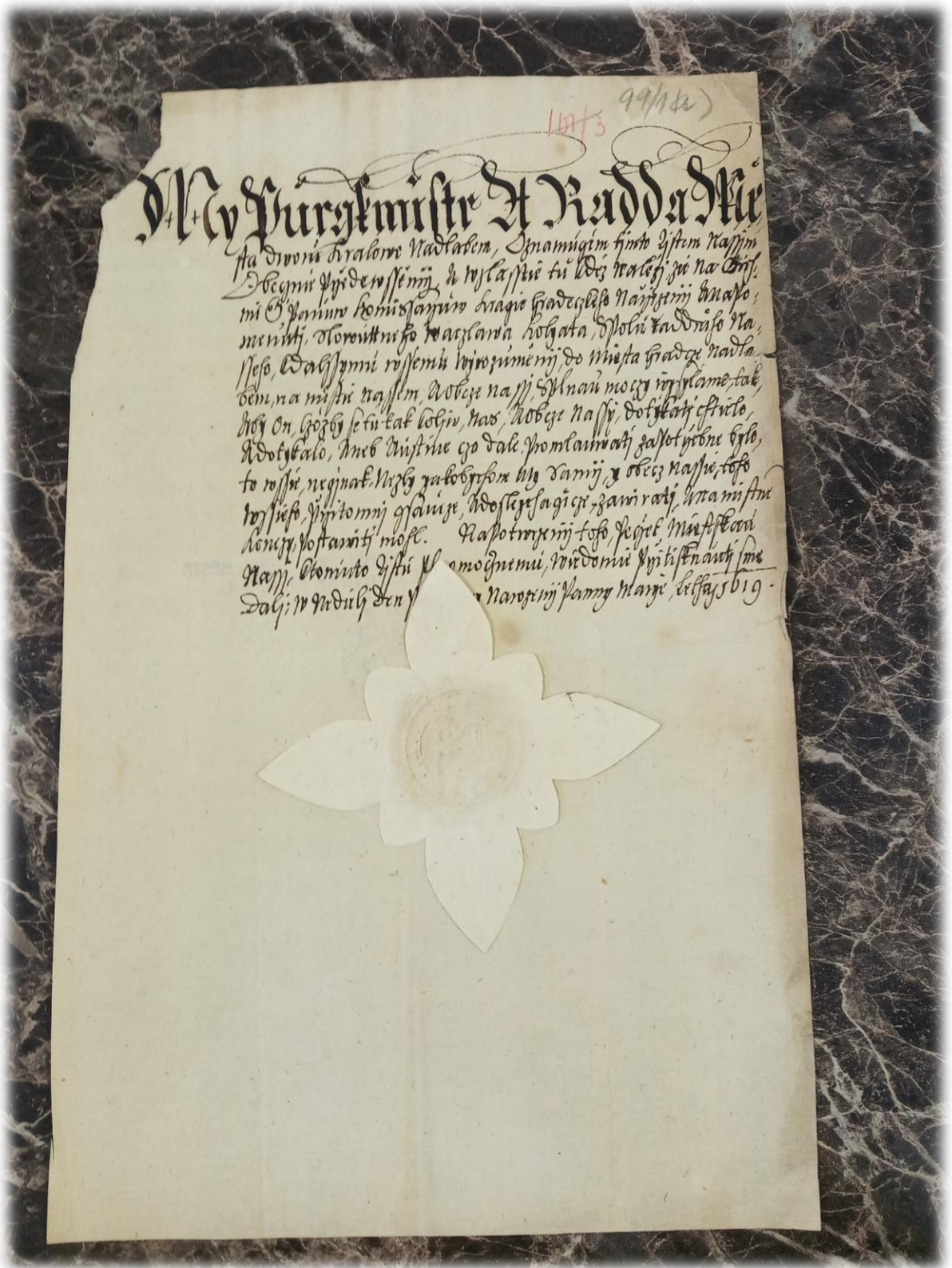
⁷⁷⁵ Tamtéž, sign. 3.

k dědictví.⁷⁷⁶ Na zadní straně nalezneme poznámku: „*Inpugnací plnomocníků proti Turkový N:18.*“ Snad s touto písemností byl poslán také výpis nálezu z právní depozice ze 4. října roku 1619 pro uvedené plnomocníky a děti Havla Řeháka, který mohl v daném sporu fungovat jako určitý precedens.⁷⁷⁷

Jak spor dopadl, nevíme, ale skrze tyto drobné útržky můžeme nahlížet na tvorbu předbělohorského spisu a jeho vedení v královédvorské kanceláři. Můžeme předpokládat, že po rozhodnutí purkmistra a rady byl vydán nález, který byl následně zapsán na žádost obou stran do městských knih.

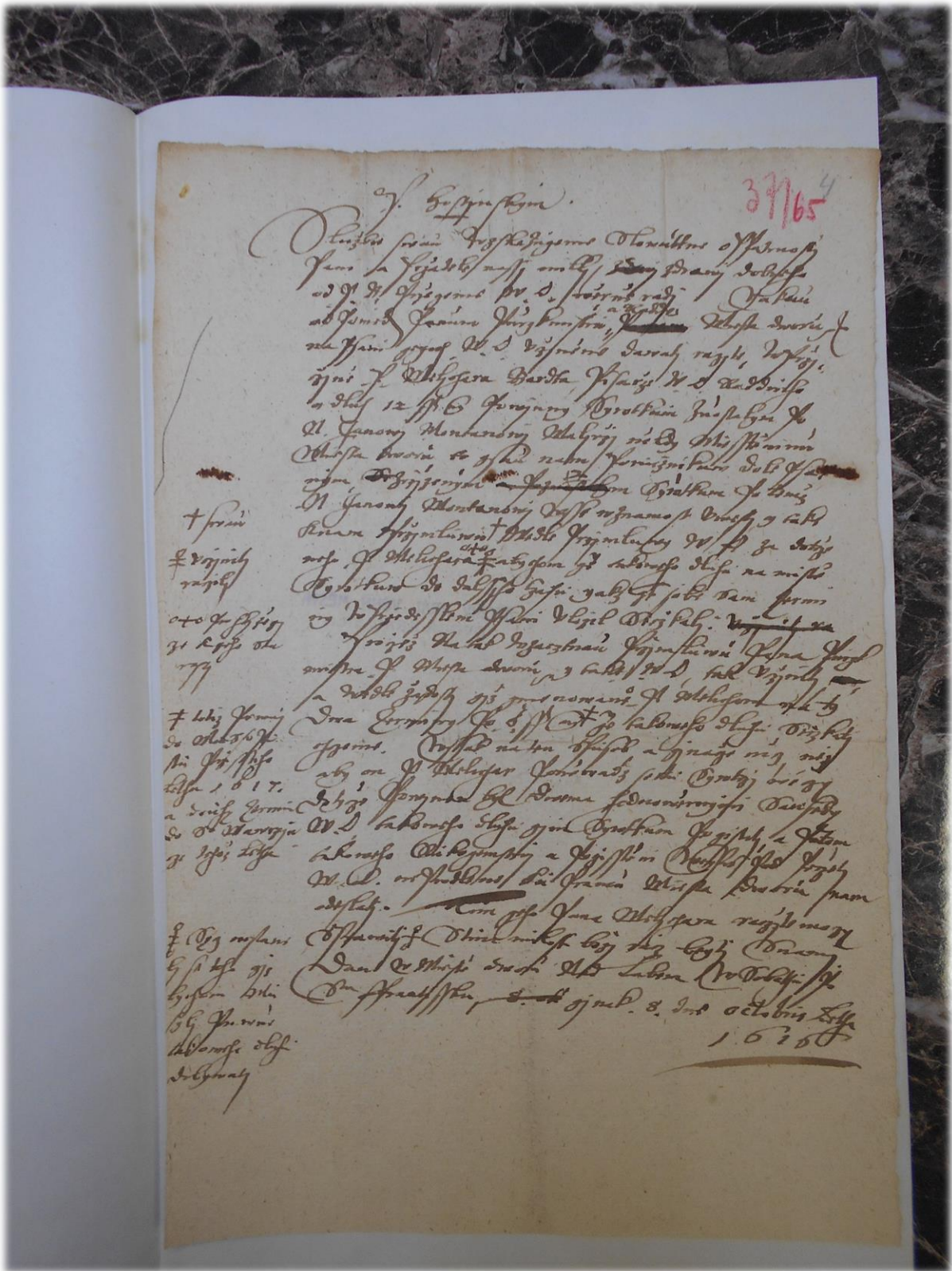
⁷⁷⁶ Zajímavou je pro nás poznámka ohledně gramotnosti vesnického rychtáře ve Verdece: „[...] a jistý průvody právní zavedeny svědky živejmi dostatečně ukázali, jako předně Matoušem Kernerem, rychtářem verdeckým, též Matoušem Špryngarem, konšelem, jsouce k takovému porřízení od nebožtíka Jindřicha Řeháka dožádaný a poznajíce to podle práva městského DVLII rozdílu 3, že jest byl rozumu zdravého a paměti dobré užívající, to jsou vedle práva městského BLXVIII vočitně spatřili a v své vsi doslejšchali a jaká vůle poslední jeho byla snesouce to vše v svých pamětech neumějíce sami psáti, sepsati dali a před panem purkmistrem, pány do rady podali.“ Vesničtí rychtáři a konšelé zřejmě nemuseli být vždy gramotní. SOkA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti kšaftovní, inv. č. 146, kt. 33, sign. 6. V případě potřeby mohl využít městského písaře nebo sluhu. Ve městě mohl působit také soukromý písař. K roku 1615 je například zmiňována Kateřina, manželka Jakuba Šreibera, zda se však skutečně jednalo o písaře, nevíme. SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 370v.

⁷⁷⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti kšaftovní, inv. č. 146, kt. 33, sign. 4.

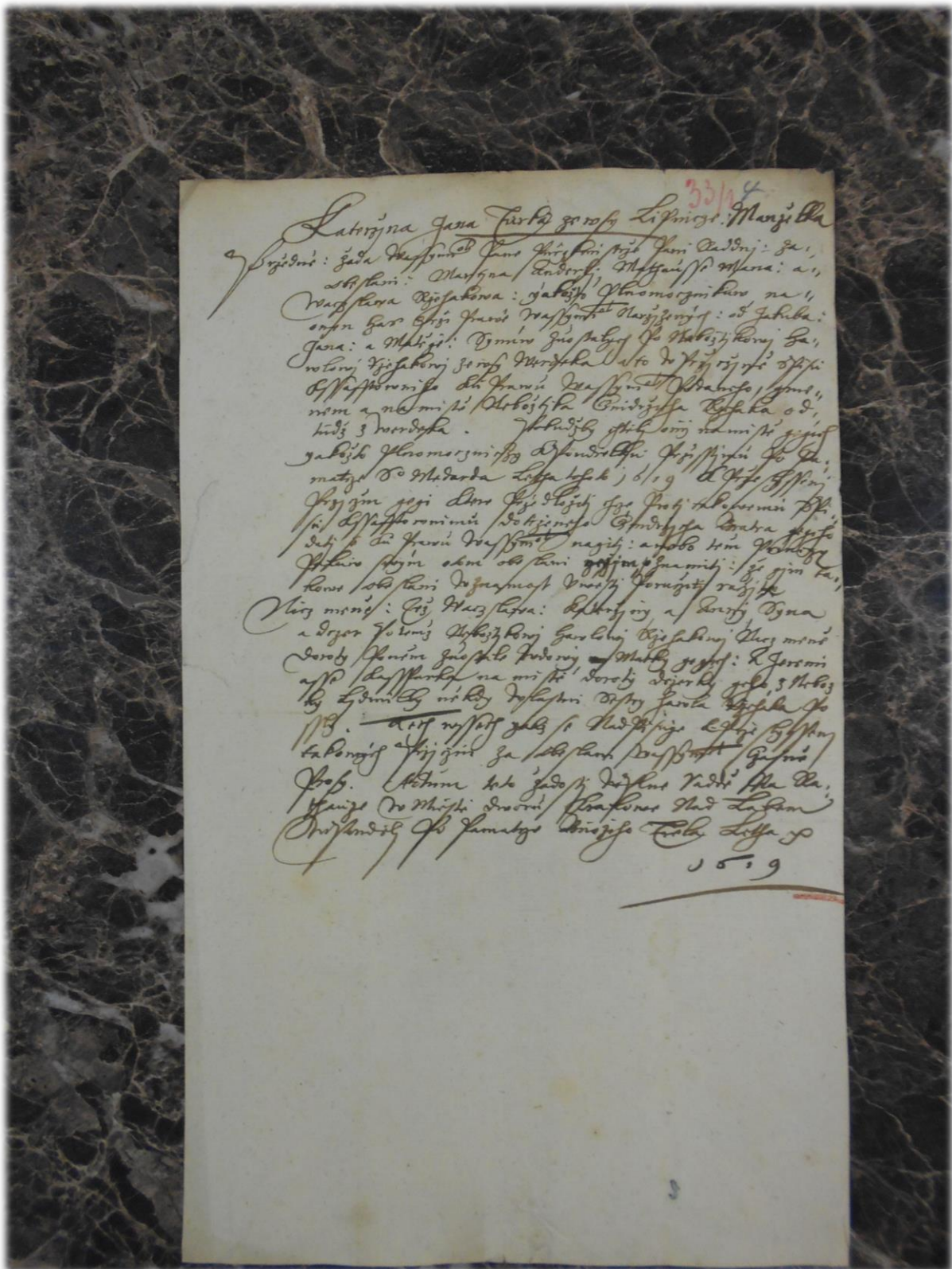
Obr. č. 36 List mocný z roku 1619⁷⁷⁸

⁷⁷⁸ SOKA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti různé, inv. č. 192, kt. 99, sign. 1a.

Obr. č. 37 Koncept misivu adresovaný do města Hostinného z 8. října 1616⁷⁷⁹

⁷⁷⁹ SOKA Trutnov, AMDK nL, Záležitosti sirotčí. Ověřování listin, inv. č. 149, kt. 37, sign. 65.

Obr. č. 38 Obeslání plnomocníků a dětí Havla Řeháka od Kateřiny Turkové z Lipnice⁷⁸⁰

⁷⁸⁰ SOKA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti kšaftovní, inv. č. 146, kt. 33, sign. 1.

4.5 Písemnosti vzniklé z vrchnostenského působení nad vesnicemi

V předbělohorském období vykonávalo město správu nad několika přilehlými vesnicemi, které měly odlišný právní status. Vzhledem k dochovaným pramenům se budeme věnovat zejména těm, které město vlastnilo a byly navráceny po stavovském povstání roku 1547. Předně se jedná o vesnice Filířovice, Verdek, Lipnici a Nové Lesy. Nejprve se ale pozastavme u jejich právního statusu. V literatuře jsou běžně označovány jako vsi šosovní. Specifické postavení obyvatel šosovních vsí je dáno jejich vztahem k městu a panovníkovi. S městem tzv. trpěly, platily městskou daň, řídily se městským právem, a jak jsme viděli v předcházející kapitole, spadaly pod městskou jurisdikci, ale jejich obyvatelé byli poddanými panovníka.⁷⁸¹ Ostatně pro nejstarší dobu by jejich postavení potvrzovaly některé zápisy v *Papírové knize*, kde se příležitostně objevují jejich prodeje nebo kšafty. Jako příklad můžeme uvést kvitanci Vítka z Verdeka na roli a sídlo ve Verdece Staňovi ze Zboží z roku 1521.⁷⁸²

Obyvatelé vzpomínaných čtyř vesnic se však v předbělohorských pramenech po roce 1547 objevují jako zádušní. Pro ilustraci můžeme uvést spor z roku 1561, který se dostal před českou komoru. Lipničtí přednesli stížnost před městskou radu o tom, že Jan Šplíchal prodal dvůr v Lipnici urozenému Albrechtu Mateřovskému z Mateřova a oni se obávají, že jim to bude ke škodě, protože jim není roven. Přímo je zde řečeno: „[...] žádného jiného mezi nás za suseda pouštěti až posavad než toho, kdo by nám v povolání i jinak rovnej, vy ste neráčili.“ Následně Dvorští prosí komoru o právní radu, jak se mají v této situaci zachovat.⁷⁸³ Zmiňují také, že Jan Šplíchal měl ten statek v nepořádném držení, protože k němu neměl patřičný zápis. O vztahu města a vesnice vypovídá věta: „[...] ale však poněvadž nad těmi lidmi zádušními Jeho Milost císařská sobě vrchnost a panství pozůstaviti a nám je k opatrování a pod správu milostivě poručiti ráčil.“ Povšimněme si také v suplikaci Lipnických: „Páté Jeho Milosti císařské berně, k záduší Vašich Milostí platy starodávné i jiné povinnosti abychom mezi sebou ouhrnkem pojednou sbírali, a kdež to potřeba ukazuje, vydávali,“ a „abychom my bez takových zádav v svornosti živi souce Jeho Císařské milosti i Vaším Milostem a k záduší i také panu faráři povinností náležitých s vochotností jako i předešle dostávati a je zouplna

⁷⁸¹ Tématu šosovních vsí a postavení jejich obyvatel se soustavně v poslední době věnuje Jan Lhoták. Srovnání viz Jan LHOTÁK, *Město Sušice a jeho poddaní. K úloze a významu vrchnostenského hospodaření královských měst v raném novověku*, Praha 2018; Týž, *Šosovní, nebo poddanské vesnice? K interpretaci pozemkového příslušenství zeměpanských měst ve středověku*, ČČH 111/3, 2013, s. 517–562. Na příkladu městského panství Jaroměř: Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Královské věnné město Jaroměř a jeho panství v době předbělohorské (Historiografické aspekty problematiky)*, Historická geografie 45/2, 2019 s. 239–261.

⁷⁸² SOkA Trutnov, AMDKnL, Papírová kniha z let 1496–1540, fol. 117v.

⁷⁸³ Zřejmě sami Dvorští nestáli o to, aby Albrecht Mateřovský zde vlastnil grunt, vypovídá o tom poznámka od některého z úředníků české komory, kde se píše, že mnozí zemané v okolí Dvora řádně neplatí a nenaplňují své šosovní povinnosti.

v časy určité, kdež náleží, vydávati bez umenšení mohli.“⁷⁸⁴ Podle výše uvedeného by se mělo jednat o zádušní vesnice, panovník by vystupoval v roli patrona.

Když se podíváme na královédvorské majetky v urbáři zkonfiskovaných nemovitostí po stavovském povstání z roku 1547, zjistíme, že Lipnice, Novolesy, Filířovice, Verdek a Záboří⁷⁸⁵ s lesy a rybníky měly být ponechány pro službu boží. Přesněji: „*Sollen die Kais. Majt. Casparn Granauers und des Lekeschen, vorigen Puchhalters, gemachten Auszügen nach zum Gottesdienst allda haben bleiben lassen, Auszug von der Land-Tafel meldet nichts davon.*“⁷⁸⁶ Uvedené potvrzuje, že náležely k městskému záduší. Ostatně roku 1547 a poté 1549 navrátil Ferdinand I. městům některé jejich majetky, které měly sloužit k větší slávě boží a péči o chudé a žáky. Můžeme předpokládat, že vesnice byly navraceny v první vlně restitucí k roku 1547 (konkrétní lokality nebyly uvedeny) a převedeny na poddanské⁷⁸⁷ a při druhé jim navrátil některá další důchody, osm rybníků a lesy, které dříve k městu náležely.⁷⁸⁸

Pokud bychom se na časové ose posunuli hlouběji do 17. století, zjistíme, že o poměru vesnic vůči městu neměli jasno ani jejich obyvatelé, protože tehdy se naplno rozhořely spory ohledně právního statusu. Podobně jako na jiných panstvích⁷⁸⁹ se obyvatelé vesnic cítili být přetěžováni, což vedlo ke vzpouře.⁷⁹⁰ Jak upozornil J. Lhoták, velmi často spory vznikly kvůli chybné interpretaci písemností, což se dělo především pro zádušní statky. Příčinu vidí v tom, že když Ferdinand I. navrátil městům část jejich zádušních majetků v letech 1547 a 1549, ponechal si nad nimi vrchnostenská práva. *Dominium directum* si od něj města následně hromadně koupila roku 1561, čímž se stala plnocennými vrchnostmi. Vztah vesnických obyvatel k záduší spočíval pouze v jejich povinnosti odvádět peněžní rentu. Veškerá vrchnostenská práva náležela městům. Poddaní si ale nové poměry vykládali tak, že jsou legitimními zádušními obyvateli.⁷⁹¹

V roce 1692 požádali obyvatelé vesnic královédvorského děkana o výpis z kostelních knih, protože chtěli vědět, jaké je jejich právní postavení: zda patří k záduší, nebo k městu.⁷⁹²

⁷⁸⁴ NA, SM, inv. č. 1673, sign. K94/9.

⁷⁸⁵ Před rokem 1547 vesnice náležející k manství.

⁷⁸⁶ *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu Díl II.: 1546–1557*, Praha 1880, s. 460–461.

⁷⁸⁷ J. LHOTÁK, *Město Sušice*, s. 82.

⁷⁸⁸ *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu Díl II.: 1546–1557*, s. 586.

⁷⁸⁹ Nepokoje ohledně vztahu vesnic k městu či k záduší jsou známy také z Písku, Jihlavy, Domažlic, Trutnova nebo Hradce Králové. J. LHOTÁK, *Město Sušice*, s. 523.

⁷⁹⁰ O příčinách sporu ze strany vesnických obyvatel v Pergamenové knize zmiňuje: „*že by prve nebývalými břemeny nad slušnost a mimo povinnosti jich obtěžováni byli se stěžovali a se přitom z poddanosti vytahovati chtěli.*“ SOKA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 71.

⁷⁹¹ J. LHOTÁK, *Město Sušice*, s. 523.

⁷⁹² Kolektiv autorů, *Historický atlas měst*, s. 17.

V reakci na to si Dvorští nechali vypracovat rešerši v zemských deskách, ale ohledně majetkoprávního postavení vesnic se zde nic nenašlo.⁷⁹³ Nakonec byli nuceni uzavřít s městem smlouvu, jejíž opis máme k dispozici v *Pergamenové knize*: bylo rozhodnuto, že vesnice patří k městu a jejich robota se váže ke kostelu sv. Jana Křtitele, ke čtyřem obecním mlýnům, mostu a spravování cest a k Sylvárovskému dvoru.⁷⁹⁴

Kromě zmíněných vsí náležely k městu manské vsi Podstráň a také již zmíněné Záboří, u kterého si Dvorští vlastnictví dělili se Zilváry z Pilníkova. O dělbě práv a povinností vypovídá opis listiny z roku 1591 v *Pergamenové knize*, kterým se obě strany usmířily a rozdělily si kompetence. Dvorští například dosazovali rychtáře a z řad jejich poddaných se vybírali dva konšelé a jeden starší obecní. V krčmě se mohlo šenkovat pouze pivo a víno Dvorských a nikoho jiného. Vedle další úpravy vzájemných vztahů je zde také řečeno, že listina má být ukládána v zábořské sirotčí truhlici z Pilníkova a přečtena při každém konání soudu.⁷⁹⁵

Volba vesnického rychtáře a konšelů se od roku 1588 konala ve stejný den jako obnova městských cechů.⁷⁹⁶ Z pramenů vyplývá, že byl vždy zvolen rychtář a k němu dva konšelé.⁷⁹⁷

⁷⁹³ J. LHOTÁK, *Město Sušice*, s. 72.

⁷⁹⁴ SOKA Trutnov, AMDKnL, Pergamenová kniha z let 1417–1823, fol. 71.

⁷⁹⁵ Tamtéž, fol. 57–58.

⁷⁹⁶ Prvně doloženo. SOKA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1579–1633, fol. 32v.

⁷⁹⁷ Doložení rychtářů a konšelů vesnic: 1600–1601 Verdek: rychtář Jiřík Vejvonský, Havel Řehák, Jiřík Poduška; Novolesy: rychtář Petr Doubrava, Matěj Halouzek, Pavel Václav; Lipnice: rychtář Jan Prasadů, Jan Turek, Martin Hoňka; Záboří: rychtář Pitr Puš, Kryštof Mencl, Jan Řeháček; 1601–1602 Verdek: rychtář Jiřík krčmář, Havel Řehák, Jiřík Vejvonský; Novolesy: rychtář Matěj Halouzek, Petr Doubrava, Pavel Václav; Lipnice: rychtář Sixt Dluhoška, Jan Turek, Martin Hoňka; Záboří: rychtář Pitr Puš, Kryštof Ditrich, Jan Řeháček; 1603–1604 Verdek: rychtář Havel Řehák, Jiřík krčmář, Jiřík Vejvonský; Novolesy: rychtář Matěj Halouzek, Martin Diviš Jakub Brdyčka; Lipnice: rychtář Sixt Dluhoška, Jan Turek, Martin Hoňka; Záboří: rychtář Pitr Puš, Kryštof Ditrich, Jan Řeháček; 1604–1605 Verdek: rychtář Jan Janček, Jiřík Vejvonský, Martin Suchánek; Novolesy: rychtář Martin Diviš, Matěj Halouzek, Jakub Brdyčka; Lipnice: rychtář Jan Turek, Sixt Dluhoška, Petr Duchoň; Záboří: rychtář Kryštof Mancl, Jan Řeháček, Martin tkadlec; 1605–1606 Verdek: rychtář Jiřík Vejvonský, Jiřík Janček, Matěj Kerner; Novolesy: rychtář Matěj Halouzek, Simeon Doubrava, Pavel Václav; Lipnice: rychtář Jan Turek, Adam Adržpach, Jiřík Pánek; Záboří: rychtář Kryštof Mancl, Jan Řeháček, Kryštof Tkadlec; 1606–1607 Verdek: rychtář Jiřík Vejvonský, Matěj Kerner, Martin Kulhánek; Novolesy: rychtář Martin Diviš, Matěj Halouzek, Kryštof Man; Lipnice: rychtář Adam Adržpach, Jan Turek, Sixt Dluhoška; Záboří: rychtář Kryštof Mancl, Jan Řeháček, Kryštof tkadlec; 1607–1608 Verdek: rychtář Matěj Kerner, Jiřík Vejvonský, Jiřík Janček; Novolesy: rychtář Simeon Doubrava, Martin Diviš, Matěj Halouzek; Lipnice: rychtář Sixt Dluhoška, Adam Adržpach, Jan Turek; Záboří: rychtář Kryštof Ditrich, Kryštof Mancl, Jan Řeháček; 1608–1609 Verdek: rychtář Jiřík Vejvonský, Matěj Kerner, Jiřík Janček; Novolesy: rychtář Simeon Doubrava, Matěj Halouzek, Pavel Václav; Lipnice: rychtář Jiřík Pánek, Adam Adržpach, Sixt Dluhoška; Záboří: rychtář Kryštof Ditrich, Kryštof Mancl, Jan Řeháček; 1609–1610 Verdek: rychtář Jiřík Vejvonský, Matěj Kerner, Jiřík Janček; Novolesy a Filiřovice: rychtář Simeon Doubrava, Matěj Halouzek, Jakub Brdyčka; Lipnice: rychtář Adam Adržpach, Jan Turek, Jiřík Pánek; Záboří: rychtář Kryštof Mancl, Kryštof Ditrich, Jan Řeháček; 1610–1611 Verdek: rychtář Jiřík Vejvonský, Matěj Kerner, Jiřík Janček; Novolesy a Filiřovice: rychtář Simeon Doubrava, Matěj Halouzek, Pavel Václav; Lipnice: rychtář Jan Turek, Adam Adržpach, Petr Duchoň; Záboří: rychtář Kryštof Mancl, Filip Puš, Jan Řeháček; 1611–1612 Verdek: rychtář Jiřík Vejvonský, Havel Řehák, Matěj Kerner; Novolesy a Filiřovice: rychtář Martin Diviš, Pavel Václav, Kryštof Man; Lipnice: rychtář Adam Adržpach, Sixt Dluhoška, Jan Turek; Záboří: rychtář Kryštof Mancl, Jan Jelínek, Filip Puš; 1612–1613 Verdek: rychtář Jiřík Janček, Jiřík Vejvonský, Matěj Kerner; Novolesy a Filiřovice: rychtář Martin Diviš, Matěj Halouzek, Pavel Václav; Lipnice:

Filířovice a Nové Lesy spravoval stejný rychtář i konšelé.⁷⁹⁸ Z činnosti vesnické samosprávy vznikaly taktéž prameny úřední povahy. Nás ale zajímají specifické písemnosti sloužící ke správě zmíněných vesnic a kontrole povinností místních obyvatel, kterým nyní budeme věnovat pozornost.

Stará gruntovní šosovní kniha z let 1599–1733

Převody majetku mezi vesnickým obyvatelstvem zaznamenával radní písař do specializované řady knih. Gruntovnice (nazývané též pozemkové knihy)⁷⁹⁹ byly vedené vrchnostenskými úřady v kooperaci s venkovskou samosprávou v záležitostech držby půdy a vesnických statků.⁸⁰⁰ Nejstarší dochovanou knihou tohoto typu je stará gruntovní šosovní kniha, nazývaná též *Altes Dorfbuch*, o rozměrech 26 x 38 cm, opatřená koženými deskami s tkanicemi. Jednotlivé vesnice jsou na 320 foliích rozděleny do pěti oddílů – Verdek, Lipnice, Novolesy, Filířovice, Záboří a Podstráň. Foliace je dvojitá. První označuje jednotlivá folia, jak následují po sobě, ale není konsekventně vedená. Některá folia nejsou vůbec označena. Druhá foliace čísluje každý oddíl zvlášť a je z doby pozdější, snad z přelomu 17. a 18. století. Stejná ruka vytvořila také rejstříky na volných listech k Filířovicím, Verdeku a Novolesům.

Vzhledem k úvodní straně, která následuje až po prvních čtyřech prázdných foliích, nebylo v původních plánech písaře vést též evidenci podstráňských obyvatel. S ohledem na

rychtář Jan Turek, Adam Adržpach, Petr Duchoň; Záboří: rychtář Kryštof Mancl, Jan Řeháček, Filip Puš; 1613–1614 Verdek: rychtář Jiřík Janček, Jiřík Vejrovský, Marek Janček; Novolesy a Filířovice: rychtář Matěj Halouzek, Simeon Doubrava, Jakub Brdyčko; Lipnice: rychtář Sixt Dluhoška, Jan Turek, Adam Adržpach; Záboří: rychtář Kryštof Mencl, Jan Řeháček, Filip Puš; 1614–1615 Verdek: rychtář Jiřík Janček, Jiřík Vejrovský, Marek Janček; Novolesy a Filířovice: rychtář Simeon Doubrava, Matěj Halouzek, Jan Brdyčko; Lipnice: rychtář Jan Turek, Sixt Dluhoška, Adam Adržpach; Záboří: rychtář Kryštof Mancl, Jan Řeháček, Filip Puš; 1615–1616 Verdek: rychtář Matěj Kerner, Václav Janček, Martin Kulhánek; Novolesy a Filířovice: rychtář Simeon Doubrava, Matěj Halouzek, Jakub Brdyčko; Lipnice: rychtář Sixt Dluhoška, Jan Turek, Adam Adržpach; Záboří: rychtář Kryštof Mencl, Jan Řeháček, Filip Puš; 1616–1617 Verdek: rychtář Matěj Kerner, Matouš Špryner, Marek Janček; Novolesy a Filířovice: rychtář Simeon Doubrava, Matěj Halouzek, Jakub Brdyčko; Lipnice: rychtář Adam Adržpach, Jan Turek, Václav Kosiště; Záboří: rychtář Kryštof Mencl, Jan Řeháček, Filip Puš; 1617–1618 Verdek: rychtář Matěj Kerner, Václav Janček, Matouš Špryner; Novolesy a Filířovice: rychtář Simeon Doubrava, Kryštof Mancl, Jakub Brdyčko; Lipnice: rychtář Václav Kosiště, Adam Adržpach, Petr Duchoň; Záboří: rychtář Kryštof Mancl, Filip Puš, Matouš Mohet; 1620–1621 Verdek: rychtář Matouš Špryner, Václav Janček, Václav Mancl; Novolesy a Filířovice: rychtář Kryštof Mancl, Simeon Doubrava, Jakub Brdyčko; Lipnice: rychtář Petr Duchoň, Adam Adržpach, Václav Matoušek; Záboří: rychtář Filip Puš, Matouš Mohet, Jan Mencl.

⁷⁹⁸ Doloženo od roku 1609. SOkA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1579–1633, fol. 64v.

⁷⁹⁹ K terminologii pozemkových a gruntovních knih: Oldřich TURČÍN, *Několik poznámek k článku „Knihy pozemkové a knihy městské“*, AČ 17/2, 1967, s. 98–101; Stanislav POLÁK, *Knihy pozemkové a knihy městské (Poznámka k diplomatické terminologii)*, AČ 16/4, 1966, s. 212–213; Miloslav VOLF, *Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí*, Zprávy českého zemského archivu 8, 1939, s. 45; Stanislav POLÁK, *Několik poznámek k „Několika poznámkám...“*, AČ 17/4, 1967, s. 218–219.

⁸⁰⁰ Josef HANZAL, *Současný stav a úkol studia českých pozemkových knih*, SAP 14/1, 1964, s. 41–42.

rok založení knihy to není překvapivé. Podstráň do svého držení Dvorníci získali až v roce 1606.⁸⁰¹ Na titulní straně nalezneme od Jakuba Kuspise zápis o tom, v jakém pořadí vesnice následují, kolik je zde osedlých osob, tj. majitelů gruntů, a počet listů každého oddílu. Součtem dávají dohromady celkem 300 listů. Odpovídá tomu také řazení jednotlivých zápisů v části věnované Podstráni. Nejstarší zápis z roku 1602⁸⁰² se nachází na foliu 302 a předchází mu 28 zápisů z let 1639–1689 chronologicky řazených sestupně. Základní vrstva zápisů pochází z let 1599–1696, nejstarší přípis z roku 1733.⁸⁰³ Zápisy v jednotlivých oddílech jsou zachycené s výjimkou Podstráně podobně jako v trhových knihách chronologicky. Posloupnost opět narušuje nedůsledná snaha některé zápisy spojovat k sobě tematicky dle gruntů. Typově zde kromě trhů jsou zapsány také smlouvy o dědictví, manželská vzdání, přátelské smlouvy a kvitance. U některých trhů písař uvedl zisk sousedského práva: „[...] a tu Matěj Prorok podle obyčeje a řádu obce verdecké za souseda přijat a právo sousedské jemu dáno jest.“⁸⁰⁴

Zkraje svého užívání byla kniha v kanceláři nazývána registry veskými, jak vyplývá z trhové smlouvy mezi královédvorskou městskou radou a Kryštofem Ditrichem o statek ze 7. července roku 1600: „Odevzdání zápisem register těchto činí podle práva.“⁸⁰⁵ Později, zřejmě za písaře Jana Andrle, se přešlo k rozlišování podle barev. O změně se dozvídáme ze vzácně dochovaného výpisu z 30. května 1618 o prodeji 162 kop míšeňských Janem Boubelíkem z Chuděnic Matouši Pušovi z Verdeka na blíže neurčeném statku ve Verdece. V nadpise je uvedeno: „V knihách regálních bílých veských k městu Dvoru Králové nad Labem fol. 16. Prodej peněz.“⁸⁰⁶ Po komparaci s dochovanou knihou lze potvrdit, že se výpis shoduje s originálem.⁸⁰⁷ Na tomto příkladu si lze také doložit praxi prodeje gruntovních peněz.⁸⁰⁸

Diplomatická analýza přinesla také zásadní poznatek, že tato registra měla minimálně jednoho nebo dva předchůdce. Nejstarší nám známá byla založena před rokem 1545. O jejich

⁸⁰¹ Kolektiv autorů, *Historický atlas měst*, s. 13.

⁸⁰² Bezpochyby dle paleografické analýzy zapsán retrospektivně až k roku 1612.

⁸⁰³ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Stará gruntovní šosovní kniha z let 1599–1733, inv. č. 57, kn. 47, fol. 238.

⁸⁰⁴ Tamtéž, fol. 15r.

⁸⁰⁵ Tamtéž, fol. 255r.

⁸⁰⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti sirotčí. Ověřování listin, inv. č. 149, kt. 37, sign. 71.

⁸⁰⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Stará gruntovní šosovní kniha z let 1599–1733, fol. 17v.

⁸⁰⁸ K hospodaření poddanských obyvatel příkladně: Tereza SIGLOVÁ, *Dluhy a zadlužení poddanského obyvatelstva na příkladu městeček pardubického panství v 16. a 17. století*, VLH 35, 2016, s. 35–49; Táž, *Dluhy domácností v městečku Dašicích v letech 1550–1700*, VSH 25, 2014, s. 3–43; Petr ODEHNAL, „Paměť se činí, že se peníze gruntovní pasírují.“ *K hospodaření poddaných na východní Moravě v 17. a 18. století*, Východní Morava: dějiny – lidé – krajina 1, 2011, s. 43–64.

existenci víme díky výpisu z roku 1619. Konkrétně zde stojí: „*V registřích starých veských k městu Dvoru Králové nad Labem folio 26 nachází se.*“ Samotný zápis je datovaný k 5. říjnu 1545.⁸⁰⁹ Další zmínku nalezneme v *Kšaftovní knize* v poznámkách k testamentu Anny Měchurové z Lipnice z roku 1582⁸¹⁰ nebo ve smlouvě o kšaft Janečka z Verdeka z roku 1594: „*Prodej toho statku v registřích veských v listu 234.*“⁸¹¹ Vzhledem k časovému rozptylu mezi zmínkami (1545–1594) a foliím (26–234) se pravděpodobně jednalo o jedna registra.

Můžeme předpokládat, že kromě gruntovnic vedli Dvorští pro kontrolu a evidenci robotních povinností také **urbáře**, ačkoliv se o nich prameny nezmiňují. Vedle gruntovnic a urbářů patří mezi typické písemnosti vrchnostenské správy tzv. **výhosty nebo zhostné listy**, kterými propouštěla vrchnost své poddané, případně se jím mohl prokázat osobně svobodný měšťan, pokud se chtěl přestěhovat. V královédvorském archivu se dochovalo mnoho obdržených zhostných listů, abychom si vytvořili představu, jak zhostné listy stylizovala městská rada, musíme se opět podívat do *Listovního manuálu*, kde je jeden zapsaný. Jeho znění je následující:

„My purkmistr a rada města Dvoru nad Labem oznamujem tímto listem obecně přede všemi, že na přímlovu urozeného pána Fridricha Huberka z Hennerstorfu a na Měsci, psana souseda našeho zvláště milého, k tomu, aby se na gruntech páně Ondřej, nebožtíka Jiřika Formánka syn, do vůle a libosti své živiti mohl, tímto listem povolujem. Tomu na svědomí pečeť menší městskou naši dali jsme k tomuto listu přitisknouti, jehož datum v pondělí po svatě Školastice⁸¹² léta 1601.“⁸¹³

Mezi další písemnosti pod menší pečeti, které městská rada mohla vydávat, náleží tzv. **handfešt**. Nepřímou zmínku o možném vyhotovování poskytuje dochovaný zlomek formulářové sbírky.⁸¹⁴ Později bylo jeho užívání zakotveno v Obnoveném zřízení zemském: „*Chce-li který pán na svých gruntech někomu osvoboditi ves, dvůr, mlýn, lesy nebo louky k užívání pod plat nebo s jinou povinností: to může učiniti a na to vydati list s pečeti, jenž slove handfešt. A jakžkoli pán narovná s tím, jemuž dal takovou svobodu, při tom mají býti oba zůstaveni.*“⁸¹⁵ Z diplomatického hlediska svou skladbou nijak nevybočuje od jiných

⁸⁰⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti sirotčí. Ověřování listin, inv. č. 149, kt. 37, sign. 74.

⁸¹⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 34r.

⁸¹¹ Tamtéž, fol. 77r.

⁸¹² 12. ledna 1601.

⁸¹³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 112v–113r.

⁸¹⁴ Srovnání viz s. 103.

⁸¹⁵ *Archiv český, čili, staré písemné památky české i moravské: sebrané z archivů domácích i cizích. Díl 23. Řády selské a instrukce hospodářské 1627–1698*, Josef KALOUSEK (ed.), Praha 1906, s. 3–4.

písemností listinné povahy. Na počátku stojí intitulace následovaná narací, kde se vysvětlují okolnosti vydání. V dispozitivní části je uvedený přesný rozsah osvobozeného statku. Dochovaný vzor handfeštu není úplný, ale můžeme předpokládat, že na konci se nacházela koroborace s datací. S největší pravděpodobností se k písemnosti připojovala menší městská pečeť.⁸¹⁶

Dle formulářové sbírky mohla královédvorská kancelář vydávat vesnickým obyvatelům také **potvrzení o rukojemství**.⁸¹⁷ Pokud vedli spor při jiném městě a potřebovali, aby se za ně zaručil někdo z jejich sousedů, museli se prokázat povolením od své vrchnosti, které bylo pravděpodobně listinného charakteru a vydávané pod menší městskou pečeti.

4.6 Předbělohorské královédvorské městské pečeti

Dochovaný sfragistický materiál není příliš bohatý, což společně s jeho roztroušeností komplikuje výzkum. Můžeme s jistotou potvrdit užívání velké a menší pečeti. Velkou pečeť nalezneme na dvou listinách v Národním archivu ve fondu České gubernium.⁸¹⁸ Obě listiny byly vydané 1. srpna 1547 a reagují na panovnické restriktce po stavovském povstání a pečeť je u nich přivěšená. V první Dvorští odstupují od smluv a závazků uzavřených na sv. Valentina roku 1547 a druhý se týká placení posudného. Nutno podotknout, že podobných listin se stejným datem je v Národním archivu uloženo ještě sedm.⁸¹⁹ U všech je ale pečeť ustřižená bezpochyby v souladu s dřívější snahou o ochranu a zachování pečeti.

O přivěšení velké pečeti informuje v obou listinách koroborace: „*Na svědomí pečeť města Dvoru větší k listu tomuto přivěsiti jsme dali,*“⁸²⁰ a obměna: „*Tomu na svědomí a pro lepší jistotu zdření toho pečeť naši městskou větší k listu tomuto sme vědomě přivěsiti rozkázali.*“⁸²¹ Jedná se o okrouhlou, znakovou pečeť o velikosti 45 mm: uprostřed pečetního pole je renesanční štít s městským znakem, tj. otevřená městská brána s cimbuřím a dvěma věžemi s makovicemi, mezi nimiž se nachází lev ve skoku natočený doprava. Štít je obtočený skládanou stuhou s opisem: SIGILLUM CIVITATIS CURIE SUPER ALBEAM.

⁸¹⁶ SOKA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1735–1830, inv. č. 154, kt. 44, sign. 65.

⁸¹⁷ Tamtéž.

⁸¹⁸ NA, fond České gubernium – guberniální listiny, inv. č. 1484, 1481. V listině inv. č. 1481 odstupují purkmistr, rada a celá obec Dvora Králové od smluv uzavřených na svatého Valentina roku 1547 s některými představiteli stavu panského, rytířského a městského. Druhou listinou vydávají revers na posudné. Obě listiny jsou dostupné na webu monasterium: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/CGL/1484/charter?q=Dv%C5%AFr%20Kr%C3%A1lov%C3%A9> <https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/CGL/1481/charter?q=dv%C5%AFr%20nad%20labem> [cit. 31. 7. 2023].

⁸¹⁹ NA, fond České gubernium – guberniální listiny, inv. č. 1478, 1479, 1480, 1482, 1483, 1485, 1486.

⁸²⁰ NA, fond České gubernium – guberniální listiny, inv. č. 1481.

⁸²¹ NA, fond České gubernium – guberniální listiny, inv. č. 1484.

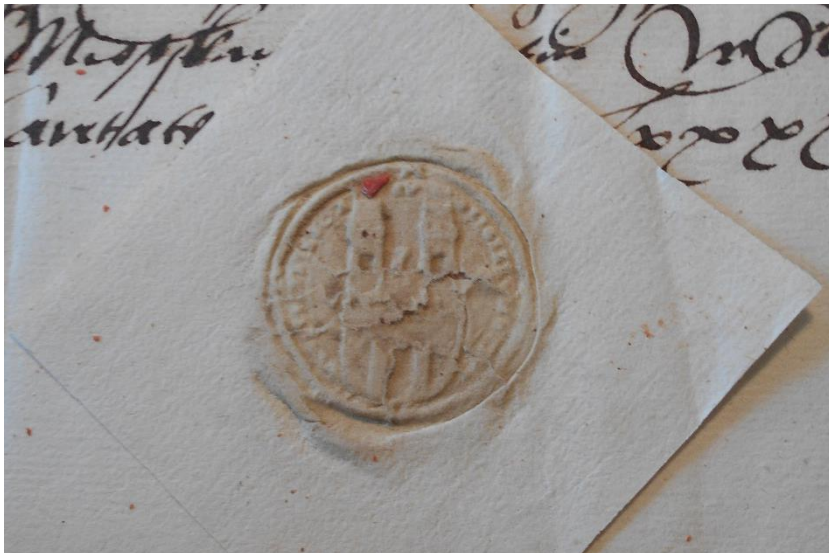

Obr. č. 39 *Velká pečeť Dvora Králové nad Labem k roku 1547 (Národní archiv)*⁸²²

Menší městská pečeť se dochovala z předbělohorské doby ve třech různých variantách. Používala se na méně významné listiny mandátní povahy a misivy. Nejstarší typ menší městské pečeti se dochoval na písemnostech z let 1591–1593 uložených ve Staré manipulaci.⁸²³ Pečetní obraz tvoří městská zeď s cimbuřím, otevřenou branou a dvěma věžemi ozdobenými makovicemi, mezi nimiž se nachází lev otočený vpravo. Pečetní obraz zasahuje do opisu, který je dnes téměř nečitelný: SIGILLVM CIVITATIS CURIE + C A BEAM. Rámuje jej vavřínový věnec.

⁸²² NA, fond České gubernium – guberniální listiny, inv. č. 1484. Za poskytnutí fotografie děkuji pracovníkům Národního archivu, zejména Mgr. Markétě Hrdličkové.

⁸²³ NA, SM, sign. K94/8,9.

Obr. č. 40 *Menší městská pečeť z roku 1591*⁸²⁴

Druhý typ menší pečeti můžeme doložit k letům 1613–1614. Nalezneme ji přitištěnou k nálezu městské rady ve sporu Elišky Rychnovské z Janovic a Kocléřova a Kryštofa Krouzi ze 4. listopadu 1613⁸²⁵ a v plné moci na stavné právo dané městskému rychtáři od Jiříka Kavky ve sporu s Albrechtem Rychnovským z Rychnova a na Kocléřově ze 7. srpna 1614.⁸²⁶ V druhém případě se pečeť od písemnosti odlepila a je k ní pouze přiložená. Tento typ pečeti se shoduje s typářem uloženým v Městském muzeu ve Dvoře Králové.⁸²⁷ Jedná se o okrouhlou pečeť průměru 28 mm. Uprostřed pečetního pole je zeď s otevřenou městskou bránou a cimbuřím, ze které vyrůstají dvě věže, jejichž střechy zdobí makovice. Opis oddělený linkami zní: SIGILLVM CIVITATIS CURIE.

⁸²⁴ NA, SM, sign. K94/9.

⁸²⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Křestní listy. Listy o poctivém zplození. Vysvědčení různá, inv. č. 191, kt. 98, sign. 13.

⁸²⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43, sign. 2.

⁸²⁷ Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, Historická sbírka, sign. H 3737.

Obr. č. 41 *Menší městská pečeť k roku 1614*⁸²⁸

Mezi lety 1613–1619 nechala dvorská městská rada vyhotovit další typář o průměru 35 mm pro menší městskou pečeť, který nalezneme na třech výpisech z roku 1619. Všechny písemnosti jsou vydané 4. října ve při o dědictví mezi Kateřinou, manželkou Jana Turka, a plnomocníky Martinem Anderlem a Matoušem Manem.⁸²⁹ Pečetní obraz tvoří zed' s cimbuřím a otevřenou branou a částečně spuštěnou mříží. Ze zdi vyrůstají dvě věže ozdobené makovicemi, mezi kterými se nachází lev ve skoku otočený vpravo. Opis ohraničují linky, z nichž spodní je ozdobená. Není však čitelné, co ji zdobí. Opis je taktéž hůře čitelný: SIGILLVM CIVITATIS – CVRIENSIS CISAL. Jedná se o stejnou pečeť jako je připojena k listině pro Cech pekařů z roku 1630. Totožná pečeť se nachází ve Staré Manipulaci na listině z roku 1667, díky které lze opis doplnit: SIGILLUM CIVITATIS – CURIENSIS CISAL – BIM.⁸³⁰

⁸²⁸ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43, sign. 2.

⁸²⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Inventáře pozůstalostní 1616–1740, inv. č. 147, kart. č. 34, sign. 2, 4. SOkA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti sirotčí. Ověřování listin, inv. č. 149, kt. 37, sign.75.

⁸³⁰ Martina VOLŠANSKÁ, *Komunální sfragistika obcí a měst v okrese Trutnov*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2019, s. 83.

Obr. č. 42 *Menší městská pečeť k roku 1619*⁸³¹

Důvody, proč jsou v tak krátké době doloženy tři typáře, neznáme, stejně jako postrádáme zmínky o užití sekretní pečeti.

⁸³¹ SOKA Trutnov, AMDKnL, Inventáře pozůstalostní 1616–1740, inv. č. 147, kart. č. 34, sign. 2.

4.7 Městské úřady a písemnosti vzniklé z jejich činnosti

Kromě kanceláře radního písaře vznikaly písemnosti také z činnosti městských úředníků. Nutno říct, že zejména v této oblasti si vybraly svůj největší díl všechny katastrofy, které město stihly, ať už živelného nebo lidského původu. Z předbělohorské doby nemáme z činnosti městských úřadů dochováno téměř vůbec nic. Jejich práci lze rekonstruovat pouze z několika málo dochovaných jednotlivin a nepřímých zmínek, jejichž prostřednictvím se lze přiblížit tomu kolik pramenů již dnes nemáme k dispozici.

Nejprve se zaměříme na purkmistrovský úřad, který patřil mezi nejvýznamnější úřady ve městě. Z jeho působení vznikala tzv. **purkmistrovská registra**, jež se prvně zmiňují k roku 1564 v trhově smlouvě Bartoně Štěrby na dům Václava Hartle: „[...] a kdo jsou co z závdavku vyzdvihli, to registry purgmistrskýmí poznamenáno jest“.⁸³² Podobně jako trhové knihy byla registra označována pomocí barev, jak vyplývá ze zápisu prodeje domu Jakuba Rychtera z roku 1599: „[...] v registřích purkmistrských naddotčeného města Dvoru nad Labem žlutých v listu 139 obšírněji léta 1598“.⁸³³ Poznámka z roku 1590 v *Trhové knize z let 1578–1619*: „[...] jakž zápis register purkmistrských list 19 plněji svědčí“, ukazuje, že dnes postrádáme minimálně dvě knihy.

Jaká agenda byla zachycována v purkmistrovských registrech? Z pramenů vyplývá, že pod purkmistrovský úřad spadaly dluhy a veškerá související agenda, jako bylo například ujištění splacení dluhu či rukojemství: „Léta 1591 v pondělí po památce svatých Petra a Pavla Pavel Ryšavý položil peněz purkrechních 6 kop míšeňských posledních, jsou na právě. Ty vyzdvihl Staněk mlynář a manželka Matěje Žemličky a je registry purkmistrskýmí statky svými ujistili.“⁸³⁴ Evidovaly se zde také nároky sirotků na prodaný majetek po rodičích, jak ukazuje zápis z roku 1587: „Zůstává sirotkům Holubovským na tom domu 5 kop míšeňských, zápis na ně jest v registřích purkmistrských, že Bartoloměj Holarek má je dáti a zaplatiti“.⁸³⁵ stejně jako půjčky ze sirotčí pokladny.⁸³⁶ Zajímavé informace přináší misiv Jaroměřským z 9. července 1601. Dvorští zde žádají o vydání 10 kop míšeňských grošů ke svatojánskému záduší, které odkázal Martin Kohoutovský a které „zápisem register purkmistrských

⁸³² SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 250r.

⁸³³ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, inv. č. 26, kn. 16, fol. 276. Podobně zmínka z roku 1589 v *Trhové knize z let 1578–1619*: „vide v registřích purg. 47.“ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 295v.

⁸³⁴ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 351.

⁸³⁵ Tamtéž, fol. 278v.

⁸³⁶ Nalezli bychom v poznámce o splátce peněz pro sirotky Tůmové z roku 1591: „[...] jsou půjčeny Pavlovi Židovému, jakž zápis register purkmistrských ukazuje.“ SOKA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 113v.

*památných našich, ale také i živými, dobrými a poctivými toho tehdejších přítomnými lidmi zač by k tomu přišlo, prokázati můžou.*⁸³⁷ Lze předpokládat, že se do purkmistrovských register zapisovaly obecně finanční pohledávky oznámené v radě a také tzv. přípovědi. *Práva městská* definují, že se přípovědi dělají pro dluhy „*po osobě umrlé aneb od práva ušlé zůstalému*“.⁸³⁸ Bezpochyby by bylo zajímavé, kdybychom měli možnost rekonstruovat záznamy v registrech zápisných,⁸³⁹ abychom zjistili, jak se od sebe knihy lišily.

Povšimněme si, že se svou povahou nedají zařadit mezi specifické finanční knihy, které se ve Dvoře jistě také vedly, **purkmistrovské rejstříky**. Jedná se o pramen finanční povahy, který zachycoval hospodaření úřadujícího purkmistra. Z předbělohorské doby bychom je našli například v České Lípě, kde mají formu čistopisů. Jejich studiu se věnoval Petr Gajdošík a předpokládá, že do knih byly účty přepisovány z pomocných evidenčních pramenů.⁸⁴⁰ Naopak rejstřík vzniklý z činnosti královéhradeckého purkmistra Jakuba Bakaláře z roku 1557 má podobu jednoduchého sešitu o několika paginách.⁸⁴¹ Podobný rejstřík mohl být veden i v České Lípě jako podkladový materiál pro zápisy do knih. Ve Dvoře Králové snad mohlo docházet k podobnému zachycování příjmů a výdajů městské pokladny. K uvedenému ještě podotkneme, že terminologie účetních pramenů a jejich studium je roztržité a stále čeká na významnější pozornost ze strany badatelů.⁸⁴²

Z činnosti městského rychtáře vznikala **registra rychtářská**. Způsobu jejich vedení a oblasti rychtářova působení se můžeme pouze přiblížit díky nepřímým zmínkám v pramenech. V registrech byl k roku 1563 evidován podíl Jana Kotoule 5 kop 2 groše míšeňské na Kozlíkovském domě,⁸⁴³ což nás opět přivádí do sféry dluhů a finančních pohledávek. V lednu téhož roku Mikuláš Strniště zmocnil svého bratra Václava vši spravedlnosti, která by na něho mohla připadnout po bratru Janovi a tento zápis byl do tržební knihy přepsán: „*z register rychtářských s povolením pana purkmistra, pánů.*“⁸⁴⁴ Dle zápisu z roku 1555 mohly být v registrech evidovány i kvitance. Za povšimnutí určitě stojí, že

⁸³⁷ SOKA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 122v.

⁸³⁸ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 508.

⁸³⁹ O nich více na s. 124.

⁸⁴⁰ Petr GAJDOŠÍK, *Českolipské purkmistrovské rejstříky 1576–1617*, SAP 54/2, 2004, s. 495.

⁸⁴¹ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 282.

⁸⁴² Jana VOJTÍŠKOVÁ, *K typologii a terminologii předbělohorských písemností finanční povahy zvláště na příkladu královéhradecké městské kanceláře*, AČ 73/1, 2023, s. 7–8.

⁸⁴³ SOKA Trutnov, AMDKnL, Tržební kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 120v.

⁸⁴⁴ Tamtéž, fol. 236r.

kvitance o splacení byla zapsána jak v trhové knize pod příslušným prodejem, tak v rychtářských registrech.⁸⁴⁵

Do oblasti rychtářovy působnosti náleželo také zvodní právo, a to již před vydáním *Práv městských*, která v tomto směru stanovila rychtářovy pravomoci a povinnosti.⁸⁴⁶ Dosvědčuje to prodej spáleniště po Klimšovském domě z 31. ledna 1575 Janem Kotoulem primasu Matěji Čížkovi za 31 kop míšeňských. O zisku místa Janem Kotoulem se píše: „[...] *maje jej sobě po ouvodním právě pořádem práva postoupení za sumu 31 kop míšeňských, jakž ouvod v rejstřích rychtářských to v sobě šířeji obsahuje a zavírá.*“⁸⁴⁷

Vzhledem k velikosti města a tomu, že v žádném prameni nebyl zmíněn písař rychtáře, předpokládáme, že si svá registra vedl sám, případně využíval služeb městského písaře. Z *Práv městských* víme, že mu za zvod náleželo 30 grošů českých a díky zápisu z roku 1598 v *Trhové knize z let 1590–1665* zjistíme, že kromě poplatku za zvodní právo platili měšťané ještě 6 grošů za zapsání zvodu.⁸⁴⁸

Do kompetence rychtáře spadalo také stavné právo, které taktéž upravuje Koldínův zákoník a nařizuje rychtáři k tomu vést náležitou písemnou agendu. Z královédvorského prostředí jeho plnění dokládá plná moc Albrechta Rychnovského z Rychnova a na Kocléřově z roku 1614: „*Vaší opatrnosti, pane rychtáři městský města tohoto Dvoru nad Labem, dávám právo stavné na tohoto Jiříka Šolce.*“⁸⁴⁹

Kromě uvedeného mezi povinnosti rychtáře náleželo udržovat pořádek ve městě, s čímž souvisí různé sousedské spory, jejichž vedení při rychtářově soudu dokládá dochovaný výpis z radního rejstříku odkladů při rychtářských,⁸⁵⁰ ale také jiné zápisy týkající se drobných přestupků proti městskému pořádku, násilí či krádeží, včetně útrpného práva jako byly například zatykače. K roku 1581 se například vzpomíná dohled nad potokem ve městě, aby zde nikdo nepral šaty pod pokutou 5 grošů českých v případě měšťanky a 5 grošů míšeňský

⁸⁴⁵ „*On přijavši sumu sobě náležitou Jiříkovi Šuvertovi i na místě manželky své odevzdání sám od sebe i od dědiců svých, ani jinému žádnému právem svým žádné zvláštnosti nepozůstavuje, jakožby se i v rejstřích rychtářských to odevzdání najíti jmělo.*“ Tamtéž, fol. 2.

⁸⁴⁶ *Práva městská*, K. MALÝ – P. SLAVÍČKOVÁ – L. SOUKUP – P. SKŘEJPKOVÁ – J. ŠOUŠA – J. VOJTÍŠKOVÁ – K. WOITSCHOVÁ (edd.), s. 504–507.

⁸⁴⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 284r.

⁸⁴⁸ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1619–1713, fol. 245r.

⁸⁴⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43, sign. 2.

⁸⁵⁰ Viz s. 133.

v případě služebné.⁸⁵¹ Pokuty byly pravděpodobně evidovány buď v rychtářských registrech anebo v jiném pro to určeném prameni.

Dohled nad městským hospodářstvím připadal úředníkům důchodním, jejichž registra máme prvně zmíněna k roku 1562.⁸⁵² Pravděpodobně v případě Dvora Králové nemůžeme očekávat samostatnou kancelář jako fungovala v Hradci Králové, kde měli úředníci k dispozici vlastního písaře.⁸⁵³ Ten se objevuje až k roku 1660,⁸⁵⁴ kdy však byl tento post prvně obsazen, nevíme. Vzhledem k tomu, že ho žádný z dochovaných pramenů nezachytil, můžeme spíš předpokládat, že je to až záležitost pobělohorské doby. Z účetních knih můžeme očekávat, že vedli **registra důchodní**. Ostatně je odkazováno k roku 1609 v *Trhové knize z let 1590–1665*: „Což se šosu každého půl léta při času svatého Jiří a svatého Havla k obci placení dotýče, jakž se od starodávna z též zahrady a nivy od držitelů platil a vycházel a v registřích důchodních se vyhledá.“⁸⁵⁵ Z pramenné materie vyplývá, že se do nich zaznamenávaly příjmy, vzhledem k tomu, že se nikde nezmiňují výdaje, je možné, že se jednalo o centrální účetní knihu.⁸⁵⁶

Připomeňme, že se k roku 1572 vzpomínají také **registra šosovní** a **registra berniční zápisná**.⁸⁵⁷ První sloužila při výběru městského šosu a v druhých se snad zaznamenávali dlužníci k městským berním. Že postavení důchodních úředníků vůči městské radě nebylo vždy jednoduché, dokládá spor z roku 1617, který vedli Tomáš Plátenbarvíř a Eliáš Krauz s primasem Janem Nymburským o zahradu pozůstalou po Tomáši Žlutickém a jeho ženě Johaně. U apelačního soudu se zasazovali o to, že se jednalo o odúmrt', a proto podle sněmovního snešení z roku 1577 měla obec nárok na polovici ze zahrady. Jan Nymburský si ji však přivlastnil, protože byl Johaniným druhým manželem. Dle důchodních úředníků na to neměl právo, protože mezi nimi nedošlo ke společnému vzdání majetku.⁸⁵⁸ Kvůli rozhodnutí

⁸⁵¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1579–1633, fol. 6r.

⁸⁵² SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 34v.

⁸⁵³ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 273.

⁸⁵⁴ „Oustní přiznání učinila, že jest na místě obce od pana Martina Waemana, písaře důchodního, 3 kopy míšeňské přijala.“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1619–1713, fol. 306.

⁸⁵⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 131. Další zmínka taktéž z roku 1609: „Co se pak šosů placení k obci dotýče, tím on Ondřej Švík a Zuzana, manželka jeho, každoročně půl druhého groše a z stodoly též při tom času dvakrát v rok po půl groši vše českých, jakž on Tomáš platil a v registřích důchodu zdejšího se nachází.“ Tamtéž, fol. 472.

⁸⁵⁶ Důchodní registra příjmů a vydání z let 1597–1600 se dochovala v Rokycanech. Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech*, s. 337.

⁸⁵⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 247r.

⁸⁵⁸ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé finanční 1611–1700, inv. č. 178, kt. 80, sign. 6.

městského soudu ve stejné kauze podal také odvolání k apelačnímu soudu královský rychtář Martin Cikán z Čermné.⁸⁵⁹

Agenda odúmrti se po roce 1577 dělila mezi město a královského rychtáře, který vymáhal nároky panovníka. Z příjmů a výdajů z odúmrti se museli zodpovídat panovníkovi a posílali české komoře účet, jehož jeden exemplář se dochoval ve fondu Stará manipulace.⁸⁶⁰ **Registra odúmrti polovičné** jsou tvořena dvěma folii, ke kterým byla přitištěna menší městská pečeť, po níž dnes zůstal pouze otisk. Zachycují příjmy a výdaje mezi 3. dubnem 1583 až 30. červnem 1589 a sepsal je radní písař Václav Chlumecký.⁸⁶¹

Specializované účetní rejstříky vedli pověřeni úředníci ke všem mimořádným berním. Jejich činnost potvrzují kvitance v trhových knihách, například k roku 1575 výběr domovní berně: *„Léta 1575 v pátek po památce Početí Panny Marie Absolon Vokáč a Václav Davidů, souce zvolení od pana purkmistra, pánů k vybírání berně domovní svolené, učinili počet ze všeho, cožkoliv takové berně vybrali při přítomnosti purkmistra a pánů starších a hejtmanů, kterejžto počet všichni spolu pořádněj bejti uznavše dotčené výběřčí kvitují, propouštějí a o vše prázdna činí, slibujíc sami za sebe, dědice a budoucí své na již vyřízený počet se nenavracovati. Stalo se ut supra za purkmistra pana Mikuláše Vodičky.“*⁸⁶² Pro ilustraci lze dále uvést: 1594 finance na vojáky do Uher,⁸⁶³ 1596 různé sbírky pro pány Pražany a krajské berníky na vojáky a defenzi,⁸⁶⁴ 1606–1608 berně podruzká.⁸⁶⁵ Po zaplacení berně dostali Dvorští kvitanci. V trutnovském archivu je uloženo několik kvitancí ze Starého města pražského,⁸⁶⁶ od berníků Hradeckého kraje⁸⁶⁷ a také od zemských berníků, které jsou předtištěné a doplněné konkrétním přípisem, o které město se jedná a jakou sumu odevzdalo, a přitištěnými pečetěmi.⁸⁶⁸ Samostatné rejstříky můžeme předpokládat i pro mimořádné výdaje jako byla například výstavba nového mostu⁸⁶⁹ nebo radnice.⁸⁷⁰

⁸⁵⁹ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Rychtář královský, městští radní, městský rychtář, inv. č. 142, kart. 29, sign. 1.

⁸⁶⁰ NA, SM, sign. K94/23.

⁸⁶¹ Tím by se pramen řadil k městské kanceláři. Vzhledem k působnosti důchodních úředníků je však zmíněn až zde.

⁸⁶² SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 319r.

⁸⁶³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1590–1665, fol. 120r.

⁸⁶⁴ Tamtéž, fol. 198v.

⁸⁶⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 45r.

⁸⁶⁶ SOkA Trutnov, AMDKnL, Listiny až do r. 1600. Patenty císařské, inv. č. 127. kt. 1.

⁸⁶⁷ Kvitance z roku 1556 od berníků Zdeňka Záruby z Hustířan a Jindřich Nejedlý z Vysoké, císařský rychtář. SOkA Trutnov, AMDKnL, Dodatky, inv. č. 194, kt. 101, bez signatury.

⁸⁶⁸ Jedná se o tři kvitance z let 1553, 1567, 1595. SOkA Trutnov, AMDKnL, Dodatky, inv. č. 194, kt. 101, bez signatury.

⁸⁶⁹ *„Jakož jest pan Václav Ješek, spoluměštenín a primátor náš, majíc osobu svou tu práci od nás vloženou některé příjmy sumy peněžité na stavení nového mostu, též také peníze za statek Haškovský k sobě přijímal a zase*

Otázky vzbuzují tři písemnosti s oceněním majetku obce a obyvatel z let 1557, 1588 a 1602.⁸⁷¹ Všechny jsou psané jednou písařskou rukou. Snad se mohlo jednat o nějaké pomocné evidenční lístky, které byly sepsány k určité příležitosti. Za povšimnutí stojí, že hodnota zůstávala konstantní: v roce 1557 bylo město šacováno 4400 kop grošů a z lidí zádušních 547, 5 kop grošů; k roku 1588 dohromady 4947, 5 kop grošů, v roce 1602 celkem 4947 kop a 30 grošů.

Zvláštním typem finančních knih byla **registra kostelnická** se záznamy o příjmech a výdajích k městským zádušním statkům. Zmiňují se v poznámce ke kšaftu Jakuba Pánka z 20. února 1578: „*Johana Kurýšková vyplnila k záduší svatého Jana 4 kopy míšeňské podle kšaftu, jakž registra kostelnická k svrchu psaným letům založená plněji svědčí.*“⁸⁷² Připomeňme, že kostelníci působili při děkanském chrámu sv. Jana Křtitele a při kostele Povýšení sv. Kříže. V roce 1579 byla již správa obou záduší rozdělená. Záduší sv. Jana spravovali Martin Sobotka, Petr Med a Jiřík Petera, kdežto svatokřížské záduší Mikuláš Křížovský.⁸⁷³ Můžeme předpokládat, že existovala samostatná registra pro obě záduší. S jistotou to lze potvrdit až k roku 1610, kdy královédvorská rada vydala rozhodnutí ve věci mezi císařským rychtářem Václavem Ješkem a Jiříkem Červenkou. Václav Ješek byl tehdy obviněn z neodvedného vosku z role koupené od Petra Kalouse. Městská rada při přehlédnutí právě specializovaných register ke svatojánskému záduší zjistila, že za léta 1577–1610 dlužil Václav Ješek 168 liber vosku. Nálezem mu nařídili vosk odvést, ale ze zápisu se dozvídáme, že se císařský rychtář odvolal k apelačnímu soudu.⁸⁷⁴

Jakým způsobem byla registra vedena se dnes můžeme pouze domnívat. Pro ilustraci můžeme uvést odlišný způsob vedení register na příkladu měst Rakovník a Louny. V Rakovníku se dochovalo deset svazků register kostelníků z let 1533–1627 ke kostelu sv. Bartoloměje a po jednom svazku ke kostelům sv. Jiljí a Nejsvětější Trojice. Některé z knih vznikly svázáním složek různých velikostí a údaje do nich byly přepisovány až ke konci účetního období z pomocných register. Jsou v nich také evidovány finance školní a farní. V Lounech máme k dispozici z předbělohorské doby deset knih (od roku 1556) a nalezneme v nich finance týkající fary, školy, špitálu, ale hlavně nejsou rozdělené podle kostelů a příjmy

takové peníze přijaté vydával, jakž obojího toho příjmu a vydání registra rozdílňá to v sobě šířeji obsahují a zavírají.“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1578–1619, fol. 344.

⁸⁷⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1566–1613, fol. 256v.

⁸⁷¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Listiny až do r. 1600. Patenty císařské, inv. č. 127. kt. 1.

⁸⁷² SOkA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 18r.

⁸⁷³ Tamtéž, fol. 17r.

⁸⁷⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Ubrmanské smlouvy. Trestní vinění 1610–1700, inv. č. 158, kt. 51, sign. 14.

a výdaje jsou vedeny separovaně. Od počátku 17. století se agenda spojuje v knihy příjmů a vydání.⁸⁷⁵ Diametrálně odlišné vedení agendy dokazuje kniha výjezdů záduší sv. Mikuláše ze Starého Města pražského, pomocí které spravovali kostelníci zádušní vesnice náležející k městu.⁸⁷⁶ I tento typ agendy tak dokládá individuální přístup při vedení úředních písemností.

Pro správu obecních mlýnů, ze kterých plynuly do městské pokladny nezanedbatelné příjmy, užívali mlýnští úředníci **registra mlýnská**.⁸⁷⁷ V trhovách knihách si můžeme povšimnout kvitancí solních úředníků, kteří pro výběr poplatků za sůl museli také vést účty.⁸⁷⁸ I pro další hospodářské oblasti můžeme předpokládat vedení specializovaných finančních knih, například k roku 1581 se vzpomíná placení dříví panu forštmistru.⁸⁷⁹ Zvláštní osoby byly každý rok pověřené výběrem ponůcky⁸⁸⁰ a pastuchy.⁸⁸¹ Poplatky se vybíraly také při sázení vína.⁸⁸²

Vlastní agendu museli v knihách evidovat ale také úředníci špitálští, branní nebo celní. Z obecních provozů, jako byly pivovary, cihelna nebo sladovna, vznikaly taktéž specializované účetní rejstříky či knihy. Cenným důkazem je torzo **rejstříku, který eviduje výběr poplatků za slad z let 1569–1575**.⁸⁸³ V rejstříku nalezneme dvě písařské ruce. První z nich rejstřík vyhotovila a druhá na konec připsala součet veškerého příjmu z uplynulých let. Druhý rukopis zřejmě patří nadřízenému úředníkovi. V rejstříkem zachycených letech se platil jeden bílý groš za pytel sladu. Různorodou finanční agendu dokládá také **účet k hamru za zpracování železa z roku 1567**.

⁸⁷⁵ Veronika DOUŠOVÁ, *Hospodaření se zádušním majetkem rakovnického a lounského kostela v raném novověku ve světle zádušních knih*, in: Jan Mareš – Petra Paterová – Jaroslav Havrlant – Martin Vostřel (edd.), *Poohří 5: církev a společnost: sborník z konference konané v Litoměřicích 16. – 17. října 2014*, Litoměřice 2015, s. 31–32. Z další literatury výběrově například: Pavel B. KURKA, *Kostelníci, úředníci, měšťané: samospráva farnosti v utrakvistu*, Praha 2010.

⁸⁷⁶ Helena CHVÁTALOVÁ, *Knihy výjezdů záduší sv. Mikuláše na Starém Městě pražském*, SAP 38/2, 1988, s. 583–603.

⁸⁷⁷ Zmíněna k roku 1555: „[...] nachází se v rejstřech starých mlejnských.“ SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), fol. 17r. Registra mlýnského důchodu se dochovaly v trutnovském archivu pro rok 1641. Jedná se o složku o rozměrech 31 x 9,5 cm. Titulní stranu s názvem nadepsal tehdejší radní písař Jan Beran. Ostatní folia jsou popsána odlišnou rukou, pravděpodobně jedním z mlýnských úředníků. Vzhledem k tomu, že městské prostředí bylo spíše konzervativní, mohla být registra v předbělohorské době vedena podobným způsobem. Nemůžeme si tím však být jistí. SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé finanční 1611–1700, inv. č. 178, kt. 80, sign. 42.

⁸⁷⁸ Například kvitance solních úředníků Mikuláše Běliče a Mikuláše Vodičky z roku 1556. SOkA Trutnov, AMDKnL, Trhová kniha z let 1554–1590, fol. 45v–46r.

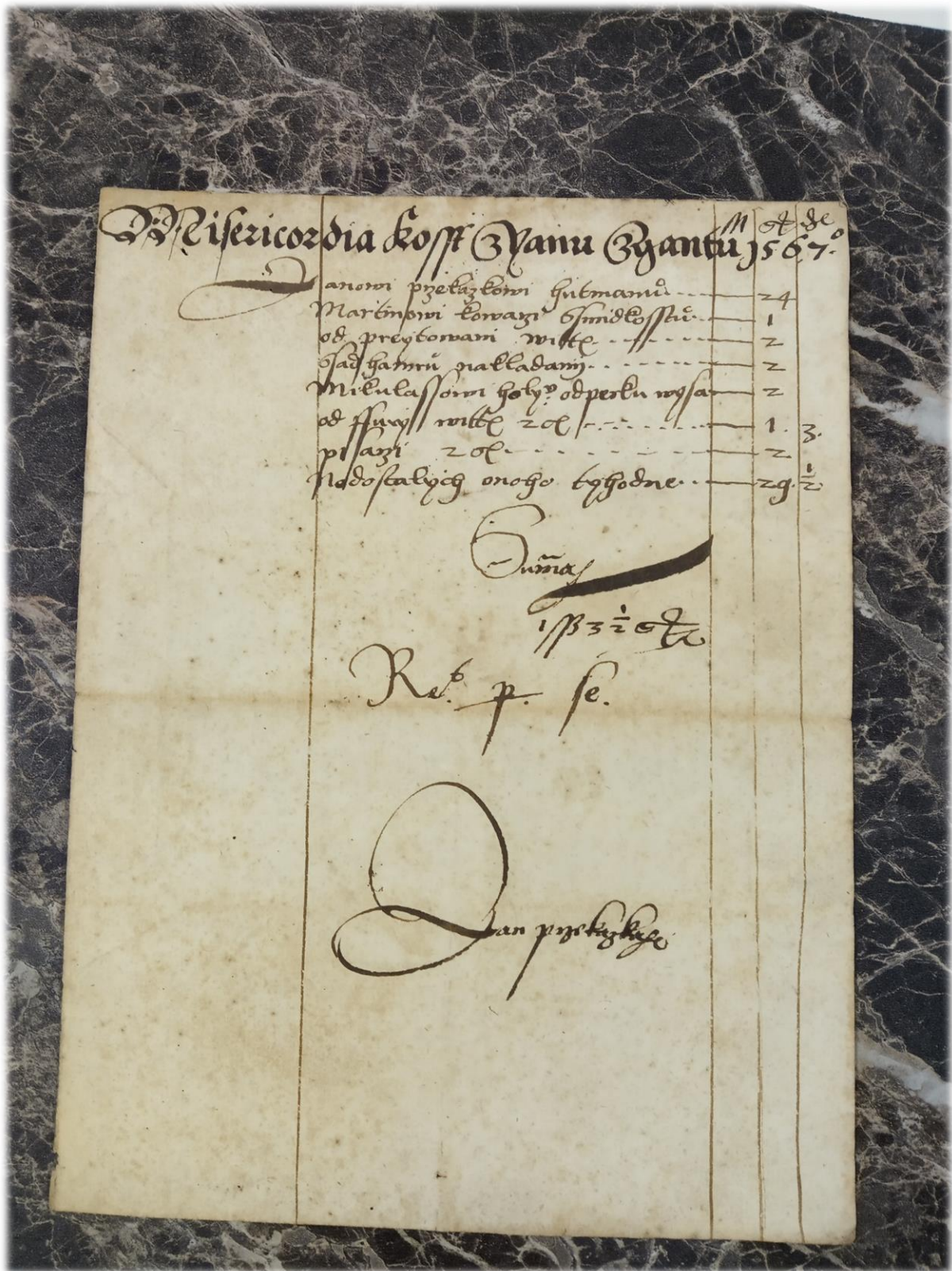
⁸⁷⁹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1579–1633, fol. 5v.

⁸⁸⁰ „Ponůcky vybíratí se budou z města po 3 groších českých po 6 ponůčkách, z předměstí po 2,5 groších českých po 5 ponůčkách, seděti se bude v pátek po jarmarce, 1. termín Martin Vodička a Eliáš Hájek.“ Tamtéž, fol. 4v.

⁸⁸¹ „O pastuchu, aby úředníci pilně od sousedů vybírali jako předešle.“ Tamtéž, fol. 3.

⁸⁸² „Kterí víno šenkují, k tomu je povoleno, aby sobě sami vína sadili do neděle Masopustní, však aby 20 grošů českých k obci dávali z desítky.“ Tamtéž, fol. 5r.

⁸⁸³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Dodatky, inv. č. 194, kt. 101, bez signatury.

Obr. č. 44 Účet k hamru za zpracování železa⁸⁸⁵

⁸⁸⁵ SOKA Trutnov, AMDKnL, Dodatky, inv. č. 194, kt. 101, bez signatury.

5. Působení královského rychtáře

Královští rychtáři dosazení do českých měst po stavovském odboji měli hájit zájmy panovníka ve městech. Jak už bylo zmíněno v kapitole o městské správě, již po vydání první instrukce se ukázalo nemožné, aby se jednalo o osobu, která nepocházela z daného prostředí. Ve Dvoře Králové u většiny královských rychtářů můžeme prokázat, že byli anebo se později stávali primátory města. Královský rychtář vyřizoval svou vlastní agendu, která se postupně ustálila zejména na vybírání pokut a odúmrťí.

O rychtářově písaři nemáme žádných zmínek a dodnes dochované písemnosti jsou pouhými střípky rychtářovy činnosti. Přesto i na těch několika málo pramenech, které se dochovaly v originále můžeme pomocí paleografické analýzy určit, že kromě toho, že si rychtář své písemnosti sepisoval sám, využíval i služeb radního písaře. Tuto praxi dosvědčuje misiv královského rychtáře Matěje Čížka pro českou komoru z 25. dubna 1591, ve kterém se omlouvá, že neoznámil úmrtí Pavla Trubače, po němž zůstala manská louka, která by měla být považována za odúmrť. Své jednání se snažil ospravedlnit tím, že věděl, že purkmistr a rada úředníky komory již se situací obeznámili. Pro srovnání můžeme uvést, že v pondělí 15. dubna 1591 skutečně napsali Dvorský české komoře a prosili o předkupní právo k Trubačově manské louce.⁸⁸⁶ Oba misivy sepsal radní písař Václav Chlumecký. Podobná situace byla i v Hradci Králové, odkud se dochoval misiv z královské kanceláře pro písaře purkrabství Hradeckého kraje, aby pomáhal novému královskému rychtáři Simeonu Litickému.⁸⁸⁷

V některých případech si však písemnosti vyřizoval sám,⁸⁸⁸ jak dokazuje misiv ze 7. června 1593 ohledně jeho přípovědi na statek po mlynáři Fabiánu Wolfovi. Lze si na tomto příkladu povšimnout jeho sepětí s městskou komunitou. Fabián Wolf byl podroben útrpnému právu, a nakonec se ve vězení oběsil. Zůstaly po něm manželka s dcerou a mnoho dluhů a Matěj Čížek se přimlouvá za to, aby jim majetek zůstal, protože neměly s jeho prohřešky nic společného.⁸⁸⁹ K misivu je přitištěna jeho soukromá pečeť. Jedná se o oválnou pečeť pod papírovým krytem s renesančním štítem, jehož obsah je dnes již nečitelný. Nad štítem se nachází: * M * C *.

⁸⁸⁶ NA, SM, sign. K94/8.

⁸⁸⁷ J. VOJTÍŠKOVÁ – V. ŠEBESTA, *(Králové)hradecké městské kanceláře*, s. 304.

⁸⁸⁸ Případně mohl využít profesionálního písaře, jako tomu bylo v Hradci Králové. Torzovitě dochování pramenů nám neumožňuje srovnání. Tamtéž, s. 303.

⁸⁸⁹ NA, SM, sign. K94/9.

Obr. č. 45 *Pečeť královského rychtáře Matěje Čížka*⁸⁹⁰

Další korespondence královského rychtáře tentokrát Václava Ješka se nalézá v *Manuálu listovním z let 1587–1636*, což opět potvrzuje úzké sepětí městské kanceláře a úřadu královského rychtáře. Manuál listovní obsahuje koncepty misivů a několika dalších typů písemností, které jsou zastoupeny v řádu jednotek. Ze sféry působnosti královského rychtáře je zde zachycen již zmíněný kundšaft české komoře z 22. ledna 1600,⁸⁹¹ ale také několik misivů zachycujících vyřizování odúmrtě po bývalém radním písaři Václavu Chlumeckém a jeho ženě Anně a Simeonovi, synu po Pavlu Hájkovi. Nejprve informoval 13. března 1600 českou komoru, že vznesl přípověď na majetek po Anně a spolu s ním hejtman chlumeckého panství Zikmund Bořanovský z Bytíšky, zastupující bratry a sestry Václava Chlumeckého.⁸⁹² Upozorňuje, že na majetek nemají nárok, protože je Václav ve svém kšaftu vynechal a prosí o přenechání svršků pro sebe a ti, kteří s ním vyřizují všechny královské záležitosti,⁸⁹³ že se o ně podělí s chudými lidmi ze špitálu. Z hlediska diplomatiky je pro nás důležité, že spolu s misivem posílá také **inventář**: „*Z strany peněz a svršků co by se jich při jedné i druhé odoumrti nacházelo, příležitými inventáři spraveni býti račíte,*“ a **další spisy**: „*spisové od mě Vašim Milostem v poručení odeslaní.*“ Dne 7. dubna odpovídal Zikmundu Bořanovskému, že sice jeho žádosti porozuměl, ale přesto musel o situaci informovat českou komoru, protože je to jeho povinnost.⁸⁹⁴ Celou kauzu uzavírají dva misivy české komoře z 11. dubna 1600 jeden od královského rychtáře Václava Ješka a druhý od dvorské obce. Václav

⁸⁹⁰ NA, SM, sign. K94/9.

⁸⁹¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 6r.

⁸⁹² Tamtéž, fol. 18v–19r.

⁸⁹³ Připomeňme, že královský prokurátor je prameny sice doložen až k roku 1617, mohl ale rychtářovi pomáhat i dříve. Mezi blíže neurčené osoby mohl náležet i radní písař nebo servus.

⁸⁹⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 23v.

Ješek opět prosí o přenechání svršků a nábytků a Dvorští žádají o přenechání obou odúmrtí k obci. V obou misivech nalezneme podobně stylizována charakteristika sešlosti města: „[...] ještě více domů v městě Dvoru pustých a prázdných jest, na kteréžto také i na tyto pro dalekost silnice města a špatné a nuzné živnosti v nich kupců žádných se nenachází,“ nebo: „[...] pro svou zašlost a velikou chudobu, důchodů obecních téměř žádných, odkud by na opravy městských a na větším díle sešlých zdí, mostů, cest, silnic a jiných k tomu příležitých věci.“⁸⁹⁵

Další vhled do diplomatické činnosti královédvorského královského rychtáře přináší závěť Václava Ješka z roku 1610: „Zatím co se dotýče povinnosti mé od Jeho Milosti císařské mně svěřené, totiž vybírání a odvozování posudného, ungeltu,⁸⁹⁶ nicméně odúmrti, rug a pokut, kteréž jsou tak na Jeho Milost císařskou zde v tomto městě Dvoru připadly, z toho všeho každého roku jsem vždyckny pořádný počty činil a od sebe odvozoval a nic jsem za sebou nezadržoval a až posavad nic za mnou nepozůstává.“⁸⁹⁷ Z uvedeného vyplývá, že si pro správu všech uvedených oblastí musel vést **finanční registra**. Způsob jejich vedení dnes nelze rekonstruovat.

⁸⁹⁵ SOkA Trutnov, AMDKnL, Manuál listovní z let 1587–1636, fol. 24–25.

⁸⁹⁶ V žádný z kvitancí v trhových knihách není doložen, ale jejich řada není kompletní.

⁸⁹⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Kniha kšaftů z let 1571–1720, fol. 124v–125r.

Závěr

Cílem předkládané disertační práce bylo postihnout vývoj městské kanceláře ve Dvoře Králové nad Labem, v jednom z nejmenších královských měst v Čechách, od jejich středověkých počátků do roku 1620. Prostřednictvím dochovaných pramenů jsme sledovali chod městské kanceláře, její vnitřní strukturu a personální obsazení. Pomocí diplomatické analýzy pramenů se podařilo stanovit typy vedených úředních knih a jiných pramenů. Věnovali jsme se též městským úřadům a jejich dokumentům, většinou specializovaným finančním knihám, z nichž dnes nemáme žádnou k dispozici. Stranou pozornosti nezůstal ani královský rychtář, představující zeměpanskou moc ve městě, který využíval pro výkon části svých povinností služeb radního písaře.

Počátky královédvorské diplomatické činnosti spadají s největší pravděpodobností do první poloviny 14. století, ačkoliv první doložená listina (inzerovaná v erekční knize) je až z roku 1359. V listině je zmíněn nejen rychtář, ale také purkmistr. Tento rok můžeme považovat za první důkaz emancipačního úsilí královédvorských radních na úkor rychtáře a můžeme již předpokládat vytváření jejich vlastní diplomatické činnosti vyplývající z nabytých kompetencí. K roku 1390 jsou vzpomínáni *Stenlinus et Nicolaus Bernerii*, kteří s ohledem na velikost a úroveň lokality výběr berně evidovali nejspíš ve smíšené finanční knize. Z téhož roku pochází také první zmínka o městské pečeti, ačkoliv předpokládáme, že s ní město disponovalo již mnohem dříve.

Přelomovým se pro studium městské kanceláře stává rok 1417, odkdy můžeme pracovat s nejstarší dochovanou městskou knihou tzv. *Pergamenovou*. Ve světle jejích zápisů vidíme, že k roku 1430 zcela převážil vliv purkmistra a radních nad rychtářem a v souladu s tím dochází také ke změně písaře. Můžeme předpokládat, že rychtářova písaře vystřídal písař radní, respektive takto byl nově chápán. Vzhledem k velkým časovým prodlévám nelze lépe rekonstruovat jeho práci a také fungování městské kanceláře, která sídlila v této době v dřevěné radnici. Další vývoj se zpřehledňuje až od 90. let 15. století s tzv. *Papírovou knihou*. Diplomatická analýza odhalila, že obě knihy spolu souvisí. Zatímco *Pergamenová kniha* je autentickým manuálem, minimálně část *Papírové knihy* tvoří běžný manuál. Obě knihy byly v kanceláři také hierarchizovány. Pokud byly zmiňovány městské knihy (v minulosti používán plurál, znamenalo to jednu knihu), mínila se tím *Pergamenová kniha*. Za registra se považovaly ostatní úřední knihy. Torzovitost *Papírové knihy* a i to, že se skládá minimálně ze tří různých knih (běžný manuál, trhová registra, kniha z přelomu 30. a 40. let 15. století), ukazuje smutný osud středověkých královédvorských pramenů, z nichž dnes máme

k dispozici opravdu jenom minimum. Z dalších deperdit pro středověké období můžeme ještě zmínit dnes ztracenou kšaftovní knihu, registra pamětní nebo pro obecní správu. Dá se však očekávat, že pro správu finanční agendy byly užívány berní rejstříky, knihy počtů a jiné prameny finanční povahy a pro správu poddanských vesnic náležejících k městu snad byla vedena taktéž specializovaná kniha.

Pokud se zaměříme na personální složení městské kanceláře, po celé období pozdního středověku zde pracoval jeden radní písař. Paleografickou analýzou obou nejstarších královédvorských knih bylo identifikováno 14 písařských rukou, přičemž první dvě náležely písařům rychtáře. Jménem známe z celého období pouze pět písařů. Poprvé je radní písař zmíněn k roku 1492. Nejzajímavějším písařem pro nejstarší období byl Pavel Vodička, který v městské kanceláři působil dlouhých třicet let a pracoval též jako přísežný písař soudu trutnovského manství. Analýzou jeho zápisů lze odhalit některé kancelářské zvyklosti, například radní písař nemohl být zároveň členem rady. Lze si také povšimnout, že zatímco do register mohl písař vkládat zápisy, které se ho přímo týkaly, do městských knih to možné nebylo. Tato pravidla platila i v raném novověku, ale v té době již docházelo k jejich porušení.

Pro předbělohorské období zůstává pramenná základna nadále velmi torzovitá, ale ve srovnání s předchozím vývojem máme k dispozici větší množství pramenů. Zdá se, že v první polovině 16. století dál pracoval v kanceláři jeden radní písař. Zřejmě dočasně byl kancelářský personál posílen a na pozici radního písaře vidíme ve stejné době Jana Vodičku a Jiříka Šuvarta. Bohužel prameny neposkytují dostatečnou oporu, abychom mohli odhalit, proč k této situaci došlo. Pomocí paleografické analýzy i v dalších letech spatřujeme v zápisech pouze jednoho radního písaře. Pokud vedle sebe působili dva, jednalo se vždy o výjimečnou a dočasnou situaci, kdy zřejmě docházelo k zapracování nového písaře, jako tomu bylo při odchodu Jana Kotoula do Hradce Králové.

Ke změně v personálním složení kanceláře dochází zřejmě postupně od 90. let 16. století. Město tehdy procházelo mírnou konjunkturou, zvyšoval se počet obyvatel a s tím úměrně narůstala i písemná agenda. Vyjma rukopisů členů městské rady a královského rychtáře, které prameny, zejména městské knihy, zachycují v jednotlivinách, se objevují další písařské ruce. Zřejmě od 90. let vypomáhal radnímu písaři v kanceláři purkmistrův servus. Jeho působení dokládají různé písemnosti, které jako autorita podepsal a případně doplnil radní písař. Retrospektivně je jeho činnost taktéž doložena zmínkami v některých pramenech z počátku 20. let 17. století. Co se týče zapisování do městských knih, bylo toto jednání

městské rady v rozporu s Koldínovým zákoníkem, dle kterého do nich mohl zapisovat pouze přísežný písař. Radní si byli svého jednání vědomi a odtud plynula jejich snaha zakrýt práci služebníka, protože mnohdy v knihách nalezneme zápisy, jejichž nadpis zapsal radní písař, ale dokončil je někdo jiný. V neobsazení druhého písařského postu můžeme vidět nejistotu vedení města, zda bude pokračovat jeho pozvolný rozvoj, zadluženou a prázdnou městskou pokladnu, ale zřejmě množství agendy ani neodpovídalo plnohodnotnému místu druhého radního písaře.

Od roku 1574 se radní písař vzpomíná jako výběrčí posudného a od roku 1583 také ungeltu. Na počátku 17. století se s přibývajícím daňovým zátěží zmiňuje jako výběrčí všech různých berní a sbírek. Spolu s ním vybírali uvedené daně jeden až dva konšelé, jak dokládají kvitance v trhových knihách. Torzovité dochování pramenů neumožňuje poznat výši platu a jiné odměny písaři. Příležitostné zmínky o odměnách za specifické úkony netvoří dostatečně reprezentativní vzorek, ze kterého bychom mohli činit širší závěry.

V předbělohorské době působilo v městské kanceláři celkem deset písařů, kteří pocházeli z domácího i cizího prostředí. Univerzitní vzdělání se podařilo prokázat pouze u Jana Kotoula Jezeřanského a Václava Chlumeckého. Předpokládáme, že někteří z nich byli také členy místního literátského bratrstva, ale prameny to je doloženo pouze u Jana Andrleho. Lze si povšimnout, že většina radních písařů druhé poloviny 16. století byla nějakým způsobem propojena s královédvorskou rodinou Vodičkových, ať už se jednalo o děti Pavla Vodičky st. nebo Václava Chlumeckého, který skrze erbovní strýcovství s Janem Vodičkou Dvorským získal predikát z Vosrštejna. Na příkladu rodiny Vodičkových můžeme také příkladně doložit tehdejší meziměstskou sňatkovou politiku mezi písaři, kdy pravděpodobně bývalý radní písař a dlouholetý primas města Jan Vodička stál za sňatkem své švagrové Marty s Janem Kotoulem a sestry Doroty s čáslavským písařem Janem Staňkem. Ostatně i svou dceru Martu provdal za Adama Levhartického z Levhartic, radního písaře v Hradci Králové.

Kromě kanceláře radních písařů vznikaly prameny úřední povahy také z činnosti dalších městských úřadů, jako byli důchodní, městský rychtář nebo kostelníci. Žádná z vedených knih a jiných písemností se do dnešní doby nedochovala. O jejich existenci víme pouze prostřednictvím nepřímých zmínek v pramenech. Předpokládáme, že si úředníci vyřizovali agendu samostatně a většinou nezávisle na radním písaři. V některých oblastech však muselo docházet ke vzájemné spolupráci. Jako příklad můžeme uvést agendu odúmrť, na které měla zájem městská rada, důchodní úředníci, ale také královský rychtář. Cenným důkazem jsou vzácně dochovaná registra poloviční odúmrťi z let 1583–1589. Činnost

jednotlivých úředníků byla každoročně kontrolována městskou radou, které předkládali své účty. V případě městského rychtáře zprostředkovaně vidíme dozor radních nad výkonem jeho povinností skrze dochovaný výpis z radního rejstříků rychtářských pří.

Při rekonstrukci diplomatické činnosti královského rychtáře se ukázalo, že stejně jako v Hradci Králové byl napojen na radního písaře, který mu pomáhal v některých případech s výkladem práva a koncipováním písemností pro zeměpanské úřady. Tuto praxi dokládají nejen koncepty misivů v *Manuálu listovním*, ale také originál misivu z roku 1591 královského rychtáře Matěje Čížka sepsaný radním písařem Václavem Chlumeckým. K písemnostem připojoval svou soukromou pečeť. Na druhé straně vyvíjel královský rychtář i svou vlastní diplomatickou činnost a vedl registra evidující výběr pokut a vyřizování odúmrtí.

Závěrem můžeme konstatovat, že ačkoliv jsou královédvorské prameny značně roztržité a dochované velmi torzovitě, podařilo se prokázat, že městská kancelář postupovala téměř všemi vrstvami městské správy a v případě královského rychtáře zasahovala i do zeměpanské oblasti. Dochované typy písemností byly představeny optikou diplomatiky pro budoucí využití historiků a v tomto směru došlo k pokusu o sestavení dříve vedených písemností, které nejen jsou prameny nepřímě doloženy, ale které bychom mohli i vzhledem k vyspělosti města očekávat. Nutno ovšem dodat, že se jedná o seznam neúplný a v současné době není možné vytvořit kompletnější soupis.

V zásadě lze potvrdit, že úroveň královédvorské diplomatické činnosti přímo odpovídá hospodářské a kulturní úrovni města v nejširším slova smyslu. Příkladně to vidíme v osobách radních písařů, ze kterých se v době rozkvětu humanismu věnoval psaní veršů s největší pravděpodobností pouze Jan Kotoul a univerzitní vzdělání se potvrdilo u dvou radních písařů. Na rozdíl od toho ve velkých městech působili osobnosti typu Jiřího Hovorky z Vyškova nebo Václava Plácela z Elbinku. Menší lokalitu s nižším počtem obyvatelstva spatřujeme i ve způsobu vedení trhových knih, z nichž se teprve v průběhu 2. poloviny 16. století vydělovala některá agenda.

Seznam pramenů, literatury a internetových zdrojů

Prameny vydané

Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích Díl 10., Josef KALOUSEK (ed.), Praha 1890

Archiv český, čili, staré písemné památky české i moravské: sebrané z archivů domácích i cizích. Díl 23., Josef KALOUSEK (ed.), Praha 1906.

Archivní prameny ku poznání života a strážně na širém Královédvorskú od smrti Husovy až do doby Koniášovy, Antonín SCHULZ (ed.), Dvůr Králové nad Labem 1913.

Berní knihy Starého Města pražského (1427–1434), Hana PÁTKOVÁ (ed.), Praha 1996.

Brněnské berní rejstříky z přelomu 14. a 15. století, Kateřina URBÁNKOVÁ – Veronika WIHODOVÁ (edd.), Brno 2008.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae II. (Privilegia regalium civitatum provincialium annorum 1225–1419), Jaromír ČELAKOVSKÝ (ed.), Praha 1893.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae III. (Privilegia regalium civitatum provincialium annorum 1420–1526), Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIDRICH (edd.), Praha 1948.

Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV – I (Privilegia non regalium civitatum provincialium annorum 1232–1452), Antonín HAAS (ed.), Praha 1954.

Knihy počtů královského města Loun z let 1450–1472 a 1490–1491, Jaroslav VANIŠ (ed.), Praha 1979.

Knihy počtů města Brna z let 1343–1365, Bedřich MENDL (ed.), Brno 1935.

Knihy svědomí města Nového Bydžova z l. 1311–1470. S výsadami a akty o výkupu svobody, Jan KAPRAS (ed.), Nový Bydžov 1907.

Korespondence Albrechta Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1570–1596, Petr MAREŠ (ed.), České Budějovice 2015.

Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585, Karel BERÁNEK – ČERNÝ J. V. – PRAVDOVÁ Marie (edd.), Praha 1983.

Libri erectionum archidioecesis pragensis saeculo XVI. et XV. Liber I. (1358–1376), Klement BOROVIČ (ed.), Praha 1875.

Libri erectionum archidioecesis pragensis saeculo XIV. et XV. Liber III. (1385–1390), Klement BOROVIČ (ed.), Praha 1879.

Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice UK v Praze v letech 1560–82. Poznamenání jmen profesorův a jiných preceptorův v učení pražském z roku 1604. Díl 1, Karel BERÁNEK (ed.), Praha 1981.

Práva městská království českého: edice s komentářem, Karel MALÝ – Pavla SLAVÍČKOVÁ – Ladislav SOUKUP – Petra SKŘEJPKOVÁ – Jiří ŠOUŠA – Jana VOJTÍŠKOVÁ – Klára WOITSCHOVÁ (edd.), Praha 2013.

Prokopa písaře Nového Města pražského Praxis Cancellariae, František MAREŠ (ed.), Praha 1908.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV., Josef EMLER (ed.), Praha 1892.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu. Díl II.: 1546–1557, Praha 1880.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu. Díl IX. 1595–1599, Praha 1897.

Prameny nevydané

Národní archiv Praha

- fond České gubernium – guberniální listiny, inv. č. 1478, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485, 1486.
- fond Stará manipulace, inv. č. 1673, sign. K94/8, K94/9, K94/23.
- fond Desky dvorské, kniha č. 24.

Národní knihovna ČR

- Oddělení rukopisů a starých fondů, sign. 27 C 67.

Městské muzeum ve Dvoře Králové nad Labem

- Historická sbírka, sign. H 3737.

Státní okresní archiv Trutnov

- fond Archiv města Dvůr Králové nad Labem
 - o tzv. Schulzův archiv:
 - Listiny až do r. 1600. Patenty císařské, inv. č. 127. kt. 1.
 - Komora na hradě pražském 1642–1700, inv. č. 128, kt. 2.
 - Rychtář královský, městští radní, městský rychtář, inv. č. 142, kart. 29.

- Záležitosti kšaftovní, inv. č. 146, kt. 33.
- Inventáře pozůstalostní 1616–1740, inv. č. 147, kart. č. 34.
- Záležitosti sirotčí. Ověřování listin, inv. č. 149, kt. 37.
- Záležitosti sporů civilních 1611–1724, inv. č. 150, kart. 38.
- Apellatoria civilia, inv. č. 153, kt. 42.
- Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43.
- Různé právní 1735–1830, inv. č. 154, kt. 44.
- Právní pomoc 1607–1700, inv. č. 155, kt. 45.
- Listiny soukromoprávné s vyjmutím trhů 1608–1787, inv. č. 156, kt. 48.
- Ubrmanské smlouvy. Trestní vinění 1610–1700, inv. č. 158, kt. 51.
- Vyšetřování trestní 1612–1737, inv. č. 160, kt. 53.
- Záležitosti vojenské a válečné 1611–1645, inv. č. 163, kart. 58.
- Záležitosti náboženské, chudinské, inv. č. 164, kt. 63.
- Řemesla, inv. č. 170, kt. 70.
- Různé finanční 1611–1700, inv. č. 178, kt. 80.
- Dopisy k Dvorským 1606–1700, inv. č. 190, kt. 96.
- Křestní listy. Listy o poctivém zplození. Vysvědčení různá, inv. č. 191, kt. 98.
- Záležitosti různé, inv. č. 192, kt. 99.
- Dodatky, inv. č. 194, kt. 101.
- Listina Ferdinanda I. z roku 1547, inv. č. 5.
- Pergamenová kniha, inv. č. 11, kn. 1.
- Papírová kniha, inv. č. 12, kn. 2.
- Pamětní kniha 1588–1611, inv. č. 13, kn. 3.
- Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1579–1633, inv. č. 15, kn. č. 5.
- Smolná kniha z let 1584–1756, inv. č. 21, kn. 11.
- Trhová kniha z let 1554–1590 (1595), inv. č. 23, kn. 13.
- Trhová kniha z let 1566–1613, inv. č. 24, kn. 14.
- Trhová kniha z let 1578–1619, inv. č. 25, kn. 15.
- Trhová kniha z let 1590–1665, inv. č. 26, kn. 16.
- Trhová kniha z let 1619–1713, inv. č. 27, kn. 17.
- Stará gruntovní šosovní kniha z let 1599–1733, inv. č. 57, kn. 47.
- Kniha smluv a přátelských porovnáání z let 1576–1613, inv. č. 68, kn. 58.

- Kniha svatebních smluv 1731–1753, inv. č. 69, kn. 59.
- Kniha kšaftů z let 1571–1720, inv. č. 70, kn. 60.
- Kniha městská obligatorní „Citronové barvy“ z let 1724–1794, inv. č. 79, kn. 69.
- Manuál listovní z let 1587–1636, inv. č. 124, kn. 114.
- Kopiař (Registra), inv. č. 125, kt. 105.
- Abecední rejstřík ke starým městským knihám podle pořadí zápisů, inv. č. 121, kn. 111.
- Abecední rejstřík ke starým městským knihám podle pořadí zápisů, inv. č. 122, kn. 112.
- fond Cech sladovníků Hostinné, nezinventarizováno.
- fond Archiv města Hostinné, inv. č. 5, listina 5.
- fond Archiv města Trutnov
 - Kopiař privilegií a dalších písemností z let 1420–1531, inv. č. 4, kn. 1.
 - Kniha městská památná, inv. č. 11, kn. 8.
 - Misiv Dvorských z roku 1593, inv. č. 607, kt. 15.
 - Misiv Dvorských z roku 1608, inv. č. 485, kt. 10.

Literatura

Tomáš BALETKA, *Kancelář města Valašského Meziříčí ve druhé polovině 16. století jako ohnisko i ohniště písemné kultury (Příspěvek k možnostem výzkumu městské registratury v době mezi dvěma požáry města v letech 1556–1607)*, in: Jan Hrdina – Kateřina Jíšová (edd.), *Úřední písemná kultura v českých a moravských městech ve středověku a raném novověku = Die amtliche Schriftkultur in böhmischen a mährischen Städten in Mittelalter und Früher Neuzeit = Official Written Culture in Bohemian and Moravian Towns in the Middle Ages and Early Modern Era*, Praha – Dolní Břežany 2018, s. 363–377.

Jan BAŤA, *Hudba a hudební kultura na Starém Městě pražském 1526–1620*, disertační práce, FF UK, Praha 2011.

Zdeněk BERAN, *Tradice, sídla a majetek východočeské šlechty v procesu formování krajské správy*, in: Zdeněk Beran a kol., *Východočeská šlechta, její sídla a teritoria*, Praha 2013, s. 11–19.

Karel BERÁNEK, *Bakaláři a mistři promovani na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v letech 1586–1620*, Praha 1988.

Carl Joseph von BIENENBERG, *Versuch einer kurzgefaßten Geschichte der Königinhof, vorinnen XXX. Urkunden enthalten sind*, Prague 1782.

Radek BLÁHA – Petr GRULICH – Roman HORKÝ – Jan KOŠEK – Martin LANDSMANN – Milena LENDEROVÁ – Věra NĚMEČKOVÁ – Jiří PAVLÍK – Radek POKORNÝ – Petr POLEHLA – Jaroslava POSPÍŠILOVÁ – Jiří SLAVÍK – Jaroslav ŠŮLA – Jana VOJTÍŠKOVÁ – Ladislav ZIKMUND-LENDER, *Hradec Králové*, Praha 2017.

Marie BLÁHOVÁ, *Nejstarší městská kniha Kolína*, in: Lubomír Vebr (ed.), *In memoriam Zdeňka Fialy: z pomocných věd historických*, Praha 1978, s. 117–139.

Zlata BRÁTKOVÁ, *Pražské knihy svědomí z konce 16. století*, *Pražský sborník historický* 31, 2000, s. 5–36.

Jaroslava BRICHOVÁ, *Kancelář Starého Města za Lucemburků*, Jana a Karla IV. od 20. let, diplomová práce, FF UK, Praha 1977.

Charles-Moïse BRIQUET, *Les Filigranes: dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, svazek 1, Ženeva 1907.

Barbora BÖNSCHOVÁ, *Pozůstalostní praxe královédvorských měšťanů v pozdním středověku. Příspěvek k dějinám městského práva*, *SAP* 70/1, 2020, s. 7–26.

Barbora BÖNSCHOVÁ, *Tzv. Pergamenová a Papírová kniha (diplomatický rozbor nejstarších dochovaných královédvorských knih)*, *SAP* 69/2, 2019, s. 309–343.

Enno BÜNZ, *Sériové prameny pozdního středověku – výzvy, možnosti a hranice editorské práce vzhledem k začínajícímu masovému dochování*, *SAP* 71/1, 2021, s. 7–46.

Jiří ČAREK – Bořivoj LŮŽEK, *Názvosloví městských knih v severozápadních Čechách*, *SAP* 18/2, 1968, s. 452–477.

Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1526–1583*, Praha 2008.

Markéta ČESÁKOVÁ, *Rychtářské manuály města Náchoda: Prameny k dějinám náchodské městské správy I. poloviny 17. století*, Praha 2013.

Igor ČINOVEC, *Obraz vývoje stavů v 16. století podle titulářů*, *Genealogické a heraldické listy* 31/3, 2011, s. 26–39.

Lukáš ČOUPEK, *Novověká kancelář města Uherského Hradiště do roku 1786*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity C50, 2003, s. 149–159.

Petr ČORNEJ, *Poznámky k vydávání starších česky psaných listů*, Česká literatura: časopis pro literární vědu 37/1, 1989, s. 1–15.

Tereza DLESKOVÁ, *Nástin pečetní praxe koncem 16. století na příkladu přiznávacích berních listů olomouckého kraje*, in: Jiří Brňovjak – Petr Elbel (edd.), *Sigilla – arma – monetae: sborník příspěvků k 70 narozeninám profesora Tomáše Krejčíka*, Brno – Ostrava 2021, s. 109–116;

Tereza DLESKOVÁ, *Užití sekretní pečeti v raném novověku. Koroborační formule přiznávacích berních listů a realita pečetní praxe*, *Genealogické a heraldické informace* 26/41, 2021, s. 131–140.

Daniel DOLEŽAL, *Trutnovská manská soustava a její kniha z let 1480–1539*, *SAP* 42/2, 1992, s. 207–259.

Veronika DOUŠOVÁ, *Hospodaření se zádušním majetkem rakovnického a lounského kostela v raném novověku ve světle zádušních knih*, in: Jan Mareš – Petra Paterová – Jaroslav Havrlant – Martin Vostřel (edd.), *Poohří 5: církev a společnost: sborník z konference konané v Litoměřicích 16. – 17. října 2014*, Litoměřice 2015, s. 29–38.

Marek ĎURČANSKÝ, *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext*, Praha 2013.

Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629–1634 ve světle register a jiných pramenů 1 (Situace města po bitvě na Bílé hoře a stručný diplomatický rozbor rukopisu)*, *Středočeský sborník historický* 25, 1999, s. 85–104.

Marek ĎURČANSKÝ, *Nymburk v letech 1629–1634 ve světle register a jiných pramenů 2 (Městská kancelář a obsahový rozbor register)*, *Středočeský sborník historický* 26–27, 2000–2001, s. 15–41.

Marek ĎURČANSKÝ, *Pisaři městských kanceláří a předbělohorská univerzita: na cestě k širšímu pohledu*, in: Jan Hrdina – Kateřina Jišová (edd.), *Úřední písemná kultura v českých a moravských městech ve středověku a raném novověku = Die amtliche Schriftkultur in böhmischen a mährischen Städten in Mittelalter und Früher Neuzeit = Official Written*

Culture in Bohemian and Moravian Towns in the Middle Ages and Early Modern Era, Praha – Dolní Břežany 2018, s. 219–236.

František DVORSKÝ, *O počtu domů v Praze a v královských městech v Čechách v 16.–19. století*, Praha 1882.

Miloš DVOŘÁK, *Literátské bratrstvo a městská rada v Českém Brodě v předbělohorské době*, DP 18, 2000, s. 77–139.

Ivana EBELOVÁ, *Finanční zajištění městských písařů na příkladech kanceláří v Lounech, Žatci a Domažlicích v 16. a na počátku 17. století*, in: Ivan Hlaváček – Ivana Ebelová (edd.), *Sborník k 70. narozeninám doc. PhDr. Jaroslava Kašpara*, Praha 1999, s. 47–52.

Zdeněk FIŠERA – Karel KIBIC, *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska. I. díl*, Praha 2009.

Zdeněk FIŠERA, *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska. II. díl*, Praha 2010.

Barbora FIŠEROVÁ, *Hradečtí měšťané z pohledu kšaftů a svatebních smluv v letech 1612–1680*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2010.

Barbora FIŠEROVÁ, *Nejstarší dochované testamenty vysokomýtských měšťanů z let 1574–1696: k některým aspektům měšťanského života v raném novověku*, VSH 34, 2018, s. 39–63.

Jindřich FRANCEK, *Pardubické smolné knihy 1538–1626*, Pardubice 2016.

Jindřich FRANCEK, *Soudní kniha města Jičína z let 1457–1547*, VSH 2, 1992, s. 57–82.

Jindřich FRANCEK, *Zločin a trest ve Dvoře Králové nad Labem*, Trutnov 2010.

Petr GAJDOŠÍK, *Českolipské purkmistrovské rejstříky 1576–1617*, SAP 54/2, 2004, s. 459–565.

Štěpán GILAR, *Městská kniha České Třebové 1375–1488*, Ústí nad Orlicí 2000.

Antonín HAAS, *Právní oblasti českých měst*, Časopis společnosti přátel starožitností českých 60, 1952, s. 15–24.

Josef HANZAL, *Současný stav a úkol studia českých pozemkových knih*, SAP 14/1, 1964, s. 39–59.

Jiří HÁS, *Šlechtické rody ve Dvoře Králové nad Labem a okolí (Příspěvek k malému výročí města 1316–1996)*, Genealogické a heraldické listy: Acta genealogica ac heraldica 16, 1996, s. 31–34.

Jan HALADA, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1992.

Barbora HERČÍKOVÁ, *Smlouvy královédvorských měšťanů v letech 1576–1613*, VSH 42, 2023, s. 79–114.

Ivan HLAVÁČEK, *Pražské kanceláře a kancelář dvorský v pozdním středověku (Několik marginálií)*, DP 21, 2002, s. 29–38.

Ivan HLAVÁČEK, *Jazyk v česko-moravských kancelářích v době předhusitské*, SAP 62/2, 2013, s. 235–302.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků států po současnost*, Praha 2007.

František HOFFMAN, *K oblastem českých práv městských*, Studie o rukopisech 14, 175, s. 27–68.

František HOFFMAN, *Správa a městské knihy litomyšlské od 14. do 16. století*, SAP 57/2, 2007, s. 451–573.

František HOFFMAN, *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha 2009.

Volker HONEMANN, *Kanzlei, Stadt und Kultur im Leben und Werk des Johann Frauenburg von Görlitz (†1495)*, in: Rudolf SUNTRUP – Jan R. VEENSTRA (edd.), *Stadt, Kanzlei und Kultur im Übergang zur Frühen Neuzeit*, Frankfurt am Main 2004, s. 47–70.

Mlada HOLÁ, *Vratislavská hejtmanská kancelář za vlády Jana Lucemburského a Karla IV.*, disertační práce, FF UK, Praha 2008.

Michaela HOLUBOVÁ, *Kutnohorské knihy testamentů a inventáře do roku 1620 (Diplomatická analýza pramenné základny)*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2017.

Hana HRACHOVÁ, *Městská správa v Rokycanech v letech 1573–1699*, SAP 63/2, 2013, s. 334–382.

Michaela HRUBÁ, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle.“ *Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době*, Ústí nad Labem, 2002.

Ivana HUBÁČKOVÁ, *Městská kancelář ve Znojmě v první třetině 15. století*, Ročenka státního okresního archivu ve Znojmě, Znojmo 2002, s. 10–23.

Helena CHVÁTALOVÁ, *Kniha výjezdů záduší sv. Mikuláše na Starém Městě pražském*, SAP 38/2, 1988, s. 583–603.

Jana JANIŠOVÁ, *Půhon jako základní procesní institut moravského zemského práva v dlouhém 16. století (Problematika tzv. půhonu zátyně a povinnosti královských měst na příkladu města Brna)*, Brno v minulosti a dnes: příspěvky k dějinám a výstavbě Brna 30, 2017, s. 147–184.

Kateřina JEŽKOVÁ, *Knihy svatebních smluv na Jičínsku (Diplomatický rozbor dochovaných pramenů z předbělohorské doby)*, bakalářská práce, FF UHK, Hradec Králové 2016.

Pavla JIRKOVÁ, *Jihlavské testamety na přelomu 16.–17. století: prameny pro dějiny rodinných struktur, historickou demografii a sociotopografii*, SAP 60/1, 2010, s. 3–239.

Kateřina JÍŠOVÁ – Eva DOLEŽALOVÁ (edd.), *Pozdně středověké testamety v českých městech: prameny, metodologie a formy využití: sborník příspěvků z konference uspořádané 30. listopadu Archivem hlavního města Prahy a Historickým ústavem Akademie věd České republiky*, Praha 2006.

Kateřina JÍŠOVÁ, *Novoměstský písař Prokop*, *Historia Slavorum Occidentis* 1/2, 2012, s. 145.

Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Brněnská městská kancelář v předbělohorském období (Prosopografická a diplomatická studie)*, SAP 45/2, 1995, s. 291–510.

Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Možnosti vzdělání v předbělohorském Brně*, in: Tomáš Knoz – Bronislav Chocholáč – Jan Libor (edd.), *Nový Mars Moravicus*, aneb, Sborník příspěvků, jež věnovali prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám, Brno 1999, s. 319–334.

Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Nobilitovaný městský písař a jeho společenská prestiž*, *Studia historica Brunensia* 60/1–2, 2013, s. 229–239.

Hana JORDÁNKOVÁ – Ludmila SULITKOVÁ, *Předbělohorské Brno. Hospodářský potenciál města a sociální situace jeho obyvatel*, Brno 2020.

Marie KAPAVÍKOVÁ – Lubomír VANĚK, *Kutnohorští městští písaři 15.–16. století (písaři městských knih)*, Kutná Hora 1984.

Marie KAPAVÍKOVÁ, *Kutnohorské radní knihy z let 1462–1527 a městská správa v tomto období*, SAP 23/1, 1973, s. 106–155.

Lenka KAŠPAROVÁ, *Siroťčí registra královského věnného města Jaroměře z let 1554–1647 (Diplomatický rozbor a výběrová edice pramene)*, bakalářská práce, FF UHK, Hradec Králové 2017.

Jiří KEJŘ, *Vznik městského zřízení v Českých zemích*, Praha 1998.

Karolína KEJVALOVÁ, *Korespondence věnného města Hradce Králové s okolní šlechtou ve světle dochovaných konceptních register a jejich zápisů z roku 1589*, VSH 34, 2018, s. 5–37.

Antonín KNAPP, *Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem*, Jaroměř 1887.

Vilém KNOLL, *O smolných knihách chebských*, Právněhistorické studie 40, 2009, s. 393–409.

Vojtěch KLÍMA, *Trhové knihy východočeských věnných měst a jejich vývoj do roku 1620*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2016.

Daniel KOVÁŘ, *Vývoj funkce čtvrtníka v královském městě Českých Budějovicích od 15. století do první světové války. Příspěvek k poznání nejnižších složek městské samosprávy*, AČ 69/2, 2019, s. 165–194.

Hana KOMÁRKOVÁ, „NÜCHTERN UND FLEISSIG VERHALTEN“ *Služební přísahy v pozdně středověkých a raně novověkých městech severní Moravy a Slezska*, FHB 31/2, 2016, s. 141–167.

Petr KREUZ, *Stav a perspektivy vydávání smolných knih a příbuzných pramenů k dějinám hrdelního soudnictví v českých zemích*, in: Ludmila Sulitková (ed.), *Stav a perspektivy zpřístupňování středověkých a raně novověkých městských knih*, Ústí nad Labem 2010, s. 213–240.

André KRISCHER, *Syndici als Diplomaten in der Frühen Neuzeit. Repräsentation, politischer Zeichengebrauch und Professionalisierung in der reichsstädtischen Außenpolitik*,

in: Christian Jörg – Michael Jucker (edd.), *Spezialisierung und Professionalisierung. Träger und Foren städtischer Außenpolitik während des späten Mittelalters und der frühen Neuzeit*, Wiesbaden 2010, s. 254–286.

Karel KŘESADLO, *Městské knihy, kancelář a správa ve Slaném v polovině 16. století*, diplomová práce, FF UK, Praha 1969.

Vít KŘESADLO, *Jihlavská česká městská registra v letech 1573–1574, Západní Morava: vlastivědný sborník 1*, 1997, s. 88–93.

Vladislava KŘÍŽOVÁ, *Vybírání posudného a ungeltu v kraji hradeckém podle kopiáře Václava Pergera z Altemperka z let 1594–1601*, VSH 8, 1999, s. 65–85.

Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, 1 díl A–G*, Praha 1996.

Pavel B. KÚRKA, *Kostelníci, úředníci, měšťané: samospráva farnosti v utrakvismu*, Praha 2010.

Eliška KUTĚJOVÁ, *Každodennost bratrstev a laiků v 15. století s přihlédnutím k náboženskému životu ve městech*, diplomová práce, FF UPCE, Pardubice 2015.

Inger LARSSON, *Producing, Using and Keeping Records in Medieval Swedish Towns*, in: Marco MOSTERT – Anna ADAMSKA (edd.), *Writing and the Administration of Medieval Towns: Medieval Urban Literacy I.*, 2014, s. 13–30.

Darina LEHOTSKÁ, *Vývoj bratislavskej mestskej kancelárie do roku 1526*, *Historické štúdie: ročenka Historického ústavu Slovenskej akadémie vied* 4, 1958, s. 222–274.

Jan LHOTÁK, *Město Sušice a jeho poddaní. K úloze a významu vrchnostenského hospodaření královských měst v raném novověku*, Praha 2018.

Jan LHOTÁK, *Šosovní, nebo poddanské vesnice? K interpretaci pozemkového příslušenství zeměpanských měst ve středověku*, ČČH 111/3, 2013, s. 517–562.

Janusz ŁOSOWSKI, *Kancelaria grodzka chelmska od XV do XVIII wieku. Studium u urzędzie, dokumntacji jej formách i roki w życiu społeczeństwa staropolskiego*, Lublin 2004.

Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526). Díl 3. Města*, Praha 1998.

Karel MALÝ, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 1999.

Karel MALÝ – Jiří ŠOUŠA (edd.), *Městské právo ve střední Evropě: sborník příspěvků z mezinárodní právnické konference „Práva městská království českého“ z 19.–21. září 2011*, Praha 2013.

Jan MAREŠ, *Kancelář a písaři města Loun v předhusitské době*, Ústecký sborník historický 1, 2003, s. 117–143.

Karel MARÁZ, *Sfragistika. Studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*, Brno 2014.

Marie MATĚÁSKOVÁ, *V našem poníženém způsobu: kati, rasi a biřici v raně novověkých městech východních Čech*, České Budějovice 2022.

Bedřich MENDL, *Tak řečené norimberské právo v Čechách*, Praha 1938.

Jaroslav MILLER, *Citationes solares v knihách půhonných města Olomouce*, Střední Morava: kulturně historická revue 2, 1996, s. 44–50.

František MUSIL, *Ke vzniku královských věnných měst*, in: Jan Kilián (ed.), *Věnná města za třicetileté války a jejich poválečná obnova. Sborník příspěvků z konference konané v Mělníce ve dnech 4. – 5. května 2004*, Mělník 2004, s. 1–15.

František MUSIL, *Kladsko*, Praha 2007.

František MUSIL – Vladimír WOLF, *Východní Čechy za husitské revoluce*, in: František Musil a kol., *Dějiny východních Čech v pravěku a středověku (do roku 1526)*, Praha 2009.

František MUSIL, *Vznik manského systému v Kladsku a jeho vývoj do doby husitské*, Kladský sborník 3, 1999, s. 37–60.

Ivana MUSILOVÁ, *Edice nejstarší městské knihy boskovické z let 1484–1565 (1581) se zaměřením na paleografickou analýzu*, diplomová práce, FF MU, Brno 2013.

Petr MUŽÍK, *Městská kancelář, správa a hospodářské poměry v Domažlicích v 16. a na počátku 17. století*, SAP 27/1, 1977, s. 53–109.

Milan MYSLIVEČEK, *Velký erbovník sv. 2. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české*, Plzeň 2006.

David NOVOTNÝ, *Královští rychtáři ve východočeských zeměpanských městech v době předbělohorské*, Olomouc 2012.

Rostislav NOVÝ a kol., *Soupis městských knih českých od roku 1310 do roku 1526*, AUC – Philosophica et historica 4, Praha 1963.

Petr ODEHNAL, „Paměť se činí, že se peníze gruntovní pasírují.“ *K hospodaření poddaných na východní Moravě v 17. a 18. století*, Východní Morava: dějiny – lidé – krajina 1, 2011, s. 43–64.

Ottův slovník naučný, díl 17, Praha 1901.

Jan PAŘEZ, *Lounská městská kancelář a její diplomatika v letech 1418–1442*, Sborník okresního archivu v Lounech 5, 1992, s. 3–34.

Hana PÁTKOVÁ, *Liber vetustissimus Antiquae Civitatis Pragensis. Život jedné středověké knihy*, ČČH 105/2, 2007, s. 393–405.

Jan PELANT, *České zemské sněmy 1471–1500*, SAP 31/2, 1981, s. 340–417.

Jiří PEŠEK, *Pražské knihy kšaftů a inventářů: příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, Pražský sborník historický 15, 1982, 63–92.

Stanislav POLÁK, *Knihy pozemkové a knihy městské (Poznámka k diplomatické terminologii)*, AČ 16/4, 1966, s. 208–215.

Stanislav POLÁK, *Několik poznámek k „Několika poznámkám...“*, AČ 17/4, 1967, s. 218–219.

Stanislav POLÁK, *Trhové knihy českých poddanských měst v I. polovině 16. století*, SAP 18/2, 1968, s. 412–451.

Jiří PRAŽÁK, *O metodě diplomatického studia městských knih*, AČ 3, 4, 1953, s. 145–162, 205–227.

Petr RAK, *Kadaňské knihy trhů a testamentů z let 1465–1603 a testamentární praxe v Kadani od poloviny 15. do počátku 17. století*, SAP 48/2, 1998, s. 3–106.

Petr RAK, *Stylizace pozdně středověkých a raně novověkých zápisů v trhových knihách města Kadaně*, in: Zdeněk Hojda – Jan Kahuda – Zdeňka Kokošková (edd.), *Z archivu ke studentům a zase zpět. Věnováno Ivaně Ebelové k životnímu jubileu*, Praha 2021, s. 161–172.

Jiří RADIMSKÝ, *Daňové přiznací listy moravských stavů a měšťanstva z let 1583–1602, 1618–1623*, Vlastivědný sborník moravský 2/5, 1947, s. 220–222.

Vladislav RAZÍM, *Městské opevnění Dvora Králové nad Labem (K metodice památkových konzervací)*, Památky a příroda 11, 1986, s. 577–588.

Antonín REZEK, *Statky zkonfiskované r. 1547 a jich rozprodávání*, Památky archaeologické a místopisné 10, 1874–1878, s. 451–482.

Alena RICHTEROVÁ, *Několik příspěvků k problematice činnosti a produkce kanceláře Starého Města pražského v letech 1397–1419*, SAP 34/2, 1984, s. 351–438.

Bohumír ROEDL, *Knihy svědomí Žatce a Loun jako pramen k dějinám městského soudnictví před Bílou horou*, FHB 7, 1984, s. 251–270.

Grunhild ROTH, *Zwischen Pflicht und Kür. Der Stadtschreiber Peter Eschenloer als Botschafter, Übersetzer und Chronist. Mit drei Anhängen zu Gesandten, Prokuratoren und Boten des Breslauer Rates*, in: Rudolf SUNTRUP – Jan R. VEENSTRA (edd.), *Stadt, Kanzlei und Kultur im Übergang zur Frühen Neuzeit*, Frankfurt am Main 2004, s. 47–70.

František ROUBÍK – Antonín HAAS – Josef KOLLMANN – Zdeněk FIALA, *Slovníček archivní terminologie*, Praha 1954.

Hana ŘÍHOVÁ, *Testamentární praxe soběslavských měšťanů v letech 1525–1600*, rigorózní práce, FF UK, Praha 2008.

August SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika 2. Část zvláštní*, Praha 1997.

August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého, Díl pátý Podkrkonší*, Praha 1887.

Jiří SEJBAL, *Základy peněžního vývoje*, Brno 1997.

Petr SEDLÁČEK, *Paleografický rozbor městských (pozemkových) knih Boskovic z 18. století*, disertační práce, FF MU, Brno 2022.

Tereza SIGLOVÁ, *Dluhy a zadlužení poddanského obyvatelstva na příkladu městeček pardubického panství v 16. a 17. století*, VLH 35, 2016, s. 35–49.

Tereza SIGLOVÁ, *Dluhy domácností v městečku Dašicích v letech 1550–1700*, VSH 25, 2014, s. 3–43.

Pavla SLAVÍČKOVÁ, *Právní ochrana dětí v předmoderní době*, Praha 2012.

Pavla SLAVÍČKOVÁ, *Sirotčí účty z prostředí královských měst. Příspěvek k dějinám účetnictví v 16. a na počátku 17. století*, FHB 35/2, 2020, s. 169–184.

Vladimír SPÁČIL, *Písaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786*, Olomouc 2001.

Marek STARÝ, *Rytířský statek Rodov a jeho majitelé ve druhé polovině 16. století. Příspěvek k dějinám drobného šlechtického panství na Královéhradecku*, VSH 27, 2015, s. 67–102.

Jana STEJSKALOVÁ, *Kšaft jako pramen pro studium úrovně měšťanských domácností*, Opera Historica 1, 1991, s. 74–80.

Ludmila SULITKOVÁ, *Sutorův kancelářský řad ze 60. let 17. století a jeho vliv na brněnské písemnosti*, Studia historica Brunensia 67/1, 2020, s. 27–36.

Ludmila SULITKOVÁ, *Vývoj městských knih v Brně ve středověku (v kontextu vývoje městských knih v českých zemích)*, Praha 2004.

Zbyněk SVITÁK, *Obecné problémy diplomatiky v novověku*, Studia historica Brunensia 67/1, 2020 s. 9–18.

Katalin SZENDE, *From Mother to Daughter, from Father to Son? Intergenerational Patterns of Bequeathing Movable in Late Medieval Bratislava*, Annual of Medieval Studies at the CEU 7, 2001, s. 209–232.

Martin ŠANDERA, *Hynce Ptáček z Pirkštejna. Opomíjený vítěz husitské revoluce*, Praha 2011.

Jindřich ŠEBÁNEK – Sáša DUŠKOVÁ, *Česká listina doby přemyslovské (Listina měst a jejich obyvatel)*, SAP 6/2, 1956, S. 99–160.

Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ (edd.), *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1984.

Vít ŠEBESTA, *Královéhradecká městská kancelář v době třicetileté války*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2016.

Zdeněk ŠIMEČEK, *Městská listina ve středověkých Budějovicích*, Sborník historický 16, 1968, s. 5–41.

Robert ŠIMŮNEK – Zdeněk BERAN – Tomáš BURDA – Anna-Marie ELSNEROVÁ – Günter FIEDLER – Karel KUČA – Josef LANGFELNER – František MUSIL – Lukáš NEKOLNÝ – Roman REIL – Eva SEMOTANOVÁ – Přemysl ŠTYCH – Jana

VOJTÍŠKOVÁ, *Historický atlas měst České republiky. Sv. 34 Dvůr Králové nad Labem*, Praha 2022.

Robert ŠIMŮNEK – Tomáš BURDA – Jaroslav CAVRNOCH – David DOUBRAVA – Günter FIEDLER – Karel KUČA – Olga MERTLÍKOVÁ – František MUSIL – Eva SEMOTANOVÁ – Jiří SLAVÍK – Přemysl ŠTYCH – Eva TICHOMIROVOVÁ – Jana VOJTÍŠKOVÁ – Klára WOITSCHOVÁ – Josef ŽEMLIČKA
Historický atlas měst České republiky. Sv. č. 31 Jaroměř, Praha 2020.

Jiří ŠTANCL (ed.), *Pavel Kristián z Koldína*, Klatovy 2015.

Martin ŠTINDL, *Biřic, kat a ras ve vrchnostenských městech západní Moravy. (Příspěvek k sociálnímu postavení tzv. snížených profesí v raném novověku)*, *Západní Morava: vlastivědná revue* 23, 2019, s. 5–48.

Ivan ŠŤOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátků 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

Eva TOMKOVÁ, *Hrdelní soudnictví ve Dvoře Králové nad Labem: z dějin hrdelního soudnictví*, *Krkonoše – Jizerské hory* 5, 2003, s. 46–74.

Marie TOŠNEROVÁ, *Berounské knihy inventářů a testamentů z předbělohorského období*, *Minulostí Berounska* 9, 2006, s. 20–38.

Marie TOŠNEROVÁ, *Kroniky českých měst z předbělohorského období: Úvod do studia městského kronikářství 1526–1620*, Praha 2010.

Antonín TRUHLÁŘ – Karel HRDINA – Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví I. díl*, Praha 1966.

Oldřich TURČÍN, *Několik poznámek k článku „Knihy pozemkové a knihy městské“*, *Archivní časopis* 17/2, 1967, s. 98–101.

Martin VAŠATA, *Královéhradecká městská kancelář v letech 1648–1700*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2016.

Vojtěch VEČEŘE – Tomáš STERNECK, *Ohlédnutí za sto lety ediční činnosti Historického ústavu na poli zpřístupňování pramenů ke středověkým a raně novověkým dějinám*, *Archivní časopis* 71/2, 2021, s. 117–155.

Tomáš VELIČKA, *Sepsání – užívání – uchovávání. Panovnické listiny v životě českých královských měst ve středověku*, Litoměřice – Praha 2018.

Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN (edd.), *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

Blanka VLČKOVÁ, *Knihy svatebních smluv východočeských věnných měst a jejich vývoj do roku 1620*, bakalářská práce, FF UHK, Hradec Králové 2016.

Václav VOJTÍŠEK, *Manuály radní Nového Města pražského z let 1548–1553 a jejich písaři (Příspěvek k vývoji městských knih pražských)*, in: Zdeněk Fiala (ed.), *Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška*, Praha 1953, s. 11–51.

Václav VOJTÍŠEK, *O nejstarších českých městských knihách, pražské a novobydžovské*, in: Zdeněk Fiala (ed.) *Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška*, Praha 1953, s. 341–366.

Václav VOJTÍŠEK, *O nejstarších knihách města Kolína nad Labem*, in: Zdeněk Fiala (ed.), *Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška*, Praha 1953, s. 86–115.

Václav VOJTÍŠEK, *O pečetěch a erbech měst pražských i jiných českých*, *Zprávy památkového sboru hlavního města Prahy* 8, 1928, s. 1–255.

Václav VOJTÍŠEK, *O studiu městských knih českých*, in: Zdeněk Fiala (ed.), *Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška*, Praha 1953, s. 52–85.

Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *(Králové) hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Ústí nad Orlicí – Hradec Králové 2013.

Jana VOJTÍŠKOVÁ – Vít ŠEBESTA, *Královéhradecká městská kancelář zvláště ve světle přímých zpráv z tamních dochovaných register z doby předbělohorské*, *Časopis Národního muzea, řada historická* 182/1–2, 2013, s. 29–50.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Královské věnné město Jaroměř a jeho panství v době předbělohorské (Historiografické aspekty problematiky)*, *Historická geografie* 45/2, 2019 s. 239–261.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *K typologii a terminologii předbělohorských písemností finanční povahy zvláště na příkladu královéhradecké městské kanceláře*, *Archivní časopis* 73/1, 2023, s. 7–17.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *K počtu morových obětí zachycených předbělohorskými narativními prameny. Případová studie z královského věnného města Jaroměře*, in: Zdeněk Hojda – Jan

Kahuda – Zdeňka Kokošková (edd), *Z archivu ke studentům a zase zpět. Věnováno Ivaně Ebelové k životnímu jubileu*, Praha 2021, s. 198–207.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Královéhradecké narativní historiografické prameny ze závěru 16. a první poloviny 17. století (Rekonstrukce pramenné základny)*, *Studie o rukopisech* 46, 2016, s. 107–131.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Městské kanceláře a jejich význam pro studium středověkých a raně novověkých urbánních dějin. Na příkladu Čech a Moravy*, *Mesto a dejiny* 5/11, 2016, s. 28–50.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské na příkladu Nového Města pražského a pětiměstí*, Praha 2011.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Praktiky městských, stavovských a zeměpanských úředníků na příkladu královského věnného města Hradce Králové 16.–18. století*, in: Marie Jílková – Marie Macková – Eliška Valová, *Jak se u nás podvádělo: za monarchie a za republiky*, Pardubice 2019.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Středověké a raně novověké městské kanceláře: široké téma pro široké využití*, *Sborník archivních prací* 68/1, 2018, s. 85–93.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Registra a kopiáře městské korespondence dochované v oblasti Královéhradecka a Trutnovska*, *Východočeské listy historické* 23–24, 2005, s. 457–478.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Václav Plácel z Elbinku, významná osobnost renesančního Hradce Králové (příspěvek k dějinám purkrabství Hradeckého kraje)*, *Východočeské listy historické* 31, 2014, s. 41–63.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Vliv kodifikace Koldínových Práv městských z roku 1579 na vedení městských úředních knih v Čechách*, in: Juraj Šedivý – Ján Valo (edd.), *Formy a premeny diplomatickej produkcie v novoveku*, Bratislava 2019, s. 136–148.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Z dosavadního výzkumu městských kancelářů v Čechách v době 18. století (zejména na příkladu vybraných východočeských královských věnných měst)*, *Cornova* 10/1, 2020, s. 71–83.

Miloslav VOLF, *Popis městských archivů v Čechách*, Praha 1947.

Miloslav VOLF, *Vývoj gruntovní knihy ve světle zákonů a hospodářských instrukcí*, Zprávy českého zemského archivu 8, 1939, s. 43–108.

Martina VOLŠANSKÁ, *Komunální sfragistika obcí a měst v okrese Trutnov*, diplomová práce, FF UHK, Hradec Králové 2019.

Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české. Svazek VII. 1526–1618*, Praha 2005.

Marie WASKOVÁ, *Liber memorabilium Starého Města pražského z let 1631–1648 (1656). V kontextu soudobých pražských knih pamětních*, Sborník archivních prací 57/2, 2007, s. 574–706.

Veronika WIHODOVÁ, *Brněnský městský písař Jan z Pustiměře*, Brno v minulosti a dnes: sborník příspěvků k dějinám a výstavbě Brna 19, 2007, s. 59–84.

Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst: Život veřejný v 15. a 16. věku. Díl 1*, Praha 1890.

Ivana WLASAKOVÁ, *Registra obecního shromáždění, odkladů a obnovování městské rady a cechmistrů 1579–1633 (Diplomatický rozbor a výběrová edice pramene)*, bakalářská práce, FF UHK, Hradec Králové 2020.

Rudolf Mathias WLASCHEK, *Königinhof an der Elbe in Urkunden und Urkundlichen Berichten aus dem XIV. Jahrhundert*, Bohemia, Bd. 17, München 1975.

Božena WYROZUMSKA, *Kancelaria miasta Krakowa w średniowieczu*, Kraków 1995.

Jakub WYSMULEK, *History of Wills. Testators and Their Families in Late Medieval Krakow. Tools of Power*, Brill 2021.

Markéta ZACHOVÁ, *Nejstarší městská kniha Kamenice u Jihlavy*, bakalářská práce, FF MU, Brno 2022.

František ZUMAN, *České filigrány XVI. století*, Památky archaeologické 32, 1922–1923, s. 277–286.

František ZUMAN, *České filigrány XVII. století*, Památky archaeologické 35, 1926–1927, s. 268–270, 442–463.

František ZUMAN, *Filigrán mimoňský a hamerský*, Památky archaeologické 33, 1922–1923, s. 158–160.

Josef ŽEMLIČKA, *Království v pohybu. Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*, Praha 2014.

Inventáře

František FORST – Jarmila CHARVÁTOVÁ – Vlasta LIŠKOVÁ, *Archiv města Nymburk. Spisy předmagistrátního období (1262) 1499–1789*, Katalog, Nymburk 1980, nečíslováno.

Antonín SCHULZ – Lenka ŠORMOVÁ – Eva TOMKOVÁ, *Archiv města Dvůr Králové nad Labem (i. Díl) 1417–1850 (1892)*, Inventář, Trutnov 2002.

Internetové zdroje

http://www.fotohistorie.cz/Kralovehradecky/Trutnov/Dvur_Kralove_nad_Labem/Default.aspx [21. 11. 2022]

<http://monasterium.net:8181/mom/CZ-NA/CGL/1485/charter;>

<https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/CGL/1480/charter>) [cit. 17. 2. 2023].

<http://monasterium.net:8181/mom/CZ-NA/CGL/1485/charter> [7. 3. 2023].

https://briquet-online.at/load_cat.php?cat=briquet&page=B1_B098.png [7. 3. 2023].

https://briquet-online.at/load_cat.php?cat=briquet&page=B1_B157.png [cit. 7. 3. 2023].

<https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/CGL/1484/charter?q=Dv%C5%AFr%20Kr%C3%A1lov%C3%A9>

<https://www.monasterium.net/mom/CZ-NA/CGL/1481/charter?q=dv%C5%AFr%20nad%20labem> [cit. 31. 7. 2023].

<https://rag-online.org/> [13.11.2023]

Seznam obrazových příloh

Obr. č. 1 Söllnerova veduta města, r. 1703	20
Obr. č. 2 Vývoj královédvorského panství v letech 1420–1620	37
Obr. č. 3 Příklad zápisů v Pergamenové knize z roku 1430.....	55
Obr. č. 4 Příklad zápisů v Papírové knize k roku 1505	56
Obr. č. 5 Přední a zadní strana misivu Hynce Ptáčka z Pirkštejna.....	58
Obr. č. 6 Královédvorská pečeť z roku 1484	61
Obr. č. 7 Rukopis písaře Jana Šonovce	63
Obr. č. 8 Rukopis písaře Řehoře	64
Obr. č. 9 Rukopis Pavla Vodičky z roku 1511	66
Obr. č. 10 Rukopis Pavla Vodičky z roku 1539.....	66
Obr. č. 11 Rukopis písaře Simeona Prostředka.....	67
Obr. č. 12 Rukopis písaře Jeronýma	67
Obr. č. 13 Podepsaný zápis Václava Ješka ohledně trhu Jakuba Kuspise Roudnického z roku 1599.....	72
Obr. č. 14 Dlužný list sepsaný písařem A a podepsaný Janem Andrlm.....	78
Obr. č. 15 Rukopis písaře Jana Vodičky	80
Obr. č. 16 Rukopis písaře Jiříka Šuvarťa.....	81
Obr. č. 17 Rukopis písaře Jana Kotoula	84
Obr. č. 18 Rukopis písaře Václava Kouřimského	84
Obr. č. 19 Rukopis písaře Pavla Vodičky	85
Obr. č. 20 Rukopis písaře Václava Chlumeckého z Vosrštejna.....	87
Obr. č. 21 Erb Jana Vodičky Dvorského z Vosrštejna (též Václav Chlumecký).....	88
Obr. č. 22 Rukopis písaře Jakuba Kuspise Roudnického.....	89
Obr. č. 23 Rukopis písaře Jana Andrleho.....	91
Obr. č. 24 Vodičkové v 16. století ve světle královédvorských pramenů.....	92
Obr. č. 25 Filigrán trutnovské papírny v nejstarší dochované Trhové z let 1554–1590 (1595)	94
Obr. č. 26 Filigrán podobající se trutnovskému vodoznaku	94
Obr. č. 27 Filigrán z jihlavské papírny.....	95
Obr. č. 28 Znak pražské papírny	95
Obr. č. 29 Část vodoznaku původem zřejmě z mimoňské papírny	95
Obr. č. 30 Filigrán používaný v papírně v Dušníkách	96

Obr. č. 31 Filigrán se čtvrceným štítem neznámé provenience	97
Obr. č. 32 Filigrán neznámé provenience s kancem	98
Obr. č. 33 Filigrán neznámé provenience	98
Obr. č. 34 List z formulářové sbírky z počátku 17. století	113
Obr. č. 35 Fragment protokolu o zasedání městské rady	114
Obr. č. 36 List mocný z roku 1619.....	145
Obr. č. 37 Koncept misivu adresovaný do města Hostinného z 8. října 1616	146
Obr. č. 38 Obeslání plnomocníků a dětí Havla Řeháka od Kateřiny Turkové z Lipnice.....	147
Obr. č. 39 Velká pečeť Dvora Králové nad Labem k roku 1547 (Národní archiv)	155
Obr. č. 40 Menší městská pečeť z roku 1591	156
Obr. č. 41 Menší městská pečeť k roku 1614.....	157
Obr. č. 42 Menší městská pečeť k roku 1619.....	158
Obr. č. 43 Rejstřík poplatků za výběr sladu	166
Obr. č. 44 Účet k hamru za zpracování železa	167
Obr. č. 45 Pečeť královského rychtáře Matěje Čížka.....	169

Seznam tabelárních příloh použitých v textu

Tab. č. 1 Doložení primasové z předbělohorského období	36
Tab. č. 2 Doložení královští rychtáři z předbělohorského období	36
Tab. č. 3 Typy zápisů v Papírové knize	50
Tab. č. 4 Zmínky v Papírové knize o dalších městských knihách v královédvorské kanceláři	54
Tab. č. 5 Zjištění služebníci purkmistra v předbělohorské době.....	75
Tab. č. 6 Akcidencie písařů do roku 1620.....	77
Tab. č. 7 Porovnání foliace.....	109
Tab. č. 8 Složení zápisů v registrech	112
Tab. č. 9 Přehled královédvorských trhových knih a jejich označení	118

Jmenný a místní rejstřík

A

Albrecht II. Habsburský, 22

Alžběta, manželka Tómy Prostředka, 66

Andrle, Jan, 70, 77, 78, 89, 90, 101, 104, 105, 106, 112, 116, 117, 120, 121, 123, 127, 130, 132, 136, 138, 142, 143, 152, 229, 231, 239

Anna Písařka. viz Anna, manželka Václava Chlumeckého

Anna, manželka Jana Vodičky, 79

Anna, manželka Václava Chlumeckého, 75, 87, 169

Apecco, judex de Curia, 28

Augsburg, 96

B

bakalář, Martin, 62

Barbora Celská, 22, 57

Bárta, Josef, 135

Benátky, 50

Beran, Jan, 110

Borecká z Holohlav a na Třemešné, Kateřina, 131

Borecký ze Železna a na Třemešné, Budivoj, 131

Borecký ze Železna a na Třemešné, Petr, 131

Bořanovský z Bytíšky, Zikmund, 169

Brno, 14, 15, 17, 38, 42, 76, 98, 101, 141, 183, 193

Brunswick, 96

Březinský, Jan, 36, 86, 102, 208, 226

Budyšín, 21

Bukovina, 23, 90, 101, 228, 231

Bukovský z Hustířan a na Červených Poličanech, Věněk, 27, 132

C

Cejp z Peclínovce, Martin, 83

Cikán z Čermné, Martin, 36, 86, 121, 163, 243

Cikán, Jan Václav, 123

Č

Čermná, 121, 241

Česká Lípa, 160

Česká Třebová, 43

České Budějovice, 25, 31, 38, 40, 44, 45

Čížek, Matěj, 36, 86, 93, 121, 124, 128, 133, 161, 168, 169, 209

Čurda, Jan, 31

D

David, Václav, 76, 86, 163

Dluhoška, Jiřík, 36, 132, 133, 209, 233, 235

Domažlice, 16, 100

Dorota, manželka Jana Vodičky, 79

Dubanský z Duban a na Libišicích, Oldřich, 81

Dušniky, 96, 97

Dvůr Králové

Dlouhý most, 20

Dolení brána, 33, 79, 81

Dolení mlýn, 32, 86

Dolení most, 20, 31, 34

Dolení ulice, 76, 85, 87

Gollův potok, 19

Hartský potok, 20

Hoření brána, 33, 34

Hoření mlýn, 32, 124

Hoření most, 20

Hradišťská ulice, 88, 89

Kačbach, 121

Kamenný most, 20

Koreční mlýn, 32, 64

kostel Povýšení sv. Kříže, 26, 33, 164

kostel sv. Jana Křtitele, 21, 40, 150, 164

Kostelní ulice, 29, 35, 80, 121, 135

Nová ulice, 82, 90

Palfojtov. (viz Verdek)
Podhartní mlýn, 31, 32
Sylvárovský dvůr, 150
Šibeniční mlýn. (viz Podhartní mlýn)
Šindelářská brána, 117
Šindelářská ulice, 35, 79, 115, 119, 122
Tašemberk, 80
Valová ulička, 31
Vorlech, 31, 94
Vorštovský mlýn. (viz Koreční mlýn)
Žižkova hora, 22

F

Fénix, Mikuláš, 16
Ferdinand I., 25, 107, 119
Fidléřovice. (viz Filířovice)
Fikar z Vratu, Jakub, 116
Filířovice, 22, 23, 25, 148, 150, 151
Frauenberg, Johann, 15

G

Gotfridus de Curia, 19

H

Hatavůz z Gairu, Zikmund, 83
Horský, Jan, 36, 70, 210, 232, 234
Horský, Kryštof V., 86
Hořice, 137
Hostinné, 19, 24, 27, 44, 57, 221
Hradec Králové, 14, 24, 26, 27, 29, 34, 39, 40, 68, 69, 76, 79, 81, 83, 89, 92, 94, 96, 98, 100,
101, 104, 106, 107, 118, 124, 132, 133, 162, 168
Hradecký kraj, 25, 29, 83, 135, 136, 138, 168
Huberk z Hennerstorfu a na Městci, Fridrich, 153

Ch

Chlumecký z Vosrštejna, Václav, 62, 71, 75, 85, 86, 87, 88, 100, 101, 108, 110, 112, 116,
120, 121, 123, 130, 142, 163, 168, 169

Choustníkovo Hradiště, 132

Chrudim, 24

J

Jámský, Jan, 130

Jan Lucemburský, 21

Jaroměř, 19, 24, 26, 68, 69, 71, 79, 80, 106, 132, 135, 140, 148, 191

Jedlička, Sixtus, 74

Jeroným, písař, 67, 79

Ješek, Václav, 36, 70, 72, 75, 86, 139, 142, 163, 164, 169, 170, 210

Jičín, 43, 104, 124

Jihlava, 38, 47, 94

Jindřich I. Javorský, 21

Johann rector scolae, 35

K

Kadaň, 107

Kateřina, manželka Pavla Vodičky, 65

Kladsko, 21, 38

Kocbeře, 132

Kocléřov, 23, 25, 106, 131, 133, 156, 161

Kocové z Dobrše, na Bystřici, Mileticích a Vohrazenicích, 70

Kohoutov, 135

Kolda ze Žampachu, Jan, 22

Koleat, Jan, 36, 86, 211, 226

Koleat, Václav. (viz Koliat, Václav)

Koliat, Jan. (viz Koleat, Jan)

Koliat, Václav, 123, 138, 211

Koliatka, Dorota, 133

Komárov, 23

Kotoul Jezeřanský, Jan, 69, 76, 79, 81, 82, 83, 84, 92, 120, 131, 160, 161, 205

Kotoul, Štěpán, 83, 125
Kotoul, Václav, 83
Kotoulka, Marta, 79, 81, 83, 92
Kouřim, 51
Kouřimský, Václav, 69, 84, 120
Království, les, 20
Krauz, Eliáš, 122, 162
Krauz, Kryštof, 133
Křížovský, Mikuláš, 126, 164, 212
Kuspis Roudnický, Jakub, 26, 72, 75, 76, 88, 89, 101, 105, 108, 112, 116, 121, 123, 128, 130,
152
Kutná Hora, 47, 51, 90, 127

L

Ladislav Pohrobek, 23
Levhartický z Levhartic, Adam, 79, 80, 92
Libivský, Tomáš, 70, 102, 138, 224
Libocký z Libé Hory, Jan, 89
Libotov, 23, 25, 66
Lipnice, 23, 25, 34, 62, 142, 148, 150, 151, 153, 208, 235
Lipsko, 96
Litoměřice, 18, 107, 127
Litoměřický, Matyáš, 79, 80, 92, 119
Louny, 42, 59, 60, 107

M

Magdeburg, 38
Machonis, Jan, 82, 83
Machonis, Petr, 125
Markus, Jiřík, 51, 53
Mateřovský z Mateřova, Albrecht, 148
Maxmilián II., 26
Mělnický, Matěj, 88
Mělník, 26, 88

Miletín, 103, 227
Milevsko, 93
Mimoň, 94, 95
Montán ze Střehoma, Jan ml., 103, 127

N

Náchod, 96
Netolický z Nového Bydžova, Matěj, 123
Nové Lesy, 23, 25, 62, 103, 106, 148, 150, 151
Nové Město nad Metují, 96
Nové Město pražské, 14, 46, 51, 90, 140
Novolesy. viz Nové Lesy
Nový Bydžov, 40, 41, 43, 123, 124, 140
Nymburk, 43
Nymburský, Jan, 36, 70, 76, 86, 93, 122, 133, 162, 213, 226, 241, 242

O

Olomouc, 16, 51, 69, 71, 98
Oujezdecký, Jakub, 70, 74, 86, 213, 226

P

Pecingar z Bydžína a na Hradišti, Mikuláš, 135
Pecingarová z Bubna a na Choustníkově Hradišti, Ofka, 132
Perger z Altemperku, Václav, 76, 136, 185
Peters, Eliáš, 120, 130
Petrovice, 70
Pevný, Jiřík, 36, 82, 117, 213
Pilníkov, 25, 100, 103, 119, 150
Písecký, Samuel Jeroným, 70
Plácel z Elbinku, Václav, 106
Plzeň, 25
Poděbrady, 88
Podhoří, 27, 100
Podstráň, 103, 150, 151, 152

Polička, 19
Praha, 22, 24, 34, 42, 53, 89, 94, 96, 142
Prokop, novoměstský písař, 10, 14, 116
Prostředek, Simeon, 53, 62, 66, 67
Prostředek, Tóma, 66
Ptáček z Pirkštejna, Hynce, 57, 189
Ptáček, Jiřík, 74, 133, 226

R

Retl Brněnský, Jan, 104, 140
Reznovský, Pavel, 75
Rodovský z Hustiřan a na Neznášově, Jan st., 25, 131, 135
Roháč z Dubé, Jan, 22
Rudolf II., 26
Rychnov, 25, 90, 94, 101, 102, 106, 131, 156, 161, 228, 231, 234
Rychnovská z Janovic a na Kocléřově, Eliška, 133, 156
Rychnovský z Rychnova a na Hoření Bukovině, Vladislav, 101
Rychnovský z Rychnova a na Hoření Bukovině, Zdislav Vilém, 90, 102
Rychnovský z Rychnova a na Kocléřově, Albrecht, 131, 156, 161, 231, 232, 233
Rychnovský z Rychnova a na Kocléřově, Vladislav, 106
Rychnovský z Rychnova, Vladislav, 94, 131, 231, 232, 233
Rychnovský, Hynek, 25

Ř

Řehák z Verdeka, Havel, 143, 144
Řehák z Verdeka, Jindřich, 143, 144, 239
Řehoř, písař, 64
Řehoř, rychtář, 28

S

Semile, Jan, 73, 214
Semile, Jiřík, 73
Semile, Matěj, 63, 79, 207
Semilov Matěj. viz Semile Matěj

Sklenička, Mikuláš, 133
Sokol Jan, 29, 36
Staré Město pražské, 18, 29, 30, 38, 39, 51, 86, 92, 104, 132
Stehlík Ousobský, Zikmund, 75
Stračovský, Jiřík, 70, 73, 75, 143
Sudík ze Sobince, Oldřich, 84, 118
Svěchin z Paumberka, Gabriel, 133
Svídnice, 96
Svinišťany, 106

Š

Šaroun, Jiřík, 36, 85
Šifl, Jan, 86, 87
Šolc, Jiřík, 131, 161, 231
Šonovec, Jan, 54, 63, 64, 207
Štefanka z Fidléřovic, Anna, 22
Šuvar, Jiřík, 68, 80, 120

T

Tlupa z Čechtíc a na Lochenicích, Léva, 23, 30
Tomáš, pláten barvíř, 120, 162, 208
Trčka z Lípy, Burian, 48
Trubač, Martin, 36
Trubač, Pavel, 121, 123, 125, 168
Trubačka, Anna, 123
Trutnov, 10, 19, 21, 25, 41, 75, 93, 107, 142, 228
trutnovské manství, 21, 23, 24, 38, 65, 79
Třebnouševy, 70
Turková, Kateřina, 127, 142, 143, 157

U

Uherské Hradiště, 76
Ulrico Aostalli de Sala, 26
Ústí nad Labem, 25

V

Václav IV., 21
Václav, servus, 74
Václav, starý rychtář, 28
Valdštejnská z Hodkova, Mandalena, 106
Vencelín Boleslavský, Jan, 89
Verdek, 23, 25, 33, 106, 109, 110, 127, 143, 148, 150, 151, 152, 153, 208, 238, 239
Vídeň, 96
Viktorin, soukeník, 35, 36, 128, 215
Vladislav Jagellonský, 23, 29
Vlčice, 119
Vodička Dvorský, Jan, 86, 87, 88, 92
Vodička, Jan, 36, 68, 75, 79, 81, 83, 84, 86, 92, 119, 120
Vodička, Jan ml., 93
Vodička, Martin, 70, 86, 165, 217
Vodička, Mikuláš, 86, 218
Vodička, Pavel ml., 76, 84, 85, 92, 120, 121
Vodička, Pavel st., 53, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 79, 92
Vodička, Prokop, 65
Vodička, Sixtus, 68, 79, 81, 82, 92
Vokáč z Příbrami, Jan, 32
Vokáč, Absolon, 117, 163
Vratislav, 27, 38, 50, 96, 97
Vysoké Mýto, 24

Z

z Gelnhausenu, Jan, 62
z Chmelic, Zikmund, 65
z Jihlavy, Václav, 61
z Pernštejna, Jan, 25
z Prošic, Jakub, 23
z Turgova, Jan, 27
z Turgova, Půta, 19
z Valdštejna a na Hostinném, Hons Kryštof, 34

z Valdštejna a na Miletíně, Bartoloměj, 103
z Valdštejna a na Poličanech, Karel, 103
z Valdštejna na Hostinném a Miletíně, Jiří, 103
z Vartemberka, Beneš, 41
z Vartenberka, Jan, 28
Záboří, 23, 25, 27, 52, 150, 151, 152, 230
Záchlada, Petr, 22
Zboží, 23
Zejdlíc ze Šenfeldu a na Chocni, Hertvík, 26, 106
Zikmund Lucemburský, 22
Zilvar z Pilníkova a na Podhoří, Jan, 100
Zilvar z Pilníkova a na Vlčicích, Kryštof, 119
Zilvar ze Silberštejna, Pilníkova a na Podstráni, Jan st., 103
Zilvárové z Pilníkova, 25

Ž

Žaclěř, 41
Žatec, 107
Žďárský, Jan, 70, 90
Žireč, 33, 70, 208, 230
Žižka, Jan, 21
Žlutický, Tomáš, 76, 142, 241
Žofie Bavorská, 21

Tabelární přílohy

Královédvorská deperdita ve světle dochovaných pramenů

	Typ pramene	Název v kanceláři	Léta⁸⁹⁸
1	Trhová kniha 1	Knihy tlusté menší	?
2	Trhová kniha 2	Knihy městské tlusté	1548
3	Trhová registra 1		1513
4	Trhová registra 2		1514 ⁸⁹⁹
5	Trhová registra	Registra tlustá	1560
6	Knihy nálezů městského soudu 1	Manuál ortelní písaře Jana Kotoula	50. – 60. léta 16. století
7	Knihy nálezů městského soudu 2	Knihy nálezů a jiných vejpovědí právních	? – 1617
8	Knihy přátelských smluv 2		? – 1619 – ?
9	Knihy svatebních smluv		před r. 1592
10	Knihy sirotčí		1604/1610
11	Knihy svědomí		1557/1617
12	Registra purkmistrovská		1564–1615 ⁹⁰⁰
13	Registra rychtářská		1558/1575/1563
14	Registra pro obecní správu	Registra na správu obecní	1511
15	Registra odkladů stání	Registra odkladů stání	1574
16	Registra odkladů při rychtářských	Rejstřík odkladů při rychtářských	1617
17	Pamětní registra		1515
18	Registra obligací	Registra zápisná	1575
19	Registra evidující dlužníky	Registra berniční zápisná	1572

⁸⁹⁸ Uveden rok, případně roky, ke kterým je pramen zmiňován.

⁸⁹⁹ Ze zápisů vyplývá, že se jedná o dvě odlišné knihy. Viz kapitola o středověkých městských knihách s. 48.

⁹⁰⁰ Jedná se o celkem 14 zmínek z let 1564–1615. Nelze stanovit přibližný počet ztracených knih.

	k městské berní		
20	Registra evidující výběr šosu	Registra šosovní	1572
21	Gruntovní kniha	Registra stará veská	1545
22	Gruntovní kniha		1583/1594
23	Registra důchodní		1556/1609
24	Mlýnská registra	Rejstra stará mlejnská	Před r. 1555
25	Registra berní pro krajské berníky a defensí	Registra berní pro krajské berníky a defensí	1595
26	Registra zádušní	Kostelnická registra	1579
27	Registra zádušní	Registra kostelnická k záduší sv. Jana	1610
28	Registra kancelářská		1620
29	Titulář	Obecní titulář	1601
30	Protokoly městské rady		?

Personální obsazení městských úřadů podle zápisů v Papírové knize

Jméno	Rychtář	Mlýnské úředníky	Kostelníci	Solní úředník
bakalář Martin		1511–1513		
Dratvička Jan	1511			
kolář Petr		1504–1505	1505–1506	
Kolínský Jakub			1512–1513	
Litický Petr			1504–1505	
Markus Jiřík		1504–1505		
Náchodský Petr		1520–1521		
od Dolejší brány, Jakub		1520–1521		
Sedláček Martin	1513–1515			
Semilov Matěj	1511–1513	1505–1506		
sladovník Marek			1504–1506	
sladovník Urban			1504–1506, 1512–1513	
sladovník Václav	1539			
Šonovec Jan		1505–1506		
zeť Petříkové, Jiřík	1519		1512–1513	
Zub Václav		1511–1513		1520–1521

Personální obsazení městských úřadů v předbělohorské době

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Adámek Václav				1608–1610 (sv. Kříž), 1611–1614 (sv. Kříž)							
Andrle Jan, krejčí								1615–1616, 1618–1621			
Bančíčka Petr				1584 (sv. Jan)							
barvíř Jan				1580		1573					
barvíř pláten Tomáš		1608–1616					1607–1608				
Běliče Mikuláš					1555–1556						
Bok Jeremiáš		1619–1620									
Bruncvík Jiřík				1612–1614 (sv. Kříž)							
Březinský Jan			1584–1585 1590–1591								
Cikánek Jan			1608–1609								
Čerlík Kryštof		1619–1620									
Červenka Jiřík				1600, 1604–1605 (sv. Jan), 1607–1608 (sv. Jan), 1611–1616 (sv. Jan)				1609–1610			

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Červenka Matěj				1583 (sv. Jan), 1590 (sv. Jan)							
Čížek Jan		1588									
Čížek Matěj		1567–1570									
Děťátko/Dětinka Jan										1611–1616	
Dluhoška Jan	1571	1582, 1583, 1585–1586	1575–1576 1589–1590								
Dluhoška Jiřík	1601–1602 1603–1604	1599–1601									
Dluhoška Pavel		1559–1560									
Draho Jan									1619–1621		
Dudek Jan						1618–1619					
Ettl Jan										1620–1621	
Franěk Jan			1578–1580								
hartman st. Jan		1606									
Heger Fridrich								1619–1620			
Hnilička Matouš		1589–1590									
Hoffman Kryštof			1620–1621	1618–1619 (sv. Jan)		1619–1620					

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Holej Petr				1584 (sv. Jan)							
Horák Matěj				1557–1558							
Horák Simeon						1584					
Horský Jan	1599–1600										
Hořenský Jan							1607–1608				1611–1613 1618–1621
hrnčír Matouš		1557–1558									
Hrněl Matěj				1607–1610 (sv. Kříž), 1611–1612 (sv. Kříž)							
Husečka Jiřík						1599					
Charvát Pavel				1609–1610					1611–1612		
Jámský Jan					1608–1609						
Javornický Řehoř	1612–1614			1600 1618–1619 (sv. Jan)		1608–1610					
Jelínek Jan		1591–1592 1598–1599				1584					
Jelínek Martin							1611–1613 1614–1615 1618–1621				
Ješek Václav	1580–1581		1578–1580								

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Jitrnička Jan					1560–1561						
Juliš Mikuláš					1616–1617						
Kalous Jan		1561–1562									
Kašpárek Jiřík									1612–1614		
Kavka Silvestr	1579				1579–1580						
Kavka Zikmund				1603 (sv. Jan)		1597, 1599					
Kladrubský Jiřík				1618–1621 (sv. Kříž)			1609–1610 1611–1612 1613–1614				
kolář Adam				1607–1610 (sv. Kříž) 1611–1617 (sv. Kříž) 1618–1619 (sv. Kříž)							
Koleat Jan		1580, 1582									
Koleat Václav		1613	1618–1619			1614–1615					
Komárek Matouš				1612–1616 (sv. Jan)							
kovář Martin				1607–1608 (sv. Kříž)							
Koza Martin				1619–1621 (sv. Jan)				1618–1619			
Koza Václav				1583–1584 (sv. Jan)							

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Krabs Václav	1590–1591 1593–1596 1598–1599										
Krauz Eliáš		1612–1617 1619–1620						1611–1612			
Krejsa Petr	1567										
Kraský Burian				1615–1616 (sv. Kříž)							1614–1615
Křížovský Mikuláš				1579 (sv. Kříž)							
Lautrbach Kryštof			1574–1576								
Longolius Jan	1616–1618										
Losika Martin								1613–1614			
Luňák Jan								1612–1613	1607–1608		
Lysej Adam, kolář				1619–1621 (sv. Kříž)							
Man Kryštof				1620–1621 (sv. Jan)							
Man Matouš				1618–1620 (sv. Jan)							
Med Petr				1579–1580 (sv. Jan)							
Milštejnský Kryštof								1607–1608		1611–1613	
Mračno Jan									1609–1610		

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Nymburský Jan ⁹⁰¹		1585–1586			1614						
Oujezdecký Jakub	1594–1595 1597–1598		1608–1610			1597					
Pánek Jan				1614–1615 (sv. Kříž)			1613–1614				
Pánek Jiřík			1589–1590								
Patočka Martin		1557–1558 1559–1560			1556–1557						
perníkář Martin		1580, 1583, 1588–1589									
Petera David								1607–1608, 1614–1615			
Petera Eliáš	1607–1608					1607–1608 1610–1613					
Petera Jiřík		1577–1578		1579 (sv. Jan)							
Petera Matěj						1615–1617					
Petera st. Jan, jinak Chvojka	1602–1603	1600–1602		1590 (sv. Jan), 1604 (sv. Jan), 1611–1612 (sv. Jan)							
Pevný Jiřík	1564–1565 1567–1568										
Pinš Adam											1620–1621

⁹⁰¹ V letech 1611–1612 působil na pozici pytlovního.

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Poduška Jiřík						1606–1609					
Pošival Jiřík	1606–1607 1611–1612 1614–1616	1605		1609–1610 (sv. Jan)		1605–1606					
Procházka Stanislav				1581, 1583 (sv. Jan)							
Provazník Jiřík				1581 (sv. Jan), 1600 (sv. Jana), 1607–1610 (sv. Jan), 1616–1617 (sv. Jan)							
Ptáček Jiřík	1585–1586 1608–1609										
Rameš Daniel	1584–1585 1589–1590										
Rosa Jiřík									1615–1616		
Rotmberger Jan										1618–1620	
Roubal Jiřík		1602									
Roubal Pavel		1602–1603									
Ryšavý Václav							1609–1610 1612–1613 1615–1616				1611–1612 1613–1615
Semile Jan								1620–1621			
Sklenička Mikuláš	1620–1621	1604–1609 1616–1617		1603 (sv. Jan)							

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Skřivan Jan											1615–1616
Slabý Kliment	1574–1575 1577–1578	1579	1574–1575								
Slavík Jan			1584–1585								
Slepička Jakub	1562–1566										
Smišek Jakub											1613–1614
Smišek Jan				1620–1621 (sv. Kříž)			1614–1615				
Smolík Jan, mydlář		1593–1596									
Sobotka Martin				1579							
Sochor Jiřík				1557–1558							
Sochor Pavel				1581 (sv. Jan)							
Sokol Jan		1555–1558 1561–1562 1563–1565 1574									
soukeník Viktorin	1561–1562										
Spoura Petr		1569–1570									
Stvořil Jakub	1560–1561	1562–1563									
Stvořil Matěj	1586–1588 1591–1592 1596–1597					1605					

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Stvořil Mikuláš		1605									
Suchánek Václav		1607									
Svoboda Jan									1607–1608		
Šaroun Jindřich	1591–1592	1592–1593 1596 1600–1604			1608						
Šebek Jan							1615–1616				
Šilhan Jan ⁹⁰²										1613–1614	
Šilhan Martin		1573									
Šindelář Jiřík							1618–1621				
Širůček Matěj										1607–1608 1609–1610	
Šošek Diviš		1576–1577									
Šošek Václav								1614–1616			
Šrámek Jan ⁹⁰³	1619–1620	1610	1618–1619 1620–1621								
švec Petr		1555–1556 1562–1563 1565–1566 1567–1569									

⁹⁰² V letech 1608–1609 vzpomínán jako porubný.

⁹⁰³ V letech 1613–1614 jako cihelní úředník.

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Švík Ondřej ⁹⁰⁴		1611									1615–1616 1618–1620
Tichý Matěj			1609–1610	1605 (sv. Jan), 1608–1609 (sv. Jan), 1619–1621 (sv. Jan)							
Trubač Martin			1557–1558 1563–1564								
truhlář Adam				1603–1605 (sv. Jana), 1612–1617 (sv. Jan)						1607–1608	
truhlář Matěj						1609–1610					
Trutnovský Adam										1609–1610	
Tůma Jan		1570–1571 1573–1574 1576–1579									
Tupý Jan				1607–1609 (sv. Jana), 1611–1612 (sv. Jan)							
Václavík Jiřík				1616–1617 (sv. Jan)							
Vejvoda Ondřej, pasíř	1600–1601 1605–1606										
Vodička Martin	1588–1589, 1595–1596										

⁹⁰⁴ Na pozici cihelního úředníka působil v letech 1616–1617.

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Vodička Mikuláš		1570–1571			1555–1556						
Vokáč Absolon			1557–1558 1563–1564		1556–1557						
Vokáč Jan						1610–1613					
Vokáč Vít	1555–1556										
Voršt Martin		1557–1558									
Voršt Václav				1557–1558							
Vytopil Mikuláš									1609–1610 1611–1616 1618–1621		
Weyman Matouš				1616–1617 (sv. Kříž), 1618–1620 (sv. Kříž)							
zedník Václav				1614–1617 (u sv. Kříže)							1612–1613
Zub Bartoloměj	1557–1558 1559–1560										
Zub Cyprián		1563–1565 1568–1569									
Zub Dlabal Martin		1598–1600				1614–1617 1618–1620		1609–1610, 1611–1614			
Zub Jakub	1576–1577	1557–1560 1561–1563 1565–1566 1567–1569			1560–1561 1579–1580						

Jméno	Městský rychtář	Důchodní	Mlýnští	Kostelníci	Solní	Špitální	Hajní za Žirčí	Hajní za Verdekem	Hajní Přední Harty	Hajní Zadní Harty	Hajní za Lipnicí
Žalud Jan										1614–1616 1618–1621	
Žďárský Samuel	1604–1605 1609–1611		1590–1591								
Žid Jiřík		1562–1563		1580–1581 (sv. Jan)							
Žid Pavel		1592									
Žlutický Tomáš	1583–1584	1588–1595				1573					

Ediční příloha

Do ediční přílohy byly vybrány prameny, které jsou zajímavé jak z hlediska vývoje městské kanceláře, tak dějin města. Písemnosti jsou řazeny chronologicky a až na posport Tomáše Libivského pochází z královédvorské kanceláře. Zmíněný posport byl zařazen jako důležitý typ písemnosti, který také mohl v kanceláři vznikat. Ačkoliv zvolené písemnosti provenienčně spadají pod městskou kancelář, nebyly vždy sepsány radním písařem (například kvitance Zikmunda Stehlíka Ousobského).

Edice byla vytvořena zejména v souladu s transkripčními pravidly pro 16. století.⁹⁰⁵ V případech, kdy bylo možno transkribovat různými způsoby, je tvar slova uveden v poznámce. Soudobé i novější kancelářské poznámky jsou taktéž uváděny v poznámkách. Adresy se nachází pod texty.

⁹⁰⁵ Ivan ŠTOVÍČEK, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti: příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.

1. Cechovní listina pro sladovníky do Hostinného z roku 1484

My purkmistr i rada města Dvoru Králova nad Labem známo činíme tímto listem zjevně přede všemi lidmi všelikterakého duostojenství stavu a řádu vyvýšení, kteříž tento list uzří neb čtúci slyšieti budú, že jsou přistúpili před nás do plné rady na rathúz tu, kdež všeliká věc konec a místo bere, opatrní muži z Hostinného Andrle, cechmistr, a Petr, mistr řemesla sladovnického z téhož města Hostinného, žádajíc nás napřed od pánov svých a od obce i ode všeho řemesla toho poctivého, bychom jim cech řemesla sladovnického z obce naší od téhož řemesla prvé psaného vydali a pečeti naší potvrdili. To my k jich všech žádosti napřed pánov, obce i řemesla již psaného z města Hostinného rádi jsme učinili a učiniti chcemy, jakožto pro své milé přátely a susedy dobré. K témuž my žádáme pánov hostinnských, aby vedlé nás svú městskú pečet ráčili na širší potvrzení a svědomie cechu tohoto od nás vydaného k tomuto listu přivésiti. I jest cech řemesla sladovnického v obci naší pevně utvrzený v tato slova najprv, aby všichni cechmistry i mistry i tovařišov⁹⁰⁶ téhož řemesla všech neřádov neslušných proti Pánu Bohu se vyvarovali, her kostek neb jiných jakýchžkoliv oprnže,⁹⁰⁷ pod trestáním panským. Item aby žádný nedělal ani poléval na prodej [...] desíti korcuov.⁹⁰⁸ Item aby žádný neměl falešného korce, ani věrtele, ale aby spravedlivý korec a věrtel byl, jakož jest v naší obci svolen, usazen a pány konšely směřen. Item aby žádný pacholek sobě sladov v tejj sladovni nedělal, v kterejž tajž pacholek dělá, a jestliže by jemu svoleno, aby sobě pacholek dělal a na slady nakládal, tehdy muož jemu děláno býti, ale v jiné sladovni. Pakli by kto v tom shledán, že by v tejj sladovni dělal, pokuty aby dal libru vosku do cechu, a jestliže zaplatil vedlé svého slibu, to buď vznešeno na cechmistry, a jestliže by ten dluh nebyl zaplacen, po cechmistřích má to na purgmistra vzneseno býti, a bude-li se panu purgmistru zdáti, aby jemu staveno bylo, to se tak staň, než hostem muož staveno dielo býti cechmistry, a ktož by cechmistrova rozkázanie neučinil, pokuty libra vosku do cechu dána buď. Item žádný nemá, neprodá, ne pšenice přijímati na sladovni, než mohú pšenici neprodanú v měšech do hospody ustaviti. Pakli by kto v tom shledán byl, že by přijal, aby libru vosku do cechu dal beze všeho odporu. Item také žádnému nebud děláno na prodej žádný slad, ktož k obci nešosuje neb neponucuje, ale panošem, kněžím a sedlákuom k jich stolu a k jich čeledi a jinač nic. Pakli by kto dělal týmž na prodej, do cechu daj libru vosku. Item aby žádný žádnému ku pomoci, buď to zjevně nebo tajně, pšenice ani jiného obilé ven z města nevykupoval. Pakli by kto to učinil, a tu smělost a drzost, aby cechmistři vznesli na pány, aby oni to ráčili opatřiti a uvážiti. Item

⁹⁰⁶ Thowarzissow.

⁹⁰⁷ Oprnže – text je zde v přehybu a mírně setřený, snad odvozeno od slova oprnost.

⁹⁰⁸ Slovo je špatně čitelné a v přehybu písemnosti.

také cechmířtřt aby obilé dobrého jeden a lehčejřšieho druhý slad přeměřili, a to proto opatřice ta dva slady. Jestliže by se komu zdálo, že by jeho malý slad byl, aby je toho uměli spraviti a to mezi nimi slušně rozeznati. Item také když by se komu přihodilo, že by obilé na humno ven z kádí vysul a nechtělo ruosti, aby toho říz obilé jest s cechmistry k tomu přivedl, a jestliže by se cechmistrúom zdálo, že by byla vina sladovníka, aby to opravil po cechmířtřích, jakž oni rozkáží, a tak i k jiným věcem cechmířtřt mají pod jich přísahú přihledati a mířtřt i z tovařišóv mají poslušni býti pod kázní panskú a zachovati posluřenství všichni mají mířtřt i tovařiši cechmistrúom. To na potvrzení cechu svrchupsanému my purgmířtřt i rada svrchupsaní pečeti města našeho k tomuto listu dali jsmy přivěsiti. Jenž jest dán a psán v plné radě naší let božích od narození pána Krista 1484 ten pondělí po svatém Ambroži⁹⁰⁹ neb feria II post Dominicam quam canitur in eccllesia Domini Judica me Deus.⁹¹⁰

⁹⁰⁹ 5. dubna 1484.

⁹¹⁰ SOkA Trutnov, fond Cech sladovníků Hostinné, nezinventarizováno.

2. Slib Mikuláše Vlka z Kvítkova z roku 1578⁹¹¹

Já Mikuláš Vlk z Kvítkova znám činím tímto listem vůbec přede všemi a vzláště [...], jakož jsou mi pan purkmistr a rada [města] Dvoru nad Labem k žádosti mé nájmu [...] v městě Dvoru přáli, čehož já vděčen připověděl jsem a tímto listem připovídám, pokudž bych v témž nájmu a při tom městě byl, že se chci náležitě a pokojně chovati, žádnému sousedu ani obyvateli téhož města příčin k nevoli žádných nedávati a v živnostech městských žádné [překážky] nečiniti. Když by pak mezi mnou a [...] sousedem nebo obyvatelem města [nějaká] nevole zběhla, jsa pořadem práva obeslán, před panem purkmistrem a radou města Dvoru etc. mám státi, dostáti do skonání pře. Tomu na svědomí pečet svou vlastní a přirozenou k tomuto listu sem přitiskl a svou vlastní rukou podepsal. Jenž jest dán v městě Dvoru nad Labem v pondělí [...] svatým Martinu léta etc. 78°.

⁹¹¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Dodatky, inv. č. 194, kt. 101, sign. 12.

3. Posport pro písaře Tomáše Libivského z 19. června 1579

My Jan Adam a Jan Markvart, strejci vlastní Kocové z Dobrše, na Bystřici, Mileticích a Vohrazenici etc., vyznáváme tímto listem, jenž posport slove, všem vůbec a zvláště tu, kdež náleží, jakož jest u nás jakožto mocných otcovských poručníků v statku sirotčím dobrským za písaře v službě byl Tomáš Libivský a tu od jednoho počtu až do druhého jest všecky peníze k sobě přijímal a pak jest týž Tomáš Libivský, písař a služebník toho roku jminulého náš, když nám z těch ze všech věcí počet činil, cožkoli k sobě přijímal a zase vydával, to ukázal a od sebe odvozoval, vodvedl a nám z těch ze všech věcí pořadnej počet učinil tak, že jemu v tom nemůžeme nic slušně za zlý míti a nemáme, nýbrž jej v tom za kotoho,⁹¹² kderýžto pořádně od sebe odvedl, vychvalujeme a za to žádáme, kdež by se koli týž Tomáš písař zahodil, že jej pro takové jeho dobré chování laskavě a přátelsky fedrovati ráčíte a budete pro zase toho jednomu každému z Vašich Milostí a Vás v touž libost odměnu. K tomu na svědomí my svrchu psaní Kocové a poručníci sekryty své sme přitiskli k tomuto posportu, kderémuž datum na Dobrši v pátek po Božím Těle⁹¹³ léta 1579.⁹¹⁴

⁹¹² kotoho.

⁹¹³ 19. června.

⁹¹⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Listiny až do r. 1600. Patenty císařské, inv. č. 127. kt. 1, sign. 5.

4. Registra odúmrti z let 1583–1589⁹¹⁵

Registra⁹¹⁶ odoumrti polovičného, kteréž jest Jeho Milost císařská jakožto král český na poníženou prosbu a snažnou přímluvu Jich Milostí předních dvou stavů panského a rytířského na obecním sněmu, kterýž držán byl na Hradě pražském v pondělí po Hromnicích léta etc. 77⁹¹⁷ a zavřín téhož léta v sobotu po suchých dnech postních, městům Království tohoto českého milostivě povolití dáti ráčil, založena v městě Dvoru nad Labem v středu po Veliké noci léta etc. 83.⁹¹⁸

Příjem téhož odoumrti v témž městě Dvoru:

Léta etc. 83 v úterej po památce svatého Václava⁹¹⁹ po Pavlovi barvíři pláten přišlo odoumrti na obec 8 kop grošů českých.

Léta etc. 84 v outerej svatodušní⁹²⁰ po Kateřině někdy manželce Jana Hložka⁹²¹ přišlo odoumrti na obec 16 kop 5 grošů českých.

Summa summarum všeho toho příjmu činí v městě Dvoru

34 kop 5 grošů českých.

Vydání z vejš psaných příjmů:

Léta etc. 86 a léta etc. 87 ta všecka suma příjmů odoumrti na obec města Dvoru příšlých vynaložena jest na opravu brány Hradištské tak řečené a zdí městských po ohni zsutých, na opravu dlážení v městě a cest na předměstí a k tomu mnohejm víc.

A tak od léta etc. 83 a od léta etc. 84 až do posledního dne měsíce června léta 89 žádného odoumrti, jakž na Jeho Milost císařskou, tak také na obec města Dvoru jest nepřipadlo.

To že jest v pravdě tak, my purkmistr a rada téhož města Dvoru přijímáme a na ty povinnosti, které sme úřadu konšelskému učinili, tomu na svědomí pečeti naší menší městskou tato registra upečetiti sme dali v pondělí po památce svatých Petra a Pavla, apoštolů Božích léta etc. 89.⁹²²

⁹¹⁵ NA, SM, sign. K94/23.

⁹¹⁶ Soudobá poznámka kanceláře: Podoumrti města Dvoru 17. Juli Anno 1584. Poznámka pořadajícího archiváře: Verwendung der Königinhofer Fälligkeiten zur Bestreitung der Gemeindauslagen 1589.

⁹¹⁷ 4. února.

⁹¹⁸ 13. dubna.

⁹¹⁹ 4. října.

⁹²⁰ 22. května.

⁹²¹ Hložka.

⁹²² 3. července.

5. Inventář zbraní uložených na radnici k roku 1596⁹²³

Léta Páně 1596 v outery po památce svatého Jiljí⁹²⁴ zinventována jest zbroj a braně obecní, což ji v rathauze zůstává v přítomnosti osob radních ze jména těchto, kteříž byli: pan primas Jan Nymburský, Jan Březinský, Jan Koleat, Jakub Oujezdecký, Jan mydlář a servus Jiří Ptáček.

Item ručnic dlouhých 9 a jedna u pana písaře.

Item dvě kratší ručnice.

Item dvě rejtarky s pouzdrem, kecherem a toulcem.

Item toulců jiných 7.

Item forem k ručnicím 5.

Item kordů a šavlí a jede[...]⁹²⁵ korduláč 8.

Item hemelínů 18.

Item peklhoubce 3 a 1 prostřelenej.

Item rejtarská zbroj, dva p[...]⁹²⁶chy, obojčkem, zarukávy, měnný a plechovice.

Item pět párů plechů⁹²⁷ na pěší osoby předních [...]⁹²⁸ zadních.

Item 1 košile brněná.

I [...]

⁹²³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Listiny až do r. 1600. Patenty císařské, inv. č. 127. kt. 1, sign. 85.

⁹²⁴ 3. září.

⁹²⁵ Zbytek slova schází. Okraj je ohořelý.

⁹²⁶ Ohořelý okraj.

⁹²⁷ Zbroje.

⁹²⁸ Ohořelý okraj.

6. Ukázka z torza formulářové sbírky z počátku 17. století

Rukojemství pod pečeti

Já N. z N. známo činím tímto listem, kdežkoliv čten neboližto čtoucí slyšán bude a vzláště tu, kdež náleží, že jest přede mne předstoupil Jan z N., poddaný můj, zprávu mi toho učinil tak, jakož má rozepři o nepořádný stavuňk s Martinem z N. před panem purkmistrem a radou města z N., že má rukojmě k stání i k dostání též i o škody až do té pře skonání zastaviti, mne vedlé toho prosíc, abych poddaným svým, totiž Jiříkovi Zelinkovi a Jiříkovi Kubalíkovi, oběma poddaným mým ze vsi z N., aby se za něj v rukojemství postavili, k tomu povolil, což znaje prosbu jeho slušnou býti, tak činím a k tomu své povolení dávám, aby dotčení poddaní moji se za něho Jana z N. až do té pře skonání, právem svým se nezastírajíce, pod základ od práva jmenování postavili. A pro lepší toho jistotu a důvěření dal sem k tomuto listu přitisknouti svou vlastní a přirozenou pečet. Jehož jest datum etc. léta 1600.

Téhož léta v pondělí po neděli Křížové⁹²⁹ Jan Wiznar ze vsi Valdova do té pře skonání rukojmí s vůlí vrchnosti své pod pečeti zapsání zastavil osoby svrchu psané pod základ 60 kop grošů.

Jiné rukojemství

Já N. z N. známo činím tímto listem obecně přede všemi, jakož má rozepři při právě v městě Miletíně Jakub z N., poddanej můj, s Janem z N., že k tomu své povolení dávám, pokudž jest od práva vyměřeno, aby k té při za něj k dostání i o škody se v rukojemství postavili, kohož by se koliv z poddaných dožádal, svejm právem nezastírajíce, což věřím, že když se ty osoby před právem postaví, že přijati budou. A pro důvěrnost toho sekryt svůj vlastní k tomuto rukojemství jsem přitisknouti dal. Jehož datum na Miloticích etc. léta 1600.

Téhož léta v outerej po Mistru Janovi Husy⁹³⁰ Jakub z N do té při skonání rukojmí s vůlí vrchnosti své pod sekrytem zapsaný zastavil Kašpara z N. a Martina z N. pod základ, totiž 80 kop grošů českých.⁹³¹

⁹²⁹ 8. května.

⁹³⁰ 11. července.

⁹³¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1735–1830, inv. č. 154, kt. 44, sign. 65.

7. Misiv Dvorských do Trutnova z roku 1608⁹³²

Službu svou vzkazujem slovutné Opatrnosti, páni přátelé a sousedé naši vzláště milí, zdraví a jiného dobrého Vaší Opatrnosti přejeme rádi věrně. Martin Myl, obyvatel při městě Dvoru nad Labem zpravu nám toho učinil, že by od urozeného pána pana Vladislava Rychnovského z Rychnova a na Hoření Bukovině na poctivosti své nařčen býti měl, a to v příčinách těchto, že by jeden lotr, který konec svůj při městě Trutnově vzal, že jest na něm umřel, též když jednoho lotra s ním spolujali vůči jemu mluvíce tato slova: Myl Martin, budu-li já viseti, ty musíš taky viseti, nebo si věčší lotr, než-li já sem, a to že by v knihách smolních práva Vaší Opatrnosti zapsáno bylo. I poněvadž dotčený Martin Myl, že tím ničímž vinen není, též sebe podlé téhož nářku svěsti právně má, v též příčině k Vaší Opatrnosti za připsání toto nás jest požádal. Pokudž by se co toho při právě Vaší Opatrnosti nacházelo aneb nenacházelo, že nám o tom dostatečnou zpravu učiniti ráčíte, přátelsky žádáme a my se toho Vaší Opatrnosti všelijakou volností v podobných příčinách i jinak nám možným dobrým odměnění zamlouváme. Odpovědi žádáme. S tím milost boží s námi. Dán v městě Dvoru nad Labem v pátek po svatém Antonínu léta 1608.⁹³³

Slovutné Opatrnosti pánům purkmistru a radě města Trutnova nad Úpou, pánům přátelům a sousedům našim vzláště milým.

⁹³² SOkA Trutnov, AMTU, inv. č. 485, kt. 10.

⁹³³ 18. ledna.

8. Rejstřík poplatků radního písaře Jana Andrleho za práci z roku 1611⁹³⁴

V té při mezi slovatným panem Hynkem Capelli, úředníkem na Žirči, na místě Jakuba Fidlara ze vsi Záboří, původem jedné a Martinem Mylem,⁹³⁵ obyvatelem při městě Dvoru nad Labem, obviněným z strany druhé, co se škod útratných a nákladných v té při hlavní v příčině 14 kop míšeňských vzatých dotýče, jakž útok plněji svědčí, toto mně Janovi Andrlovi, písaři radnímu města Dvoru nad Labem, od výš dotčeného za práci mou v již dotčené při dáno a vyplněno jest:

Od vejpisu na vinění s odpovědí Martina Myle	8 gr. č.
Za pŕuhon do Hradiště	12 gr. č.
Od zapsání 7 svědků	14 gr.
Od chůze cesty dvoum svědkům	2 gr.
Od přijetí nálezu práva domácího památného	10 gr.
Od vejpisu téhož nálezu	8 gr.
Od zapsání plnomocenství	2 gr.
Od přijetí vysvětlení nálezu domácího práva	10 gr.
Od vejpisu téhož nálezu	8 gr.
Od vejpisu rukojemství	4 gr.
Od vejpisu vysvětlení konfirmací vrchního práva	8 gr.
Summa toho	1 kopa 26 gr. č.

Actum rejstříku tohoto v středu po památce sv. Jeronýma léta Páně 1611.⁹³⁶

Jan Andrle, písař

⁹³⁴ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43, sign. 1.

⁹³⁵ Myllem.

⁹³⁶ 5. října.

9. Kvitance Zikmunda Stehlíka Ousobského, služebníka purkmistra, z roku 1611⁹³⁷

V té při hlavní, kteráž jest byla mezi slovným panem Hynkem Capelli, ouředníkem na Žirči, na místě a k ruce Jakuba Fidlara ze vsi Záboří správy jeho strany jedné a Martinem Mylem,⁹³⁸ obviněným z strany druhé, kdež činiti bylo, o 14 kop míšeňských jemu Jakobovi povinných, jest mně Zikmundovi Stehlíkovi, služebníku pana purkmistra a pánů města Dvoru nad Labem, za mou práci dáno od téhož pana Hynka Capelli 16 grošů českých. Actum tohoto rejstříku v středu po svatým Lukáši Anno 1611.⁹³⁹

Zikmund Stehlík

Manu propria

Dáno od rejstříku tohoto 1 groš český.

⁹³⁷ SOkA Trutnov, AMDKnL, Listiny soukromoprávné s vyjmutím trhů 1608–1787, inv č. 156, kt. 48, sign. 2.

⁹³⁸ Myhlem.

⁹³⁹ 19. října.

10. Výpis z knih nálezů a jiných vejpovědí právních z roku 1617

V knihách nálezů a jiných vejpovědí právních města Dvoru Králové nad Labem

Folio 220

Nález

Tu my purkmistr a rada města Dvoru Králové nad Labem přeslyševše obstavuňk od urozeného pána pana Albrechta Rychnovského z Rychnova a na Koclířově na Jiříka Šolce, poddaného urozeného pána pana Vladislava Rychnovského z Rychnova a na Hoření Bukovině, učiněný: příčiny téhož pána pana Vladislava Rychnovského z Rychnova na místě a k ruce jmenovaného Jiříka Šolce proti témuž obstavuňku ku právu předloženo: originál psaní ohradního od urozeného pána pana Albrechta Rychnovského z Rychnova urozenému pánu panu Vladislavovi Rychnovskému z Rychnova v příčině dotčeného Jiříka Šolce učiněné; odpověď téhož pána pana Vladislava Rychnovského z Rychnova proti témuž psaní ohradnímu danou; vidimus vejpisu z register varních z pivovaru heřmanského; svědomí, jakž listovní, tak knihami našimi zapsané a při právě tom publikované; vejpis plnomocenství urozeného pána pana Albrechta Rychnovského z Rychnova; vejpis obstavuňku; vidimus reformací mezi Petrem Cejpem a Petrem z Doubravnice; vejpis nálezu z města Hořic od strany obstavený na původ kladených; té pře přelíčení; artikule zřízení zemského, též práv městských a nač jsou se strany v té při potahovaly, toho všeho s pilností pováživše, podlé práva takto o tom nalézáme a s výhradou práva vrchního vypovídáme. Poněvadž se jest to z akt pře této našlo a vyhledalo, že jest Jiřík Šolc urozenému pánu panu Albrechtovi Rychnovskému z Rychnova z každého sudu vyšenkovaného po 6 groších českých posudného platiti a odvozovati povinen, z té tehdy příčiny nad jmenovaný Jiřík Šolc od moc ujíti nálezu tohoto ve dvou nedělích pořád zběhlých touž summu posudného zadržalou, totiž 29 kop míšeňských, oč se jest obstavuňk stal, urozenému pánu panu Albrechtovi Rychnovskému z Rychnova dáti a odvésti jest povinen podlé práva. Actum v pondělí po Devítníku⁹⁴⁰ léta Páně 1617 za purkmistra Jana Cikánka.

Jan Andrlé, písař

radní, manu propria⁹⁴¹

⁹⁴⁰ 23. ledna.

⁹⁴¹ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé právní 1610–1735, inv. č. 154, kt. 43, sign. 3.

11. Fragment Protokolu městské rady z roku 1617

[1r]

Léta Páně 1617 v pondělí po památce Rozeslání dvanácti apoštolů Páně⁹⁴² zřízeno v radě:

Martin Tluka obsílá Martina Kozu z trhu,⁹⁴³ kterýž se stal mezi Zuzanou, manželkou jeho, a Martinem Kozou o spravedlnost její,⁹⁴⁴ místa nedává, nýbrž sám že ústy toho žádá, Martin Koza od trhu upustiti nechce. Podání na smlouvu mezitím k průvodům po svatém Bartoloměji.

Zuzana, manželka Martina Tluky, skládá odpověď proti přípovědi Martina Kozy na spravedlnost její učiněnou, čtena, strany odkladů žádají, k průvodům odloženo do pondělího po svatém Bartoloměji.⁹⁴⁵

P.

Pan rychtář městský relací učinil od obstavuňku učiněného od urozeného pána pana Albrechta Rychnovského na Matouše Rouza pro pokutu 10 kop míšeňských. Dáno za odpověď, kdy se strany postaviti, že mají vyslyšány býti. Téhož dne přinešeno psaní od pána pana Vladislava Rychnovského.

Pan Jan Horský opakující předešlou žádost svou v příčině Matyáše Beránka, kameníka zběhlého od práva, žádají, aby další a volnější termín k přednesení jich⁹⁴⁶ spravedlnosti, poněvadž přítele svého právního užití z příčin slušných nemůže, učiněn byl. Podle žádosti pana Jana Horského k dalšímu přednesení jich spravedlnosti odloženo do týhodne.

Jiřík Šrámek žádá odpovědi od Jana Zralého. Jan Zralý odkladu žádá dalšího, nemohouc se s takovými odpovědmi spraviti, odloženo podlé té žádosti Jana Zralého do pondělího po svatém Bartoloměji.

Jiřík Rouz žádá, aby jemu práce při vaření piva na čas další přino bylo, povoleno, aby na spravedlnosti pánům sousedům chudým i bohatým sloužíce ze mzdy jich činil.

Václav Kos k té při postranní, kterouž má s manželkou Jiříka Šuda o svědomí Jiříka Kavky dalšího hájenství k průvodům žádá. Odloženo do pondělího po svatém Bartoloměji.

⁹⁴² 17. července.

⁹⁴³ Přepsané, pod tím nečitelné slovo.

⁹⁴⁴ Jeho.

⁹⁴⁵ 28. srpna.

⁹⁴⁶ Přepsané, pod tím: sp[.].

Petr Duchoň s vdovou po nebožtíku Bartolomějovi Matouškovi žádá spravedlnosti ujití ze statku Václava Matouška, proti tomu Václav Matoušek žádá poručníků dceři zůstalé po témž Bartolomějovi Matouškovi. Voleni Matěj Žemlička a Václav Matoušek. K dalšímu toho vyrovnání odloženo do týhodne.

[1v]

Petr Duchoň obsílá Václava Matouška pro 10 kop míšeňských rukojemství za Martina Vidonského jemu povinných, Václav Matoušek se zná k tomu. Nalezeno, aby jeho spokojil bez zaneprazdňování dalšího purkmistra a pánů.

Bartoloměj Rouz, poddaný urozeného pána pana Vladislava Rychnovského, příčiny proti obstavuňku učiněnému od urozeného pána pana Albrechta Rychnovského pro Matouše Rouze o pokutu 10 kop míšeňských, že piva šenkoval proti snešení, žádajíce, aby příčiny čteny nebyly, dokavad pán pan Albrecht Rychnovský neráčí zaručiti. Přítel žádá pan Jiřík Kavka na místě pána pana Albrechta, aby toho odloženo bylo, že chce domácimi a lidmi městskými zaručiti.

Jiřík Číž⁹⁴⁷ za propuštění z rukojemství žádá, dáno mu za odpověď, že se nemůže propustiti, dokavad příčiny čteny nebudou a jiní rukojmové zapsáni.

Téhož léta v pondělí po svaté Máří Magdalence⁹⁴⁸ za purkmistra pana Mikuláše Juliše

Potaz obyčejný skrze pana Jana Cikánka vyřízen.

Nález mezi panem Jiříkem Dluhoškou a Jiříkem Košťálem korigován⁹⁴⁹ a téhož dne i přečten.

Matouš ze vsi Kostelce žádal o psaní přátelské panu úředníku náchodskému.

Pan Jan Hartman ohlášení učinil, že jest dal obeslání na paní Voršilu Bokovou. Nepostavila se paní Voršila. Má dáti pan Jan Hartman jiné obeslání.

Jiřík Šrámek s Janem Zralým. Odloženo k průvodům do pondělího po sv. Jilji⁹⁵⁰ najprv příští.

[2r]

Martin Tluka s Martinem Kozou podali smlouvy mezi nimi učiněné. Žádali ji za ingrosování, jest jim k tomu povoleno.

⁹⁴⁷ Cziz.

⁹⁴⁸ 24. července.

⁹⁴⁹ Corrigovan.

⁹⁵⁰ 4. září.

Urozený pán pan Albrecht Rychnovský z Rychnova o obstavuňk na Bartoloměje Rouza o 10 kop míšeňských, zaručil pán.

Anna, dcera nebožky Anny Antošky, s opatrovníky dětí zůstalých po Jiříkovi Mylovi podala odpověď proti příčinám kšaftu nebožky Anny Antošky.

Jiřík Ric [?]⁹⁵¹ s manželkou svou jsou napomenuti, aby se manželsky snášeli pod pokutou předešle vyměřenou.

Václav Žlabecký s macechou svou, poručníci vdovy, žádali hojemství právního.

Petr Duchoň podal přípovědi na půl nivy Perníkářovský, není ku právu přijata, zase mu navrácena.

Zahrada po nebožce Johaně Žlutický i s osením do sequestrací jest vzata a sequestrators nařízení k tomu jsou.

Bartoloměj Rouz s Václavem Kosem, plnomocníci Jiříka Hubskýho, s pánem panem Albrechtem z Rychnova, jest čteno victum o zhájení svědomí Jakuba Seylera.

Jiřík Košťál o nájem sladovnu žádal, není mu najata, až nájem odvede.

Pan Jan Hartman ohlášení učinil, že jest při úřadu pana purkmistra ohlásil, že jest se od vinění svého, kteréž na paní Voršilu Bokovou položil, upouští a ji v ničemž užití, nežádá, žádajíc téhož ohlášení za poznamenání. K žádosti jeho povoleno.

Marta, vdova zůstala po nebožtíku Bartoloměji Matouškovi, s Václavem Matouškem o spravedlivost, jsou podaný na smlouvu v outerý po dání.

Anna, dcera nebožky Anny Antošky, žádala, aby dítě po nebožce Zuzaně, sestře své, od ní vzato a jinam dáno bylo, jsou podaný na smlouvu přátelskou.

Cechmistři hrnčířští stěžovali sobě na Jana Zralýho, jest vzat do vězení.

Adamovi truhláři povoleno k dvěma borovničkám a jedno dřevo na žlab.

Pan Jan Horský ohlášení učinil, že jest položil žalobu⁹⁵² jednu i druhou na Matyáše Beránka, kameníka, kteréžto žaloby na sebe jest vyslyšel a majíce na též žaloby odpovídati, z vězení šatlavního pryč jest⁹⁵³, od práva odešel, přitom žádal za vejpis ohlášení pana Jakuba

⁹⁵¹ Ricz.

⁹⁵² Pod tím přeškrtané nečitelné slovo.

⁹⁵³ ušel.

Oujezdskýho a vejpis odkladu, jest k tomu povoleno. Item žádal vedlé nařízení a poručení pana hofrychtěře, k tejmuž poroučeti ráčí jménem a na místě Její Milosti císařové na poctivosti aby opatřen byl a přípis takového opatření prvé nežli tu, kdež náleží, vloženo bylo, aby jemu vydán byl.

Jiřík Hejniz s sestrou svou mají dítě Kryštofa Vitíka do Lipnice dodati.

Jakub Janček s Václavem Janečkem, volení za poručníky sirotků zůstalým po nebožtíku Jiříkovi Janečkovi.

Pan Jiřík Dluhoška složil příčiny k vrchnímu právu a jsou k vrchnímu právu s aktou odeslaný.

12. List přiznávací z roku 1618

My purkmistr a rada města Dvoru nad Labem vyznáváme tímto listem přede všemi, jakož jest se svolení na sněmu obecném, kterýž držán byl po památce Obrácení svatého Pavla na víru křesťanskou a zavřín téhož léta 1614 ve čtvrtek po svatém Matěji,⁹⁵⁴ stalo, aby jeden každý z obyvatelů tohoto království na splacení některých sum a ouroků jak Jeho Milosti císaře, tak stavů Království českého, obyvatelů téhož království, povinných z ryb, vína, masa, sladkého pití a páleného jistou sbírku na pět termínů rozdílne: totiž první termín v pondělí po provodní neděli⁹⁵⁵ aneb čtyři neděle potom; druhý termín v pondělí po svatém Jakubu⁹⁵⁶ a třetí termín v pondělí po svatém Havle⁹⁵⁷ nejprve příští; čtvrtý termín v pondělí po svatém Martinu⁹⁵⁸ a pátý termín od zavření sněmu tohoto v roce pořad zběhlém, časně dával a odvozoval, i podle takového snešení sněmovního my nadepsaní purkmistr a rada města Dvoru Králové nad Labem majíce k vybírání té sbírky dvě osoby hodné nařízené, kteříž od spolusousedů našich tak a tím vším způsobem, jakž sněmovní snešení ukazuje tu sbírku vybrali, od nich jsme registra i peníze, co od koho vybráno jest, zouplna přijali, kteréž se při tomto termínu v pondělí po neděli Provodní sešlo: ze 223 věder vína moravského, z jednoho každého po 10 groších bílých počítajíc v sumě 37 kop 10 grošů míšeňských; z 50 krav a jalovic po 12 groších bílých: 10 kop bílých; ze 37 selat po 6 groších míšeňských: 3 kopy 42 grošů míšeňských; z 9 vepřů po 10 groších míšeňských: 1 kopa 30 grošů míšeňských; z 5 skopců po 2 groších míšeňských: 10 grošů míšeňských; z 70 ovec a jehňat po 1 groši míšeňském: 1 kopa 10 grošů míšeňských, čehož všeho též sbírky učiní padesáte tři kopy, čtyřiceti dva groše míšeňský, a že jsou se tíž susedé naši v tom spravedlivě zachovali, ničehož toho, pokud jim nejvyšš možné bylo, žádnému nepřehlídli a ničehož za sebou nezanechali, přijali to před námi na tu přísahu, kterou jsou k té práci učinili. Od poddaných pak zádušních našich, též z štik, kaprů, sladkého pití, volů uherských, krmných, polských z peněz na ourocích ani z celny nic se té sbírky nenašlo, což jest se pak tak tohokoliv sešlo, to vše teď nejvyšším pánům berníkům na Hrad pražský odsíláme, a že jsme se od osob svých také v tom vedlé téhož sněmovního snešení spravedlivě zachovali, to přijímáme k svému svědomí. A pro lepší toho jistotu pečet menší městskou k tomuto listu přitisknouti sme dali. Jehož datum v pondělí po neděli Provodní⁹⁵⁹ léta Páně 1618.⁹⁶⁰

⁹⁵⁴ 27. února.

⁹⁵⁵ 7. dubna.

⁹⁵⁶ 28. července.

⁹⁵⁷ 20. října.

⁹⁵⁸ 17. listopadu.

⁹⁵⁹ 23. dubna.

⁹⁶⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Různé finanční 1611–1700, inv. č. 178, kt. 80, sign. 10.

13.List mocný z roku 1618⁹⁶¹

My purkmistr a rada města Dvoru Králové nad Labem oznamujem tímto listem naším obecně přede všemi a vzláště tu, kdež náleží, že Jana Cikánka, spoluradního, a Jana Andrly, písaře městského našeho, spolusousedy naše, na milostivé napomenutí Jich Milostí pánů direktorů, správců a rad zemských ode všech tří pánů stavů Království českého pod obojí tělo a krev pána našeho Ježíše Krista přijímajících nařízených k dalšímu všemu vyrozumění na Hrad pražský na místě našem a obce naší s plnou mocí vysíláme tak, aby oni, což by se tu tak koliv nás a obce naší obzvláště pak v provozování náboženství křesťanského dotýkati chtělo a dotýkalo, to vše nejinak, nežli jako bychom my sami i obec naše toho všeho přítomni jsouce a doslýchající učiniti, zavírali a na místném konci stavěti mohli. Na potvrzení toho pečet městskou naši k tomuto listu plnomocně, vědomě přitisknouti jsme dali v sobotu po památce svatého Medarda léta Páně 1618.⁹⁶²

⁹⁶¹ SOA HK, SOkA Trutnov, AMDKnL, Zálezitosti náboženské, chudinské, inv. č. 164, kt. 63, sign. 18.

⁹⁶² 9. června.

14. Výpis inventáře majetku po Havlu a Jindřichu Řehákovi z Verdeka z roku 1619⁹⁶³

V depozici právní města Dvoru Králové nad Labem nachází se:

Léta Páně 1619 v úterý po svatém Jiljí⁹⁶⁴ inventován jest statek po nebožtíku Havlovi Řehákovi, též Jindřichu Řehákovi, bratru vlastním jeho, ve vsi Verdece.

Toto se v témž statku nachází:

Dobytky hovězího krav dojných sedum, čtvero polouletních, čtvero ročního, letošních čtvero, jedna koza.

Item vovec starejch třiceti sedum.

Item od svinskýho jeden vepř dvouletej, jeden roční, jedna svině stará, dvě jarních prasat.

Item tři koně.

Item slepic čtrnácte, kohout patnáctej.

Item husej vosum.

Item žita starýho sutýho na hromadě sedum korců.

Item žita nemláčenýho letošního půl druhý kopy mandel.

Item pšenice deset mandel.

Item ječmena patnáct mandel.

Item dva vozy, jeden řetěz.

Item jeden pluh, jeden hák.

Item troje brány, jedna řezačka, dva kosíře.

Item jedny vidly senný. Item pro hnůj vidly dvoje.

Item dvě kladní sekery, jedna pobíjačka, nebozízy dva, jedna pila s vobloukem a jedna malá, pořiz jeden, stolice vobřezací jedna, dvě kosy, dva srpy, dva cepy k mlácení obilá, čtvery hrábě, tři stoly, dvě stolice, dva hrnce v kamnách, jeden kotlík pro ryby, kotel jeden pro šaty.

Šest husů peřin,

⁹⁶³ SOkA Trutnov, AMDKnL, Inventáře pozůstalostní 1616–1740, inv. č. 147, kart. č. 34, sign. 2.

⁹⁶⁴ 3. září.

tři truhly, jedna pro mouku,
tři luže, jedna kopa plátna pačesného,
sena deset vozů.

Po Jindřichovi toliko zůstaly dvě vovce, nic víc. Kabát a kalioty Jakub a Matěj vzali po něm.

Dorota Řeháčka: Peněz, co po něm zůstalo, že Jakub a Matěj o tom o všem dobře vědí a o ně se sami rozdělili s jinými sestrami a bratřími.

Tento vejpis od práva města Dvoru Králové nad Labem s povolením pana purkmistra a rady téhož města Dvoru k žádosti a ku potřebě Kateřině, Jana Turky manželce, proti Martinovi Andrlovi a Matoušovi Manovi, od Jakuba, Václava, Jana, Matěje, Kateřiny a Anny, synů a dcer zůstalých po nebožtíku Havlovi Řehákovi ze vsi Verdeka zřízených plnomocníků, k té pří, kterouž s nimi o kšaft nebožtíka Jindřicha Řeháka při právě nadjmenovaného města Dvoru má na průvod vydán a pečetí městskou často psaného města Dvoru Králové nad Labem upečetín v pátek den svatého Františka léta 1619.⁹⁶⁵

Jan Andrle, písař radní

Manu propria

⁹⁶⁵ 4. října.

15. List přiznávací o vyslání vojáků do války z roku 1619⁹⁶⁶

My purkmistr a rada města Dvoru Králové nad Labem známo činíme tímto listem vůbec přede všemi a zvláště tu, kdež náleží, že jsme vedlé tohoto svolení, kteréž se stalo při sjezdu a shromáždění na Hradě pražském všech tří stavů Království českého léta tohoto 1619 v pondělí po neděli Smrtedlné⁹⁶⁷ i také podlé sněmu předešlého na Hradě pražském léta 1596 v středu po památce Narození Panny Marie⁹⁶⁸ držaného a téhož léta ve čtvrtek po památce svaté Lidmily zavřeného, totiž jednoho koně s jedním rejtarem zbrojným a lidí osedlých městských, jichž se 195 osob osedlých nachází, člověka šestnáctého, osob dvanácte a z lidí zádušních, jichž se v počtu 35 osob osedlých nachází, člověka dvacátého, osoby dvě vysíláme, a že sme v tom podlé téhož svolení tak zachovali, to přijímáme k svému svědomí, pročež Vašich Milostí a Vás, kterýmžkoliv správa lidu válečného poručena jest služebně, přátelsky žádáme a prosíme, že tyto osoby od nás a obce naší vyslané pod praporce Vašich Milostí a Vaše přijíti a je ve všem dobrém a náležitém křesťansky a laskavě fedrovati, a jestliže by se při nich jakej nedostatek v ručnicích a jiné zbrani nacházel, poněvadž obec naše velice chudá a zadlužilá jest, nás a obec naší sobě poručené i s týmž vyslanými našimi jmíti račíte pro naše Vašimi Milostmi a Vám toho volnou odměnu a hotové odsloužení. Tomu na svědomí pečet městskou naši k tomuto listu přitisknouti jsme dali vědomě v pondělí po neděli Provodní léta Páně 1619.⁹⁶⁹

⁹⁶⁶ SOA HK, SOKA Trutnov, AMDKnL, Záležitosti vojenské a válečné 1611–1645, inv. č. 163, kart. 58, sign. 12.

⁹⁶⁷ 18. března.

⁹⁶⁸ 11. září.

⁹⁶⁹ 8. dubna.

16. Koncept misivu královského rychtáře Martina Cikána z Čermné z roku 1617⁹⁷⁰

Na místě a k ruce Jeho Milosti císařské jakožto krále českého, pána pana nás všech nejmilostivějšího, Vaší Milosti, vysoce urozený a nynější pane pane prezidente a Vaší Milosti urození páni páni zřízené Rady Jeho Milosti císařské nad apelacemi na Hradě pražském: K Vaším Milostem odvolání toto činím jakožto k vrchnímu právu od nálezu práva pana purkmistra a pánů města Dvoru Králové nad Labem, však v ničemž jeho nešťrafujíc, vynešeného mezi mnou, jakožto původem na místě a k ruce Jeho Milosti císařské z strany jedné, a slovutným panem Janem Nymburským, primasem města Dvoru nad Labem, z strany druhé v příčině přípovědi, kterou sem učinil při témž právě na odoumrť na zahradu zůstalou po nebožtíku Tomášovi Žlutickém, někdy sousedu v městě Dvoru, a Johaně, manželce jeho, kterýžto manželé oba dva bez kšaftu o též zahradě sešlý smrti z světa tohoto, nepozůstavivše po sobě toliko jediného syna jménem Tomáše a i ten napodobně jako i rodičové jeho v městě Lunech léta pomínulého 1616 bez kšaftu jest umřel, jakž přípověď ona to v sobě plněji obsahuje a zavírá. Přední příčiny, milostiví páni, odvolání mého k Vaším Milostem kladu tuto: Dostatečně jsem to provedl a ukázal lidmi dobrými, že dotčený manželé i Tomáš, syn jejich, jeden každý z nich bez kšaftu zemřeli a žádných přátel krevních s městem trpících po sobě nezůstavili, instrukcí pak od Jeho Milosti císařské mne vydaná, to u sebou přináší, že taková odoumrť na Jeho Milost císařskou připadá, pročež já prokážíc to při právě, že dotčení lidé bez kšaftu o takové zahradě jsou zemřeli, slušně tehdy vedlé též instrukcí a sněmovního snešení, co na díl Jeho Milost císařskou připadlo, to zouplna přisouzeno býti mělo a ne na tři díly, jakž v témž nálezu jest doloženo. Druhou příčinu kladu:⁹⁷¹ Ačkoli dotčená Johana brzo po smrti Tomáše Žlutického podruhé byla se vdala za pana Jana Nymburského, ale provedl sem to, že jest žádnými smlouvami svadebními, žádným zadáním, žádným zápisem a žádným kšaftem spravedlivosti své, ani takové zahrady, o kterouž činiti mám, nezadala a s ním se nezdělila, že jsou pak pan purkmistr a konšelé města Dvoru před vlastním synem s matkou nedílným o takovou zahradu proti právu přirozenému i politickému polovice té zahrady panu Janovi Nymburskému přisouditi ráčili, pro tu příčinu, jako by to prokázati měl, že nebožka Johana, manželka jeho, nějaké řízení o též zahradě učiniti měla v přítomnosti dvou žen náhodou k ní v nemoci příšlých, ale když milostivě průvodů mých, allegat a městských práv ode mě v této při na průvod předkládaných povážiti ráčíte, bohdá to patrně najíti ráčíte, že pan Jan Nymburský v tom hrubě práva pořadu pochybil, obmeškal a ihned v času právy

⁹⁷⁰ SOkA Trutnov, AMDKnL, Rychtář královský, městští radní, městský rychtář, inv. č. 142, kart. 29, sign. 1.

⁹⁷¹ ~~Také jsem to dostatečně provedl a ukázal.~~

vyměřenému po smrti manželky své těch dvou žen nebo svědků běžných a povrchních ku právu neobsílal za vysvědčení takové zámluvy nebo rčení a za poznamenání toho knihami městskými nikdá nežádal, k místu sobě nevedl, vědouce o tom, že jsou neustavičné, ale proměnitelné vůle lidské, až když jsem na takovou zahradu přípověd k ruce Jeho Milosti císařské učinil, teprve průvody proti mně řídil, ješto právo městské ukazuje A59 G24 Rozdíl 2 suprior tempore potior est iure nebo⁹⁷² když se čas s časem srovná, nebývá zapotřebí žádné jinší pruby a důvodu než samé exekucí, protože jest vysoce práva městského v tom neměl⁹⁷³ zapsaného pod literami D45, D48, D53, Rozdíl 3, E34.

Třetí příčina, milostiví páni, outočiště mého k Vaším Milostem jest, vidíme se, že jest neměla nebožka Johana moci a svobody té o takové zahradě bez vědomí a povolení Tomáše, syna svého, poněvadž dílná s ním byla a již měl svá právní léta řídit, protože nebyla její vlastní, ale přirozeným a dědičným právem po jeho otci vlastním, od něhož začátek svůj vzala, na něj všecka připadla, a to vedlé práva městského F6, F7, F14, jakž zřízení zemského I52.

Čtvrtá příčina i taková jest, že nebožtík Tomáš, syn často psané Johany, po smrti matky své vlastní z statku jejího naprosto nic nedostal a nevzal, nad čímž jest velikou žalost měl, že se nad ním zapomenula a příčin, pro které jeho syna svého spravedlnosti nikdá muži svému nezadané zbavuje (on jí vždycky až do smrti ve všem poslušen byl), nepoložila, a to podlé práva městského E48, E50.

Naposledy ukázal sem i to, milostiví páni, v této při, že jest pan Jan Nymburský bez inventáře a povolení práva, nejsouce tu tehdaž pastorek jeho při smrti matky své přítomen, všechny spravedlivosti po matce jeho od svršků i nábytků dřív času sám o své újmě se ujal, a když k němu po smrti matky⁹⁷⁴ o to své byl přišel, jemu nic nedal, nadto z takové zahrady ječmen setý sklídil a zase na podzim pšenici osítí dal, čehož jest činiti neměl proti právu městskému F48, G4, H7.

A tak již z těch příčin mých právních, slušných a spravedlivých k Vaším Milostem se odvolávajících též i z průvodů patrných a jiných allegat ku právu předkládaných žádám, že takový nález pana purkmistra, pánů města Dvoru z práva jejich vynešený milostivě a spravedlivě napraviti a takovou zahradu od oumrtných, od jakž vejš dotčeno, nekšaftovanou,

⁹⁷² Jakož.

⁹⁷³ Pochybili.

⁹⁷⁴ Jeho.

vedlé instrukcí od Jeho Milosti císařské mně vydané ⁹⁷⁵ k ruce Jeho Milosti císařské jako polovici, co na díl spravedlivě přináleží, přisouditi a přivlastniti ráčíte podle práva.

Vaší Milosti

Martin Cikán z Čermné, Jeho Milosti císařské rychtář v městě Dvoru Králové nad Labem

Vysoce urozenému a nejvyššímu pánu panu presidentu a Jich Milostem pánům pánům radám Jeho Milosti císařské nad apelacemi na Hradě pražském zřízeným Jich Milostem.

⁹⁷⁵ A sněmovního nav.